

U više navrata u povijesti odlazile su kolonije Židova u Kinu i ondje živjele. Grad Kaijeng, u provinciji Honan, bio je njihovo središte. U Kini ih nikada nisu progonili i, ako su trpjeli teškoće, bile su to tek teškoće zbog života u zajednici kojoj su pripadali.

Stoga se može reći da je ovaj roman u svojoj osnovi povijesno istinit, iako su likovi, s neznatnim iznimkama, plodovi moje mašte. Radnja se zbiva u onom razdoblju, prije otprilike stotinu godina, kada su Kinezi prihvatili Židove i kada su već i mnogi Židovi počeli sebe smatrati za Kineze. Danas im se i ne pamti porijeklo. Oni su Kinezi.

Bilo je proljeće u gradu Kaifengu, kasno proljeće u sjevernoj kineskoj provinciji Honan. Breskve po vrtovima iza visokih gradskih zidina procvjetale su prije nego u voćnjacima što su se protezali na visoravni oko opkopa. A i tako zaklonjeni, cvjetovi su u vrijeme Pashe još uvijek bili tek ružičasti pupoljci.

U vrtovima kuće Ezre ben Izraela breskve su nekoliko dana prije obrezali, tako da su procvale već uoči blagdana. Svakog bi se proljeća Peonija, kineska robinjica, potrudila da ukrasi zidove velike dvorane granama breskvina cvijeta. Svake bi godine Ezra, njen gospodar i gospođa Ezra, gospodarica, pohvalili njen trud. Znajući kako je te godine proljeće bilo hladno i kako su dugo nad gradom puhali sjeverozapadni vjetrovi, ove su je večeri, ušavši u dvoranu na proslavu, posebno pohvalili.

Pogledaj kakvu nam je čaroliju naša mala Peonija pripremila za Pashu reče Ezra pokazujući cvijeće svojom punašnom rukom.

Gospođa Ezra zastade diveći se. Strogi joj se pogled razblaži.

Vrlo lijepo, dijete reče Peoniji.

Peonija dolično šutaše, prekriživši male ruke u širokim rukavima. Izbjegne Davidov pogled i smiješak ali prihvati malim trzajem usnica topli smiješak koji joj uputi Lea. Stari rabin se ni ne pomače. Bio je slijep i prema tome ništa nije ni vidio. A Arona, njegovog sina, Peonija nije ni pogledala.

Posjedaše za širok okrugao stol što je stajao usred dvorane i Peonija nečujno i s puno ljupkosti poče nadgledati služenje jela. Zapovijedala je četvorici slugu a Vang Ma, starija služavka, točila je čaj.

Otkako se sjeća gledala je Peonija, u rano proljeće, ovu večernju svetkovinu u Ezrinoj kući. Brinula se da svaka posuda i sav pribor budu na svome mjestu a slugе su je slušale jer ona je, baš kao da je kćerka u kući, točno znala gdje se što nalazi i gdje što treba postaviti. Posude bi cijelu godinu stajalo neditruto, da bi se upotrijebilo te večeri uoči Pashe. Srebrne žlice i štapići, veliki sedmokraki svijećnjaci

blistali su obasjani svjetiljkama što su visile na visokim, crvenim gredama. Na veliki srebrni poslužavnik sama je stavljala znamenja koja nije razumjela ali ih je svake godine pripremala: tvrdo kuhano jaje, gorke trave, jabuke, orahe i vino. Bile su to osobitosti strane vjere.

I cijeli je dan bio čudan u tom bezbrižnom kineskom gradu. Iako Peonija dobro poznaše obrede, svakog im se proljeća nanovo čudila. Ono traženje po kući komadića kvasnog kruha! Gospodar Ezra jutros se, kao i svake godine, smijao tražeći površno po kutovima i zapitkujući da li je to već sve. Gospođa Ezra običavala je prije pred njim sakrivati komadiće kvasnog kruha ali posljednjih godina prepustila je to Peoniji, i Ezra joj je naložio da prebroji komadiće kako bi znao da li ih je sve pokupio. Šalio se kao da se na neki način stidi posluge. Dok su Peonija i David bili još djeca, neizmjereno su se smijali toj potrazi i s veseljem sudjelovali u njoj pokazujući svaku mrvicu zabranjenog kruha. Ali tada ona još nije znala da je obična robinja.

Sada je to znala. Tiho i pažljivo je stajala za vrijeme obreda. Svakog za stolom pomalo je poznavala. Davida najbolje; za njega su je kupili u godini velike gladi kada je Žuta rijeka probila nasipe i preplavila ravnicu. Bila je tada još premlada da bi se sjećala kako su je prodali. Ma koliko se trudila, nije se mogla prisjetiti ni jednog lica prije Davidova. On je njezina prva uspomena: veseli dječak, dvije godine stariji od nje, uvijek mnogo viši i mnogo jači, tako da se nagonski k njemu priklonila i o njemu ovisila. U ono vrijeme povjeravala mu je sve svoje male misli i boli i teško je bilo prekinuti taj običaj. Ipak joj je razum govorio da mora prekinuti. Nerazumno je bilo vjerovati da se veza dvoje djece može nastaviti i nakon djetinstva, pogotovu kad je jedno gospodar, a drugo robinja. Nije se tužila jer se osjećala sretnom u toj ugodnoj židovskoj kući. Trgovac Ezra ben Izrael, glava obitelji, bio je veseljak i ljudina. Da nema te guste brade često mišljaše Peonija bio bi nalik na Kineza jer mu je i majka bila Kineskinja. Ta je okolnost pekla gospođu Ezra i stoga je nitko nije spominjao.

Tješilo ju je što je David, njen sin, više bio nalik na nju nego na oca i voljela je isticati kako je David vrlo nalik na njezina oca po kojemu mu je i bila dala ime. Cijela se kuća nemalo bojala gospođe Ezra iako joj je svatko za nešto dugovao zahvalnost jer bi se njezina velika dobrotu začas znala pretvoriti u bijes. Bližila se pedesetim godinama, bila je visoka i krupna, čak i lijepa za nekog kome ne smeta kukast nos i rumena put. Uza svu svoju srdačnost, bila je nepokolebljivo kruta u održavanju vjere i običaja. Kao i uvijek za Pashe, gospođa Ezra je pozvala rabina i njegovo dvoje djece: Arona i Leu. Aron bijaše blijed, mučaljiv sedamnaestogodišnji mladić koga je Peonija prezirala zbog blijeda bubuljičava lica i pokvarenosti. Da li je njegova ili Ezrina obitelj znala za njegove nepodopštine, Peonija nije mogla reći a činilo joj se nedostojnim da ispituje. Vjerojatno nitko od Sedam Imena i Osam Obitelji, kako su u K“aifengu nazivali Zidove, nije znao što sve radi rabinov sin a Kinezi bijahu isu više obazrivi da im to kažu.

Lea bijaše drugačija. Bila je dobra, bila je jedno od onih izuzetnih bića koja se rode i lijepa i dobra. Stojeći kraj stola, Peonija promatraše Leu sa sjetnim užitkom i nije dopustila da taj užitak pređe u zavist. U tamnocrvenoj haljini sa zlatnim pojasom Lea je bila prekrasna, osim možda malo previsoka. Kinezi ne vole visoke žene. Ali nasuprot toj mani, Lea je imala mliječnu put i velike su joj se tamne oči blistale ispod dugih povijenih trepavica a usne su joj bile crvene i pune. Nos joj je, opet za kineske pojmove, bio previše kukast iako nije bio tako krupan kao u gospođe Ezra.

Lea bijaše više nego lijepa. Zračila je uzvišenim duhom, onom vrlinom kojoj se Peonija divila ali je nije razumijevala. Kinezi su za nju govorili: ona je nebeski lijepa“. Pritom su mislili na njezinu dobrotu koja je bila prirodna i izvirala iz nje same. Sjedeći uz oca, spremna da mu na najmanji mig pomogne, obasjavala je radošću svečanost iako je rijetko govorila.

Nešto od toga naslijedila je možda i od rabina, svog oca. Onako visok i koščat, bio je nalik na sveca zaogrnutu svjetlošću. Prije mnogo godina obolio je od očne bolesti od koje pate mnogi Kinezi i, kako joj nije bilo lijeka a kao stranac ne bijaše imun, bolest ga brzo zahvati i on oslijepi. Nije vidio lica svoje sada već pokojne žene sve otkako je navršila tridesetu godinu a Leu i Arona otkako bijahu djeca. Možda stoga što je, ne mogavši vidjeti ljudsko lice, bio upućen da gleda samo u božje ili možda zbog svoje prirodne dobrote, sada je bio više duh nego tijelo. Kosa, koja mu je ubrzo u sljepoći posijedila, uokvirivala mu je lijepo, blijedo lice. Ponad duge, bijele brade, orlovski nos i upale oči djelovali su ponosito i smireno.

I dok su oni sjedili za gozbenim stolom, Peoniji ne izbjegne ni jedan pokret, ni smiješak. "Vidjela je kako je David pogledao Leu preko stola a onda odvratio pogled i zatomila je bol koju joj je taj pogled nanio. Bio je iste visine kao Lea ali ga je Peonija smatrala još ljepšim. U devetnaestoj godini David ben Ezra bližio se punoj muževnosti. Židovska mu je odjeća pristajala; to je Peonija morala priznati iako je nije voljela, jer joj se u njoj činio stran. Običnim danom nosio bi kinesko ruho jer ga je smatrao udobnijim. Ali večeras je nosio plavozlatnu halju a na glavi svilenu židovsku kapu koja mu je pokrivala kratke crne uvojke. Nije mogla odvratiti pogleda od njega a on to primijeti i nasmiješi joj se. U hipu je oborila glavu i okrenula se da zapovjedi starom Vangu, najstarijem sluzi, da dohvati obredni pehar.

Odnesi ga gospodaru reče.

Znam prosikta on. Ne moraš me učiti nakon toliko godina. Ista si kao i moja stara.

Uto uđe Vang Ma, njegova žena, s nekim slugama koji su nosili plitice, krčage s vodom i ručnike za obred pranja ruku. Ali Ezra, mjesto da blagoslovi vino, podiže se s brda jastuka na stolici i napuni čašu rabinu.

Blagoslovi nam vino, Oče reče.

Rabin ustade, podiže čašu i blagoslovi vino, zatim ostali poustajaše i ispiše. Kad su ponovo posjedali, Vang Ma dovede sluge koji natočiše vodu u srebrne plitice, i svatko za stolom opere i obriše ruke. Tada svi uzeše gorku travu, umočiše je u sol i pojedohše.

Sve je to bilo poznato kineskim slugama a bilo im je ipak uvijek vrlo strano. Nijemo su stajali u sobi i gledali opčinjeno u čudu i s poštovanjem. Dok je nastavljao obred, Ezra se pred njihovim pogledom osjećao nelagodno.

Davide, sine, Lea je mlađa od tebe i neka ona ovoga puta postavi četiri pitanja reče.

I Lea, zarumenjevši se malo, izreče četiri pitanja dubokim, mekim glasom, koji još uvijek bijaše nekako djetinjast.

Po čemu se ova večer razlikuje od ostalih večeri? Četiri puta je ona pitala i četiri puta su oni za stolom odgovarali, a rabin, svojim krupnim, svečanim glasom, glasnije od ostalih.

Bilo koje druge večeri smijemo jesti kvasni kruh ali ove večeri samo beskvasni.

Bilo koje druge večeri smijemo jesti sve vrste trava ali ove večeri samo gorku travu.

Bilo koje druge večeri ne umaćemo travu ni jednom, ali ove večeri umaćemo i po dva puta. Bilo koje druge večeri sjedimo uspravno ali ove večeri možemo se nasloniti.

Nakon ta četiri pitanja i četiri odgovora Ezra reče:

Ispričaj nam priču iz Hagade, Oče. Ali tu se gospođa Ezra usprotivi:

Oh, Ezra, ti bi kao otac obitelji, morao ispričati tu priču. Uvjerena sam da si je zaboravio jer svake godine izbjegavaš da nam je pripovijedaš. Kad bi samo znao hebrejski, mogao bi nam je pročitati.

Ne usuđujem se u rabinovu prisustvu reče Ezra i nasmija se.

I tako stari rabin ispriповjedi drevnu priču o tome kako je njihov narod bio roblje u nekoj stranoj zemlji; kako se jedan od njih, imenom Moj sije, digao da ih oslobodi; kako je naredio svojim ljudima da brzo ispeku kruh bez kvasca,

zakolju jagnje i njegovom krvlju označe svoje dovratke; kako je poslije mnogih nesreća koje su zadesile njihove gospodare, posljednja bila ona kad je u svakoj obitelji umro prvorodeni sin i kako im je konačno kralj te zemlje zapovjedio da odu. Tako oni, sve odonda, svake godine tog dana slave praznik slobode.

Sve do onog dana reče rabin i visoko podiže glavu dok se ne vratimo u zemlju koja pripada nama, u našu vlastitu zemlju!

Neka to bude što prije uzviknu gospođa Ezra i otre oči.

Neka to bude što prije reče Lea ozbiljno. A Ezra i David su šutjeli.

Četiri je puta za vrijeme te duge priče Peonija davala znak slugama da natoče vina i četiri puta svi ispiše u sjećanje na nešto što je njoj bilo nepoznato; znala je samo da se vino mora točiti. Pravo značenje riječi Židov“ Peonija nije znala, baš kao ni bilo koji Kinez. Znala je samo da su ovi stranci, koji su se tako dobro snašli u ovom bogatom gradu, odavno došli iz daleke zemlje Judeje ili kako su je Kinezi nazivali Zemlje Zidova. U Kinu su dospjeli morem i kopnom, preko Perzije i Indije. Više su puta u povijesti, iz pokoljenja u pokoljenje, dolazili u malim ali nepresušnim strujama, kao trgovci i prekupci. Ali s vremena na vrijeme došla bi odjednom velika skupina, njih više stotina, koja bi sa sobom dovela obitelj i svećenike. Tako su došli i Ezrini preci prije mnogo desetaka godina, preko Indije. Bila je to jedna od sedamdeset obitelji koje su donijele sa sobom bale pamučne robe, što je za Kineze, koji su izrađivali samo svilu, bila prava dragocjenost. Predavši to na dar ondašnjem caru, zadobili su njegovu naklonost i on im je podario kinesko prezime Čao kojim su u gradu K“aifengu i sada Ezru nazivali.

Kinezi u gradu blagonaklono su se odnosili prema tim bezazlenim najezdama. Ti Zidovi su bili sposobni ljudi, radini i mudri, i često bi pokoji Kinez, ulijenivši se od dugogodišnjeg lagodna života, najmio Zidova da mu vodi posao. Gotovo isto

tako često udavali su za Zidova drugu ili treću kćer ali im Zidovi nikada za uzvrat nisu davali svojih kćeri.

Brže, tikvane! šanu Vang Ma starom Vangu nakon što je rabin sjeo. Donesi jaja!

Vang Ma također bijaše robinja u ovoj kući i, kao danas Peonija, tako je i ona, u vrijeme kad bijaše mlada i lijepa, nadgledala za večerom. Odviše dobra i odviše stara da bi zavidjela, katkad bi ipak pred gospodarima pokazivala kako je i ona revna.

Stari Vang potrča prema vratima i doviknu nešto dvojici slugu koji unesoše zdjele s tvrdo kuhanim, slanim i oguljenim jajima. Svatko za stolom uze po jedno i šutke ga pojede.

U znak naših suza i naše nade promrmlja stari rabin dubokim glasom a njegove riječi prihvatiše svi za stolom. Pošto pojedoh jaja, Ezra pljesnu rukama.

A sada uzviknu neka započne gozba.

Dok su oni za stolom jeli jaja, Vang Ma, Stari Vang i sluge bili su se povukli; u taj čas zastori se razgrnuše i uđe povorka slugu noseći pune zdjele svih vrsta ribe, peradi i mesa, osim svinjetine, i položi ih u širokom krugu na stol. Ezra uze štapiće u ruke i mahnu ostalima da započnu a sam stavi odabrane zalogaje, koje je smatrao najukusnijima, rabinu i Lei u zdjelu.

Svi stadoše jesti a Ezra je jeo i pio dok mu žile na vratu nisu iskočile i pocrvenjele a uz put je cijelo vrijeme raspoloženo pričao i nudio ostale. Jedino je Aron bio šutljiv i blijed. Ipak jeo je brzo i lakomo kao da se već dugo nije sit najeo i Lea bi ga zbog te lakomosti prijekorno pogledavala ali on se nije osvrtao na nju. Jednom, uhvativši njen pogled, namrgodi se i David to ljutito primijeti, ali ne reče ništa. Poče prebirati štapićima po tanjuru i, našavši komadić mekana mesa, spusti ga Lei u tanjur. Peonija je to vidjela.

Slavlje se nastavilo uobičajenim tokom. Uz jelo i piće Ezra je postajao sve raspoloženi i čak se gospođa Ezra smijala njegovim šalama i besmislicama. Rabin se smješkao

suzdržano i dostojanstveno, Aron se smijuljio, David je uzvraćao na očeve šale, a Lea se veselo smijala, sve dok David nije počeo istresati dosjetke samo da bi je još više nasmijao, čemu su se i njegovi roditelji divili. I to je Peonija vidjela.

Ona ne pokaza ništa. Blagi smiješak lebdio joj je na usnama dok je obavljala poslove, da bi na kraju otpustila sluge te sama točila vino i donosila slastice. Slavlje se završilo i gosti odoše. Peonija požuri da pripremi Davidu krevet, razgrne svileni poplun i otkači vezene zastore s teških srebrnih kuka. Ali nije sačekala da ga pozdravi. Otišla je u svoju sobu i dugo ležala budna u uzanu krevetu sjećajući se Davidovog lica u trenutku kad se bijaše okrenuo Lei a, čim bi ga se sjetila, više nije mogla nikako zaspiti.

Izjutra se Peonija rano probudila i pred njenim je očima još uvijek lebdjelo Davidovo lice u trenutku dok je, prošle večeri, gledao Leu. Kako sam luda“, uzrujavala se. Ustade, umije se i obuče te splete kosu i, pošto je bila pospremila sobu, uputi se u breskvik. Bilo je tiho proljetno jutro. Pod ranim suncem rosa na travi pretvarala se u maglicu, a ribnjak usred vrta bio je pun sve do kamenog vrha ograde. Voda je bila bistra a ribice su se zlaćano ljeskale ispod površine.

Velika, niska kuća što je okruživala vrt još je duboko spavala. Ptice su nesmetano cvrkutale na strehi a pekinška kujica drijemala je na pragu poput male lavice Kad je čula da se pomiče pregradni zid živahno je podigla glavu a kad ugleda Peoniju ustade i dostojanstveno se uputi prema gospodarici da bi je sačekala na stazi dok se Peonija ne sagne i pogladi je nježno po glavi.

Tiho, Kujice šapnu Peonija svi još spavaju. Kujica dostojanstveno primi milovanje i ponovo leže a Peonija stajaše smješkajući se i ushićeno se zagleda uokolo kao da prvi put vidi ovaj vrt iako je već tolike godine u ovoj kući. Još jednom, tko zna po koji put, oslobodila se noćnih tjeskoba. Izjutra bi joj opet sinule mnoge životne radosti. Uživala je u udobnosti, voljela je lijepo, a jednoga je i

drugoga bilo u ovoj kući u obilju. Iako nije bila u središtu ljubavi i topline, od viška jednoga i drugoga zapalo bi štogod i nju. Otresla se noćnog straha i na prstima se uputila kamenom stazom prema breskvi koja je napokon procvala. Željeznim škarama, koje je ponijela, otpoče rezati granu. Haljetak i hlače od ružičasta satena bili su iste boje kao cvjetovi a usred tog ružičastog i svijetlozelenog, njezina crna kosa, počesljana u dugu pletenicu i savijena iznad desnog uha, sa šiškama na čelu, velike crne oči i bjelokosna put, davali su njezinom licu oštrinu kipa. Bila je vitka i niska a okruglo joj lice bilo naoko spokojno. Imala je živahne oči neuobičajeno velikih zjenica i sjajnih bjeloočnica a usta su joj bila mala, puna i crvena. Ružičasti rukavi skliznuše sa spretnih, uzdignutih ruku i otkriše punašne, lijepe nadlaktice.

Tek što je odrezala granu začu da je netko zove po imenu. Peonijo!

Okrenu se i vidje Davida gdje dolazi s druge strane vrta. Istoga trenutka iščeznu sva bol. Nije li ga poznavala kao nitko drugi? Bio je visok, gotovo odrastao muškarac ali, usprkos tome što je toliko izrastao, ona je u njemu gledala dijete koje je oduvijek poznavala. Ova visina čini ga tuđim, pomisli, baš kao i njegove duboke crne oči, kovrčava crna kosa i tamna put u kojoj nema one zlaćane kineske primjese. Jutros je nosio kinesku odjeću od lagane tamnoplave svile, opasanu bijelim svilenim pašom, i učinio joj se posve blizak. Lijepa usta bila su mu napućena i još uvijek nekako djetinjasta.

Zašto se nisi javila kad sam te zvao? upita. Peonija stavi prst na usta.

Oh, obećali ste mi da nećete dolaziti za mnom u vrt prošapta i doda: mladi gospodaru.

On je žustro upita prigušenim glasom:

Nikada me nisi zvala gospodarem, zašto si se promijenila od jučer?

Peonija se marljivo prihvati breskovih cvjetova.

Jučer mi je vaša majka rekla da vas moram zvati mladim gospodarem.

Glas joj je bio drhtav i bojažljiv ali su joj crne oči ispod dugih trepavica opako igrale.

Vaša je majka rekla da smo sada odrasli.

Jučer ujutro je gospođa Ezra zaista, u nastupu bijesa i usred priprema za blagdan, odjednom izgrdila Peoniju.

Gdje će sjediti David? upitala je Peonija prilično nehajno.

Kako se usuđuješ zvati mog sina imenom! poviče gospođa Ezra.

Ali, gospođo, zar ga nisam oduvijek zvala po imenu? Peonija će.

Odsad više nećeš odgovori gospođa Ezra. Ti si prva morala shvatiti da više niste djeca. Zastala je a onda nastavila: A kad smo već kod toga, još i ovo: više nećeš odlaziti u njegovu sobu, bilo zbog kojeg razloga, ako je on unutra, niti će on zalaziti k tebi. Jesi li me razumjela?

Jesam, gospodarice. Peonija se okrenula da bi sakrila suze a gospođa se Ezra smekšala. Ne osuđujem te, dijete, što si odrasla objasni ona. Ali zapamti ovo: što god se dogodi, krivnja je uvijek na ženi.

Da, gospodarice ponovila je Peonija.

Oh, znaš ti moju majku progunda sad David. Peonija ga odmjeri pogledom.

Grdit će vas što vam je odjeća ovako stegnuta. Upravo jučer mi je rekla da moram paziti da budete uredni, što je dužnost robinje kako je ona rekla.

Dok je govorila, pažljivo je spustila breskove cvjetove na zemlju i prišla mu. On se nasmije pravim mladenačkim smijehom, razvučenim, punim ljubavi, izazovnim i, stojeći pokraj nje, prepusti se njenim okretnim prstima. Svojom visokom pojavom tako ju je zaklonio da je iz kuće nitko ne bi mogao primijetiti, ali se ipak hitro ogleda.

Ci ja si ti robinja? upita. Ona podiže duge trepavice.

Tvoja reče. Usne joj zatitraše. To ne znači da vrijedim mnogo. Ti znaš koliko sam stajala kad su me kupili sto dolara i jedno odijelo.

Tada si bila mršavi mali stvor od osam godina zadirktivao ju je. A sada, recimo, kad ti je sedamnaest godina i kad si, iako neposlušna, ovako zgodna

1 djevojka i pol, sada sigurno vrijediš deset puta više.

Umiri se naredi mu ona. Ovo dugme je gotovo otpalo. Pođi sa mnom da ti ga prišijem.

U tvoju sobu? Ona odmahnu glavom.

Tvoja je majka rekla da više ne smiješ dolaziti k meni.

Onda ti dođi k meni navali on.

Ona opet odmahnu glavom, oklijevajući, a tada začuše kako se pomiče pregradni zid. Istoga časa on uzmaknu stazom što je zavijala iza jedne visoke stijene, a Peonija se sagne da pokupi breskove cvjetove. Bila je to Vang Ma koja je izašla da pomete prag.

Vidjela sam vas reče Peoniji.

2 Peonija, cvijet Istoka 17 Pa što onda? drsko odgovori Peonija. Ode u veliku sjenovitu dvoranu i otpoče namještati cvjetove u dvije plave vaze, oslikane glogovima, koje su stajale na stolu kraj zida. Na prvi bi se pogled velika dvorana mogla nekome učiniti nalik na sobu kineske obitelji. Poslije sinoćnje svečanosti okrugli je stol bio uklonjen a ostali namještaj opet raspoređen po sobi na uobičajeni kineski način. Dugački stol bio je prislonjen uza zid nasuprot širokim vrtnim vratima a na taj je stol opet bio prislonjen četvrtasti stol od isto takva tamna, teška, ulaštena drveta. S obje strane četvrtasta stola stajala su dva ogromna naslonjača od istog drveta. Ovdjeondje uza zidove stajali su stolići s po dvije stolice. Dovraci bijahu prevješeni satenskim zavjesama a prozori su se nalazili jedino na stijeni koja gleda u vrt i koja je bila pokretna i premrežena sedefom. Sunce je prosijavalo kroz sedef u blijedim duginim bojama i obasjavalo pod od glatke izgažene sive opeke, bijelo okrečene zidove, čak i visoke tavanjače. Već odavno grede bijahu

obojene žućkastocrveno i vremenom je boja postala izrazitija i tamnija.

Oštrom oku soba čak ni danas nije bila potpuno kineska. Iznad dugačka stola, što je bio naslonjen uza zid, na počasnu mjestu visio je ogroman satenski sag. Na njegovoj tamnoplavoj podlozi bila su zlatom izvezena hebrejska slova. U podnožju saga stajala su dva sedmokraka svijećnjaka od mjedi a u jednom uglu sobe bio je starinski židovski zavjetni kovčeg.

Peonija koraknu natraške da vidi kako je rasporedila cvijeće. Tako ga je lijepo, uobičajenom svojom spretnošću, bila stavila u vaze da je bilo nalik na vještu slikarsku kompoziciju.

Nasmiješila se blago nagnuvši glavu. Njezino pristalo sitno lice pokazivalo je koliko uživa u lijepom prizoru.

Kad breskve cvatu, onda je proljeće tiho reče staroj Vang Ma. Prava je nebeska blagodat da naša proljetna svečanost dolazi poslije tog tužnog tuđinskog blagdana. Slegnu ramenima, mahnu malim rukama i sjede na rub jednog od velikih naslonjača.

Vang Ma, ti si tako dugo u ovoj kući, pa mi reci zašto oni tako vole tugovati?

Vang Ma napući pune usnice.

Ti ćeš tugovati ako gospodarica naiđe i vidi te kako sjediš na njenoj stolici odvрати ona. Kakva drskost! Nikad mi nije ni na pamet palo da sjednem na neku od tih stolica. Ali, eto, ja sam ovdje tek trideset godina.

Ne ljuti se na mene, Vang Ma.

Peonijin glas bijaše blag. Ona ustade sa stolice i otvori crvenu pokoštenu kutiju sa slatkišima što je stajala nasred četvrtastog stola. Bila je puna kolačića od sezama. Uze jedan i zagriže.

Niti bih se ja poslužila ovim kolačima strogo će Vang Ma. Uze kolačić i pomiriše ga. Svinjska mast, naravno. Rekla sam ti da se kolači moraju kupovati u budističkoj slastičarnici.

Kazala sam starome Vangu odgovori Peonija

on ih je kupio a ne ja.

E, jesi pametna! Kao da se njemu isplati što reći
uzviknu Vang Ma.

Peonija se nasmija i ne odgovori. Otvori košaru s čajnim
priborom što stajaše pokraj kutije sa slatkišima i opipa
čajnik. Bio je topao. Ona nali čaja u porculansku zdjelicu s
crtežima rižinih stabljika i srknu obuhvativši je dlanovima
da se ne ohladi.

Isto tako nikada nisam pila iz bilo koje od ovih zdjelica reče
Vang Ma i zagriže u kolačić.

Da, to je svinjska mast promrmlja mrko i pojede ga.

Zašto oni ne vole svinjsku mast? upita Peonija. Čudno je da
živim sa svim njihovim predrasudama i još uvijek ne znam
što znače.

Tako im nalaže njihova vjera reče Vang Ma i posegnu za
drugim kolačićem. Ljudi čine koješta kad drže do vjere.
Jedna moja stara tetka otišla je u budističke svećenice kad
joj je zaručnik umro. Nikada više

2

19nije jela meso, obrijala je glavu i spavala na krevetu od
bambusovine bez ikakve prostirke pa, kad bi jutrom ustajala,
bila bi sva izbrazdana. Zašto je to činila? Tko zna? Ali ona je
bila sretna.

A ipak je naša gospodarica tako razumna reče Peonija.

Natoči zdjelicu čaja i za Vang Ma, koja zavrti glavom.

Peonija uze zdjelicu objema rukama i ponudi joj.

Pij, dobra majko reče. Zaslužila si poslije tolikih godina.

Uostalom, oni neće nikada saznati.

Tko zna što ćeš ti sve napričati reče Vang Ma strogo.

Ja nikada ne pričam o onom što znam Peonija će suzdržano.
Vang Ma spusti zdjelicu.

A što ti znaš? upita.

Sad me ti tjeraš da ti kažem reče Peonija smiješeći se.

I ja znam ponešto uzvratila Vang Ma.

Što? upita Peonija.

Glas i njene velike crne oči doimahu se nedužno.

Ti i naš mladi gospodar reče Vang Ma.

Ja i naš mladi gospodar! Nemoj misliti da je između nas isto kao što je bilo između tebe i starog gospodara reče Peonija.

Vang Ma razrogači oči. Vrat joj pocrvenje.

I ti se to usuđuješ reći? poviče. Peonija slegnu lijepim ramenima.

Nisam ja ona koja priča odvрати.

Vang Ma stisnu usnice, zaklopi oči i promrmlja:

P“ei! Crkla dabogda!

Peonija stavi ruku na rukav Vang Ma.

Ako mi jedna drugoj ne budemo prijatelji u ovoj kući, tko će biti prijatelj nama?

Zastade i nastavi:

Ja sam ipak samo robinja. I što se tu može? Moja je dužnost uvijek bila da se brinem o njemu, da se igram s njim, ako je uznemiren, da mu pjevam, ako ne može zaspati, da mu čitam, ako je gladan, da ga nahranim da mu budem rob u svemu. Jučer...

Ona ponovo slegnu ramenima.

Vang Ma joj se primakne.

Znaš li što će se dogoditi?

Peonija zavrtila glavom. I zatim tužno pogleda.

Ne, neću da lažem. Naravno da znam. Ali on nikada neće biti sretan s Leom.

On se mora njome oženiti isto kao što se njegov otac morao oženiti djevojkom svoga roda uporno će Vang Ma. Vjeridba je bila ugovorena kad su djeca bila u kolijevci. Sjećam se... bilo je to prije nego što si se ti rodila.

Peonija reče blago:

Zar misliš da mi to nije rečeno? Lea mi je to sama rekla kad smo se kao djeca zajedno igrali David, ona i ja: Ja ću se udati za Davida“, tako je govorila; Lea, prestani govoriti o tome“, uvijek bi on rekao.

Njoj je sada osamnaesta a njemu devetnaesta Vang Ma uzdahnu. Vrijeme je...

Tiho! prošišta Peonija.

Osluhnuše. Približavali su se čvrsti koraci, odmjereni, snažni. One se užurbaše da pospreme čajnik, zatvore kutiju sa slatkišima, pometu mrvice, isperu zdjelice od čaja. Za tren oka Vang Ma je opet kratkom metlicom mela pod a Peonija, izvukavši svilenu maramu iz njedara, uze brisati prašinu sa stola i s izrezbarenih stolica.

Tamna, snažna ruka, sva u prstenju razmaknu crveni satenski zastor na istočnoj strani sobe i pojavi se gospođa Ezra. Toga se jutro čudno obukla: u kinesku suknju, halju od sive svile a na glavu je stavila židovsko pokrivalo od prugasta tafta. Dvije žene, mlada i stara, pozdraviše je.

Stara gospodarice promrmljaše one. Obje bijahu oprezne, bojeći se da bi gospodarica mogla biti loše volje poslije gozbe. Vas dvije uzvratite gospođu Ezra snažnim glasom požurite s poslom. Otac moga sina bit će uskoro ovdje.

Polako se kretala sobom, duga siva suknja vijorila je za njom, i sjela je sučelice vrta na stolicu što je stajala lijevo od četvrtastog stola.

Zapravo bi već morao biti ovdje nastavi ali kad li je on bio točan?

Vang Ma natoči zdjelicu čaja i pruži je objema rukama gospođi Ezri.

Naš se gospodar voli zadržati u čajani o jutarnjem čaju reče. Govorila je sigurno i ponašala se napola prisno, što je odgovaralo starijoj služavci koja je već tako dugo u obitelji.

Osim toga, gospodarice, on se svaki dan nada da će dobiti vijesti o dolasku karavane.

Ta karavana! uskliknu gospođa Ezra. Ona je postala izlika za sve.

Mi je svi željno očekujemo, gospodarice reče Vang Ma nasmijavši se. To je kao druga Nova godina, sa svim onim drangulijama iz stranih zemalja.

Karavanu, koju je Vang Ma spomenula, Ezra je slao svake godine pod nadzorom svojeg povjerljivog ortaka Kao Liena. Iako je morski put iz Afrike i Evrope bio brži od sjevernog kopnenog puta, ipak je prijevoz robe kopnenim putem, na

devama, bilo jeftiniji i sigurniji. Ove je godine karavana kasnila. Kao Lien je pisao da razlog tome može objasniti tek po povratku, i prezimio je u inozemstvu. Odmah poslije Nove godine, kad su dani počeli bivati dulji, on je krenuo na put. Sada već mjesec dana Ezra od njega nije primio vijesti i to ga je navelo da vjeruje da Kao Lien već mora biti blizu a s njim najdulja i najbogatija karavana koju je Ezra ikad primio. Životna želja bila mu je da tu robu što bolje preproda i već je dugo bio u pregovorima s kineskim trgovcem Kung Čenom, koji je imao trgovine u svakom većem gradu u provinciji a govorio je da će otvoriti jednu i u samoj sjevernoj prijestolnici na očigled dvorskim gospama.

Gospođa Ezra nije slušala Vang Ma. Podiže glavu i sumnjičavo omiriše zrak.

Osjećam li ja to miris... da, tako je. Naglo se okrenu.

Vang Ma, otvori kutiju sa slatkišima.

Vang Ma dohvati cijelu kutiju i doda je Peoniji, koja pristupi i uze je.

Stara gospodarice Vang Ma će odlučno upravo sam ovog časa rekla Peoniji kako su pogriješili s tim kolačima. Mi smo ih kušale... ona i ja.

Svinjska mast uzviknu gospođa Ezra.

Kriv je onaj moj stari požuri Vang Ma lijen je, prelijen da ode ulicu dalje u budističku slastičarnicu. Ali gospodarice, vi ste me sami za njega udali usprkos svim njegovim manama. Sta sam sve pretrpjela ovih godina!

Ali niste ih smjele staviti u ovu kutiju reče gospođa Ezra prijekorno. Odnosi ih.

Peonija uze kutiju i kliznu prema vratima, povlačeći se ljupko, gotovo neprimjetno i nestade, ljubezna smiješka na licu. Zastade iza vrata u široku hodniku, pogleda iza zastora i tu nađe Staroga Vanga, sijedog čovječuljka koji se pripio uza zid. On stavi prst na usta i uputi se na prstima hodnikom za njom do knjižnice. Tu mu ona pruži kutiju s kolačima.

■ Čuo si? upita.

On klimnu glavom.

Upravo sam htio ući da kažem da će stari gospodar uskoro stići kad sam čuo kako me ona optužuje, i zato sam popričekao.

Vidiš kakve neprilike pričinjavaš svojoj staroj i meni nastavi Peonija blago dok su joj krupne oči igrale a crvene usne podrhtavale od smijeha.

Na to peckanje on odgovori mašući tamoamo glavom.

Netko će već pojesti te kolače. Tako ti nebesa, zar je važno tko će ih pojesti, samo ako je ljudsko biće? On ispruži kutiju prema njoj a ona zadigne satenske rukave i pažljivo uze kolačić.

Pojedi i ti jedan, stari Vang naredi mu Peonija i ti si ljudsko biće. Jeli su kolače nekako svečano, jednodušno, i pošto je završila, ona izvadi svilenu maramicu iz rukava i obriše prste.

Na kraju krajeva, za naše ljude nije grijeh jesti kolače od svinjske masti primijeti ona. Zašto ovi tuđinci zaziru od dobra svinjskog mesa i dobre svinjske masti?

Otkuda da ja to znam? odgovori Stari Vang.

Vjera u bogove uvijek izaziva zbrku. Vrata se otvoriše i oni okrenuše glave.

Stari gospodar uskliknu Stari Vang. Peonija čedno pognu glavu i Ezra uđe. Za svoje po odmakle godine dobro se držao i, koliko je Peonija mogla primijetiti ispod svojih nasmiješenih trepavica, bio je veseo. Ona je to vrlo dobro razumijevala. Kako se blagdan približavao, on bi postajao sve razdražljiviji i tmurniji i ovlaš bi prolazio kroz sve obrede do kojih je gospođa Ezra mnogo držala. Sutradan poslije blagdana opet bi dobio krila i jedva čekao da se vrati svom uspješnom poslu.

O, Peonijo reče Ezra ljubazno. Gladio je bradu. Vrlo lijepo izgledaš, dijete. Jesi li jutros odrezala svježe breskvine cvjetove?

U vazama su, stari gospodaru odgovori ona pokorno oni od svečanosti su već uvenuli.

A gdje mi je sin? nastavi Ezra.

Nisam ga vidjela, stari gospodaru odgovori ona.

Ako ga vidiš, budi dobra, dijete, i ne puštaj ga unutra.

On zategne svileni pojas oko pozamašna struka i namjesti turban na glavi kao da se na nešto sprema.

Ne bih htio da David čuje ono što govorimo reče tiho Peoniji. Njegova majka želi da pristanem na ženidbu. David ne želi da se ženi, zar ne?

Ne znam, stari gospodaru jedva izusti Peonija. Pa da, otkud bi i znala? Kad je posljednji put vidio Leu prije jučerašnjeg dana?

Peonija podiže kitnjaste trepavice.

On je viđa u sinagogi, stari gospodaru.

Razgovaraju li nasamo?

Ne razgovaraju otkako je ona navršila šesnaest godina.

To znači... ovaj...

Preko dvije godine, stari gospodaru podsjeti ga Peonija.

Govori li ikad o njoj?

Meni ne govori, stari gospodaru.

Ne dopisuju li se?

Ne, stari gospodaru.

Ezra svrnu pogled na kutiju s kolačima koju je stari Vang držao u rukama dok je stajao uz njih i slušao sve što su govorili.

Sto je to, a? Kolači? Peonija objasni.

Stari Vang će ih odnijeti, od svinjske masti su.

Šteta Ezra će odsutno. Svinjska mast, a? Ja, naravno nisam pravovjeran, hm.

Uze jedan kolač i brzo ga pojede.

Bome su dobri! Šteta! Pa da, ne može to proći u ovoj kući.

On požuri a Peonija i stari Vang se pogledaše i prasnuše u smijeh. Rastadoše se i stari Vang ode u kuhinju, a Peonija se vrati u veliku dvoranu. Ušla je odmah iza Ezre i nitko je nije primijetio.

Čekam te, Ezra reče gospođa Ezra pomalo razdraženo.

I ja sam tebe čekao, draga moja odgovori Ezra mirno.

Sjeo je u prostrani naslonjač sučelice njoj, srknuo čaj što mu ga je Vang Ma ponudila i zatim joj je dopustio da mu zapali lulu. Ona uze smotak papira sa stalka, raspiri plamičak na kraju i prinese ga duhanu. Nargila je bila od velike koristi u takvu razgovoru, koji ga je, kao što je dobro znao, očekivao. Trebalo je neprestano puniti glavu lule, paliti duhan, povremeno puckati, zatim istresati pepeo i počinjati sve iznova. Tako je bilo mnogo razloga da se oteže s odgovorima, zastajkuje i ponavlja riječi.

Kad ja kažem da ću biti ovdje između doručka i ručka, onda sam zaista i ovdje reče gospođa Ezra. Čak i poslije blagdana doda.

Nitko ni ne sumnja spokojno odvrati Ezra. Ezra je bio gojazan muškarac, crne brade i maslina ste puti i posve je zapremao široki kineski naslonjač. Jutros je bio odjeven u dugačku kinesku halju koja mu je dosezala do gležnja. Bila je od satena, boje rujna vina, protkana zlatnim kružnicama. Preko nje je nosio prsluk od crna baršuna. Oko glave omotao je šareni svileni turban a resice mu padale preko desnog uha o kojem mu je visjela teška zlatna naušnica. Drugo je uho bilo golo. I stopala su mu bila bosa, nosio je samo kožne sandale optočene zlatom. Stopala i šake mu bijahu krupne, posve u skladu sa snažnom pojavom i širokim licem. Onako krupan, kretao se sanjivo a ipak više neusiljeno nego tromo.

Gospođa Ezra ga je sve bješnje promatrala. Dobro su pristajali jedno drugome i ona je to znala. Iskreno ga je voljela a ipak nitko je nije mogao razjediti više od njega.

Jesi li vidio Davida? zapita ga.

Rijetko ga viđam prije podne odvrati Ezra. Osim toga, u čajani sam otkako sam ustao. Obećao sam Kung Čenu da ćemo se ondje naći.

Nakašlja se u krupnu, glatku i tamnu šaku.

Kakav sposoban trgovac! zadivljeno će on. Baš smo se našli nas dvojica. I cijenimo jedan drugoga. Jednom on mene nadmudri, drugi put ja njega. Ali sad je s tim svršeno gotovo

smo se nagodili. Naomi, ako zaključim taj ugovor, a sigurno je da ću ga zaključiti čim stigne karavana, Kungovim posredstvom moći ću raspačati svu uvezenu bjelokost, porculan, paunove, zapadnjačke drangulije i glazbala ukratko, svu stranu robu. S pomoću Kungovih trgovina rasprodat ću sve što uvezem.

Dvije robinje, Vang Ma i Peonija, zauzeše svoja uobičajena mjesta: Vang Ma iza gospođe Ezra a Peonija iza Ezre. Nisu ih primjećivali ni koliko namještaj, ali su to one prihvaćale kao nešto što se samo po sebi razumije. Ezra se nadnese nad stol.

Naomi, nešto ću ti predložiti. Samo moraš biti strpljiva...
O čemu je riječ? u glasu gospođe Ezre osjećalo se da je veoma nestrpljiva...

Kung Čen ima šesnaestogodišnju kćerku, koja je vrlo zgodna ...

Otkud znaš? priupita gospođa Ezra.

Naime... hm... vidio sam neki dan tu malu, sasvim slučajno. Pozvao me u kuću, što je vrlo neuobičajeno. Htjeli smo da na miru raspravimo o ugovoru. Ona je bila u gostinjskoj sobi. Naravno da je odmah izišla. A Kung je rekao da mu je to kćerka.

Gospođa Ezra se jedva svladavala. Stisnula je usnice i ljutito se zagledala u muža.

Sve mi se čini da ćeš ti još predložiti da mi ta mala Kineskinja postane snahom zajedljivo će ona.
Ezra slegnu ramenima i ispruži velike šake iskrenutih dlanova.

Ali, draga moja, valjda ti je jasno koliko bi nam to koristilo: ja sam uvoznik a on je trgovac koji ima prodavaonice u desetak velikih gradova. Je li ti jasno? Mi ipak živimo u Kini. Meni je samo jasno da ti zahtijevaš nešto grozno odreza ona.

Što? Ezra podiže guste obrve.

Ti znaš da će se David oženiti Leom! duboki glas gospođe Ezra zvučao je plačno.

Molim te, Naomi otpoče Ezra nije ti valjda ozbiljno stalo do toga, poslije toliko godina?

Naravno da mi je stalo. odbrusi gospođa Ezra.

I to baš zato što je prošlo toliko godina! Ezra je govorio uvjerljivo i blago. Pa to je bio ludi zavjet, Naomi, koji su dale dvije osjećajne žene nad kolijevkama djece.

Sveti zavjet svečano će gospođa Ezra koji smo dale pred Jehovom, da sačuvamo čistoću našeg naroda.

Ali, Naomi...

Stalo mi je do toga!

Malo je kasno da se govori o čistoći. Moja je vlastita majka bila Kineskinja reče Ezra.

Ne podsjećaj me na nju kriknu gospođa Ezra. Ezra najednom posve izgubi strpljenje. Zajapuri se i ustade. Ali Vang Ma bijaše brža. Stade pred njega, spusti ruke na njegova ramena i gurnu ga natrag u stolicu.

Gospodaru, gospodaru prijekorno će ona.

On se sruči u stolicu. Vang Ma natoči zdjelicu čaja i doda mu je. Peonija izvuče bijelu svilenu lepezu iz široka rukava i poče ga lagano hladiti. On uzdahnu, opusti se u stolici, skine turban i obriše lice i glavu svilenom maramicom te ponovno natakne turban na glavu.

Možda bi bolje bilo da pošaljemo po Davida predloži on napokon.

Nema smisla da šaljemo po njega dok se ti ne složiš sa mnom reče gospođa Ezra.

Možda će nam on pomoći da se složimo odvрати Ezra.

Ne želim da mu spominješ tu malu Kineskinju odgovori ona.

Neću, neću Ezra će to ti obećajem! Ali mogli bismo saznati što on misli o ženidbi uopće. Bar to...

Zašto bar“? upadne gospođa Ezra. To je glavno a nije samo bar“ ...

Ezra se pljesnu po koljenima.

Peonijo! viknu. Dovedi mi sina!

Hoću, gospodaru prošapta ona.

Izađe nečujno i ljupko. Vang Ma ponovo natoči čaja. Gospođa Ezra nastavi: Neću dopustiti da David odlučuje o tome.

Ne želiš valjda da se oženi djevojkom koju mrzi Ezra će blaže.

Tko može mrziti Leu? upade gospođa Ezra. Ona je lijepa djevojka... I tako dobra.

Svakako složi se Ezra.

Sto bi naš stari rabin bez nje? reče gospođa Ezra.

Sin mu je ništarija Ezra će sarkastično.

Aron je još dijete.

Samo godinu dana mlađi od Lee.

Ona djeluje mnogo starije.

Da složi se Ezra odsutno i umuknu. Zapravo je slagao ženi. Nije on vidio lijepu Kun

govu kćer nego David. Ali kako je mogao ženi objasniti da je namjerno poslao Davida u Kungovu kuću? Poslao ga je s porukom za Kung Čena upravo u onaj sat kad se gospodarice dotjeruju i ušetaju naokolo radi promjene i osvježanja.

Kad se David vratio, otac ga pecnu:

Zašto ti oči tako sjaje, sine? Sto si vidio?

David je pocrvenio, kako se i pristoji mladiću, i odmahnuo glavom. Evo odgovora, oče odgovorio je kratko i stavio Kung čenovo pismo na stol.

Ezra je sad sklopio oči, zavalio se u stolicu i polagano vrtio palcima. Ispod vjeđa mu je britka i nemirna svijest

neumorno radila sređujući niti osjećaja. Nije on bio toliko smeten koliko složen čovjek. U krvi što je tekla njegovim žilama, miješale su se dvije snažne struje. Pola je krvi bilo gotovo čisto, ali mu se otac po drugi put oženio mladom Kineskinjom, jedrom i lijepom ženom, čiji je on bio sin.

Izvana se činilo da je ona posvema prihvatila način života njegova oca. Ali Ezra, njen sin, jedini je znao kako joj je nedirnuto bilo srce. U sobi, u potaji svog bića, ona se smijala tuđincima s kojima je živjela. Uživala je blagodat žene bogata čovjeka i jela toliko da je pod starost postala neizmjereno debela, njezini lijepi oblici utonuli su u

naslagama ružičasta sala. Ona se zapravo nimalo nije odrekla svojih navika, već je, štoviše, utjecala na čovjeka za koga se udala. Kako su godine protjecale, stari Izrael Ben Abraham počeo je zanemarivati blagdane koji su se nekad u kući brižljivo slavili i sve se više navikavao na ustupke. Ali pošto mu je žena Kineskinja umrla, ostavivši za sobom petnaestogodišnjeg sina Ezru, on ga, u izljevu kajanja i grižnje savjesti, vjeri s Naomi, kćerkom vođe male židovske kolonije u tom kineskom gradu.

Ezra se, bezbrižan i romantičan u ono vrijeme, pokorio. Naomi je bila lijepa i bilo je nešto neodoljivo u njenoj hladnoj, mladenačkoj snazi. Poslije vjenčanja on se naučio služiti korisnim oružjem sposobnošću da se nagodi, kojoj ga je bila naučila mati Kineskinja. Naomi je bila vrlo uporna. I sad je upravo razbijao sebi glavu kako da se s njom nagodi.

Gospođa Ezra odjednom progovori.

Ezra, otvori oči smiješan si.

Hoću, draga odgovori on i otvori oči.

Ne tako jako, beno! reče gospođa Ezra bijesno. On spusti kapke a na usnama mu zatitra tajanstven smiješak. Ona ga oštro pogleda, on uhvati taj pogled kao neku staklenu loptu i vrati joj ga. Ona svrnu pogled.

David a još nema primijeti.

Možda je negdje na ulici, gospođo požuri Vang Ma. Svi sluge u kući složeno su branili mladog gospodara.

Prije nego itko odgovori, začuše se Davidovi koraci. Peonija je išla pred njim i nježnim prstima razmaknula grimizni satenski zastor. David je bio visok, tamnopus, žive su mu oči motrile dvije osobe koje su se okrenule prema njemu.

Zvali ste me, oče i majko?

Sjedi, sine reče Ezra blago.

Gdje si bio? istovremeno upita majka.

On ne odgovori. Sjede kraj oca a Peonija mu natoči zdjelicu čaja, stavi je na stol pred njega i zauze svoje uobičajeno mjesto iza Ezre. Ponovo izvuče lepezu iz rukava i poče polagano mahati. Oči su joj bile napolaskrivene iza spuštanih

trepavica. David je pogleda i odvrati pogled. Bilo je nemoguće dokučiti kakve su se misli rojile ispod te glatke sedefaste površine.

Davide, vrijeme je... otpoče gospođa Ezra. Mladić se meškoljio na stolici.

Vrijeme za što? upita.

Ti znaš, sine reče gospođa Ezra smjerno, molećim glasom, jer je dobro znala kako se lako njeno voljeno, jedino dijete zna uzjoguniti.

Ne znam, majko odvrati on. Gospođa Ezra nastavi istim glasom:

Lei je sad osamnaest godina, Davide. A ti si muškarac. Ja sam obećala njenoj majci...

Tvoja obećanja me se ne tiču uzvrati on kratko.

Ali ti si oduvijek znao... podsjeti ga gospođa Ezra.

Sada više ne znam prekide je on. Osim toga, ja ne volim Leu.

Stidi se! uzviknu gospođa Ezra. Sinoć si bio prijazan s njom.

Jutros sam se sjetio da joj je nos predugačak reče David. Gospođa Ezra ispruži ruke i pogleda muža pa sina.

Ona je dobra djevojka... i lijepa... i odgojena u našoj vjeri. Ona će obasjavati ovu kuću kad mene više ne bude.

Ipak joj je nos predugačak uporno će David. Postalo mu je navikom da se suprotstavlja majci pa je to bez razloga činio i sada. Dobro je znao da je u Lee lijep nos i, da je majka šutjela, on bi se sjećao samo njene ljepote. Ali bio je još uvijek dosta djetinjast pa je po svaku cijenu želio zadržati slobodu. Jogunasto pogleda majku i onda se nasmija.

Nemoj me ženiti tako mladoga, majko uzviknu veselo. Ezra se glasno nasmija. Peonija se usudi jedva malko nasmiješiti. Lice Vang Ma se ni ne pokrenu. Gospođa Ezra osjeti da nema podrške. Ugrize se za usnicu, uzdahnu i prisjeti se koliko zapravo obožava sina. Kada mu se ponovo

obratila, njene duboke, tamne oči bijahu vlažne a usnice su joj podrhtavale.

Davide, sinko otpoče punim mekim glasom ne kidaj majčina srca. Čekaj, ne tražim da misliš na mene, Davide. Misli na naš rod! Ti i Lea, Davide... zajedno, vaša djeca... u čijim će žilama teći krv Judina, ovdje u ovoj poganskoj zemlji! Tako dobra djevojka Davide... dobra žena, koja će uvijek voljeti tebe i dom, poučavati djecu o bogu! Kada dođe vrijeme da se vratimo u vlastitu zemlju, našu obećanu zemlju...

David upadne.

Ali ja neću da odem odavde. Ja sam se ovdje rodio, majko, ovdje, u ovoj kući.

Gospođa Ezra prestade da ga uvjerava. Punašno lice planu joj iskrenom srdžbom.

Usuđuješ se da tako govoriš s majkom! viknu. Bože, daj nam tu milost da se vratimo u zemlju naših otaca prije nego umremo... ti i ja i tvoj otac i cijela naša kuća!

Ezra stavi ruku na usta i nakašlja se.

Ja ne mogu ostaviti posao, Naomi.

Ne kažem da će to biti sutra viknu gospođa Ezra. Govorim o blagoslovljenom času kad će nas proroci povesti.

Bolje da sve kažem odjednom će David. Majko, želim ti nešto reći. On ustade i uspravi se pred njima, visok i lijep. Majko, neću se oženiti Leom jer volim drugu.

Snažna vilica gospođe Ezra opusti se. Ezra posegnu za zdjelicom čaja. Peonija se ukoči očiju uperenih u Davida. Mala svileni lepeza smirila joj se u ruci. Vang Ma okrenu glavu.

Tko je ona? upita gospođa Ezra.

David zajapurenih obraza čvrsto pogleda majku.

Vidio sam je... u Kungovoj kući...

Kada? nestrpljivo će gospođa Ezra. Snaga joj se povratila. _ Prije dva dana reče David kratko.

Gospođa Ezra se okrenu prema mužu. Crne joj oči sjevnuše. Ti si rekao... da si je ti... Ezra progunda:

Draga moja, ti sve nas navodiš da ti lažemo primijeti tužno i podiže oči ispod teških vjeđa prema sinu. Nastavi zapovjedi mu. Sad, kad si već počeo, dovrši! Vidio si lijepu djevojku. Jesi li govorio s njom?

Naravno da nisam poviče David. Ona... ona je rekla nešto oh, oh, tako nešto, i pobjegla iz sobe tako hitro kao ... kao...

Kao srna? predloži Ezra hladno. David ga začuđeno pogleda.

Oče, kako znaš? Jesi li je i ti vidio?

Nisam odgovori Ezra nju nisam vidio. Ali vjerujem da je srna“ uobičajen izraz.

Kakva besmislica! gospođa Ezra će glasno. Ezra, ja sam zapanjena.

Ezra naglo ustane.

Oprosti, Naomi. Zaista ne mogu više ostati Kung Čen me čeka a ti znaš da on nije od onih koje treba pustiti da čekaju.

Sjednite, i jedan, i drugi reče gospođa Ezra s visoka. Davide, ti ćeš se vjeriti desetoga dana osmoga mjeseca. To je dan kada smo Leina majka i ja jedna drugoj dale obećanje. Ona pogleda sina pravo u oči i oni se zagledaše jedno u drugo. David obori pogled.

Neću... neću... mrmljao je. Prije ću se ubiti. Okrenu se i krupnim koracima izađe iz sobe.

Pođi za njim, Peonijo naredi Ezra.

Nije joj trebalo dva put reći. Već se bila uputila prema vratima i nestala iza satenskog zastora.

Davidovo otkriće ju je zaprepastilo. A ona je vjerovala da ga pozna u dušu! Koliko god je prošle noći

3 Peonlja, cvijet Istoka

33propatila zbog Lee, još ju je više sada boljelo što je David ovo sakrio pred njom. Istrčala je hodnikom na verandu što se pružala duž kućnih krila. Kamo je otišao? Ona zastade i zamisli se s prstom na usnama i zatvorenih očiju. Htio je pobjeći, a kamo bi mogao pobjeći nego na ulicu? Okrenu se te brzo i lako potrči prema vrtnim vratima.

Roditelji su sjedili u tišini velike dvorane. Vang Ma uzdahnu i ponovo natoči čaja. Ezrino lice bijaše ozbiljno a gospođa Ezra je maramicom brisala oči. Nakon nekog vremena, Ezra progovori a glas mu bijaše veoma blag.

Naomi, tako smo dugo žudjeli za tim jedinim djetetom. Ali ona se ne daje smekšati.

Više bih voljela da se nije rodio nego da bude izgubljen za naš rod reče patetično.

Ezra uzdahnu, ustade i spremi se da pođe. Ali je nije mogao tako lako ostaviti. Poznavao je, nakon tolikih godina, njeno srce, snažno, svojeglavo, strasno srce Židovke, žene i majke.

Ah, Naomi reče tužno. Kada bi vi žene htjele da nas ostavite onakvima kakvi jesmo!

Ona ne odgovori. Okrenu glavu od njega držeći maramicu na očima. On se obrati Vang Ma.

Pazi na nju promrmlja i ode.

Nakon što je otišao, gospođa Ezra poče glasno jecati kao da je potpuno sama. Vang Ma joj priđe i, kao po nekom dugogodišnjem običaju, uze joj ruku te je nježno poče milovati, trljati prste i zapešće i lagano štipati jedro meso.

Nakon što je i drugu ruku istrljala, uze joj dlanovima pritiskati sljepoočice pa je gospođa Ezra utihnula, opustila se u naslonjaču i zatvorila oči. Tako se smirila.

Ali je Vang Ma pod prstima osjećala kako joj mozak još uvijek neumorno i uporno radi.

Oh, gospodarice mrmljaše ona. Treba pustiti muškarcima na volju. Ženama to ne smeta. Najbolje je spavati... jesti.. uživati život...

Odabrala je krive riječi i istoga je časa požalila. Plamene crne oči gospođe Ezre širom se otvoriše. Ona se uspravi i okrenu služavci:

Vi Kinezi! reče gorko i s prezirom. Vi Kinezi! Dok je još govorila, ustala je, odgurnula ruke Vang Ma te brzo i dostojanstveno izišla iz sobe.

Vang Ma gledaše za njom, onda opipa čajnik i vidje da je još topao. Napuni zdjelicu iz koje je Ezra pio i, uhvativši je

objema rukama, sjede na visoki prag. Ondje ostade sjediti grijući se na toplom suncu, polako srčući čaj i zamišljeno zureći u suncem obasjano dvorište.

II

Peonija se nađe pred Davidom.

Tako poviče blago i ljutito u isto vrijeme. Meni da ništa ne kažeš!

On bijaše brži na nogama i ona je tek lukavstvom dospjela prva do vrtnih vrata. Jednom se okrenuo i ugledao je a ona se tada pričinila kao da je odustala od potjere i šmugnula u pokrajnju stazu prostrana vrta. On se ponovno okrenuo i kad je nije više vidio, zadovoljno se nasmiješio i usporio korake. Tada odjednom, u prolazu, ona iskrsnu pred njim i on shvati da ga je nadmudrila. Stajala je ispruženih ruku da bi ga uhvatila i zadržala. On se zaustavi tik pred njom, prekriži ruke i sretne njen prijekoran pogled.

Ja nisam vezan uza te reče.

Njeno mlado lijepo lice zadrhta, porumenje i svenu pod njegovim pogledom kao otrgnut cvijet.

Nisi reče tihim glasom. Jedino sam ja vezana uz tebe i... i ti si potpuno u pravu. Ne moraš mi reći... ništa.

Istoga trena on se pokajao.

Ali, Peonijo počeo on. Reći ću ti... samo me nemoj siliti.

3

35 Pogriješila sam složi se ona. Neću više nikada. Evo, slobodan si!

Ona stavi ruke na leđa. On ispruži svoje ali im ona izmakne, skoči u stranu i pobježe mu. Sada je on lovio, a ona bježala... Kako je rado trčala! Imala je sreću što je bila robinja u kući stranaca. Da je bila u kineskoj kući, stopala bi joj, čim bi se primijetilo da će biti lijepa, povezali da ostanu mala kako ne bi, ako bi se neki od sinova u nju zaljubio i htio je za konkubinu, sramotila obitelj svojim stopalima velikima kao u služavke. Trčala je i smijala se slušajući za sobom njegove korake. I on se isto tako smijao ali im je smijeh, po navici iz djetinjstva, bio pritajen i tih. Uhvatio ju je, kao i uvijek. Ona

je znala da će je uhvatiti. Gurnula ga je, oslobodila se gotovo, ali ne posve. Ruke su mu bile snažne. Tada je njeno osjetljivo uho, kadro da čuje svaki korak i glas, upozori da ih netko gleda.

Mladi gospodaru uzviknu ona glasno. Ne smijete sebi oduzeti život.

On spusti ruke ali bijaše prekasno. Gospođa Ezra ih je vidjela.

Peonijo! reče oštro. Ti se zaboravljaš!

Držala sam ga da ne skoči u zdenac promuca ona.

Koješta! dobaci gospođa Ezra. Ali se pokolebala. Je li djevojka lagala ili ga je doista spasila od smrti?

David se nasmijao.

Ona laže majko reče jedro. Samo smo se igrali.

Gospođa Ezra se razljutila.

Vrijeme je da se prestaneš igrati s Peonijom reče hladno.

Nije je veselilo, kao obično, što vidi sina onako lijepa kao što je u tom času bio. Rumenilo na licu i njegovo uznosito držanje, u čemu je potajno uživala, sada ju je uznemirilo. A i Peonija je postajala opasno lijepa. Spremi se reče kratko djevojci. Otpratit ćeš me do rabinove kuće. A ti bi Davide morao biti uz knjigu.

Odlučno pođe stazom prema svojim odajama. David iskrivi lice i slegne ramenima na što mu Peonija odvrati podigavši obrve i uzdahnuvši. Zatim joj malo lice poprими najsladi izraz pun molbe. Baci hitar pogled prema gospođi Ezri, zastade i malom rukom, lakom kao cvijet, dotakne Davidovo rame.

Kazat ćeš mi sve o njoj?

On se slavodobitno nasmiješi a ona mu uzvрати nježnim smiješkom, onim istim smiješkom, kako mu se činilo, koji je tako često vidio na njenom licu dok ga je gledala.

Sve obeća joj.

Rastadoše se i Peonija ode u svoju sobu da se pripremi za izlazak s gospođom Ezrom. Bijaše to sobica u malom krilu koje je vodilo u krilo Vang Ma a iz ovoga opet, tamnim hodnikom obloženim mahovinom, u odaje gospođe Ezra.

Sobica u kojoj je Peonija sada živjela, pripadala je nekada, prije tri pokoljenja, jednoj konkubini, tajnoj, nepriznatoj ljubavi Ezrina pradjeda. Ovdje je i Vang Ma živjela prije nego ju je Ezrin otac udao za starog Vanga. Soba je bila prazna dok je Peonija bila još dijete i premalena da bi sama u njoj stanovala, ali kad je navršila petnaest godina, dali su joj je. Bila je to lijepa sobica bijelo okrečenih zidova i sivih pločica na podu koje su se blistale od čistoće. Na zidovima, s obje strane kreveta, objesila je po dva svilena kineska smotka oslikana proljetnim cvijećem, živopisnim jesenskim lišćem i snijegom prekrivenim borovima. Sama ih je naslikala. Godinama je sjedila u učionici s Davidom i njegovim učiteljem. Dužnost joj je bila da ih služi vrelin čajem, da im čisti kistove i struže tuš. Tako je i sama naučila čitati i pisati. Zahvaljujući toj naobrazbi i njezinoj vlastitoj nadarenosti i ukusu, uspijevala je sročiti pjesmu jednako dobro kao David. Tako je na proljetnom smotku kistom ispisala dva dugačka kitnjasta retka:*Cvjetovi breskve na drveću cvatu,*

Ne znajući hoće li mraz im donijeti smrt.

Nad grančicama mimoze s ljetnog smotka napisala je:
Vrelo sunce pali, grom tutnji nebeskim svodom. Zrikavci zriču beskrajno, neumorno.

Pod grimiznim javorovim listom napisala je:
Crveno lišće pada i svi su dvori mirni. Ja gazim lišće što pod nogama mi umire.

Ispod sniježnih vršika borova dodala je još dva retka:
Snijeg prekriva sve živo i sve mrtvo, Visoki zeleni bor, uvelo cvijeće.

Često je čitala ove četiri pjesmice i smišljala kako da ih dotjera. Nije znala da li će ikada u tome uspjeti ali sada su prodrli u dubinu njena srca i ganuli je do suza.

Požuri se da obuče jednostavan tamni haljetak i hlače, da izvadi iz kose breskove cvjetove i skine zlatne narukvice. Oглеda se u malom, starom zrcalu svoga toaletnog pribora i utrlja malo rižina praha u obraze a usne blago dotakne

crvenilom. Kosu je uvijek češljala u dugu pletenicu kao i sve robinje, pokazujući time da nisu kćeri obitelji, ali kod kuće je pletenicu nosila savijenu preko uha. Sada ju je spustila i počesljala ravne, crne šiške iznad obrva.

Zatim požuri hodnicima do krila gospođe Ezra. Vang Ma je još ovdjeondje dotjerivala odjeću gospođe Ezra. Bila je bogata i osebujna, i gospođa Ezra je držala da je posve židovska. Nije znala da je, iz pokoljenja u pokoljenje, otkako je njena obitelj živjela u Kini, mnoga novina u vezu na rukavima i oko vrata, u naborima na suknji, u rasporedu dugmadi i gajtanu ostavila traga u odjeći njenih baka.

Peonija zastade na vratima, malo se nakašlja i pripremi smiješak. Gospođa Ezra se ni ne pomače. Obično je bila govorljiva i ljubazna prema služavkama ali zadnjih nekoliko dana, dok su joj misli bile obuzete Pashom i cijelo joj biće nanovo utonulo u vjeru njenih predaka, bijaše nezadovoljna prisnošću koju je primijetila između Davida i Peonije. Istina, djevojčicu nisu kupili samo da bi bila služavka već da bude i družbenica malom usamljenom dječaku, kakav je on tada bio ali godine su vrlo brzo prošle. Zamjeravala je sebi što već prije nije zapazila da su odrasli i da joj je sin već muškarac a Peonija žena. Sada je bila sklona da se osjeti uvrijeđenom i da bude stroga prema Peoniji, koja je ipak, nagoni, morala primijetiti promjenu.

Peonija je sve to dobro shvaćala i čekala je strpljivo i ljupko da gospođa Ezra progovori. Kad je Vang Ma ispustila zlatnu ukosnicu, ona priskoči lako kao mačka, podigne je i sama je stavi gospođi Ezra u kosu. Pritom uhvati gospodaričin pogled u zrcalu i nasmiješi se. Gospođa Ezra strogo gledaše u velike crne oči male robinje i onda za koji tren popusti i sama se nasmiješi.

Ti, jedno zločesto dijete reče. Jako se ljutim na tebe.

Ali zašto, gospodarice? Peonija će tužno, a zatim hitro i iskreno doda: Ne, ne morate mi reći znam! Ali vi imate posve krivo, stara gospodarice. Ja znam svoje mjesto u ovoj kući. Želim samo da vam služim, gospođo, i činit ću ono što

tražite od mene. Zar imam drugi dom osim ovog? Zar bih vam se usudila usprotiviti?

Bila je tako lijepa, tako usrdna i tako pokorna, da se gospođa Ezra morala smilovati. Peonija je zaista potpuno ovisila o njoj pa, iako je kao i uvijek znala da se ispod sve te blagosti i ljubaznosti skrivalo nešto oporo i lukavo, ipak je bila uvjerena da Peonija ne bi mogla uništiti njenu sreću. Ako između robinje i Davida i ima mladalačke naklonosti, Peonija tom osjećaju neće popustiti ako bi to za nju značilo gubitak svega ostalog što bi i značilo, kako je gospođa Ezra odlučno pomislila u sebi. Kad bi ikada otkrila da između Davida i Peonije ima nešto više nego što smije biti između mladića i služavke, istoga dana udala bi Peoniju za nekog seljaka. Rabinova kuća bila je tik sinagoge u ulici Iščupane žile. Ulicu su odavno tako prozvali zbog nerazumljivog židovskog običaja da istrgnu žile iz mesa prije nego ga pojedu. Sinagogu su Kinezi nazivali hramom tuđega boga ali su je Zidovi zvali božjim hramom. Nekada su se prolaznici čudili plaču koji se čuo iznutra. Plač je ubrzo gotovo prestao i jedini zvuk koji se mogao čuti iz sinagoge bile su duge, polagane jadikovke jednom u sedam dana. Poslije su i te jadikovke postajale sve tiše i prolaznicima je trebalo da stanu i osluškuju da bi čuli glasove iza teških zatvorenih vrata. Sama zgrada polako se pretvarala u ruševinu. Svakog su ljeta tajfuni kidali krovni vijenac i strehu a kamenje, koje bi otpalo, nije više nitko stavljao natrag.

Ova ista ruševnost uvukla se i u rabinovu kuću, koja je bila pokraj sinagoge. Mahovina je izrasla između kamenih ploča u dvorištu, kojim su gospođa Ezra i Peonija prošle, dok su nosiljke čekale na ulici. Starog Vanga bili su poslali naprijed da najavi posjet gospođe Ezra i sada ih je dočekaao na vratima gostinjske dvorane.

Učitelj je spavao, gospodarice objasni on. Mlada gospođica, njegova kćerka, bila je sama u kuhinji i otrčala je da se počeshlja i presvuče. Zamolila me da vam ponudim da sjednete. Ona će odmah doći zajedno s ocem.

Gospođa Ezra sagnu glavu, pređe preko trula praga i uđe u gostinjsku dvoranu. Zvali su je dvoranom iako je zapravo bila samo mala soba, jednostavno namještena ali čista. Lea je stavila nekoliko bijelih mirišljavih ljiljana u smeđi ćup na stolu. Čaj u ovoj kući nisu služili jer to bijaše kineski običaj. Gospođa Ezra sjede i dade Peoniji znak da i ona sjedne.

Sjedni, dijete reče. Ne treba da stojiš dok smo same. A ti, Stari Vang, možeš se vratiti kući na posao.

Stari Vang se pokloni i ode a gospođa Ezra čekaše u ovoj tihoj maloj sobi. Kako nije ništa govorila, i Peonija je šutjela. Mlada djevojka je sjedila dražesno uspravljena na drvenoj stolici, ruku sklopljenih na krilu. Umjela je i te kako prirodno sjediti i čekati ljubazna i pokorna izraza na licu. U držanju joj nije bilo ni traga nestrpljenju ili žurbi. Kad za nekoliko trenutaka začuše šum koraka, ona ustade i zauze svoje mjesto iza stolice gospođe Ezra.

Izblijedjeli plavi platneni zastor na ulazu se pomaknu i Lea uđe vodeći oca, starog rabina, koji je u desnoj ruci držao dugačak štap a lijevom se oslanjao na Leino rame. U mladosti je rabin bio visok, mnogo viši od prosjeka, a i sada je još bio vrlo visok, usprkos staračkoj pogurenosti. I jutros je, kao i uvijek, nosio odjeću svoga roda pa, iako je bila pokrpljena, bijaše čista. I bradu je imao sniježno bijelu a koža mu je bila čista i svijetla usprkos borama.

Kćeri moja obrati se rabin gospođi Ezra.

Probudila sam vas, oče odgovori ona.

Ona ustade i pristupi starcu a on joj nježno i brzo dotakne rame a zatim glavu u znak blagoslova. Lea ga odvede do stolice nasuprot onoj u kojoj je sjedila gospođa Ezra.

Molim vas, sjednite, tetko reče Lea i, kad je gospođa Ezra sjela, ona primakne visoku stolicu do oca. Zatim neodlučno pogleda Peoniju.

■ A vi... hoćete li i vi sjesti? upita. Peonija ljubazno odmahnu glavom.

Hvala vam, mlada gospođice, ali ja moram biti spremna da uslužim gospodaricu uzvрати ona blago.

Lea sjede. Ovaj je prizor najjasnije pokazao promjenu koja je nastala od onog vremena njenog djetinjstva kad su se ona i Peonija, dvije male djevojčice, igrale zajedno s Davidom pa do danas kad je jedna robinja a druga mlada gospodarica u očevoj kući.

Trebalo je da već odavno ustanem reče rabin iznenađujuće snažnim glasom za svoju dob. Ali istini za volju, kćeri, naša Pasha probudi u meni tužne uspomene i ja noću ležim budan i tugujem. Ove jadne oči dotakne svoje slijepe oči još uvijek mogu plakati iako više ne vide.

Gospođa Ezra uzdahnu. Zar mi svi ne plaćemo u našem progonstvu?

Starim nastavi rabin a moj sin je premlad da me naslijedi. Gdje je Aron, Lea?

Izišao je rano jutros, oče, i nije se još vratio odgovori Lea.

Je li rekao kamo ide? upita rabin.

Nije, oče.

Ali trebalo je da ga pitaš uporno će rabin.

Nije mi htio kazati, oče reče Lea blago. Nasuprot mršavoj, uveloj pojavi starca, Leina ljepota silno je upadala u oči. Jasno proljetno sunce padalo je kao četverokut jarkog svjetla na pod od opeka i obasjavalo njenu ljepotu. Bila je vitka ali ne i mršava, jedra i rumena a ipak se zbog neke neodređene sramežljivosti njeno skromno držanje pretvaralo gotovo u djetinje. Pune su joj usne jutros bile crvene a tamnosmeđe oči gotovo savršena oblika i ukrašene dugim, povij enim trepavicama i tamnim obrvama. Kovrčavu je kosu tankom vrpcom od crvena satena skupila na potiljku. Na sebi je imala jednostavnu haljinu od gruba bijela platna koja joj je dosezala do gležanj a a oko tankog struka svezala je široku vrpcu od istog satena kojim je povezala kosu.

Rukavi su joj bili kratki a bijele ruke gole.

Pod zaklonom ravnih, oborenih trepavica Peonija je zadivljeno i u čudu promatrala ovu ljepotu. U mislima se poigravala pitanjima o ovoj lijepoj tuđinki i neodređenim odgovorima. Kada ili ako Lea dođe kao Davidova žena u

Ezrinu kuću, hoće li biti toliko pronicljiva da primijeti sve što se događa pod onim prostranim krovom? Hoće li prosvjedovati i braniti, hoće li Davida ponovo odvući u snove njegovih predaka?

Aron ne bi smio izlaziti a da vam ne kaže kamo ide, oče govorila je gospođa Ezra.

Mlad je uzdahnu rabin.

Nije toliko mlad da ne bi znao što mu je dužnost odlučno će gospođa Ezra. On je vaš jedini nasljednik i mora imati na umu obaveze prema svom narodu. Ako on zakaže, ne preostaje više nitko tko bi nas poveo kući kad kucne čas. Oh, neka to bude još za moga života! jadikovaše stari rabin.

Ali mi moramo biti spremni čak iako ne bude tako gospođa Ezra će ozbiljno. Sinagogu treba obnoviti, oče, jer moramo prenuti ostatak našeg naroda. Danas naši muževi zaboravljaju a njihova djeca ni ne znaju našu baštinu. Trebalo bi da Arona zadužite da prikuplja sredstva za popravke. To je dobra zamisao, oče, a ja obećaj em pet stotina srebrnjaka za početak.

O, kad bi svi naši bili kao vi odgovori stari rabin. Ali dobra je to zamisao, zar ne, Lea? Aron bi to mogao raditi i tako se zaposliti.

Da, oče Lea će sumnjičavo. Gledala je u snop svjetla oko nogu.

Ovi čudni stranci“, mišljaše Peonija, ovaj lijepi starac, ova lijepa djevojka, čak i gospođa Ezra, pristala i dostojanstvena svi oni izgaraju nekim unutrašnjim plamenom. I zašto su im, dok govore, oči usplamtjele, lica zanesena a glasovi tako ozbiljni? Zrače nekim duhom koji ih tajanstveno ujedinjuje, ostavljajući nju po strani.“ Pogled joj se spusti na Leine ruke koje je držala ovlaš sklopljene na koljenima. Bijahu to ruke kao u dječaka, prsti na krajevima četvrtasti, jaki i grubi.

Peonija pogleda svoje ručice što su počivale na naslonu stolice gospođe Ezra mekane, male, uske ruke, šiljastih prstiju, kakvi i dolikuju djevojci. Ruke u gospođe Ezra bijahu iste kao u Lee samo što nisu bile izrađene već glatke i

punašne a na svakom palcu i kažiprstu nosila je prsten. Lea nije nosila prstenja.

Ali nisam došla ovamo da govorim o sinagogi reče gospođa Ezra.

Rabin nagnu glavu. Na vrhu tjemeni nosio je malu crnu kapu ispod koje su stršali uvojci srebrnaste kose.

O čemu onda, kćeri? upita uljudno.

Ne znam da li je bolje da Lea ostane ili da ode dok budem o tome govorila gospođa Ezra blago pogleda djevojku.

Lea ustade.

Izaći ću. Ne naglo odluči gospođa Ezra. Zašto da izadeš?

Nisi više dijete, niti smo mi Kinezi. Potpuno je u redu da se o tvojoj udaji govori pred tobom.

Lea ponovo sjedne, oklijevajući. Peonija ju je postrance promatrala ispod spuštenih trepavica. Na riječ udaja“, Lea obli tamno rumenilo, počevši od ramena i dugačkog vrata preko obraza do korijenja kose. Vidjevši to, Peonija osjeti kako joj krv nestaje iz vlastitog lica, a srce joj počeo udarati polagano i teško. Potpuno je razumljivo da će razgovarati pred njom jer tko bi još pomišljao da li i robinja ima srce?. Nije isključeno da je lukava gospođa Ezra smatrala kako je za nju dobro da čuje sve o Davidovoj ženidbi. Peonija stajalaše duboko pognute glave, kao mali mramorni kip, ruku prekrivenih na naslonu stolice gospođe Ezra.

Da, o udaji ponovi gospođa Ezra. Vrijeme je, oče, da govorimo o našoj djeci. Moj sin više nije dijete.

Lea ima tek osamnaest godina rabin će neodlučno. A osim toga, kako bih ja bez nje?

Imati osamnaest godina, znači biti žena usprotivi se gospođa Ezra a vi je ne možete zadržati zauvijek. Možemo najmiti jednu dobru Židovku, koja će preuzeti njene dužnosti. Ja ću se za to pobrinuti. Poznam jednu Rahelu, kćerku Elijevu i one njegove žene...

Kineskinje reče rabin sumnjičavo.

Samo dijelom ne pokoleba se gospođa Ezra. Teško je danas naći sluge posve naše krvi. Ja osobno uzimam samo Kineze

jer je bolje ne miješati ih s našima. Umjesto Lee ovdje moramo, naravno, uzeti ženu koja pozna obrede i koja vam može biti od pomoći. Rahela se dobro razumije u to. A i muž joj je umro.

Bio je Kinez jadikovao je rabin.

Najviše što možemo u današnje vrijeme napraviti jest da naše sinove ženimo našim djevojkama odgovori gospođa Ezra. I zato hoću da se moj sin sada oženi. Lea, moraš mi pomoći. U dubokim Leinim očima pojavi se tračak nemira.

Ne znam kako da vam pomognem promrmlja ona.

Moraš doći k meni reče gospođa Ezra. Pravo je i prirodno da sada, kad postaješ ženom, budeš sa mnom, prijateljicom tvoje majke. Ona i ja bile smo kao sestre i ja već dugo razmišljam o tome da pređeš k meni.

Štropot na vratima ih prekinu. Aron silovito uđe i zastade, zbunjen neočekivanim posjetom. Smješкао se smeteno.

Arone! prošapta Lea očajno.

Sine! poviče rabin. Kakva sreća! Sada momožemo i s tobom govoriti. Arone, sine, sjedni tu kraj mene.

Rabin rukom potraži stolicu ali mu Aron ne priđe. Skine turban i obriše znojno čelo. Tada Lea ustade, primakne stolicu k ocu i dade znak bratu. On sjede pokušavajući suspreći ubrzano disanje.

Zašto si trčao? upita ga rabin.

Htjelo mi se odvrati on nabusito. Aron bijaše žgoljav, blijed mladić, malih crnih očiju koje su bile suviše blizu tanku, kukastu nosu. Kovrčava crna kosa neuredno mu je stršala ispod turbana.

Gospođa Ezra ga je s prezirom gledala.

Nisi baš uzoran rabinov sin reče dostojanstveno. Reklo bi se da si tko zna čiji sin.

Aron ne odgovori. Umjesto toga, dobaci joj oštar, mrzovoljan pogled, pun mržnje.

Arone! ponovo će Lea prigušeno.

Šuti! siknu on zapovjednički.

Sine, zar nećeš pozdraviti goste? upita rabin

Bolje je da nastavimo razgovor reče gospođa Ezra.

Da, tako je promrmlja rabin. Arone, gospođa Ezra želi da Lea neko vrijeme stanuje kod nje.

Tko će se brinuti o nama? upita Aron grubo.

Rahela će doći odgovori gospođa Ezra. Imaš li nešto protiv toga da odem, Arone? Lea će gotovo ustrašeno.

Zašto bih imao? Čini što hoćeš odgovori on. Pogled mu je lutao sobom, zapeo za Peoniju, koja je šutjela i tu se zaustavio. Ona osjeti nepristojan pogled i ne podiže trepavice.

Gospođa Ezra je to primijetila i razbjesnila se. Podiže se i stade između njih.

Da riješimo, oče. Lea može već sutra doći k meni. Poslat ću nosiljku po nju a prije toga doći će Rahela. Ti ćeš je, Lea, uputiti u posao. I nemoj odrediti dan povratka možda ću te dugo zadržati.

Gospođa Ezra se nasmiješi i klimne glavom prema Lei koja je istovremeno ustala. Zatim se nakloni rabinu i izađe iz sobe ni ne osvrnuvši se na Arona. Rabin je također ustao i naslanjajući se o Aronovu ruku, otpratio gospođu Ezra do izlaza. Lea mu je išla s druge strane a Peonija pođe naprijed da obavijesti nosače.

Gospođa Ezra se vratila kući nezadovoljna vlastitim mislima, što je Peonija primijetila. Kad je stigla u svoje odaje, bila je šutljiva i kratko je upućivala kako da se malo istočno krilo priredi za Leu. Peonija ostade da primi naredbe, sasluša ih i baš kad pođe da ih izvrši, gospođa Ezra je ponovo pozva s vrata.

Mlade djevojke imaju urođen osjećaj reče gospođa Ezra Peoniji. Nastoj da urediš one dvije sobe onako kako zamišljaš da bi se Lei svidjelo i ukrasi ih slikama, cvijećem i mirisima koje najviše voli.

Ali gospođo, otkud da ja znam što strana gospođica najviše voli? zapita Peonija. Gospođa Ezra se netremice zagleda u nju a Peonija joj uzvрати otvorenim, nedužnim pogledom.

Nastoj zamisliti reče gospođa Ezra suho a Peonijin nedužni pogled zatreperi i ugasi se.

Vani pred vratima Peonija je stajala cijelu minutu u prolazu obraslom mahovinom. Zatim je odlučno krenula. Ode u svoju sobu i nekim brzim pokretima skine sa sebe tamnu odjeću za izlazak i obuče mekani ružičasti haljetak i hlače. Opere ruke i lice mirišljavom vodom, ponovo savije pletenicu preko desnog uha i pričvrsti je skupocjenom ukosnicom. O drugo uho objesila je dugu bisernu naušnicu. Na obraze i usne stavi malo rumenila i sitnim rižinim prahom napraši lice. Zatim se iskrade kroz tajne hodnike stare kuće što su vijugali prema krilu u kojem je stanovao David, nedaleko od oca.

Kuću je bila sagradila, prije mnogo stoljeća, neka velika i bogata kineska obitelj a pokoljenja su dograđivala krila i hodnike prema svojim potrebama i sklonostima. Mnogi od tih hodnika bili su sada zatvoreni ili ih nisu upotrebljavali ali su ih poduzetna Peonija i znatiželjni David otkrili da bi se, kako je djetinjstvo malopomalo prolazilo, posve navikli na njih. A ti su se prolazi isprepletali ispod nadzemnog dijela kuće kao neko tajno znamenje tajnog života.

Ova je kuća bila Peonijin svijet u kojem je živjela s obitelji kojoj je pripadala ali u kojem se ipak najčešće osjećala usamljenom, provodeći katkada sate i sate drijemajući i sanjareći u zabačenom, zaraslom kutku vrta. Ali znala je da dosada nikada nije stvarno bila sama jer je David uvijek bio uz nju. Bio on prisutan ili ne bio, uvijek ga je vidjela u mislima i snovima.

Dok je išla tajnim hodnikom, sputavao je strah. Znala je predobro i oduvijek da će njega jednom oženiti. Ali nije mogla vjerovati da bi ih ta žena mogla razdvojiti. Oni će i dalje živjeti kao i dosad a ta prisnost muškarca i žene u obiteljskom životu neće gotovo uopće upadati u oči, niti će itko na nju obraćati pažnju. Ali ako dovedu ovamo Leu, hoće li Lea dopustiti da sve ostane po starome? Hoće li bilo što izmaći očima mlade tuđinke? Neće li ona tražiti cijeloga

Davida, njegovo tijelo, razum i dušu? Njegovu će svijest prilagoditi vlastitom obrascu i naučit će ga da poštuje boga svojih predaka a on će se vezati jedino uz Leu i u njegovu srcu neće biti mjesta ni za jednu drugu. I tako se Peonija zaista nje bojala jer je znala da je Lea toliko jaka žena da može osvojiti cijelog čovjeka i posve ga zadržati za se. Peoniji navališe suze na oči. Mora sad

4 Peonija, cvijet Istoka

49odmah otići Davidu, ponovo ga osvojiti, obnoviti sve veze. Bila je toliko uplašena da se čak usuđivala prekršiti zabranu gospođe Ezra i utrčala je hitro i bešumno u papučama od satena u knjižnicu gdje se nadala u ovo vrijeme zateći Davida.

Našla ga je za pisaćim stolom pokraj knjiga koje je bio odgurnuo u stranu. Kad se zaustavila na pragu, vidjela je kako se zadubio nad listom papira i kako je usnama fitiljio kist od devine dlake. Nije je primijetio a ona je ostala stajati, crvena u licu i nasmijana, čekajući da odigne pogled prema njoj. Kako se nije ni pomakao, ona se tiho nasmija i on napokon uzgleda zamišljenim i odsutnim pogledom. Tada mu ona priđe, izvadi bijelu svilenu maramicu iz rukava, nagne se i obriše mu usne umrljane crnilom.

O, kakva su ti usta! šapnu ona. Pogledaj! Pokazala mu je mrlju na maramici, ali je on i dalje odsutno buljio preda se.

Reci mi rimu na ljiljana čedna“ zapovjedi on.

Bijedna uzvratila ona spremno i obijesno.

Ti si bijedna! odbrusi ali odloži list

Što to pišeš? zapitala ona.

Pjesmu otpovrati on.

Ona mu otme list, on joj ga preotme i napokon ga razderaše napola.

Pogledaj šta si učinila! poviče on bijesno. A već peti put je prepisujem.

I to vjerojatno za učitelja? zapitala ona. Zatim stade naglas i ljupko čitati njegove stihove:

*Slučajno posve ja zađoh u vrt Gdje mirisi se cvjetni otvore A
cvjetovi svi redom glave obore Pred likom ljiljana čedna...*

Zašto ljiljana? zapita ona. Čini mi se da si rekao kako je ona nalik na srnu. Jedna te ista djevojka ne može biti nalik i na srnu i na ljiljan. Nije baš nalik na ljiljan, premalena je. Htio sam upotrijebiti riječ orhideja, mala i zlačana orhideja ali nisam mogao naći rimu na orhideja“.

Peonija zgužva list.

Ma kakva ona bila, ne isplati ti se da joj pišeš pjesme reče ona.

Ti mala nevaljalice poviče on. Zgrabi je za ruku, istrgne papirnati smotuljak i izravna ga. Zatim je pogleda, sjetivši se što je malo prije rekla.

Što si time htjela reći? upita je. Ona malo počeka i zatim će odrješito:

Lea dolazi.

Ovamo?

Ona klimnu glavom. Bila je zadovoljna što vidi užas u njegovim očima.

Sutra dolazi... i doista je vrlo lijepa. Nisam prije znala da je toliko lijepa. Mogao bi sačuvati pjesmu. Ljiljan bi njoj odgovarao.

Zašto dolazi? zapita on grizući usnicu.

Ti to dobro, dobro znaš odgovori ona. Dolazi da se uda za tebe.

Prestani zadirkivati naredi joj on. Ustade i čvrsto je uhvati za obje ruke. Reci mi... je li to moja majka rekla ... njoj?

Peonija klimnu glavom.

Bila sam s tvojom majkom kod rabina i čula svaku riječ. Popravit će onaj hram hram tvoga boga a Lea se seli ovamo.

Ako moja majka misli... David otpoče.

O, ona će provesti ono što želi ustvrdi Peonija. Ona je jača od tebe. Natjerat će te već da se oženiš Leom!

Ne može... ja to neću... Otac će mi pomoći...

Tvoj otac nije jak kao ona.

Ali nas obojica zajedno!

Da, ali i na drugoj su strani dvije podsjeti ga ona likujući.
Tvoja majka i Lea... one su jače od tebe i oca.

4

51 Osjećala je neku čudnu želju da ga povrijedi, da mu nanese bol i da je onda on zamoli da mu pomogne. A ona će mu pomoći. Pogleda ga pravo u oči i vidje da se on koleba.

Peonijo, moraš mi pomoći! prošaptao je.

Lea je lijepa ponovi ona.

Peonijo skrušeno će on ja volim drugu. Ti to znaš!

Kung Cenovu kćerku. Kako se zove?

Ne znam čak ni kako se zove jeknu on.

Ali ja znam reče Peonija.

Sada je bio posve u njezinoj moći. On joj pusti ruke i upita.

Kako se zove?

Gotovo si pogodio... kad si je htio nazvati orhidejom ona će lukavo. Zove se Kueilan.

Dragocjena orhideja ponovi on. O, kako sam to osjetio!

A ako hoćeš, ja ću joj sama odnijeti pjesmu... kad je završiš reče umilno Peonija.

On otvori ladicu u stolu i izvuče čist list papira.

A sad mi brzo pomози da sastavim zadnji stih zatraži on.

Izbaci cvijeće ona predloži. Cvijeće je otrcano.

Brišimo cvijeće složi se on. Što bi ona voljela umjesto toga?

Ja bih reče Peonija podsjetila nekog... nekog koga volim... na... miris... što ga širi noćni vjetar ... ili rosa u svitanje...

Rosa u svitanje izabere on.

On se lati papira i kista a ona mu dlanom dotakne obraz.

Dok ti pišeš reče nježno ja idem da učinim nešto što mi je tvoja majka zapovjedila.

Nije je čuo niti je primijetio da je otišla. Na vratima se ona osvrnu. Kad ga je vidjela onako zadubljena, crvene joj usne dobiše odlučan izraz a oči se zaiskriše kao dva crna dragulja. Zatim ode da pripremi sobe za Leu. Kako je samo gonila dvije male sluškinje koje bijaše pozvala da joj pomognu! Sama ništa nije ni takla sve dok i zadnji kutak pod krevetom nisu pomele, isprašile svilene krevetne zastore, prekrile krevet

mekanom perinom i oprale izrezbareni stol od crna drveta. Onda je otpustila umorne djevojke, sjela je i razmišljala o Lei.

Peonija bi zapravo najradije ostavila sobe onakve kakve jesu, čiste, ali gotovo prazne. Zašto da se još više napreže? A onda uzdahne. Poznavala je sebe i znala je da je isuviše plemenita da bi krivila Leu, koja je bila dobra. Ustade nevoljko, pođe kroz ostale sobe u kući da bi ovdjeondje odabrala poneku lijepu stvar, dvije vaze oslikane raznobojnim cvijećem, pokoštenu kutiju, dvije slike sa stihovima ispod ptica u letu, klupicu za noge od pozlaćena bambusa i lonac rascvjetanih tulipana. Sve je to odnijela u Leine sobe i ukusno rasporedila.

Kad je završila, ogledala se oko sebe s osjećajem da je izvršila dužnost i zatvorila vrata. Pred vratima je zastala i zamislila se. David je već sigurno završio pjesmu. Bi li se vratila k njemu i upitala ga što želi? Pođe opet nečujno hodnicima do Davidove učionice i poviri unutra. Nije ga bilo ondje.

Davide? pozove ga tiho, ali nije bilo odgovora. Onda se na prstima došulja do stola. Jedan jedini stih napisao je na listu papira.

U lotosovu pupoljku čekala kap rose.

A onda je bacio kist. Ona opipa vrh kista devina je dlaka bila suha. Kamo je otišao i gdje je mogao biti sve ovo vrijeme?

Ogledavala se po sobi u kojoj nije bilo ništa osim knjiga na policama i istraživala svim svojim osjetljivim čulima. Kakav li ga je nemir obuzeo? Tako je željela da istrči, da ga potraži i pronađe. Ali život ju je naučio strpljivosti. Stajala je mirno i pribrano. Uzela je kist, natakla metalni poklopac i spremila ga u kutiju, onda zatvorila kutiju s tušem i stavila štapić suhog tuša na svoje mjesto. Zadržala se još trenutak a onda uzela list s nedovršenom pjesmom, nježno ga presavila, stavila u njedra i vratila se u svoju sobu gdje se prihvatila

veziva. Tu je cijelo poslije podne sjedila i šila i nitko nije naišao, čak ni da je upita da li je gladna ili žedna.

m

Kad je gospođa Ezra otišla, rabin i njegova djeca ostali su u malom dvorištu u kojem nije bilo ni cvijetka. Lea pogleda oca kao da ga zaklinje. Ali on bijaše slijep i nije je mogao vidjeti. Ona se okrenu bratu.

Arone obrati mu se drhtavim glasom. A on je piljio u razbijeno kamenje kraj nogu.

Kako si sretna promrmljao je što ćeš se izvući odavde! Rabin je napregnuto slušao ali mu sluh ne bijaše više oštar i nije čuo ove riječi.

Sto si rekao, sine? upita zabrinuto.

Rekao sam da će nam Lea nedostajati odvrati Aron glasnije. O, kako ćemo bez nje? reče rabin. Podigne slijepe oči prema sunčevim zrakama što su se spustile u dvorište i grijale ga. Osim ako ne vršimo volju božju nastavi on. Ispruži ruku prema Lei i ona je uhvati objema rukama. Kao što je kraljica Ester služila svom narodu, tako ćeš i ti, kćeri moja, ući u Ezrinu kuću.

Ali oni su naši ljudi, oče, dok je Ester otišla među pogane reče Lea.

Tek tu, u blizini sinagoge, osjećam da sam na svetom tlu odgovori rabin. On uzdahnu i okrene lice prema suncu. Oh, kad bih bar vidio! poviče.

Pusti me da ostanem s tobom uzviknu Lea i prebaci njegovu ruku preko svog ramena.

Ne, ne hitro će rabin. Ne tužim se. Bog nas vodi. On hoće da provede svoju volju u kući Ezre a tebe je odabrao, kćeri, da mu budeš oruđe. Odvedi me u moju sobu i ostavi me da molim dok ne spoznam njegovu misao.

Rabin ju je gotovo vukao. Na poznatom tlu je on vodio a ne ona. Lea mu položi glavu na rame. Aron je stajao i gledao za njima a onda izletio kroz dvorišna vrata. Rabin napipa visoki prag i prekorači ga.

Djeco otpoče on. Lea se okrenu i vidje da joj brata nema.

Aron je otišao, oče reče blago.

U nekoj drugoj prilici mu ne bi rekla da je Aron otišao.

Uvijek je nastojala da među njima održi mir, podsjećajući oca na to da je Aron još ipak mlad. Ali sada je osjećala potrebu da kaže istinu.

Otišao! poviče starac. Pa maločas je još bio tu!

Vidiš zašto te ne smijem ostaviti reče Lea. Kad mene ne bude, on će uvijek odlaziti a ti ćeš ostati sam sa služavkom.

Morat ću ga pozvati na red pred licem Jehove reče rabin bolna izraza na licu.

Oče, pusti me da ostanem ovdje... da se brinem za vas obojicu molila je Lea.

Ali rabin zavrta glavom. Stajao je nasred sobe i štapom udarao o kameni pod na kojem je stajao.

Skrivao sam istinu pred tobom, dijete jadikovao je. Ja znam kakav je moj sin. A ti moraš ići. Ja ću učiniti svoju dužnost.

Oče, Aron je mlad... što možeš učiniti?

■ Mogu ga prokleti, baš kao što je Izak prokleo Ezava rabin će neobičnom snagom. Mogu ga zauvijek istjerati iz božjeg hrama.

Lea sklopi ruke na njegovom ramenu.

O, kako da odem? reče tužno.

Otac pokuša da se pribere. Oklijevao je čas, onda se okrenuo, napipao stolicu i sieo. Drhtao je a sitne graške znoja oblile mu visoko, blijedo čelo.

A sada reče sada me slušaj. Dok ti ovo govorim nisam tvoj zemaljski otac. Ja sam tvoj rabin. Ja ti naređujem! Lea je oklijevala, čekala, grizla crvene usne a ruke čvrsto stisla uz tijelo. Široko otvorene oči plamtjele su joj ali nije ništa govorila. I pošto su neko vrijeme šutjeli, rabin ustane, nasloni se na štap i progovori dubokim, nezemaljskim glasom.

Tako reče bog svojoj službenici Lei. Pođi, o Lea, i sjeti se tko si! Vрати u krilo moje dom Ezrin! Učini da se sjete, i otac i sin, da pripadaju meni, da su potomci onih koje sam s

pomoću svog sluga Moj si ja, poveo iz zemlje egipatske u obećanu zemlju. Ondje je moj narod griješio. Uzimali su poganke za žene i obožavali lažne bogove a ja sam ih prognao sve dok se ne pokaju. Ali ih nisam zaboravio. Oni će doći k meni i ja ću ih spasiti i vratiti u njihovu zemlju. A kako to mogu drukčije učiniti već s pomoću onih koji me nisu zaboravili?

Dok je izgovarao ove riječi, rabinovo je lice bilo zanosno. Štap mu je ispao i on je ispružio ruke. Lea je slušala uzdignute glave i, kada je ušutao, ona spusti glavu.

Poslušat ću te prošaptala je. Učinit ću sve što mogu, oče. On se zaljulja. Snaga ga je izdala i spusti se na stolicu sa koje je malo prije ustao.

Neka bude volja božja reče svečano. Pođi, dijete, i pripremi se.

Ona ode bez i jedne riječi i cijeli je dan šutke radila.

Održavala je malu kuću kraj sinagoge čistu i urednu koliko god je znala i mogla. Ali sada ju je ponovo cijelu očistila i pripremila ručak za troje. Aron nije došao na ručak a ona je izdvojila njegov dio i spremila ga na hladno mjesto. Ona i rabin jeli su gotovo u potpunoj tišini. On je uzdahnio kad je čuo da mu se sin još nije vratio i zamolio je Leu da mu kaže neka smjesta dođe k njemu kad se vrati. Pošto je pojeo, otac pođe spavati a za to je vrijeme Lea složila svoje malobrojne haljine u kožnati kovčeg. Zatim se okupala i oprala gustu kovrčavu kosu. Tek što je bila gotova, začula je kucanje na vratima i otvorila ih. Na vratima je stajala Rahela s čovjekom koji je u rukama držao drvenu škrinju s njenim stvarima.

Gospođa Ezra mi je zapovjedila da dođem reče ona prostodušno.

Mi vas očekujemo, Rahela odgovori Lea i odvede ženu u svoju sobu. Ovdje ćete stanovati nastavi. Soba je blizu očeve. Jeste li već jeli?

Jesam odgovori Rahela. Došla sam nešto prije kako biste mi mogli sve reći prije nego što priprelim večeru jer mi je gospođa Ezra rekla da ćete večeras rano leći kako biste

izjutra bili spremni odmah poslije sunčeva izlaska. Vi spavajte u svom krevetu, ovu zadnju noć, a ja ću spavati u kuhinji.

Bilo je nešto tako smireno u toj snažnoj, stamenoj, crnomanjastoj ženi. Lea sjede s njom na krevet i kaza joj sve što je trebalo, što njen otac jede, a što ne jede, kako ne voli da mu se diraju stvari na stolu, koliko mu puta treba nositi toplu vodu za pranje i kako mu treba njegovati kosu i bradu. Zatim je uputila Rahelu kako treba čistiti sinagogu, oprášiti ploče sa zakonima i zavjetni kovčeg a osobito baršunaste zastore koji su stari i trebalo je oprezno s njima postupati. Napokon je spomenula Arona.

On nije dobar sin rekla je tužno. Bolje da vam kažem kako se ne biste previše pouzdavali u njega.

Prepustite vi njega samo meni Rahela će odlučno.

Njemu će biti bolje s vama nego sa mnom reče Lea.

Ja sam starija odgovori Rahela. Nagnula se naprijed stavivši punašne ruke na koljena. Vi ste baš kao jagnješce koje vode na klanje reče klimajući glavom.

Lea je zurila u nju ne shvaćajući.

Ali to je dobra kuća odvratila. Cesto sam onamo odlazila dok smo David i ja bili djeca. Svijetla joj put i protiv volje porumenje i ona se nasmija. Sto mi drugo preostaje kad mi i moj otac i gospođa Ezra naređuju? Ona nastupa u ime ljudi a on u božje ime našali se Rahela a zatim se opet uozbilji. Ali nikad se nemojte udavati za čovjeka kojeg ne volite reče.

Teško je u kući kao što je Ezrina gdje nema mjesta konkubinama. U kineskoj kući brak nije takav teret... Ako ti se muž ne sviđa, možeš mu naći konkubinu a da ipak zadržiš svoje mjesto u obitelji. Ali biti s čovjekom koga mrziš... to je odvratno!

David nitko ne može mrziti! reče Lea nježno i još više porumenje.

Rahela je pogleda i nasmiješi se.

E, ako je tako... reče. Ali bolje da pogledam što ima u kući za večeru.

U svojoj maloj četvrtastoj sobi, što je bila kraj očeve, Lea te posljednje noći nikako nije mogla zaspati. Aronova soba bijaše u suprotnom krilu. Nije došao na večeru i već je bilo prošlo pola noći kad je kroz rešetke na prozoru ugledala svijeću kako treperi. Blijede zrake svjetlucale su na njenim bijelim krevetnim zastorima. Ona ustane, pogleda kroz prozor i vidje ga kako se kreće po sobi kao sjena. Obično bi otišla k njemu da ga upita da li je gladan ili da sazna gdje je bio. Ali večeras se osjećala već nekako odvojena od njega. Za nju je život u toj kući prestao a sutra će početi u drugoj. Vratila se u krevet i ispružila se nepomično ruku sklopljenih ispod glave.

Neko je vrijeme pokušavala da misli o onome što je otac rekao kako je ona oruđe božje, ali nije mogla u to vjerovati ma koliko da bi joj bilo drago kad bi to bila istina. Bila je previše zaposlena otkako joj je majka umrla i nije dovoljno čitala Toru. Davno je ostala siročće, tako davno da se nije mogla sjetiti majčina lica sve dok ne bi sve ostalo istisnula iz sjećanja. A onda bi joj se učinilo da na sivom zastoru prošlosti vidi blijedo, mršavo lice ogromnih i vrlo crnih očiju i tužnih tankih usnica. Ali vrlo se dobro sjećala onoga što joj je majka govorila kad ju je pozvala posljednje večeri prije nego što je umrla. Brini se o ocu, Lea... i o Aronu.

Hoću, majko zajecala je ona.

O, dijete majka je odjednom počela teško disati misli na sebe jer nitko drugi neće na tebe misliti.

To bijahu posljednje majčine riječi a Lea im ni onda, kao ni sada, nije razumjela značenja. Kako se može brinuti o drugima ako misli na sebe? Uzdahnula je, okanila se tog pitanja na koje nikada nije našla odgovora i umjesto toga počela misliti o Davidu.

Misli su joj lutale i pokušavala ga se sjetiti u najdavnijoj prošlosti, kao na primjer u ono vrijeme kad bi Vang Ma jednom mjesečno dolazila po nju i vodila je gospođi Ezra koja bi je gledala, ispitivala a onda joj davala slatkiša i voća i slala je u vrt da se igra s Davidom, krasnim malim dječakom

koji je uvijek bio tako raskošno obučen, tako veseo i dražestan. Sjećala se kako se neprestano smijao, tako da se čak i u zraku oko njega uvijek osjećala veselost. Njezin je dom uvijek bio tužan, otac zadubljen u svete knjige ili molitve a Aron plačljiv, boležljiv, ovisan o njoj i u isto vrijeme okrutan prema njoj. I siromašni su bili, vječno siromašni i ona je morala krpati, prepravljati, štedjeti i naučiti kuhati i prati kako je najbolje znala i umjela. U njenom djetinjstvu imali su služavku ali je ona otišla kad je Lei bilo dvanaest godina i odonda je bila sama, osim što joj je jedan Kinez donosio stvari s trga, održavao mali povrtnjak u stražnjem dvorištu i iznosio smeće i otpatke. Bio je gluhonijem i provodio je dane u šutnji.

I za to je Ezrina kuća bila najsretnije mjesto u njenom djetinjstvu i ona je mogla biti samo sretna što će se božjom i očevom voljom onamo vratiti. Ali često ću dolaziti kući“, mislila je, i učinit ću da ovdje bude bolje nego što je ikada bilo. A ako se zaista udam za Davida ...“

Tu su joj misli postale bojažljive i smjerne. Ako joj bog udjeli takvu nebesku sreću, ona će mu cijela života zahvaljivati i bit će toliko dobra da on neće požaliti što je to učinio. Ona će privoljeti Davida da podigne De, de, ne pravite budalaštine, mlada gospođice! ona će. U našoj kući ja ću vas prati i uređivati, bar dok se naša Peonija ne priuči, a u vas nema ništa što jedna stara žena ne bi mogla vidjeti.

Tako se Lea, okrenuta leđima Vang Ma, svukla i oprala u lavoru, polijevajući se vodom iz vrča, dok ju je Vang Ma neprestano požurivala.

Ne morate se previše prati tjerala ju je Vang Ma. Ponovo ću vas okupati i namirisati prije nego obučete nove haljine. Rahela donese zdjelu vruće rižine juhe. I tako se Lea uz njihovu pomoć spremila. Ali trebalo se još oprostiti. U tome joj nitko nije mogao pomoći. Na prstima se odšulja u Aronovu sobu. On je još uvijek spavao. Gledala ga je i suze su joj navrle na oči. Brat je ležao pred njom, slabašan i mladenački vitak i njegovo blijedo, ružno lice ju je ganulo. Tko bi mogao

voljeti takva brata? Ništa se u njemu nije moglo voljeti. Njena velika ljubav, koja bi uvijek spremno nabujala pri pogledu na bijedne i slabe, izbila je u tom trenutku i ona se sagnula i poljubila ga u obraz. Zaudarao je iz usta a neoprana mu je kosa smrdjela.

O, Arone promrmljala je mogu li što učiniti za tebe? On otvori male, tamne oči, pozna je i okomi se na nju. Nemoj me buditi progundā.

Ali, dragi, ja odlazim reče ona. Ležao je i buljio u nju tek napola shvaćajući.

Brini se o ocu, Arone molila ga je. Budi dobar, molim te, dragi Arone.

Ti ćeš se vratiti reče on promuklo. Dolazit ću gotovo svaki dan ako mi dopuste ona obeća. A i Rahela je ovdje.

Onda dobro odvrati on, okrene se i ponovo se zagnjuri u krevet.

Lea ga ostavi, tiho zatvori vrata i uputi se u očevu sobu. Rabin je ustao, obukao se i upravo se molio. Oče reče ona a on se okrenu došli su po mene.

Zar tako rano? uzvрати on. Ali neka bude tako, dijete. Jesi li spremna?

Ona pride i on joj dotakne glavu, lice, ramena, kosu i haljinu a osjetljivi su mu prsti govorili kako se ona spremila.

Da, spremna si. A jesi li doručkovala?

Jesam, oče. Rahela čeka da ti dođeš na doručak. Ona malo oklijevaše a onda stavi glavu na njegove grudi.

Oh, oče šapnula je. On je pomiluje po glavi.

Nećeš biti daleko, dijete dolazit ćeš gotovo svakog dana a pomisli koliko je ovo holje za sve nas

Tako ju je tješio a ona podigne glavu, obriše suze i nasmiješi mu se.

Nemoj me pratiti, oče. Ostavit ću te ovdje a Rahela će doći po tebe.

I ona ga ostavi. Nije se osvrnula. Dade posljednje upute Raheli i izide. Ali kada su se zastori na nosiljci spustili, osjećala je kako ide na dalek put s kojeg možda neće biti povratka.

Peonija je čekala u prednjem dvorištu Ezrine kuće. Tako joj je gospođa Ezra poručila po Vang Ma.

Zar ja treba da služim ovu tuđinku? pitala je Peonija i razrogačeno pogledala Vang Ma kad je jutros čula zapovijest. Vang Ma joj se približi i čvrkne je palcem i kažiprstom po obrazu. Oštri joj nokti ostaviše sitan trag.

Ako u toj tvojoj glavi ima imalo razuma, onda se nećeš pitati što treba da radiš a što ne treba da radiš savjetovala ju je Vang Ma. Da sam ja tako zapitkivala, ne bih danas više bila u ovoj kući. Budi poslušna ... a čini što ti se sviđa. To ide jedno s drugim... ako si pametna. A sada, nastoj požuriti. Karavana je već blizu. Gospodar je već prije zore otišao da je dočeka. Karavana! kliknu Peonija.

Da, da nestrpljivo će Vang Ma i pođe. Ali Lea to ne smije znati... tako je gospodarica naredila.

Peonija je cijelo vrijeme plela kosu i sada dovrši dugu pletenicu. Na čas je obuze uzbuđenje zbog karavane ali odjednom zaboravi na to. Kako je ono rekla Vang Ma? Budi poslušna a čini što ti se sviđa. To ide jedno s drugim... ako si pametna!“ Čudne i značajne riječi! Zamislila se nad njima i njihovo je značenje kao dragulj tonulo u duboke vode njene duše. Nasmiješila se sama sebi dok joj rupice na obrazima nisu zaigrale.

Mjesto da savije pletenicu preko uha, pustila je da joj padne niz leđa. Ali je u crvenu vrpцу, koja joj je pridržavala kosu na zatiljku, stavila bijelu gardeniju. Ubrala ju je sa starog grma u vrtu, koji je u ovo doba godine svakog jutra bio pun novih cvjetova. Obukla je svijetloplavi haljetak i hlače i, ovako čekajući, doimala se nježno i skromno. Lea je prvo ugledala njeno lice kad su se podigli zastori s nosiljke. Peonija ih je zapravo sama podigla i nasmiješila joj se.

Dobro došli, gospođice rekla je. Izvolite sići s nosiljke. Pružila je ruku da joj pomogne ali Lea sama siđe. Bila je za glavu viša od Peonije i nije progovorila iako je Peoniji uzvratila smiješak.

Jeste li jeli, gospođice? upita Peonija slijedeći je u stopu. Jela sam ali sam opet ogladnjela Lea će iskreno.

To je zbog jutra reče Peonija. Zrak je danas suh i čist. Donijet ću vam jelo, gospođice, čim se smjestite. Jučer sam vam spremila sobe a donijet ću svježih gardenija. Ne valja ih rano brati jer im rubovi potamne.

Dvije mlade žene koračale su jedna za drugom, obje svjesne novih odnosa među njima i trudeći se da im udovolje. Vang Ma je otišla da obavijesti gospođu Ezra da je Lea prispjela i tako je Peoniju zapalo da Leu povede u njene odaje. Zar je ovo cijelo krilo za mene? upita Lea iznenađeno kad je Peonija zastala. U ljepšim sobama nikada prije nije stanovala. Sjećala se da je kao dijete vidjela ovdje Davidovu baku, staru gospođu koja je u sumrak palila svijeće.

Samo su dvije sobe reče Peonija. Jedna je spavaća, a druga je da boravite u njoj kad ste sami.

Ona povede Leu u sobe a nosač unese kovčege. Kad on ode, Peonija joj pokaže haljine koje je gospođa Ezra nosila dok je bila mlada. Bile su to ravne, duge i prostrane židovske haljine: grimizna obrubljena zlatom, plava obrubljena srebrom i žuta smaragdna poruba.

Danas ćete obući grimiznu reče Peonija. Ali najprije ćete jesti a onda ćemo vas okupati i namirisati. A tu je i nakit: naušnice i ogrlica. Gospodarica kaže da ne treba da se ovdje skrivate i samujete, već treba da iziđete, prošetate vrtovima, budete s obitelji i da se slobodno krećete po cijeloj kući.

Kako je dobra! reče Lea a onda će zaplašeno: Ne vjerujem da ću se u jednom danu moći toliko osloboditi.

Zašto ne? Peonija će neusiljeno. Ovdje vam nitko neće ništa našao učiniti.

Dok je govorila, otvorila je jednu pokoštenu crvenu kutiju što stajale na toaletnom stoliću i Lea vidje hrpicu zlatna i

srebrna nakita ukrašenog dragim kamenjem. Lea, koja je sjedila za stolom, podigne pogled i sretne Peonijine nasmiješene, tajnovite oči.

Udaja je posrijedi, je li tako? zapita Peonija lakim zvonkim glasom. Mislim da je naša gospodarica odlučila da vas uda za mladog gospodina.

Leino lice zadrhta.

Ne odlučuju drugi o udaji odgovori hitro.

Nego tko? osmjeli se Peonija. Pa zar o svim udajama ne odlučuju drugi?

Među našim svijetom ne odlučuju Lea će ponosno.

5 Peonija, cvijet Istoka

65 Ona spusti pogled i prisjeti se da je ova lijepa, mala Kineskinja samo robinja. Nije priličilo da s Peonijom raspravlja o tako svetoj stvari kao što je udaja. Udaja joj je bila odviše sveta čak i za vlastite misli, nešto daleko i uzvišeno kao božja providnost.

Ja bih sada nešto pojela, molim vas Lea će hladno i odrešito. A poslije ću se sama obući navikla sam tako. Molim vas, recite Vang Ma da mi njena pomoć nije potrebna... kao ni vaša.

Peonija je po tom glasu savršeno shvatila što se zbiva u Leinoj glavi. Sagnula je glavu i nasmiješila se.

U redu, gospođice reče onim svojim umilnim i pokornim glasom i, okrenuvši se, iziđe iz sobe.

Nešto kasnije služavka unese jelo i Lea je jela sama. Kad je pojela, služavka odnese posuđe a Lea se sama počestlja, ponovo umije i obuče grimiznu haljinu. Nije se namirisala niti je uzela nakita iz kutije. Pošto je završila, sjela je u prednju sobu i čekala.

Peonija je otišla u svoju sobu i nekoliko je trenutaka gorko plakala zbog toga što Lea bijaše tako lijepa. Pogledala se u zrcalo na toaletnom stoliću i sve su joj se vlastite draži učinile bijedne i ništavne. Bila je majušna, lagana kao ptica pa, iako joj je lice bilo punašno, tijelo joj je bilo krhko. Lea je bila kao kakva kraljevna a ona kao dijete. Pa ipak nije mogla

mrziti Leu. Ta mlada Židovka zračila je nekom uzvišenošću i dobrotom a Peonija je znala da ona sama nije ni uzvišena, ni dobra. Ta kako bi mogla biti dobra, čak i da hoće, kad sve što dobije mora postići lukavstvom i prijevarom?

Nemam ništa i nikog osim same sebe“, mislila je tužno mala Kineskinja.

Sklopila je zrcalo u stolić, položila na nj glavu i još se jače rasplakala dok god joj nije ponestalo suza. Tada joj je mozak, osvježen i ispran suzama, brzo proradio.

Nikada ne možeš postati ženom u ovoj kući, govorio joj je mali okrutni mozak. Prestani kinjiti sebe snovima i maštanjima. Ne možeš biti čak ni konkubina njihov im bog to zabranjuje. Ali nitko tako dobro ne pozna Davida kao ti. Ti si njegovo vlasništvo. Ne daj da to ikad zaboravi. Budi njegova utjeha, njegova unutarnja potreba, njegova radost, njegov skriveni smijeh.

Slušala je ove neizgovorene riječi i podigla glavu a na usnama joj je zaigrao smiješak. Ponovo je rasklopila zrcalo, smotala kosu preko uha i ispitala svaku crtu na licu i svaki izraz u očima. Pošto je tako neko vrijeme uporno piljila u sebe, zamijeni svijetloplavu odjeću za odjeću tople, ružičaste boje breskve i zatakne svježju gardeniju u kosu. Onda, nabravši kitu cvijeća za Leu, ponovo pođe gošći. Morala je uprijeti sve snage da ne padne u očaj kad ugleda blještavu Leinu pojavu u grimiznoj haljini sa zlatnim pašom oko vitka struka. Haljina joj je stajala kao salivena.

Kako ste krasni, gospođice! reče Peonija smiješeći se naoko oduševljeno i pruži joj cvijeće. Ovo je za vas a ja idem javiti gospodarici da ste spremni.

Odbrzala je kao da joj je sve što je za Leu činila predstavljalo sušto zadovoljstvo. Pred vratima gospođe Ezra obazrivo se i tiho nakašlja trudeći se da ne zaplače.

Naprijed javi se glas gospođe Ezra. Gospođa Ezra bijaše završila doručak i upravo se

spremala da nadgleda po kući, osobito u kuhinji, da vidi jesu li sve sluge obavile posao kako ne bi preostalo ništa za Sabat, sutrašnji dan, koji je bio dan odmora.

Vang Ma ju je jutros probudila viješću da je karavana vrlo blizu i da čak može stići prije večeri.

Dan uoči Sabata uskliknula je gospođa Ezra i dodala nakon stanke. Nemoj ništa reći Lei... neću da joj skrenem misli od onoga što treba da joj kažem.

Svakako, gospođo promrmljala je Vang Ma.

Gospođa Ezra je upravo htjela zakoračiti preko praga da pogleda nisu li sluge, uzbuđene zbog vijesti o karavani, zapustile pripreme za Sabat, kad se pojavila Peonija koja je zatomila suze, omekšala lice i izbrisala s njega svaki izraz.

Gospođa Ezra ponovo sjede.

De, de, dijete nestrpljivo će ona.

Peonija uđe u dnevnu sobu gospođe Ezra. Ova je soba bila drugačija od bilo koje u kući. Na zidovima su visjele prugaste tkanine iz stranih zemalja s natpisima utkanim u saten.

Namještaj nije bio kineski već težak i izrezbaren a stolice pojastučene. Tu nije bilo onog prostora i praznine što su kineskim gospođama bili potrebni za duševni mir i odgovarali njihovim duhovnim zakonima. Gospođa Ezra se dobro osjećala okružena ovim obiljem stvari a Peonija je morala priznati, iako je iz dubine duše mrzila tu sobu, da u njoj ima ljepote. Da je bila manja, bila bi zaista užasna. Ali soba bijaše vrlo velika jer je gospođa Ezra, kad je kao mladenka došla u kuću, skinula dvije pregrade i od tri sobe napravila jednu dugačku.

Gospodarice, mlada je gospođica spremna najavi Peonija.

Gdje je moj sin? upita gospođa Ezra.

Još je spavao kad sam posljednji put pogledala u njegovu sobu odgovori Peonija.

Sinoć nije bila s Davidom i to vlastitom krivnjom jer, iako je željela, nije mu navečer odnijela čaj, niti mu je raspremila krevet. Nije to učinila dijelom zbog one naredbe gospođe Ezra ali i zbog toga da iskuša Davida. Ali on, na žalost, nije

poslao po nju i ona je zaplakala kad je legla. Kad se izjutra probudila, korila je samu sebe i rano je otišla u njegovu sobu da mu odnese čaj i da bi ga, ako bude budan, zapitala gdje je jučer bio i zašto nije dovršio pjesmu koju je jučer bio započeo. Ali on je još spavao i nije se probudio čak ni kad je razmaknula zastore na krevetu i pogledala ga. Ležao je u duboku snu a desnicu je zabacio iznad glave. Prilično je dugo zagledala u njega, srce joj se ispunilo nježnošću i ponovo je otišla.

Reci Vang Ma neka ga probudi naredi sada gospođa Ezra. A gdje je otac moga sina?

Nisam ga vidjela, gospodarice odgovori Peonija ali čula sam od Vang Ma da on danas očekuje karavanu i da je rano izišao pred gradska vrata da je dočeka.

Baš da danas dođe karavana! uzvikne gospođa Ezra. I sada David neće ni o čemu drugom misliti. Peonija se, da bi zadovoljila gospođu Ezra, tužno snuždi.

Bi li mu Vang Ma rekla da dođe ovamo prije nego što karavana stigne? upita ona.

Neka mu kaže reče gospođa Ezra. U kuhinju ću otići kasnije, a ti u međuvremenu reci Lei da dođe k meni. , Ona otvori kutiju ukrašenu intarzijama i izvadi ručni rad a Peonija ode. Pred vratima sretne Vang Ma.

Ti treba da odvedeš mladu gospođicu gospodarici a ja idem da probudim mladog gospodara saopći joj kao da je tobože gospođa Ezra tako naredila. Požuri, uvažena sestro!

Ona otrči ali ne u Davidovu sobu. Ode u njegovu učionicu u kojoj sada ne bijaše nikoga i na brzinu uze kist za pisanje, skine poklopac i pripremi nešto tuša. U njedrima je još imala onu nedovršenu pjesmu i sada je izvadi. Žustro se zamislila, nabrala obrve i brzo dodala tri reda na bijeli list papira.

Oprosti mi, Davide šapnula je i, spremivši pero i tuš, otrčala u svoju sobu. Otvorivši tajni pretinac u stolu, izvadi novčarku u kojoj je čuvala novac kojim su je darivali gosti i sitniš koji bi joj Ezra ponekad dobacio kad bi mu se umilila. Stavi je u njedra i šmugne hodnicima do vrata Tihog uzmaka

koja su se nalazila sasvim na kraju stražnjeg dvorišta. Takva tajna vratašca imale su sve velike kuće, kako bi, u slučaju pobune protiv bogataša, kad svjetina navali na prednja vrata, obitelj mogla uzmaci na ova malena.

Kroz ta vrata je sad i Peonija prošla i pustim drvoredom, izbjegavajući ulice, stigla do sličnih malih vrata koja su vodila u dvorište Kung Čenove kuće. Ondje zakuca. Vrtlar povuče zasun a ona reče:

Nosim poruku za obitelj.

On klimnu glavom i pokaza blatnjavim prstom preko ramena. Peonija uđe.

U Kungovoj kući živjelo se dokonim, udobnim životom i nitko se do podneva nije dizao iz kreveta. Dadilja Ču Ma tumarala je još po svojoj sobi i, kad je Peonija odškrinula vrata, zijevala je i češala se srebrnom ukosnicom po glavi.

A, vi ste tu, uvažena sestro! prošapta Peonija. Ču Ma širom otvori vrata.

Ti si to? reče. Što te nosi ovamo?

Zuri mi se reče Peonija. Nitko ne zna da sam izišla iz kuće, osim mladog gospodara koji mi je zapovjedio da ovo brzo odnesem vašoj mladoj gospodarici ... i da upitam ima li kakva odgovora.

Ona je donekle poznavala kuću jer ju je Ezra jednom poslao ovamo s nekim vrijednostima za Kung Čena koje se nije usudio povjeriti običnom sluzi. Tada je upoznala Ču Ma, najstariju služavku i ona joj je jednom došla čestitati Novu godinu. Peonija joj je uzvratila posjet i čestitke na onaj neusiljen način na koji se ophode dvije kuće u kojima glave obitelji imaju poslovne veze. Gospođa Ezra, istina, nije prijatelj evala s Kungovima ali su Ezra i Kung Cen održavali tijesne trgovačke veze.

Što tu piše? zapita je Ču Ma zagledavši se u papir.

Peonija joj, stojeći nasred nepospremljene sobe, na glas pročitla pjesmicu koju je napisala.

Rosa u svitanje ponovi Ču Ma uzdišući. Kako je to lijepo!

Bila je krupna i debela. Još dok je bila mlada i vitka, doveli su je kao dojilju kad se rodila treća kćerka i ona je tu ostala služeći i brinući se oko nje. Kako je imala meko srce, bila je uvijek spremna na smijeh ili suze a cijeli je život posvetila Ijepuškastom malom stvorenju koje je odgojila.

Predat ću joj pjesmu doda ona. Vaš mladi gospodar je tako lijep da ću to učiniti iako znam da ne bih smjela. Ali ne mogu drugačije. Pogledala sam ga i sama... nakon što je moja mala dotrčala da mi kaže da ga je vidjela. Otrčala sam do ulaznih vrata i vidjela ga... stranac je, to je šteta, ali, na kraju krajeva i tuđinci su ljudi kao i mi. A on je tako lijep, pravi kraljević ... kažem ja mom djetetu ... tako snažan, tako uspravan! A što onda ako je stranac, ona ga može obratiti u Kineza. Voli li je mnogo? Peonija klimnu glavom.

Rekao mi je da vam dam ovo reče. Izvuče novčarku iz džepa i dade je Ču Ma.

O, majko moja usprotivi se Ču Ma kao da tobože odbija. Nije potrebno stidjela bih se primiti. Sve što činim, činim za... Ali kad joj je Peonija ponovo gurnula novčarku u ruke, ona je uze i poče se žustro oblačiti. Sama ću joj odnijeti list i reći vam kako ga je primila. Dodite opet kasnije reče Peoniji. Peonija se opet prošunja drvoredima i ode ravno u Davidovu sobu. On je ležao u nadsvođenu krevet u još uvijek čvrsto i mirno spavao. Ona mu dlanovima dotaknu prvo jedan pa drugi obraz kako bi ga blago probudila. Nije ga htjela naglo probuditi jer je znala da duša u snu luta zemljom i ako se tijelo suviše naglo probudi, duša se smete i ne može naći puta kući.

Probudite se, mladi moj gospodine, probudite se dragi moj gospodine mrmljala je Peonija gotovo pjevušeći i David uskoro otvori oči. Onda sjede na krevet, ispruži snažne ruke i glasno zijevnu. Peonija mu se tiho smješkala promatrajući kako mu se duša polako budi i sija u očima.

Zurio je u nju očiju punih snova. Ona bi voljela saznati te snove ali se nije usuđivala pitati.

Ustanite, mladi gospodaru, reče blago zove vas majka.

Zašto? upita on. Izvuče se iz kreveta i ona mu stavi svilene papuče na noge. Nije primijetio da ga je zvala mladim gospodarom a ne po imenu i nije se ni sjetio da Peonija ne bi smjela biti ovdje.

Lea je već došla ona će jednostavno bez ikakva prizvuka u glasu.

On skoči s visoka kreveta i poviče:

Nije moguće!

Kad vam kažem odgovori ona i pođe na drugi kraj sobe da iz ukusno izrezbarenog mjedenog krčaga natoči vode u veliki mjedeni lavor. Zatim dohvati ručnik i neki strani mirišljavi sapun.

A ja je ipak neću poslušati! poviče on opet. Peonija se okrenu, podboči lijepim rukama svoje uske bokove i promotri ga. A onda popusti iskušenju srca.

Ne možeš reći da nećeš poslušati govorila mu je nježno.

Možda možeš kazati kako ti je otac naredio da što prije pođeš za njim da dočekaš karavanu... i da ćeš poslije požuriti kući.

Karavana! poviče on. Peonijo, govoriš li istinu? Je li ti to otac rekao?

Vratar je rekao Vang Ma da su oca pozvali odmah iza ponoći a ona je rekla meni odgovori Peonija. A sada se umij prije nego što se obučeš. Poslat ću ti ovamo doručak i idem da javim tvojoj majci.

Ona ode čedno pognute glave i pođe još jednom gospođi Ezra.

Avaj, gospodarice, zakasnili smo reče tužno. Kad je Vang Ma otišla u sobu mladog gospodara, njega više nije bilo ondje. Poslala sam čovjeka da ga potraži ali ni u čajani ga nije bilo. Stražar na gradskim vratima rekao je da je mladi gospodar prošao prije jednog sata i da je otišao u Tri Zvona da dočeka karavanu.

Kako je to nezgodno, baš uoči Sabata! uzvikne gospođa Ezra. A što je s Leom?

Ona će doći odgovori Peonija. Pričeka časak i onda reče: Zeli li gospođa još nešto da mi zapovjedi?

Ne odgovori gospođa Ezra radi svoj posao. Ja ću čekati Leu.

Stavit ću za sutrašnji Sabat svježeg cvijeća u veliku dvoranu Peonija će ugodnim tihim glasićem i pripaziti ću na ulazna vrata kako bih mladom gospodaru, kad stigne, mogla prenijeti vašu poruku.

I ona ode tiho tapkajući satenskim cipelicama po kamenom podu. Kad je Vang Ma otišla po Leu, našla ju je gdje sama doručkuje.

Ne morate žuriti reče i sjedne na stolicu do vrata da se odmori.

Lea spusti porculansku žlicu, koju je upravo držala, i uznemireno je pogleda.

Dobra majko, treba li da pođem? upita.

Tek kad dovršite Vang Ma će umirujuće. A onda, ako ste tako ljubazni, poći ćete do naše gospodarice. Jediti, mlada gospodice.

Lea ponovo uze žlicu ali joj jelo više nije prijalo.

Vang Ma ju je promatrala. Iako joj se nije svidao tuđinski oblik nosa, iako je ova djevojka bila previsoka za ženu, doduše vitka ali previsoka, ipak je, ako se izuzmu ove greške, držala Leu za vrlo lijepu.

Isti ste kao naša gospodarica kad je došla ovamo kao nevjesta reče Vang Ma.

Dobro se sjećala onog dana i kako je noć prije plakala misleći da više neće služiti mladog gospodara. Ezra također bijaše lijep na onaj napola tuđinski način, ali ipak ne toliko lijep koliko mu je sada bio sin. A mlada se Kineskinja, buduća Vang Ma, umirila kad je vidjela da je nevjesta za pola glave viša od mladoženje. On nikada neće moći voljeti tako visoku ženu“, mislila je u sebi. Zbog te razlike u visini je i pristala da ostane u kući i da se uda za starog Vanga, vratara. Ali se gospođa Ezra, iako joj je bilo tek sedamnaest godina, postarala da mladi Ezra ne dangubi po kući već da uvečer ode u svoje odaje. Sve dok nije navršila četrdesetu a njihov sin dvanaestu godinu, nije mu dopustila da stanuje u zasebnu krilu. Za to se vrijeme Vang Ma već udebljala i nitko o njoj više nije mislio drugačije nego kao o robinji. Ona i stari

Vang izrodili su četvoro djece koje je ona, čim su odrasli za posao u polju, poslala na selo, dok su oni ostali u Ezrinoj kući. Već odavno je Vang Ma spoznala da je gospođa Ezra gospodarica u kući a i to da je gospođi Ezri jasno da ona to zna. Ni riječ o tome nije pala za vrijeme duge potajne borbe koja je trajala godine i godine među tim dvjema ženama. Sada je borba prestala. Gospođa Ezra je pobijedila. Gledajući Leu, Vang Ma je razmišljala o prošlosti.

Vi ste pitomiji nego što je bila naša gospodarica reče zamišljeno. Usne su vam mekše a kosa vam slobodnije pada.

O, moja kosa! Lea će tužno. Svezala ju je crvenom satenskom vrpcom. Nikada je ne mogu čvrsto svezati.

Vang Ma je pogleda.

Vrpca bi morala biti zlatna. reče. Sjećam se da je bila jedna zlatna vrpca za tu haljinu.

Poče preturati po kutiji, koju je po nalogu gospođe Ezra bila donijela u sobu, i nađe široku zlatnu vrpcu.

Kad prestanete jesti...

Ne mogu više Lea će brzo.

Onda mi dopustite da vam stavim ovo u kosu reče Vang Ma. Spretnim prstima omota vrpcu Lei oko glave.

I ovo ide uz haljinu nastavi ona i otvori kutiju s draguljima iz koje izvadi zlatnu ogrlicu i naušnice.

Lea joj se potpuno prepustila.

A sad pođite sa mnom gospodarici naredi Vang Ma. Uhvati Leu za ruku i iznenadi se kako joj je ruka čvrsta, digne je i pogleda je.

Pa ovo je ruka kao u dječaka poviče.

Morala sam raditi Lea će posramljeno. Vang Ma joj okrene ruku.

Dlan je mekan nastavi prsti su punašni a koža još uvijek glatka. Natrljat ću vam ruke uljem i za nekoliko sedmica bit će opet lijepe.

Blago ju je povukla za ruku do sobe gospođe Ezra, koja je, čekajući ih, gustim čvrstim bodom vezla odlomke iz hebrejskih molitvi.

Uđi, kćeri ona će Lei. Dođi, sjedni kraj mene.
Lea uđe, sjede a gospođa Ezra je ispitivački pogleda.
Vrlo si lijepa reče. Vang Ma me nakitila odvrati Lea.
Obukla sam haljinu ali ovo nisam ja stavila. Dotakne zlato na sebi.

Učinila mi se suviše jednostavnom Vang Ma reče. Ona je tako visoka da može nositi puno zlata.

Nije visoka kao David hitro će gospođa Ezra.

David je vrlo visok Lea će sramežljivo.

On će uskoro doći da te pozdravi odgovori gospođa Ezra i prihvati se opet ručnog rada a Vang Ma ode u drugu sobu. Ostavši nasamo s gospođom Ezra, Lea je sjedila praznih ruku i osjećala se nekako nelagodno. Voljela je majčinu prijateljicu i bila joj je na neki način bliža nego bilo kojem drugom ljudskom biću. Znala je za želju gospođe Ezra da je učini kćerkom ali nije znala što gospođa Ezra od nje očekuje, te joj je jedino preostalo da čeka.

Kao da je pogodila njene misli, gospođa Ezra podiže pogled. U sobi je bilo tiho. Vang Ma se u pokrajnjoj sobi bavila svojim poslom. Nikakav drugi šum nije dopirao iz velike kuće.

Ti znaš, Lea, zašto si ovdje spomenu gospođa Ezra.

Ne posve, draga tetko odgovori Lea.

Sjećaš li se da sam ti govorila o zavjetu što smo ga tvoja majka, prije nego što je umrla, i ja dale nad tvojom kolijevkom?

Lea spusti pogled i ne odgovori. Čvrsto je stisnula snažne mlade šake u krilu.

Ja hoću da se ti i David vjenčate reče gospođa Ezra. Na oči joj navriješe suze. Ona podiže rub široka rukava i svilenom podstavom obrisa oči. Promatrala je Leu kojoj se lice polako obli rumenilom. Mlada joj djevojka uzvratila istinski nesretnim pogledom.

Zašto da ti tačno ne kažem što želim? uzbuđeno će gospođa Ezra. To mi je jedina nada. I ne samo moja, Lea!

Ona privuče stolicu bliže Lei. Dijete, ti znaš... bolje nego itko ... što se dešava s našim ljudima ovdje, u ovom kineskom gradu... kako nas je još malo vjernika ostalo. Lea, mi propadamo!

Kinezi su vrlo ljubazni prema nama reče Lea. Gospođa Ezra mrzovoljno mahnu desnom rukom.

To je ono što i Ezra uvijek govori! povikne. Sita sam već te ljubaznosti! Ako nas Kinezi nisu poubijali, ne znači da nas neće uništiti. Znaš li ti, Lea, da je, kad sam ja bila u tvojim godinama, sinagoga bila puna svakog sedmog dana? A i sama znaš što je danas od toga ostalo.

Ipak nije krivnja na Kinezima Lea će nesigurno.

Jest, jest uporno će gospođa Ezra. Oni se samo pretvaraju da nas vole... uvijek su spremni da se nasmiju, da nas pozovu na svoje svečanosti, da posluju s nama. Neprestano nam govore kako između njih i naših ljudi nema razlike. A ti, Lea, znaš kakva je nepremostiva razlika između njih i nas. Mi smo djeca istinitog boga a oni su pogani. Oni obožavaju glinene kipove. Jesi li ikada zavirila u kineski hram?

Jesam promuca Lea. Dok smo bili djeca, Aron i ja, znali smo katkada otići... tek toliko da vidimo...

Pa onda, eto, znaš odvrati gospođa Ezra.

Ne možemo ih kriviti samo za to što su ljubazni Lea će pomalo tvrdoglavo.

Nisu oni ljubazni tek onako opet uzvratila gospođa Ezra. Zbilja, kažem ti, ta njihova ljubaznost je varka. Oni nas pobjeđuju lukavstvom. Njihove žene zavode naše muškarce. A uz to izigravaju trpeljivost... pa čak tvrde da su spremni da se mole našem Jehovi isto kao i svojim kipovima.

Lijepo lice gospođe Ezra zarumenjelo se dok se ovako obraćala mladoj djevojci.

Lea je i dalje slušala ruku sklopljenih u krilu.

Što želite da učinim, tetko? upita konačno. Hoću da... da... uvjeriš Davida reče gospođa Ezra. Ti i on zajedno, Lea!... Pomisli kako bi mogla utjecati na njega.

Ali David me pozna otvoreno će Lea. Bilo bi mu veoma čudno kad bih ja bila drugačija... nego što sam oduvijek bila. Vi ste sada oboje odrasli navaljivala je gospođa Ezra. Mi smo oduvijek bili kao brat i sestra reče Lea prostodušno. Gospođa Ezra makne ručni rad s krila i ustane. Ušeta se goredolje po sobi.

Upravo bih htjela da to oboje zaboravite! usklikne. To je moglo biti dok ste bili djeca, Lea...

Ona ušuti a Lea ustade.

Molim, tetko?

Znaš na što mislim reče gospođa Ezra oporo.

Znam, ali ne znam kako da to učinim odgovori Lea. Lijepe oči joj se ispuniše suzama. Vi hoćete da ... da ga...

Privučesh... da ga privučesh reče gospođa Ezra istim oporim glasom.

Ne mogu Lea će nepomično. On bi me samo ismijao. A i ja bih sama sebi bila smiješna. To ne bih bila... ja.

Ispruži ruku, uhvati gospođu Ezra za ruku i zadrži je u svojoj.

Ja moram ostati onakva kakva jesam... Zar ne, draga tetko? I ja poznam Davida. Osjeti kako joj se srce raznježi pri pomisli na njega i ona se ohrabri pred tom ženom, koju je voljela ali koje se bojala. Možda ga čak poznam bolje nego vi. Oprostite, tetko! Shvatite, mi smo gotovo istih godina. I ja osjećam da u njemu ima nešto... nešto što je veliko... i dobro. Ako se mogu neposredno obratiti tom dijelu u njemu... koji je i u meni...

Dok je govorila, obje žene gledale su jedna drugu u oči.

Gospođa Ezra je slušala uzbibana srca. Da, tako je, Lea bi to mogla. Tada se odjednom, prije nego što je gospođa Ezra uspjela odgovoriti, izvana začuše glasovi. Vikalo se, udaralo u gongove a Vang Ma požuri iz spavaće sobe.

Gospodarice, to je sigurno karavana poviče i otrča da pogleda. Na vratima naleti na muža, starog Vanga.

Karavana, karavana! vikao je. Stara gospodarice, gospodar kaže... moli vas da dođete... karavana je stigla.

Gospođa Ezra izvuče ruku iz Leinih.

Morat ćemo poći reče. Bolje da je stigla danas nego sutra, na Sabat.

Ali Lea se ne maknu.

Tetko, dopustite mi da pričekam ovdje... da promislim ... o onome što ste rekli da moram učiniti.

Dobro, dijete odgovori gospođa Ezra. Promisli o tome... i dođi kad budeš htjela.

Hoću Lein odgovor bio je nalik na uzdah. Kad je ostala sama, sjede, prekriži ruke na stolu i spusti glavu na njih. Za nekoliko trenutaka ustane i ode u kut sobe. Okrenuta licem prema zidu stala je moliti blagim plačnim glasom.

Dolazak karavane bio je svake godine doživljaj za cijeli grad. Vijest je išla od usta do usta a kad bi duga povorka deva zakaskala niz prašnjavi puteljak kraj kaldrme, otvorila bi se vrata svake kuće i trgovine i načičkala svijetom. Na čelu karavane, na ponosnoj bijeloj devi sjedio je Kao Lien, Ezrin pouzdani ortak. Iza njega išla je pratnja naoružana sabljama i starinskim zapadnjačkim kremenjačama a iza njih se gegale natovarene deve. Svi su bili umorni od dugog putovanja na zapad, preko Turkestana, i povratka preko planinskih prijevoja. Ali za dolazak kući ljudi su obukli najbolje što imaju pa čak su i deve visoko podigle glave i dostojanstveno se kretale.

Zadnji je išao Ezra u kolima u koja je bila upregnuta mazga. Već je prije nekoliko dana Ezra odredio ljude koji će pratiti karavanu na njenim posljednjim kilometrima i koji će ga obavještavati o njenu kretanju. U ranim jutarnjim satima dotrčao je glasnik bez daha i javio mu da karavana ubrzano putuje i da će za nekoliko sati stići u grad. Glasnik je već unaprijed poslao vrataru po kola i mazgu i Ezra je bez doručka požurio u kola odlučivši da će doručkovati uz put u nekoj gostionici. Presreo je karavanu u selu dvadesetak kilometara ispred grada, srdačno se izgrlio s Kao Lienom i obadvojica su na brzinu doručkovali. Zatim se karavana uputila prema gradu a Ezra ju je slijedio u kolima. Za-

povjedio je da se podignu satenske zavjese i smiješeći se vozio se prepunim ulicama otpozdravljajući rukom znatiželjnim gledaocima.

Pred pozlaćenim vratima čajane u glavnoj ulici primijeti svoga prijatelja Kung Cena kako puši dugu bambusovu lulu mjedena usnika. Naredi mazgaru da zaustavi kola i siđe kako bi pješke prošao kraj kineskog trgovca i time mu ukazao počast. Zastade i pokloni mu se a karavana se za to vrijeme zaustavi.

Čestitam vam na sretnom povratku ortaka i karavane reče Kung Čen.

Deve su natovarane robom najbolje vrste odgovori Ezra. Molim vas da dođete, kad budete imali vremena, i izaberete ono što želite za vaše trgovine. Vama dajem prednost. Tek ono što ostane, nakon što mi potpišemo ugovor, ići će ostalim trgovcima.

Hvala vam, hvala odgovori uljudni Kinez.

Bijaše to krupan, debeo čovjek, kome je, zbog trbuha, haljina od svilena brokata bila sprijeda prekratka. Crni baršunasti prsluk ublažavao mu je obline.

Ezra se topio od srdačnosti.

Dođite sutra, dragi prijatelju nastavio je. Zajedno ćemo skromno ručati a poslije možemo do mile volje razgledati robu. Ali, ni govora! sjeti se. Što ja to pričam? Sutra je naš Sabat. Dođite koji drugi dan, dobri prijatelju.

Izvršno, izvršno odgovori Kung Čen mekim glasom. Pokloni se i blago gurnu Ezru u sjedalo. Karavana pođe dalje. Kad su stigli blizu kuće, Ezra vidje svog sina Davida kako je spretno preskočio dvorišni zid i potrčao uz prvu devu mašući rukom Kao Lienu. A onda kao strijela pojuri prema ulaznim vratima.

Mazgari se nasmijaše.

Mladi će gospodar uzbuniti čitavu kuću.

Ezra se ponosno nasmija. Kad stigoše do ulaza i kad mazgari zaustaviše kola, Ezra se maši za široki pojas te, iako je već unaprijed bio platio, izvuče novčarku i dade im još novaca.

Ovo je za vino... za vino poviče veselo. Oni se nasmiješiše a sunce im ozari opaljena lica.

Zahvaljujemo odgovoriše i odvezoše kola. Jedna po jedna deva kleknu pred ulazom. Puhale su, predisale i nadimale otromboljene laloke. Hitro su skinuli s njih teret i unijeli ga. Zatim su ih goniči odveli u staje i zakračunali vrata. Znatiželja prolaznika bila je tolika da bi se mnogi rado progurali u dvorište da vide stranu robu ali ih vratar nije puštao.

Odbij! urlao je. Zar ste pljačkaši i tatovi? Ezra povede Kao Liena prema velikoj dvorani.

S druge strane David se nježno vješao Kao Lienu o ruku.

Hoću sve čuti, poštovani ujače govorio je. Ezra i Kao Lien nisu bili u krvnom srodstvu ali su zajedno odrasli. Po djedu i ocu Kao Lien bijaše Židov ali mu je majka bila Kineskinja pa je bio od velike koristi Ezri pri poslovima s kineskim trgovcima. Kao Lien je znao biti Židov sa Židovima a Kinez s Kinezima.

Dok je išao suncem obasjanim dvorištem, dugo, usko lice odavalo mu je umor a na usnama mu je titrao ljubazni smješak, napola skriven rijetkom bradom. Tamne oči bile su mu blage, glas mu bio dubok a riječi je izgovarao rjolako i dostojanstveno.

Imam mnogo toga da vam pričam reče. Gospođa Ezra dočekala ih je na ulazu u veliku dvoranu i Kao Lien prigne glavu u znak pozdrava.

Dobro došao kući reče gospođa Ezra.

Bog je dobar odgovori Kao Lien. Ona ustukne i on uđe i pokloni joj se, na što mu ona odgovori samo naklonom glave, pokazujući time da joj nije posve ravan. Tračak podrugljivosti zaigra u Kao Lienovim očima ali on bijaše navikao na njeno ponašanje i nije mu bilo u krvi da joj zamjeri njenu oholost.

Gdje ćemo rasporediti robu, gospođo? upita. On je uvijek od nje tražio upute kad je bila prisutna

ali je za njega, a Ezra je to znao, muškarac bio pravi gospodar u kući.

Ja ću sjesti u svoju stolicu odgovori gospođa Ezra a vi razmotajte robu ovdje ispred mene.

Ona sjede a Ezra sjede njoj sučelice. Vang Ma priđe i natoči čaja a sluga donese porculansku zdjelu, podijeljenu na odjeljke, punu slatkiša. Soba se pomalo ispunila slugama koji su mirno stajali uza zidove i čekali. David poče nestrpljivo potezati užad na prvom zamotku.

Pažljivo, mladi gospodaru Kao Lien će. U ovom je zamotku nešto dragocjeno.

Prekorači zamotke i bale i poče razvezivati čvor koji je David htio rastrgnuti. Činilo se da se čvor sam od sebe rastvorio pod njegovim dugim spretnim prstima. Ispod gruba suknena omotača pokaza se metalna kutija. On podigne poklopac i iz unutarnjeg omota izvuče velik zlatan predmet.

Sat! poviče David. Je li ikada tko vidio ovakav sat?

To nije običan sat Kao Lien će ponosno. Ezra sumnjičavo gledaše nage dječje figurice od zlata koje su podignutim rukama pridržavale sat.

Vrlo je lijep reče. Ova zlatna djeca su debeljuškasta i lijepo izrađena. Ali kome to treba?

Kao Lien se slavodobitno nasmiješi.

Sjećaš li se da je Kung Cen tražio da mu donesem dar za carsku palaču. Htio bi ga uručiti kad u Pekingu otvori nove trgovine. To je dar koji sam kupio.

Ezra se oduševio.

Ne može biti bolje! usklikne. Običnu čovjeku to ne treba. Ali za carsku palaču... o, da! Pogla

6 Peonlja, cvijet Istoka

81dio je bradu i zadovoljno promatrao veliki sat. Ovo će uvelike olakšati ugovor s Keng Cenom, a, brate?

Kad bih ga samo mogao odostrag otvoriti David će. Da vidim kako se pokreće.

Ne, ne požuri Ezra. Nećeš ga nikad više moći sastaviti. Skloni ti to, Kao Liene, brate... suviše je dragocjeno. Nemoj mi ni spominjati koliko si platio.

Svi se na to nasmijaše a sluge, koji su zadivljeno zurili u zlatnu djecu, gledali su sa strahopoštovanjem kako se kutija zatvara pomislivši kako će se idući put otvoriti pred samim Paunovim prijestoljem. Jedino je Davidu bilo žao da se sat strpa u kutiju.

Oče, idući put bih želio poći s Kao Lienom na zapad reče. Očito da u drugim zemljama ima mnogo čuda kojih ovdje nema.

Ne ostavljajte nas, mladi gospodaru poviče Vang Ma. Jedinac ne smije napustiti roditelje dok nema unuka. Gospođa Ezra dostojanstveno dočeka ovu upadicu Vang Ma. Jednoga dana svi ćemo otići reče. Ovo nije naša zemlja, sine. Imamo mi drugu.

Ezri se nije svidjela ova upadica. Mahne Kao Lienu i reče: De, pokaži nam što još imaš.

Kao Lien spremno posluša znajući dobro da se Ezra i njegova žena ne mogu složiti kad je u pitanju obećana zemlja njihovih predaka. Stoga zapovjedi da se svežnjevi otvore i roba rasprostre. Uskoro je cijela dvorana blistala od igračaka, tkanina, glazbenih kutija, figura i lutaka na oprugama i svakojakih neobičnih stvari, satena, baršuna i tanka pamuka, sagova i jastuka, čak i krzna sa sjevera. Svi su bili očarani onim što vide, a Ezra je potajno izračunavao zaradu. Kad su sve redom razgledali, on odabra dar za svakog slugu i člana obitelji. Za Peoniju je odvojio zlatni češljic, Vang Ma je dao komad skupa platna a gospođi Ezra, svojoj ženi, komad prekrasna grimiznog baršuna kome je svaka nit osnove i potke bila od svile. A David je nijem od užitka, išao kao u snu od predmeta do predmeta ovoga bogatstva rasprostrtog pred njim. Sto je više gledao, sve je više žudio da upozna zemlje iz kojih su došla ta čuda i vješte ljude koji su ih stvorili. Činili su mu se najvrednijim ljudima na svijetu. Zamisliti tu ljepotu, takvih boja, ostvariti je u čvr-

stim predmetima, blistavoj robi, bogatim tkaninama, u strojevima i napravama, to je zacijelo moglo biti samo djelo hrabrih i plemenitih ljudi, velikih naroda, naprednih civilizacija. Ceznuo je više nego ikad da otputuje na zapad i da svojim očima vidi ljude koji ostvaruju tako uzvišene snove. I on sam možda više pripada onim ljudima nego ovima ovdje. Nisu li i njegovi preci došli iz zemalja zapadno od Indije?

Ezra zabrinuto pogleda sina. David bijaše u godinama kad se budila sva ona urođena radoznalost a nestrpljivo srce bilo puno neispunjenih želja. Ako majka bude utjecala na njega svojom vječnom žudnjom da napusti ovu zemlju, koju je uporno nazivala progonstvom, kako će se onda Ezra moći sam suprotstaviti njima dvoma? David voli zabave i Ezra ga je podsticao da se druži s mladićima u gradu ali što će biti ako mu sve te zabave, kad ih upozna, dosade? Promatrajući sina, Ezri se učini da David danas nije onakav kakav je prije bio. Ne ushićuje se više svakom igračkom, stvarčicom i dragocjenošću i ne uživa površno u njima. Oči, lice i kretnje izražavale su dublje poimanje. David je razmišljao i nije se povodio samo za srcem.

Sine! poviče Ezra.

Izvoli, oče? David jedva da ga je čuo.

Izaberi nešto za sebe, sine! Ezra poviče glasno da bi probudio Davida.

Kako da izaberem? promrmlja David. Htio bih sve.

Ezra se na silu veselo nasmija.

Vidi, vidi poviče isto onako glasno. Upropastit ćeš mi posao! Svi su čekali da vide što će David izabrati ali njemu se nije žurilo. Uzmi onu lijepu plavu tkaninu reče gospođa Ezra. Od nje se može sašiti krasan kaput.

Neću David reče i nastavi šetati uokolo zagledavajući ovdjeondje i dodirujući pojedine predmete.

Uzmite onu malu zlatnu svjetiljku, mladi gospodaru predloži Vang Ma. Napunit ću je uljem i stavit ću je na vaš stol.

Imam svjetiljku odgovori David i nastavi tražiti ono što bi od srca želio.

De, požuri! poviče Ezra.

Dajte mu vremena reče Kao Lien.

Svi su dalje čekali. Sluge su se isprva smijuljile i pokušavale da pogode što će ljubimac kuće izabrati.

Odjednom David ugleda nešto što prije nije vidio. Bijaše to dugačak tanak mač u srebrno optočenim koricama. Izvuče ga ispod bala svile i zagleda se u nj.

Ovo... poče.

Sačuvao nas Jehova! poviče Kao Lien.

Jesam li pogriješio što sam ga izabrao? iznenađeno će David.

Ja sam pogriješio odvratila Kao Lien. Priđe mu i pokuša mu istrgnuti mač. Mladić se opirao ali Kao Lien nije popuštao sve dok mu nije oteo mač.

Nisam ga smio donijeti u kuću reče. Onda se obrati Ezri. A ipak, ovaj je mač moj dokaz. Rekoh sebi, kad ga vidiš, poštovani brate, vjerovat ćeš mi...

David ispruži ruku i preotme Kao Lienu mač. Držao ga je sada objema rukama i zaljubljeno gledao. Nikada još nije vidio tako snažno, tako skladno, tako savršeno oružje.

Prekrasan je promrmlja.

Ostavi ga odjednom će majka. David se nije obazirao. Na Kao Lienovom pristalom i osjećajnom licu pomaljao se užas dok je motrio ovaj prizor.

Mladi gospodaru reče. Glas mu je, inače prigušen, tako značajno odjeknuo da su svi upravili poglede prema njemu. Što je, brate? upita Ezra. Bio je zapanjen Davidovim izborom. Što će njegovom sinu oružje?

Ovaj mač nije za vas, mladi gospodaru reče Kao Lien. Ponio sam ga sobom kao dokaz onoga što sam vidio. Kad ispriповјedim sve zlo koje je nanio, uništit ću ga.

Zlo? ponovi David očiju još uvijek uperenih u mač. Roditelji su šutjeli. Da ih je pogledao, vidio bi da su im lica odjednom

postala napeta i uplašena. Ali je on samo motrio prekrasni mač.

Kao Lien ih je gledao i dobro shvaćao što misle.

Prije nego što sam prešao zapadnu granicu, doprle su do mene zle glasine reče. Opet ubijaju naše ljude.

Gospođa Ezra kriknu i pokri rukama lice. Ezra je šutio. Na majčin krik David podigne pogled.

Ubijaju? ponovi ne razumijevajući. Kao Lien ozbiljno klimnu glavom.

Da bar nikada ne saznate što to znači, mladi gospodaru. Nastavio sam put vjerujući da će me oni na zapadu smatrati za Kineza. Ali da sam znao što ću vidjeti ... tisuću bih kilometara skrenuo s puta.

Tu zastane. Ni jedan glas se ne podiže da ga upita što je vidio. Ezrino se lice bijelilo iznad tamne brade; on nasloni glavu na ruke i sakrije oči. Gospođa Ezra nije skidala ruku s lica. David je čekao očiju uperenih u Kao Liena a jeza ga je podilazila od nepoznata straha. Sluge su ukočeno gledale razjapljenih usta.

A ipak treba da znadete što sam vidio Kao Lien reče i pogleda Davida. Vi ni ne znate da na zapadu naši ljudi ne mogu slobodno birati u kojem će dijelu grada živjeti. Moraju živjeti ondje gdje im dopuste, a to su uvijek najsiromašnije četvrti. Ali čak i odande ih tjeraju. Vidio sam njihove razrušene domove, vrata su visjela na šarkama, prozori porazbijeni, trgovine opljačkane i uništene. Ali to nije sve. Vidio sam naše ljude kako bježe cestom, muškarce, žene i djecu. Ali ni to nije sve. Kao Lien zastane i onda nastavi. Vidio sam na stotine mrtvih... starce, žene, djecu, mlade ljude koji su se radije borili nego da bježe... naše ljude! Ubijali su ih mačem, nožem, puškom, otrovom, vatrom. Našao sam ovaj mač u nekoj uličici. Bio je krvav.

David ispusti mač koji zveknu o pod. Zaprepašteno ga je gledao dok mu se grlo stezalo. U tim zemljama o čijim je ljepotama sanjao čak i ovaj mač bijaše lijep

Kao Lien je vidio takve strahote!

Ali zašto? upita.

Tko zna! uzdahne Kao Lien. Kako to ovaj mladi čovjek može shvatiti kad je cijeli život proveo u miru i sigurnosti? Kakvo to drevno prokletstvo svugdje prati njihov narod a poštediti ih je ovdje pod istočnim nebom?

Sto su ti ljudi učinili? Davidov je glas odzvanjao velikom dvoranom. On pogleda majku pa oca i onda vrati pogled na Kao Liena.

Ništa! poviče gospođa Ezra i spusti ruke s lica.

Čak i ako smo griješili značajno će Kao Lien zar se od svih ljudi na svijetu samo nama neće nikada oprostiti?

A Ezra je šutio.

Sluge su, osjećajući dah nesreće i ganuti onim što su čuli, prišle da natoče čaja i spremne robu. Tek tada se Ezra pribere. Skloni ruke s lica i popije zdjelicu čaja. Vang Ma mu ponovo natoči zdjelicu i on je držaše objema rukama kao da bi se njome htio ogrijati.

Dok živimo ovdje, dotle smo sigurni progovori konačno Kao Liene, uzmi mač i rastali ga. Zaboravit ćemo da smo ga vidjeli.

Tek što se Kao Lien sagnuo, David se sagnu i čvrsto uhvati mač za dršku.

Svejedno ja uzimam ovaj mač reče. Ezra zagunda a gospođa Ezra progovori.

Neka ga zadrži reče Ezri. Neka ne zaboravi da su od tog mača ginuli naši ljudi.

Ezra spusti zdjelicu, protrlja čelo i ponovo uzdahne.

Naomi, to je upravo ono što treba da zaboravi usprotivi se on. Zašto da naš sin živi u strahu kad ga nitko ne progoni? Oče, ja to neću zaboraviti... nikada! javi se David.

Stajao je uspravan, s mačem u ruci, uzdignute glave i vatrena pogleda.

Toga časa pred vratima se začuše koraci i pojavi se Lea. David je ugleda, onako u grimizu i zlatu, tamne kose

začešljane unazad, zažarenih krupnih očiju, otvorenih crvenih usana.

Lea! viknu David.

Čula sam što ti je Kao Lien govorio reče zvonko i blago. Čula sam sve o našim ljudima. Stajala sam iza zastora.

Uđi, dijete reče gospođa Ezra. Upravo sam te htjela pozvati.

Znala sam da treba da dođem odgovori ona jednako blago. Osjetila sam to ... ovdje.

Sklopi ruke na grudima i pogleda Davida. On ju je netremice gledao, zanesen, kao da je nikada prije nije vidio. U tom trenutku vidio je u njoj ženu.

Gospođa Ezra ih je promatrala nagnuvši se naprijed u svojoj stolici, dok su svi ostali gledali u nju. Čeznutljivo se smiješila gledajući dvoje mladih. Ezra je šutio napućenih usnica i promatrao ih ispod obrva, Kao Lien ih je gledao uz otužan smiješak a Vang Ma ih je promatrala gorkog izraza na usnama.

Lea je vidjela jedino Davida. Bio je vrlo visok i desnicom stezao srebrni mač. U njenim očima on bijaše ljepši od zvijezde Danice i vredniji od samog života. Njegova je muškost trebala njenoj ženstvenosti, ista je krv tekla njihovim žilama i ona zaboravi na sve, samo je on bio tu, lica punog nježnosti, pogleda punog topline. Uputila se prema njemu kao prema suncu oklijevajući a ipak kao opčinjena. Gospođa Ezra se obrati Kinezima.

Odlazite... svi zapovjedi tiho. Ostavite nas same. Sluge se izgubiše. Čak i Vang Ma napusti svoje mjesto i nestade iza nekih pobočnih vrata. Čak i pekinška kujica, koja je, ležeći na kamenom pragu, bila zaspala na suncu, probudi se, podiže glavu, zacvilje, ustade i ode. Lea se smiješila Davidu.

Još jedan David s Golijatovim mačem u ruci reče. Oči joj se najednom napuniše suzama. Priđe, sagnu se i poljubi srebrne korice mača koji je on držao. Kad se sagnula pred njim, pogledao je njenu tamnu meku kosu složenu na

mliječnobijelom potiljku. Roditelji i Kao Lien promatrali su ih sa strane.

Ali i Peonija ih je potajno promatrala. Vang Ma je požurila k njoj i našavši vrata zaključana, počela je udarati po njima.

Peonijo, budalo i budalina kćeri! vikala je. Otvori vrata. Zar spavaš?

Peonija otvori vrata uplašena neobičnim prizvukom u glasu Vang Ma.

Brzo! procijedi Vang Ma kroz zube. Pođi u veliku dvoranu... upadni kao da nemaš pojma ni o čemu ... rastjeraj ih smijehom.

Bez riječi Peonija nečujno odjuri i, sve bez riječi, maknu zastor i proviri unutra. David je stajao držeći mač dok su stariji promatrali a Lea je cjelivala mač. Kakav je to obred? Nije li to neki njihov tuđinski način vjeridbe? Ne, ne, ona nema snage da progovori... nema snage da se nasmije! Nije se usuđivala oskvrnuti taj trenutak. Što li je taj prizor značio? Pustila je zastor i pobjegla u svoju sobu a blage su joj oči bile pune užasa.

IV

Kad se našla sama u svojoj sobi, Peonija nije plakala. Sjela je i, više iz navike, obrisala oči svilenom bijelom podstavom rukava iako su joj bile suhe. Osjećala se usamljenom u ovoj tuđinskoj kući u čije tajne nije mogla prodrijeti. Glasno je uzdisala i jecala. U to uđe Vang Ma.

Između njih dviju vladao je dosta složan odnos. Kao Kineskinje, bile su vezane jedna uz drugu u sredini koja nije bila kineska. Kao žene, držale su zajedno, jer su bile među samim muškarcima. Ali jedna od njih bijaše stara i ne više lijepa a druga mlada i privlačna. Svaka je poznavala život one druge ali ni jedna nije smatrala da je potrebno o tome govoriti. Tako je Peonija znala da je Vang Ma prije bila mlada robinja u kući, baš kao i ona sada a ipak, koliko je bila samo robinja a koliko i nešto više, o tome oprezna Vang Ma nije govorila a bez sumnje nikada ni neće. Peonija, međutim, nije ni htjela prihvatiti da su ona i Vang Ma jednake. Vang

Ma nije znala čitati ni pisati i, koliko god je bila bistra i ugladena, ostala je ipak priprosta duša. Peonija to nije bila. Peonija je pročitala mnogo knjiga i Ezra bi joj dopuštao da katkada razgovara s njim, slušala bi satima starog konfucionističkog učitelja dok je podučavao Davida.

Uglavnom je ona dosad u potpunosti bila dorasla Davidovim mislima i duhu, dok Vang Ma nije bila dorasla duhu njegova oca. Peonija je utjecala na Davida da zavoli glazbu i da piše stihove a zajedno su u potaji čitali knjige kao što je San crvene sobe“ pa kad je Peonija plakala nad nesretnom mladom junakinjom rasipajući pri tom latice cvijeća, David bi je zagrlio i ona bi plakala na njegovu ramenu.

Znala je da joj je do sada uvijek sve povjeravao i prihvaćala je nenametljivim žarom i dobrohotnošću sva njegova raspoloženja. Samo jedno nije znala... nije ga pitala zašto nije završio pjesmu koju bijaše započeo? Je li uopće primijetio da ju je ona uzela? Plašila se da ga pita kako je ne bi prisilio da prizna da ju je ukrala, dovršila i potom odnijela trećoj Kungovoj kćeri. Bojala se da će je ljutito upitati: A zašto si to učinila?“

Zašto, zaista? Ne bi mu znala objasniti. Bila je oduvijek odviše mudra da bi mu rekla sve što misli i osjeća. Onaj prirođeni ženski nagon govorio joj je da muškarac ne želi da sazna sve o ženi. Njegovo je srce bilo okrenuto njemu samome i zato se i njeno srce moralo okrenuti prema njemu. I ona nikada nije postavila Davidu pitanje koje ju je neprestano mučilo i na koje nije mogla naći odgovora. A to je pitanje glasilo: je li živottužan ili sretan? Nije pri tom mislila na svoj ili bilo čiji život već na život sam po sebi je li tužan ili sretan? Kad bi samo mogla saznati odgovor na ovo osnovno pitanje, vjerovala je da bi imala putokaz u životu. Ako život može i treba da bude sretan, ako je uopće lijepo živjeti, zašto onda ne posegnuti za onim što može biti njeno. Ali ako je život tužan sam po sebi, čak i ako sve postigneš, onda se ona mora zadovoljiti onime što ima. Sada joj se ovo pitanje

ponovno nametnulo a da ona sama u sebi nije mogla naći odgovora.

Znala sam da ću te naći žalosnu Vang Ma će mirno. Sjela je, položila punašne ruke na koljena i gledala u Peoniju. Nas dvije nastavi ona moramo pomoći jedna drugoj.

Peonija podigne tužne oči i zagleda se u okruglo, dobroćudno lice Vang Ma.

Poštovana sestro poče tužnim glasom.

Kaži što te muči reče Vang Ma.

Čini mi se, kad bih našla odgovor na jedno jedino pitanje, da bih znala urediti svoj život reče Peonija.

Upitaj mene odgovori Vang Ma.

Peoniji to nije bilo lako. Nikada nije govorila s Vang Ma o drugome doli o jelu i čaju i o tome da li su sobe pospremljene i što treba učiniti u kući i vrtu, pa se bojala da će joj se Vang Ma sada narugati. Ali u ovom trenutku srce joj je pucalo pri pomisli što bi joj se moglo dogoditi ako se David oženi Leom.

Vang Ma, molim te, nemoj mi se rugati jedva izusti ona.

Neću ti se rugati odsrovi Vang Ma. Peonija sklopi ručice u krilu.

Život... poče ona naglašavajući svaku riječ je li život sretan ili tužan?

U suštini? upita Vang Ma. Lice joj bijaše savršeno ozbiljno i činilo se da je razumjela što Peonija misli.

U suštini odgovori Peonija. Dostojanstveno lice Vang Ma nije odavalo ni iznenađenje ni zbunjenost. Život je tužan reče jasno i odlučno.

Zar ne možemo očekivati da budemo sretne? gorljivo će Peonija.

Zacijelo ne možemo Vang Ma će uvjereno.

I ti to tako veselo kažeš? zakuka Peonija i tiho zaplače.

Ne možeš biti sretna dok ne shvatiš da je život tužan reče Vang Ma. Pogledaj mene, sestrice! Kakve sam sve snove gradila i kakve nade tetošila dok nisam saznala da je život tužan. Kad sam shvatila tu istinu, više nisam sanjarila, više se nisam nadala. Sada me mnogo toga čini sretnom. Sve me

veseli zato što ništa ne očekujem. Vang Ma spretno pljuče kroz vrata u vrt. Da, tako je umirujuće će ona: Život je tužan. S time se moraš pomiriti.

Hvala ti blago reče Peonija i obriše suze. Neko su vrijeme njih dvije sjedile zamišljeno šuteći. Onda Vang Ma počeo obazrivo:

Moraš misliti na sebe, Peonijo. Ako želiš provesti svoj vijek u ovoj kući, moraš dobro pripaziti koga će naš mladi gospodar uzeti za ženu. Zena upravlja mužem, volio on nju ili ne. Ona ima moć jer ima svoje mjesto u njegovom krevetu. Zato mu ti izaberi ženu.

Ja? iznenadi se Peonija. Vang Ma klimne glavom.

Jesi li ti izabrala našu gospodaricu? upita Peonija.

Vang Ma zavrti glavom na kratku vratu i reče:

Meni je preostalo samo da odem... ili da ostanem.

I ti si ostala Peonija reče blago. Vang Ma ustade.

Vrijeme je da odnesem gospodarici slatku zakusku reče naglo.

Ona ode a Peonija nastavi razmišljati. Posao ju je čekao.

Kroz vrata, koja je Peonija ostavila otvorena, ušeta Kujica na baršunastim šapama. Kretala se tiho kao i obično dok ne bi bilo neznanca u blizini. Priđe Peoniji i zagleda se šutke i moleći u nju. Sasvim sam zaboravila na tebe, Kujice promrmlja Peonija.

Ustade, potraži četku od bambusovine i klekne na pod da bi očetkala dugu, zlatastu Kujičinu dlaku. Oštra bambusovina godila je životinji i ona stajaše nepomično napola sklopivši ispupčene oči dok ju je Peonija blago četkala iza oba uha i pažljivo prelazila preko prćaste crne njuške. Da je bila mačka, Kujica bi sigurno počela presti ali ovako je samo polako mahala kitnjastim repom.

Peonija, međutim, nije, srećom, mazila Kujicu više nego što treba maziti psa. Kad je završila, digla se, oprala ruke, ponovno sjela i vratila se svojim mislima. Kujica leže na kameni prag, zakoluta dvatri puta okruglim očima, pokušava uhvatiti muhu i zaspe.

Peonija ju je zamišljeno gledala. U ovoj je kući i Kujica bila potpuno sretna i svi su je prihvaćali. Čak i pas može biti dio cjeline. Dok je tako Peonija razmišljala, nitko je nije zovnuo. Bilo kojeg drugog dana zvali bi je već mnogo puta i ova ju je tišina ponovno upozorila da se nešto novo i čudno zbiva u kući, nešto u čemu ona nema udjela. Ma što to bilo, ona s tim i u tome mora živjeti, pokoriti se tome, prihvatiti, postati dio toga. Ma gdje David bio i ma kakav bio, ona će biti uz njega. Ako joj katkad uputi koju riječ, ako joj dopusti da ga služi, pa makar samo da mu čisti odjeću, ona će i o tome moći živjeti. Vrijeme je odmicalo a ona je sjedila tako nepokretna da su se konačno ona mala stvorenja što se kriju iza namještaja, zastora i vrata počela migoljiti. Iz neke pukotine u tavanici zacvrčao je cvrčak svoju tananu jednoličnu pjesmu a skočimiš se izvukao iz skrovišta i u kasnoj sunčevoj zruci što je padala na pod od opeke, stojeći na stražnjim nogama, započeo mali soloples. Peonija ga je promatrala i onda se u nenadanom oduševljenju glasno nasmijala. Životinjica se u jednom skoku opet našla u skrovištu. Peonija je svejednako sjedila ali, mjesto da bude ozbiljna, sada se smiješila. To su te sitne radosti! U ovoj kući mali životi teku veselo u sjeni velikih. Pa neka i njen život bude jedan od tih malih. Obuzme je neki osjećaj, preblag da bi bio snažan, pretih da bi bio krepak.

Pa ipak, taj ju je osjećaj osvježio. Ona ustane, zagladi kosu i pogleda se u zrcalo. Vidjevši kako je blijeda, lagano narumeni usne i onda, pošto se trenutak duboko zamislila, savije ponovno pletenicu preko uha i pričvrsti je ukosnicom od crnog jantara. Imala je još posla. Bio je dan uoči Sabata i trebalo je naročito pažljivo poslužiti večeru: mora ulaštiti srebrne svijećnjake i posude za vino, mora staviti pletenice kruha na stol. A onda je ponovno sjela i sjedila je tako znajući što još sve treba da učini a ipak se nije ni pomakla. Pošto je još malo pričekala, uze iz ladice u stolu kist, tuš i komad čista, bijela rižinog papira i na brzinu napiše pjesmu od četiri stiha. Pjesma nije bila ni u kakvoj vezi s njenim

raspoloženjem. Bio je to odgovor na pjesmu koju je odnijela u Kungovu kuću i govorila je o žuškim sunčevim zracima što su u osvit popili rosu sa cvijeća. Kad je završila pjesmu, stavi je u njedra i tek tada se uputi da obavi svoje poslove za Sabat. U velikoj dvorani Peoniju nisu ni primijetili. Troje starijih, gospođa Ezra, Ezra i Kao Lien, promatrali su, svaki s drukčijim osjećajima, Davida i Leu kad je lijepa djevojka bila sagnula glavu da poljubi korice mača. Za gospođu Ezra je ovaj čin značio da se Lea potpuno posvetila zadatku koji joj je ona bila dala. Kao Lien, čije su uzane oči bile uperene u gospođu Ezra, primijetio je po sretnom i predanom izrazu njena lica da joj se upravo ostvaruje neka potajna nada u srcu. Lako je pogodio što bi to moglo biti i žalio je Davida koga je volio. Primijetio je, kao i svaki muškarac, da je Lea naoko lijepa ali je u njoj zapazio onu snagu duha koju je tako često proučavao kod Židovki a koja je, tako je bar mislio, odvlačila i nagonila njihove muževe da se odvajaju od svijeta, čega se on bojao i što je žalio. Nije dobro za ženu kad previše voli boga, govorio je samome sebi. Ona ne smije voliti boga više od muža jer onda žena postaje muževa savjest a on progonjenik.

Ezra se najviše uznemirio. Nikada kao sada nije toliko žudio da se sakrije, sebe i sve ono što je on značio u ovoj bogatoj i trpeljivoj zemlji u koju su došli njegovi preci. Lea i njena ljepota ispunjavali su ga strahom i bojao se da David ne padne pod utjecaj duševne snage što ju je ta ljepota nosila u sebi. Ezra je dobro znao da je njegov sin više majčin nego njegov. David nije znao za utjehu koju je Ezra nalazio u svojoj majci, rumenoj, srdačnoj maloj Kineskinji, koja se smijala i bogu i ljudima i koja je sve u životu sudila po vlastitom osjećaju za ugodnost. Ako se u Davidovoj krvi negdje i krilo to malo i nježno stvorenje, glavni tokovi njegova bića potjecali su od majke, čiji je ozbiljan pogled, pun ljubavi, vječno bdio nad njim.

Ezra se meškoltio u stolici, kašljao, cupkao bradu i svakom kretnjom pokazivao nezadovoljstvo.

Ali, Lea, draga moja poviče on glasno taj prljavi stari mač! Nisu li ga držale ruke vojnika, koji su ološ u svakoj zemlji? Njegov opori, trezveni glas zbunio je Leu. Ona uplašeno ustuknu i rukama pokri lice.

Oh, nisam ni pomislila promuca.

Lea nije pogriješila kad je cjelivala mač izjavi gospođa Ezra. Bog ju je nadahnuo.

Sad se javi David koga je majka, kao i obično, izazvala i koji je pod svojom srdžbom skrivao nehotičnu, nagonsku naklonjenost prema njoj.

Objesit ću ovaj mač kao ukras iznad svog pisaćeg stola reče on gotovo nehajno.

Dobro si se sjetio reče Kao Lien. Da se više nikada ne digne na ljudski život.

Ezra se diže i naredi Kao Lienu:

Ove stvari treba pokupiti i odnijeti.

Uze češalj koji je namijenio Peoniji i, namjerno ne obraćajući pažnju na Leu, okrenu se gospođi Ezra.

Zeno, ja sam gladan. Neka večera bude što prije. Rekavši to, naglo izađe iz sobe.

Lea stajaše smetena i uplašena. I David kao da je zaboravio na nju. Iskušavao je oštricu mača na grubim omotačima bala. Optočena kovina bila je tako izbrušena da se tkanina naprosto rastvarala pod oštricom.

Pogledaj, Kao Liene! poviče oduševljeno. Kao Lien, koji je upravo okupljao ljude, zastade da pogleda.

Nemoj ga, molim te, nikada iskušati na ruci reče mirno. Ako upotrijebiš samo pola snage, proburazit ćeš čovjeka. Ja sam to vidio.

On iziđe a Lea stajaše neodlučno pogledavajući čas gospođu Ezra, čas Davida. Ali gospođa Ezra je šutjela i gledala samo u sina a on, osjećajući na sebi taj duboki, ozbiljni pogled, tvrdoglavo nastavi rezati tkaninu.

Lea reče konačno gospođa Ezra dok je još uvijek gledala Davida možeš ići u svoju sobu.

Prije nego što se Lea i pomakla, David podiže glavu.

Idem i ja, majko, da objesim svoj mač reče i brzo izađe na prva vrata.

Treba li zbilja da odem, tetko? kratko će Lea. Htjela je da poviče i upita što je loše učinila ali se nije usuđivala i samo je stajala, onako visoka i pognuta, i čekala da joj gospođa Ezra zapovijedi.

Idi... idi! reče joj gospođa Ezra, ne grubo ali kao da bi željela ostati sama.

Što je Lea drugo mogla učiniti nego otići?

Izjutra, na Sabat, David je bio sam u svojoj sobi. Probudio se kasno, nekako čudno iscrpljen od jučerašnjeg dana.

Činilo mu se, prvi put u životu, da shvaća majku i sve ono što mu je ona pokušavala usaditi i što ju je stvorilo onakvom kakva jest. Ležao je na krevetu, u sjeni svilenih zavjesa i u toj je samoći shvatio da on nije ono što je smatrao da jest: mladić koji može biti svoj, živjeti kako hoće, uživati i biti jedino očevo sin. On je dio cjeline, dio naroda koji je raspršen po svijetu a koji je ipak uvijek jedan i nedjeljiv. Ma gdje Židov loženju pa kad je ugledala gospođu Ezra, pođe joj ususret.

O, draga tetko promrmlja Lea.

Drago dijete odgovori gospođa Ezra dirnuta njenom srdačnošću.

Danas mi se činiš sretna. Lea podigne glavu.

Sretnija sam nego ikad u životu reče. Ušle su u kuću držeći se za ruke a kad je gospođa Ezra sjela, Lea privuče stoličicu i sjede te se one opet uhvatiše za ruke. Lea je s puno povjerenja gledala u gospođu Ezra. Njezin je pogled toliko dirnuo gospođu Ezra da joj se grlo steglo od suza. Osjetila je kako joj je iz srca provalio zanos i obuzeo joj dušu.

Sagni glavu, drago dijete promrmljala je. Zahvalimo se bogu. Ona također sagnu glavu i poče mrmljati riječi psalma a Lea joj se pridruži. Kad su završile psalam, gospođa Ezra je šutjela neko vrijeme a onda podiže glavu, otvori oči i sretne Lein pogled.

Dobili smo Jehovin blagoslov reče blago. Osjećam to. Sada nam je ostalo samo da se držimo, od stope do stope, puta kojim nas bog vodi. Dijete moje, otac moga sina sam je izrazio želju da zamolimo rabina da ponovno podučava Davida Toru. Razmišljala sam kako bismo to izveli i sad sam se sjetila. Rabin mora doći ovamo u našu kuću bit ćemo svi na okupu.

Oh, a Aron? zabrinuto upita Lea.

Aron će također doći reče odlučno gospođa Ezra. Oni mogu stanovati u malom, zapadnom krilu.

Zar ja ne bih mogla stanovati s njima? upita Lea.

Ne, ti ćeš ostati ovdje odgovori gospođa Ezra. Zapravo, sve joj je to palo na pamet u ovih nekoliko posljednjih trenutaka. Ali sve joj je tako jasno sinulo i činilo joj se tako jednostavno da je bila uvjerena kako bog upravlja njenim mislima.

Govorit ću s tvojim ocem prije obreda nastavi ona. A ti ćeš reći Davidu. Ne, sama ću mu reći a ti ćeš poći sa mnom i onda ćete ti i on razgovarati. Napokon, jučer je bilo jučer a danas je danas, i svaki se dan mora promatrati odvojeno ako hoćemo postići cilj. Gospođa Ezra stegne Leinu ruku, pusti je i ustade.

A što nam je cilj, draga tetko? pomalo bojažljivo upita Lea.

Davidova ženidba i tvoja udaja mirno odgovori gospođa Ezra. Sada je pravi čas. Nisam ga još nikada vidjela tako potresena kao jučer.

Sada, draga tetko? preplašeno će Lea.

Sada, svakako odgovori gospođa Ezra.

Dok je još govorila, pođe k vratima. Nije htjela potanje objašnjavati ono što bi Lea mogla ili morala učiniti. Neka dvoje mladih samo budu zajedno a bog će već učiniti svoje. Na vratima zastane, okrene se i pogleda Leu. Djevojka se nije ni makla. Sjedila je, duge snažne ruke sklopila je među koljenima a lice joj bijaše zabrinuto.

Govori Davidu o bogu reče odjednom gospođa Ezra i iziđe. Uskoro, dok Lea još nije ni stigla porazmisliti o tim riječima, na vratima se pojavi Vang Ma.

Gospodarica vas moli da dođete u breskvik reče i sačeka ravnodušno da Lea ustane i da je povede prema breskviku. Gospođa Ezra je znala da je breskvik najdraže Davidovo boravište i onamo se uputila kad je otišla od Lee. Ugledala ga je gdje stoji sam ispod rascvjetane breskve a na licu mu bijaše zbunjen izraz.

Davide, sine moj reče ona nježno.

Izvoli, majko? odgovorio je spremno ali su mu misli bile daleko.

Ovdje se u vrtu činilo da je smrt posve daleko. Osjećao se praznički mir. Visok zid velika dvorišta prigušivao je čak i uličnu buku. Obično je David mrzio tišinu. Kad običnog dana ne bi ovdje zatekao Peoniju, požurio bi kroz kapiju da potraži prijatelje ili da prošeta ulicama kako bi saznao što se obnoć dogodilo novo u gradu. Grad se nalazio na pola puta između sjevera i juga, i u njem bi se zaustavljali putnici da se osvježe i okrijepe u dobrim gostionicama. Fakiri i opsjenari, koji su u malom prstu imali sve indijske trikove i trupe putujućih glumaca nastupali bi svakodnevno pred hramom ili bi se razmiljeli po čajnama mameći goste.

Ali jutros ih nije želio vidjeti. Htio je ostati u kući okružen zidovima u kojima su željezne kapije zaključane preko noći. Kako se tu osjećao sigurno! Prikaze mrtvih izronile su na površinu njegove svijesti kao utopljenici.

Tvoj otac i ja odlučili smo da moraš početi učiti Toru, sine govorila mu je majka.

Govorila mu je to i prije i to ne jednom a on bi se uvijek bunio tvrdeći da ima previše posla. Ali sada se nije bunio.

Spreman sam, majko reče. U sebi se začudio, čak i uplašio kako su se njegova vlastita želja i želja njegovih roditelja podudarale ali nije to spomenuo majci.

Danas poslije sinagoge, pozvat ću rabina ovamo da ostane s nama neko vrijeme nastavi gospođa Ezra. Tebi će tako biti lakše a on i ovdje može vršiti svoje dužnosti. Ona pogleda rascvjetana stabla. Kako su krasna! usklikne. Lea ih obožava. Pozvat ću je.

Već je htjela reći Davidu da pričeka ovdje ali se predomisli. Neka ih bog sastavi! Njeno se srce potajno obratilo bogu: O, bože daj da je moj sin sačeka ovdje!“

David je, makar nije čuo riječi, razumio njenu unutrašnju želju. Kako je bio osjećajan i prijemljiv, shvatio je da mora ostati ovdje ispod ružičastih bresaka pa je zaista i ostao dok je majka otišla nasmiješivši mu se. Kad je sreća Vang Ma, naredi joj da zamoli Leu da ode u breskvik. I kad je Lea dugim brzim koracima ušla na vrtna vrata, David je još uvijek stajao ondje kao da su mu noge pustile korijenje u zemlju.

Lea! reče i polako pođe prema njoj. Jutro je obnovilo jučerašnju čaroliju. Sunce ju je obasjavalo, svijetla koža bila joj besprijeckorno glatka a oči crne. Jutros se obukla u bijelo; bijela kineska platnena halja padala joj je do nogu, imala je zlatni pojas i isto takvu vrpču u kosi. Bila je divna, ljepša od ljljana. Ova ga je usporedba sjetila pjesme koju nije dovršio i razloga zašto je nije dovršio.

Lea mu priđe, ispruži obje ruke i on ih uze u svoje.

Ista si kao jutro reče joj.

Ona podiže pogled prema njemu a srce joj se kao ptica vinu iz grudiju i ugnijezdi se u njemu. Od toga trenutka voljela ga je svim svojim bićem, jedino njega na svijetu.

Daj bože da mi pokloni svoje srce“, molila je Lea. Ta jaka i iskrena molitva izvijala se iz nje kao pjesma i cijelo joj se biće pokoravalo tom glasu.

On je vidio ljubav u njenim očima i, jednako osjećajan i prijemljiv, oćutio je kako mu njeno srce prilazi kao ćudesni dar. Zanjela bi ga sve da je i tućinka a pogotovo ga je zanosila zato što nije bila tućinka nego iste krvi i istog roda. Bili su sami u vrtu. Nad njima bijaše jutarnje proljetno nebo a na njemu se nježno ocrtavale rascvale breskve i mladi zeleni listovi. Kao što su se breskve ocrtavale na nebu, tako se strahotna slika smrti i okrutnih progona, koju im je Kao Lien jućer bio prikazao, ocrtavala još jedino u njihovu

sjećanju budući da su se sad, ovdje u vrtu, osjećali okruženi dragocjenom sigurnošću.

David se kolebao razapet između daleke prošlosti koje se ne sjeća i ugodna djetinjstva kojeg se sjeća. Ali on više nije bio dijete. Tu davnu prošlost dijelio je s Leom. Bili su sjedinjeni krvnom vezom svog roda. Opustio je ruke i ponesen udarcima srca, obujmio je rukama i privinuo k sebi.

Naslonila se na nj, položila mu glavu na prsi i zatvorila oči. Znači da ju je bog uslišao, pomislila je zahvalno.

A on je, gledajući odozgo te njene tamne uzvijene trepavice, razmišljao što li je to učinio današnjeg Sabata. Je li izabrao?

Na neki način jest, samo što nije znao što to zapravo znači.

A onda je odjednom začuo majčin glas:

Djeco! Tako ih je ona zvala.

Brzo se razdvojiše kad se ona pojavi na vrtnim vratima.

Krajnje je vrijeme da nešto pojedete prije nego što zajednički krenemo u sinagogu. Davide, tvoju sam ti obrednu odjeću ostavila na krevetu.

Šutke su krenuli za njom i on je, čudeći se i sam tome, bio sretan što je majka naišla i bilo mu je drago što su Leu i njega omeli upravo u trenutku kad su se zagrlili. Na majčin upitni nasmiijani pogled uzvрати smiješkom ne mogavši shvatiti zašto je u tom času smatrao sebe za lašca.

Dok je David bio u sinagogi, Peonija je u Kungovoj kući ozbiljno razgovarala s ču Ma i, vješto joj raspirujući ljubomoru i srdžbu, podjarivala ponos u staroj dadilji.

Noćas je bila odlučila da će doći ovamo. Večera uoči Sabata protekla je neuobičajeno, u tišini, puna uzbuđenja u kojima ona nije sudjelovala. Čak je i Ezra šutio i gutao jela kao da mu nije stalo do onoga što jede. David i Lea su malo jeli i jedino je gospođa Ezra jela s uobičajenim tekom. Ali ni ona gotovo ništa nije govorila iako je često pogledala Davida i Leu.

Peonija je, osjetivši se suvišnom, rano napustila blagovaonicu i provela je večer prepisujući i dotjerujući novu pjesmu. Ponijet će je sutra u Kungovu kuću kao zalog za

neku vrstu pogodbe koju je namjeravala sklopiti. I sada je u služinskom dvorištu Kungove kuće na klupici pod cimetovim drvetom razgovarala s Ču Ma.

Molim vas da mi oprostite reče Peonija ljupko. Tako je počela. Ona nježnim prstima zagladi ravne šiške na čelu koje joj je vjetar zamrsio.

Ču Ma, koja je vezla satensku cipelicu, podiže oči.

A što si to pogriješila? upita smiješeći se. Nisam došla jučer kako sam htjela reče Peonija. Ali poslušajte moju ispriku, dobra majko i onda mi oprostite.

Kad je to izgovorila, počela je pričati Ču Ma kako je karavana stigla a s njom i loše vijesti: u drugim zemljama ubijaju gospodarev i gospodaričin narod, i žalost je ispunila kuću te se bojala da ne bi bila zla sreća za Kungovu kuću da dolazi ovamo poslije onakve žalosti.

Peonija se stuži, spusti sedefaste kapke i nastavi govoriti znajući da je oštro oko Ču Ma promatra.

A onda, bojim se da sam se jučer zaletila reče vrlo tiho.

Bojim se da nisam dobro pročitala srce mladog gospodara.

Ona uzdahnu a Ču Ma se ukoči i reče:

Ne mogu se sjetiti o čemu si govorila, djevojko. Peonija je dobro znala da se ona sjeća i opet nastavi:

Rekla sam da moj mladi gospodar misli samo na vašu mladu gospodaricu. Donijela sam pjesmu koju je on sastavio sjećate li se? Ali sada su doveli u kuću rabinovu kćerku i bojim se da su upotrijebili božanske čarolije tako da je naš mladi gospodar zaboravio čak i svoju ljubav.

Ču Ma se smrkne i ustade. Bila je vrlo debela i dok se teško dizala, škare, napršnjak i konac joj se otkotrljaše. Peonija se požuri da ih pokupi.

Pusti Ču Ma će mrzovoljno. Bolje da pođeš sa mnom i popraviš zlo koje si nanijela.

Ona pođe naprijed i glavom dade znak Peoniji da je slijedi.

Peonija je poslušna osjećajući da se zapleće u klupko kojemu nije mogla sagledati kraja.

Kungova kuća bijaše velika, veća od Ezrine i u njoj su stanovala pokoljenja muškaraca, žena i djece, koji su svi bili istog porijekla. Zene su ispod oka promatrale Peoniju a djeca su buljila ali ona je prolazila mimo njih čedno pognute glave. Stigla je do krila kuće u kojem su živjele mlade gospođice, kćeri Kunga, koji je bio glava ove velike obitelji. Imao je četiri kćeri ali dvije su već bile udate i otišle su od kuće. Kueilan bijaše treća a poslije nje rodilo se još jedno dijete, koje nije bilo od iste majke, nego jedne suložnice, koju je Kung Čen uzeo pa poslije požalio jer se zaljubila u glavnog slugu. Iako je mnogo patio zbog toga, istjerao ih je oboje iz kuće, ali kćerku je zadržao.

Kad je Ču Ma ušla a Peonija za njom, Kueilan se igrala bešike sa svojom malom sestrom. Peonija nikada prije nije vidjela tu treću mladu gospođicu i znala ju je samo po Davidovu pričanju. Ali bio je dovoljan samo jedan pogled pa da shvati da je sve što je David govorio bilo premalo i da je pred njom najljepše žensko stvorenje koje se uopće može zamisliti. Doimala se djetinje i bila je samo malo viša od mlađe sestre koju je Ču Ma sada poslala iz sobe.

Dadiljo, zašto šalješ Lili van? Kueilan je upitala a Peonija primijeti kako osim ljepote ima i krasan glas.

Ču Ma nije pokazivala ni straha ni poštovanja prema maloj gospodarici i, ne odgovorivši na pitanje, upita je glasno:

Sto si učinila s pismom koje sam ti jučer dala?

Tu je odgovori Kueilan i izvuče Davidovu pjesmu iz široka, svilenog rukava.

Ču Ma prijekorno pogleda Peoniju.

Vidiš li što si učinila? reče. Dijete drži to pismo uza se i danju i noću. Ponovno se obrati gospodarici. Daj mi to, dijete zapovjedi joj. Ne vrijedi to ništa, bacit ću ga.

Ali Peonijin je mozak hitro radio i ona je jasno razabrala da u ovoj lijepoj djevojci može naći prijatelja i saveznika koji će joj pomoći da pridobije Davidovo srce. U tom stvorenju nije bilo ni snage, ni hrabrosti. Ne, Kueilan je bila maće od djeteta, čak je i njeno malo lice bilo mačje, oči velike i

začudene, pune pritajene zlobe a usta uvijek spremna na smijeh. Gledala je napola preplašeno u Ču Ma. Čvrsto je držala papir i vrtjela glavom.

Ne dam ga reče jogunasto. Ne dam da ga baciš. Ne dam i ne dam!

ču Ma podiže oči prema nebu i Peonija vidje kako je obuzima bijes, pa brzo reče:

Ne uznemirujte se, mlada gospođice. Došla sam samo po odgovor. Zatim se tihim glasom obrati Ču Ma. Vidim što je i kako je. Ne ljutite se, dobra majko. Nekako ću već ispraviti zlo koje sam nanijela.

Ču Ma je šutjela i sve se jednako mrštila a Peonija pride bliže i ponizno upita Kueilan:

Jeste li napisali odgovor, mlada gospođice? Kueilan spusti pogled i zavrti glavom.

Da vam pomognem? pitaše dalje Peonija. Kueilan se iznenadi.

Djevojko, zar ti umiješ pisati? upita.

Umijem reče Peonija i nasmiješi se. Ako mi kažete što želite poručiti, ja ću vam to napisati.

Znam ja pisati... ali ne znam što da kažem Kueilan će nesigurno.

Naša mlada gospođica još nikada nije pisala muškarcu ubaci Ču Ma skrušeno.

Peonija reče prijazno:

Ne morate se bojati mog mladog gospodara. Ta on je najdraži i najbolji mladić na svijetu. On nikoga ne bi povrijedio. Služim mu cijeloga života i on me nikada nije tukao, niti je dopustio da me drugi tuku.

Kueilan je iznenađeno pogleda.

Čak ni kada je ljut?

On nikada nije ljut nasmiješi se Peonija.

Oh! Kueilan uzdahne.

Tada Peonija izvadi iz njedara pjesmu koju bijaše napisala i pročitla je na glas mekim, nježnim glasom.

U lotosovu pupoljku čekala kaplja rose

U osvit sunce pogleda na zemlju i ugleda je ondje

I podiže je i uznese na oblake

Da kraljicom tu bude i nebom vlada s njime. Daj mi to!

usklikne Kueilan. Sitno joj lice zasja od oduševljenja i ona uskim kažiprstom stade slijediti četiri retka pjeme.

Voljela bih da sam je ja napisala reče čeznutljivo.

Gospođice, ja vam je dajem reče Peonija. Vaša je kao da ste je sami napisali.

I nikada mu nećeš reći da je nisam ja napisala? upita razmažena djevojka.

Neću, nikada obeća Peonija. A vi je, gospođice, vlastoručno prepišite predloži ona.

Ču Ma, dodaj mi kist, tuš i svilenog papira zapovjedi Kueilan.

Sjedila je i šutjela, kao kakva mala vladarica, dok je Peonija stajala. Kad je Ču Ma donijela kist, mlada se gospođica uzvrpolji i svečano pripremi a onda zaista poče pisati držeći vršak ružičasta jezika među usnama sve dok nije prenijela pjesmu na svileni papir koji pomno složi. Zatim ga dade Peoniji.

Odnesi mu ovo reče i otpusti je pokretom ruke. Peonija se nakloni, izmijeni pogled s Ču Ma i ode. Da je otišla putem kojim je i došla, mogla je proći

kroz dvorište a da je nitko ne vidi osim Kueilan i Ču Ma. Ali Peonija bijaše jednako znatiželjna koliko i mudra i zato se nije vratila istim putom. Naprotiv, ona u sebi odluči da razgleda taj slavni dvor kad je već ovdje, a naročito lotosov ribnjak koji je navodno bio u srednjem dvorištu. Uputi se onamo i samo bi je pokoji sluga katkada zaustavio i upitao što tu radi. Ona je hladnokrvno odgovarala da je donijela poruku za mladu gospodaricu i da traži glavni izlaz.

Ova je kuća tako ogromna da sam se izgubila govorila je smijući se.

Nastavila je dalje dok nije ugledala obla Mjesečeva vrata i zaključila da ondje mora biti srednje dvorište. Na prstima je prišla vratima, zavirila unutra i ugledala prekrasan vrt. Bio

je popločan zelenim pločicama a u sredini se nalazio duguljast ribnjak u kojem su šiljati pupoljci stršali iznad lotosova lišća. Uza zidove rasle su breskve i šljive a mogranj je bio u punom, grimiznom cvatu. Bambusovo lišće u obliku paprati lelujalo je iznad njih a ptičice letjele amotamo. Visoko iznad sebe Peonija vidje tanku mrežu što je bila razapeta preko visokih zidova kako ptice ne bi umakle. Zaboravila je sve drugo. Stupi kroz vrata, lagano pođe do ribnjaka i zagleda se u nj. U bistroj vodi između lotosovih stabljika igrale su se zlatne i srebrne ribice. I, onako oduševljena, ona začu muški glas:

Odakle si ti, sestrice?

Peonija se trže i podiže pogled. Pred njom je stajao gospodar kuće, Kung Čen glavom. Morat će sada objasniti zašto je ovdje. Ona se široko nasmiješi tako da joj se na obrazima ukazaše dvije jamice.

Poslali su me iz Ezrine kuće po uzorak za neki vez a ja, nevaljalica, ne mogoh odoljeti napasti da ne pogledam ovaj vrt o kojem sam često slušala. Da, svatko je čuo za nj. Molim vas, gospodine, da mi oprostite.

Kung Cen se smješio i gladio bradu. Lice mu bijaše okruglo i dobrodušno a male oči blage. Imao je debele, meke usnice i širok pljosnat nos. Toga je proljetnog dana nosio sivu halju od brokata i, budući da je bio kod kuće, bijaše gologlav i bez ogrtača. Na nogama je imao bijele svilene dokoljenice i crne baršunaste cipele. Na oba palca nosio je po jedan prsten od crnog jantara a u lijevoj ruci držao je lulu. Obrve mu bile rijetke i raščupane a obrazi glatko obrijani, i to je njegovu punašnom licu davalo blag i otvoren izraz.

Nemam što da ti oprostim reče ljubazno. Uživaj u vrtu i ribnjaku koliko hoćeš. Ja dolazim ovamo svakoga dana u ovo vrijeme poslije doručka, da pogledam svoje ribice. Vrhom lule pokaže prema vodi i ona pogleda u duboki bistri ribnjak gdje su ribe živahno i veselo plivale.

Kako su sretne! reče tužno. Ovdje, u vašoj kući su čak i one sigurne i site.

Ima li i u kući tvoga gospodara riba? zapita on. Vrlo dobro... za tu svrhu pohvali on. Ali primjećujem da si napisala krivi znak za riječ vlada“. On joj drškom lule pokaza tu riječ.

Oprostite blago će Peonija.

Neka ostane! naloži joj Kung Čen. Bude li previše pravilno, još će on posumnjati. A sada požuri da mu to predaš. Ljubav treba osvojiti još za plime dok ne naiđe oseka.

Peonija uze pjesmu, lagano se nakloni i ode.

Osjećala se toliko sretnijom nego u trenutku kad je došla, da se počela pitati zašto je to tako i zaključila da je sretna zbog toga što se uz Kung Čena osjetila sjedinjena s njim i sa svim Kinezima. Nije više bila napuštena ni sama. Ona je bila samo kap u moru svog naroda ali je pripadala tom moru i njen život nije tekao odvojeno od života onih koji je okružuju. O, kad bi nam se David priključio!“ mislila je. Misli su joj se razbistrile. Ona će ga odvratiti od onih tmurnih, tužnih ljudi kojima je pripadao po rođenju i izvesti ga u sunčevu svjetlost u kojoj njen narod živi. Tu će zaboraviti na smrt i naučit će voljeti život.

Ovako laka srca ona se vrati kući i svom poslu. Ezra i David bili su se vratili iz sinagoge a uskoro za njima došle su gospođa Ezra i Lea. Sabat je protekao u svim onim obredima, koje je Peonija tako dobro poznavala a u kojima nije sudjelovala. Ali njena je dužnost bila da služi i ona je, kao i prošle večeri, stavila velike svijećnjake pred gospođu Ezra, da bi ih ona mogla zapaliti i time obilježiti sveti dan a, kad su se okupili za svečani ručak, Peonija je Ezri dodala vino i gledala kako ga on blagosivlje i izgovara blagdansku molitvu. Nadgledala je pranje ruku i podvorbu za stolom. Kad je neki novi sluga htio donijeti Ezri lulu, ona zavrti glavom i namršti se, znajući da se na današnji dan ne smije paliti vatra. Kad bude sam u svojoj sobi, Ezra će sebi možda dopustiti da zapali lulu ali ovdje to neće učiniti.

Dan je tako protjecao i Peonija namjerno nije primjećivala kako David često razgovara s Leom i kako je, kad joj se i nije

obraćao, dugo i zamišljeno gleda. Kad je pala večer, Leu je David odveo u vrt da otkriju prve tri zvijezde i onda je zamolio da objavi da je Sabat završen.

Peonija požuri da upali svijeće i svjetiljke i nikad još nije tako sretno dočekala da nazdrave novom danu, dobrom danu“, reče u sebi, ugodnom običnom danu koji pripada ljudima a ne nekom tuđem bogu. Cijeloga Sabata nije progovorila ni riječi s Davidom ali nije bila zbog toga utučena. Ona može čekati.

V

Kad je Peonija otišla, Kung Čen je ostao sam u vrtu. Imao je naviku da dugo i marljivo radi u velikoj sobi svoje glavne trgovine, odlazeći rano od kuće i vraćajući se kasno. Bio je bogataš a to bogatstvo bilo je djelo njegovih ruku. Uživao je u svom bogatstvu ali nije bio iskvaren. Kad bi osjetio da su mu misli previše obuzete željom za novcem, on bi prestao raditi i cijeli dan ne bi ni privirio u trgovinu. Umjesto da ode na posao, sjedio bi dokono ovdje u vrtu i pustio da mu misli lutaju kamo hoće.

Takvog jednog dana zatekao je Peoniju u vrtu i, kad je otišla, on sjede na zelenu porculansku sjedalicu i promatraše ribe. Kad bi tako sjedio, nitko ga nije smio smetati. Pokatkad bi tko neodlučno provirio kroz vrata i odšuljao se. U toj prenapučevoj kući Kung Čenov život bio je pun briga i odgovornosti i tek bi ovdje našao kutak mira. Ali on se sa svim tim mirio i držao je sebe za sretna čovjeka, što je uistinu i bio. Za njega je sreća bila nešto razumno i dostupno. Na zemlji je želio da bude bogat, da bude poštovan od svojih bližnjih, da uživa u ženama i da ima dovoljno sinova, tako da ga smrt jednog ili dvojice ne bi zabrinjavala. Sve je to imao.

8 Peonija, cvijet Istoka

113Od nebesa nije tražio ništa. Iako mu je odgovaralo da ne vjeruje u bogove, znao je da ga ništa, što bi se slučajno obistinilo poslije njegove smrti, ne bi moglo iznenaditi. Tako nije smatrao da je besmrtnost nepotrebna ali ako je besmrtnost suđena ljudskoj duši, on će budućnost dočekati

isto tako kao što je dočekaio i sadašnjost, sa smiješkom, uvjeren da se kao dobar čovjek ne mora bojati ni boga ni đavola, ukoliko oni uopće postoje. Ezra ga je jednom upitao da li vjeruje u boga a Kung Čen mu je mirno odgovorio:

Ako postoji bog i ako je takav kao što vi kažete, onda će biti dovoljno razuman da ne traži od mene da vjerujem u nešto što ne vidim.

Činiti dobro, ljubiti pravdu, dopuštati svim ljudima pravo na pristojan život, to su bila načela u koja je Kung Čen vjerovao i u svojoj vjeri činio je sve što može da ta načela i oživotvori. I sada, ovako sam u vrtu, uživajući u ljepoti jutra, u bistroj vodi ribnjaka, i u ribama koje su se ljeskale u svim bojama, on je odbacio sve misli i odmarao se. Pa ipak ga je neprestano opsjedala potreba da osigura budućnost svoje treće kćeri. Ako je istina da je počela misliti o mladiću koji je jedinac u Ezrinom domu, onda neće moći dugo odgađati. Prije svega, on sam sa sobom mora biti načisto da li će pristati na takvu vezu. Nije se lako odlučiti dati kćer u obitelj koja ne pripada istom narodu i čijeg imena nema među stotinu drevnih imena. Ali Kung Čen se sjećao da su svi u povijesti njegova naroda i drugi prije njega to isto činili, vjerujući da se samo tako od svih rasa može učiniti jedna i znao je da je to ispravno. Uza sve to, on bijaše dobar otac, koji je volio čak i kćeri i nije želio svojoj Trećoj maloj suviše otežati život.

Dok je razmišljao, u ribnjaku se pred njegovim očima dogodi nešto lijepo. Dandva prije toga primijetio je kako je ženka jedne vrste sijamskih riba sva nabubrila od ikre. Stoga je naredio da se na tržnici ukrasnih riba kupi mužjak i jučer su ga donijeli. I sada je novimužjak ponosno plivao u ribnjaku. Bio je to lijep primjerak i plivao je okružen oblakom peraja koje su se prelijevale u duginim bojama. Plivao je blizu površine i sunčeve zrake prodirale su kroz peraje kao kroz tananu mrežu. U tom ga je času spazila mala ženka koja radosno jurnu prema njemu.

Kung Čen je sada već znao što će se dogoditi. Promatrao je, smiješeći se gotovo raznježeno, malu ljubavnu igru što se

odvijala pred njegovim očima. Mužjak, ugledavši ženku, ispusti roj mjechura koji se digoše prema površini. Ženka mu se približi, on joj pođe u susret i poče se izvijati oko nje. U toj igri on je blago okrene i cijelu je obgrli svojim zlatastim perajama. Časak ekstaze, i opet se odvojiše a mala ženka poče prosipati ikru. Mužjak ustima dohvati svako jajašce koje je tonulo, vine se prema površini i izbací jedno po jedno u roj mjechura. Još su se mnogo puta ribe sastale, sparile i rastale dok mlada ženka više nije mogla podnijeti toga žara. Ali se mužjak naljuti kad vidje da ga ona izbjegava i poče je goniti. Kung Čen primijeti njen očaj i tiho se nasmije a onda spusti ruku u vodu, podiže ribicu na dlanu i stavi je u porculansku posudu punu vode koja je stajala u blizini da bi se u nju stavile ribe kad se potuku. Kad je mužjak stao uzalud tražiti ženku, Kung Čen se ponovno nasmija.

Ne ljuti se, mali, njoj je tebe dosta!

On ponovno sjede a razdvojeni ljubavnici pođoše svaki svojim putom. Ta nježna igra nagnala ga je da se zamisli. Sjeti se Peonijina lijepog lica, pokuša je zamisliti u kući njegova prijatelja tuđinca Ezre i reče sam sebi kako to baš nije ugodno mjesto za tako mladu i lijepu djevojku. A onda se sjeti Ezrinog jedinca i nasmiješi se. Zatim pomisli na svoju Treću malu i opet se uozbilji. Takva udaja uopće ne bi došla u obzir kad bi mu ona bila jedinica ili kad bi posrijedi bila Lili, njegova četvrta kćerka. Ona mu je bila najdraža jer bijaše kćerka žene koju je volio. Rana koju mu je ta žena nanijela još je kakotako zacijelila ali će ožiljak zauvijek

8

115ostati. Kung Čen nije bio razvratnik, niti veliki ženskar. Uzeo je ženu koju su mu u mladosti odabrali roditelji i dosta je dobro s njom živio iako taj brak nije bio osobito sretan osim što mu je ona podarila sedmero djece: četiri sina i tri kćeri. A onda, prije nekoliko godina, on se odjednom zaljubio u neku djevojku koju je sreo u javnoj kući. Uz ženin pristanak doveo je u svoj dom. Onda mu se činilo da mu je život puniji.

Prije godinu dana zatekao je djevojku sa svojim glavnim slugom i, pošto je bio iskalio sav bijes i kad ga je u punoj mjeri obuzela tuga, shvatio je da je i tuga dio ljubavi. Najprije je razmišljao o tome da kazni to dvoje prijestupnika ali je onda zaključio da kazna ne može povratiti ljubav žene ili vjernost sluge i da bi time samo popustio vlastitoj slabosti. Kako to nije htio dopustiti, pozvao ih je i, nasmiješena lica, ljubaznim riječima rekao im da odu i osnuju vlastitu obitelj. Dao im je novaca i otpustio ih zadržavši samo kćer koju mu je ona rodila. Kad se ta lijepa žena čeznutljivo osvrnula i pomislila čega se sada sve mora odreći pošto je izabrala slugu umjesto gospodara, Kung Čenovo je lice bilo neumoljivo i spokojno i ona je znala da ono što je izgubila više nikada neće povratiti.

Iako je Kung Čen već prestao misliti na ljubav, ova mala riblja romansa povratila mu je na časak misao na ljubav kao na neki zaboravljeni san, i on uzdahnu. Ljubav brzo prolazi i nitko je ne može produljiti ali brak nema ništa s ljubavlju. Ako se njegovoj kćeri sviđa mladi tuđinac i ako je njegova obitelj bude rado prihvatila, a svaka će obitelj sigurno prihvatiti njegovu kćer, onda to za njega postaje poslovna stvar. Ako odbije da dade kćer za Ezrina sina, onda će poslije biti vrlo teško poslovati s Ezrom. Predviđeni ugovor neće nikad biti potpisan. Ezra će ga ponuditi nekom drugom trgovcu, a u gradu je bilo mnogo dobrih trgovaca iako ni jedan nije bio tako bogat kao on. Bilo bi vrlo mučno vidjeti kako netko od njih zarađuje na Ezrinov uvoznoj robi. Da, udaja bi za njega bila dobra veza s Ezrinom kućom. Njihova zajednica ne bi bila samo poslovna već i nešto više. U svim bi poslovima trebalo biti ljudskih veza. Sto su odnosi ljudskiji, to su zdraviji i trajniji. Kung Čen nije posve vjerovao u Ezrino poštenje kao ni u svoje vlastito. Kada su u pitanju velike svote novaca, nitko ni u koga ne može biti siguran. Ali kad bi se Ezra i on spojili krvnom vezom, tada bi bili jedno i svako bi nepoštenje bilo besmisleno.

Recimo da je to promućurno promrmlja on ribama.

Pa ipak, njegova će Treća mala biti sretnija u tuđinskoj kući ako ondje bude mlada Kineskinja, Peonija, i ako joj bude družbenica. Morat će razgovarati s Trećom malom ako bude trebalo pripremiti udaju. Ali najprije će razgovarati s njenom majkom.

Kung Čen nevoljko ustade, odgega se prema odajama svoje žene i pred vratima pljesne rukama. Služavka dotrča i pozove ga da uđe.

Je li majka mogega sina slobodna? upita on.

Gospodarica sjedi na suncu i ne radi ništa reče mu djevojka. Kung Čen uđe i nađe svoju debelu, sredovječnu suprugu gdje sjedi u velikoj pletenoj stolici a pred njom se crnožuta pjegasta mačka igra s ulovljenim mišem. Kad ga je čula, podigla je pogled a lice joj se razvuklo u osmijeh.

Pazi pametne mačke! usklikne ona. Danas je uhvatila dva miša.

Mislio sam da si ti budistkinja zadirkivao ju je on.

Ne ubijam ja miševе usprotivi mu se žena.

Ti nisi mačka reče on.

Nisam složi se ona.

Niti je mačka budistkinja nastavi on.

Ona ne odgovori na ovu šalu nego nastavi promatrati mačku. Kung Čenu to nije smetalo. Odavno je shvatio da njena mala vragolasta pamet nije bila dublja od zdjelice i da je on ne smije prepuniti. Tačno je pazio na mjeru, i oni se nikada nisu svađali. Sada je sjeo tako da ne gleda mačku koja je već slasno hrskala mišje kosti.

Došao sam k tebi po savjet za našu Treću malu počeo on.

Njegova žena nestrpljivo mahnu punašnom rukom koja je bila sva u prstenju.

Ta nevaljalica! poviče. Neće da uči vez i sigurna sam da Ču Ma veze umjesto nje.

Uvrgla se na mene... ni ja nikada nisam volio vesti reče Kung Čen. Lice mu bijaše ozbiljno ali su mu oči igrale. Žena ga prostodušno i začuđeno pogleda.

Tebe nikada nisu ni učili da vezeš! poviče.

Nisu složi se on. Ali da su me učili, ja bih to mrzio. A ona je moja kći... da oprostiš!

Gospođa Kung se nasmijala i shvativši da se on opet šali, zašutjela je i zabavljala se gledajući mačku. Punašne ruke spustila je u krilo i one su na haljini od sedef astosivog satena bile nalik na napola otvorene cvjetove žutog lotosa. Bila je toliko zgodna dok je bila mlada, da je Kung Čenu trebalo nekoliko godina da otkrije koliko je glupa.

I onda? upita ona poslije duge šutnje.

Očekujem još jednog prosca za našu Treću malu reče Kung Čen.

Tko je to opet? upita gospođa Kung. Svaka njihova kćer imala je mnogo prosaca. Svaka bogata obitelj koja je imala sina, pomišljala je najprije na Kungovu kćerku.

Onaj stranac, Ezra, htio bi je za svoga sina Davida reče Kung Čen.

Gospođa Kung pogleda ogorčeno.

Treba li ga uzeti u obzir? upita. Kung Čen odgovori blagim glasom.

Mislim da bi trebalo. Oni su veoma bogati a Ezra i ja namjeravamo sklopiti novi ugovor. Oni imaju samo jednog sina i naša se Treća mala neće morati natezati s jetrvama.

Ali on je stranac primijeti ona.

Jesi li ih ikada vidjela? upita je Kung Čen. Gospođa Kung zavrti glavom.

Čula sam o njima reče. Imaju kukaste noseve i velike oči. Ne želim unuka s velikim nosom i velikim očima.

Nos Treće male gotovo da je premalen Kung Čen će popustljivo. Štoviše, ti znaš da naša kineska krv ublažuje sve krajnosti. Već u drugom pokoljenju djeca će biti kao pravi Kinezi.

Čula sam da su ti stranci mahniti primijeti opet gospođa Kung.

Mahniti? ponovi Kung Čen.

Pate od vjerskog ludila reče gospođa Kung. Ne jedu ovo i ono, mole se svakog dana, njihov je bog nevidljiv i oni ga se boje, a za naše bogove kažu da su lažni. Sve je to neugodno. Naša će Treća mala možda čak morati obožavati tuđega boga.

Treća mala nikada ne čini ništa što neće reče Kung Čen smiješeći se.

Kad je toliko mladića želi, zašto da joj odaberemo tuđinca za muža? upita gospođa Kung.

Za to vrijeme mačka je pojela cijelog miša, osim glave koju je pažljivo spremila iza vrata. Gospođu Kung je to tako zabavljalo da se počela smijati i zaboravila na ono što su govorili.

Na stranu posao strpljivo će Kung Čen ja osim toga ne vjerujem u to da ljude treba dijeliti na rase. Sva ljudska bića imaju noseve, oči, ruke, noge, srce, želudac i, koliko je meni poznato, svi se množe na isti način.

U gospođi Kung se probudi zanimanje kad je spomenuo množenje.

Čula sam da ti stranci raspore trbuh i odande vade djecu reče.

To nije istina odgovori Kung Čen. Otkud znaš? upita ona.

Moj prijatelj Ezra i ja odlazimo u isto kupatilo i on je isti kao i ja, osim što je kosmatiji.

Gospođa Kung još više oživi.

Čula sam da su kosmati zato što su bliže majmunima. A onda se zabrine. Što ako naša Treća mala ne voli kosmate ljude?

Naša Treća mala nikada neće vidjeti drugog čovjeka osim svoga muža reče Kung Čen. I zato neće ni znati da ne voli kosmate ljude.

Došli su sada do srži problema i Kung Čen je zapita:

Dakle, ako je Ezra zaprosi?

Ako? upade gospođa Kung.

Kad je zaprosi on se ispravi da prihvatim? Pitanje je bilo donekle i potvrda i ona ravnodušno

klimne glavom. Lakše je bilo popustiti nego prosvjedovati.

Imamo toliko kćeri promrmlja i zijevnu a on uvid je da će uskoro početi misliti na posve druge stvari i ode. Na vratima se osvrne i pogleda. Ona se pripremila na san i sklopila je oči.

Na časak se gotovo razljutio. Pomislio je da ode do kćerke i da s njom razgovara kad se majka već tako malo brine za nju. A onda odluči da ne ide. Bilo je još prerano. Bolje da sačeka dok je zaprose. Čak je bolje i da pričeka još malo... Treća mala je još vrlo mlada. To ga je sve toliko uznemirilo da je shvatio kako je gotovo s njegovim odmorom. Okrenuo se i pošao dostojanstvenim korakom prema velikim uličnim vratima. Kočija sa satenskim zastorima uvijek ga je spremno čekala. Vrtarar poviče i mazgar skoči na noge. Kung Čen uđe u kočiju.

Vozi me u poslovnicu naredi on. Mazgar pucnu bičem i kola podoše.

Za molitve u sinagogi, na Sabat, gospođa Ezra je razmišljala. U sebi je preglavljivala svoj plan. Namjerno nije rekla Ezri da će pozvati rabina da im bude neko vrijeme gost u kući. Kako dugo? Tko zna? Možda sedmicu čak i mjesec dana svakako dok David ne izrazi želju da se oženi Leom. Da je to rekla Ezri, on bi povikao da ne smiju Davida siliti na ženidbu. Ali ona nije naumila da ga sili to će biti božja volja. Božja volja... Ispunio ju je blaženi mir. A sinagoga jest mjesto mira. Njena se ruševnost bar zasada nije primjećivala. Zavjese su bile stare ali nisu bile poderane zahvaljujući ženama koje su ih pažljivo krpile. Većina Zidova bila je siromašna i njihove su kuće bile oko sinagoge. Gospođa Ezra je katkad osjećala grižnju savjesti što nije siromašna kao ovo malo naselje koje je nekoć bilo veliko.

Kamo su nestali svi ti Zidovi? To je za sve njih bila zagonetka. Iako ih Kinezi nisu progonili već su čak bili dobronamjerni prema njima, oni su ipak nestajali i u svakom pokoljenju bilo ih je sve manje. To je ljutilo gospođu Ezra. Lakše je, naravno, popustiti i postati Kinez, lakše je živjeti

lagodnim bezbožnim životom nego ostati Židov. Zato je to razlog više za nju da živi pravovjerno usprkos svom bogatstvu možda upravo zato što je bogata. Siromašni Židov je možda prisiljen da bira između boga i novca. Ona na to nije prisiljena. Ove su misli potkrijepile njenu odluku. Čim bogosluženje završi, zaostat će i otići rabinu. Ezri će reći tek kad ostvari svoj plan. Nije joj bilo teško zaostati jer je u sinagogi visoka izrezbarena drvena pregrada dijelila muškarce od žena i ona je obično molila odvojeno od Ezre. Lea je bila s njom a David s ocem. Poslat će Leu kući s Vang Ma a ona će otići rabinu.

Kad je sve jasno odlučila, nad nju se nadvio mir i ona podiže oči i zagleda se u rabina. Stajao je kraj Mojsijeve stolice na kojoj je bila sveta knjiga Tore. Nosio je dugu crnu halju a crna kapica na glavi bila mu je obavijena tankom bijelom tkaninom koja mu je padala niz leđa. Čitao je naglas dok mu je Aron, koji je bio jednako obučen osim što je u njega kapica bila plava, okretao stranice. Činilo se kao da rabin čita a zapravo je govorio stranicu po stranicu napamet. Ako bi se rabin zabunio, a to bi se rijetko dogodilo, Aron bi mu glasno šapnuo.

Kad je služba završila, gospođa Ezra je shvatila da je teško nagovoriti rabina da dođe u Ezrinu kuću. Kad mu je to predložila, kad ga je čak molila da odmah pođe, on je zavrteo dugom bradom.

Neka vaš sin dođe ovamo da ga podučavam Tori reče odlučno.

Na to gospođa Ezra glasno zakuka:

Oče, neću ništa da vam krijem. Što ako on ne želi da dođe? Istina, ovoga časa on to živo želi. Potaknut je onim što je Kao Lien pričao kako ubijaju naše ljude. Ali on je mlad. Bit će dana kad neće htjeti doći. Naći će izliku u kocki ili u spavanju, ili će se radije igrati s pticama i psom, ili će pisati pjesme bilo što! Ali ako vi budete u kući, on vam ne može izmaći.

Rabin je razmišljao.

Ja sam sluga božji progovori konačno. Moram se posavjetovati s njim.

Gospođa Ezra, kako bijaše nagle naravi, osjeti da mora još nešto reći. Njoj je božja volja bila jasna pa ona mora postati jasna i ovom dobrom, tvrdoglavom starcu.

Vi znate, oče, i ja to kažem bez ikakve taštine, da smo mi prva židovska obitelj govorila mu je. Vidje kako na slijepčevim usnama zatreperi smiješak i požuri: Da, da, ja znam da je Ezra podijeljen u srcu i mogu vam iskreno reći da sam mnoge noći proplakala zbog toga što se voli zabavljati. Ali baš zato ja pokušavam izvršiti dužnosti za nas oboje, i vi znate da je to istina.

Znam rabin će blago.

Ali ja neću vječno živjeti nastavi gospođa Ezra a hoću da vidim svoga sina kako živi životom svojih predaka. Ako se on oženi Leom...

Rabin se iznenadi.

Zar se on njome neće oženiti? upita.

Naravno da hoće nestrpljivo će gospođa Ezra. Ali mi ih ne možemo smatrati vjenčanima prije svadbe. Vi ne razumijete današnje mladiće i djevojke, oče. Ja vas uvjeravam, kad bi David bio prepušten sam sebi da bi bio najbolji sin, ali kineske djevojke neprestano ga zagledaju. Ne mogu biti sigurna dok...

Gleda li David njih? upadne rabin. Gospođa Ezra izbjegne odgovor.

Ako se oženi Leom, neće ih gledati.

Zašto se odmah ne oženi Leom? naivno upita rabin.

Gospođa Ezra uzdahne.

Oče, bit ću otvorena, on treba najprije htjeti da se njome oženi.

Na to se rabin uozbilji.

Zar on ne želi da se oženi njome? upita.

Mladi ljudi često ne znaju što žele dok im se to ne pokaže odvrati gospođa Ezra.

Rabin je neko vrijeme sjedio zamišljeno, pognute glave, držeći objema rukama štap. A onda podiže glavu kao da vidi. I što ja sada tu treba da učinim? upita.

Ništa požuri gospođa Ezra. Sve je samo moja dužnost a Lea će mi pomoći. Ali na vama je, oče, da Davida izvedete na put k Jehovi. Učite ga, oče, podučavajte ga Tori, privedite ga bogu... a mi ćemo učiniti ostalo.

Rabin je opet razmišljao.

Ipak, moram stati pred Jehovu i upitati ga. Ostavi me, kćeri...

Gospođa Ezra naglo ustade sa stolice.

Poslušat ću vas, oče reče zvonko i ljutito nadam se da ćete uskoro doći k nama.

Ona se vrati kući a rabin pođe nadsvođenim prolazom iz kuće u sinagogu. Znao je svaki korak i noge su mu pronalazile istrošene rupe u kamenim pločama. Već je mnogo godina prošlo otkako nije očima gledao sinagogu ali je zato imao druga čula. Tako je sada osjećao plijesan na zavjesama, rukama je opipavao vrata, stol, oltar i na osjetljivim jagodicama prstiju prašina mu se učinila kao pijesak. Pod stopalima je osjetio da pod čak ni na Sabat nije pometen. I onda mu se pričini kao da tu ima nekoga pa osluhnu. Da, čuo je polagano, duboko disanje.

Tko to spava u božjem domu? upita glasno. Spavač hrknu. Iza sna se javi prigušen glas.

A? Ja sam, učitelju... stari Eli! Zaspao sam. Je li služba završila?

Bio je to Rahelin muž, čija je dužnost bila da čisti sinagogu.

Ne smiješ tu spavati reče rabin. Služba je odavno završila.

Tako je tiho ovdje reče stari Eli ispričavajući se. Izuzev o blagdanima tu nema nikoga osim vas, učitelju, a ovo nije vrijeme kad vi dolazite.

Dodi ovamo naredi mu odjednom rabin. Pričekao je dok se čovjek nije do njega dogegao. Reci mi... što se dogodilo sa srebrnim posudama.

Stari se Eli sitno starački nakašlja.

Te posude mucao je. Ovaj...

Kaži! rabin će oštro.

One su sada od kositra reče Eli.

Osjetio sam razliku promuca rabin. Shvatio sam kad sam ih jutros uzeo u ruku. Podiže glavu i na njegovu se licu ukaza neopisiv bol.

Zašto se uzrujavate, učitelju? upita Eli sažaljivo. Mladi svećenici su uvijek... i umuknu.

Rabin stade drhtati.

Kaži mi što je učinio moj sin strogo će. Stari Eli je kašljao, otezao, brisao rukom čelo i lice ali morao je poslušati. Smijao se na silu da pokaže kako ništa strašno nije posrijedi. I reče kao da tješi rabina:

Ove kositrene posude su posrebrene i nalik su na stare. Zna i sami da su kineski ljevači spretni i, kad im je mladi učitelj rekao...

Moj sin je prodao srebrne posude iz sinagoge promuca rabin. Ali nemojte mu reći da sam vam ja to kazao tiho će Eli.

I ja sam jedini primijetio razliku! mucao je dalje rabin. A vjernici...

Malo ih sada dolazi, učitelju reče stari Eli da bi ga utješio. Rabin zatetura a Eli se dogega do njega i prihvati ga za laktove.

Podimo, učitelju reče. Treba da se odmorite. Vi ste prestari da biste smjeli tugovati. Stari ljudi treba da budu sretni kao djeca. Vama je došlo vrijeme da spavate, sjedite na suncu, dobro jedete i da vas svi služe.

Govoriš kao Kinez reče rabin. Rekao je to prezirno ali se stari Eli nasmija.

E, da... pa od sedam dijelova u meni šest je kineskih. Izvan sinagoge zovu me stari Li i ja se na to ime odazivam.

Govoreći tako, polako je odveo rabina iz sinagoge opet u kuću; ondje ga je posjeo i uzvrtio se da bi mu ugodio. Ode u kuhinju i reče Raheli da donese zdjelu juhe a rabin mu je dopuštao da čini s njim što hoće. Sjedio je ošamućen kao da

mu je kamen pao na glavu. Samo je jednom progovorio, dok je srkao juhu, i to posve slomljeno:

Bolji si prema meni nego moj vlastiti sin.

De, de reče stari Eli nije lako ni mladim svećenicima.

Kad je Eli otišao, rabin počeo razmišljati o ovim riječima.

Pa da promrmlja poslije dulje vremena nije lako mom sinu. O, Jehovo! Ako netko drugi mora preuzeti njegovo mjesto, neka bude volja tvoja. Otići ću u Ezrin dom.

I tako je rabin spoznao božju volju. Dan poslije tog Sabata ode u Ezrin dom i povede sa sobom Arona. Ali je prije toga zamolio Rahelu da ostane u kući i čuva je dok se oni ne vrate. Svome sinu, Aronu, nije rekao ništa, nije ga niti prekorio, niti mu se potužio.

Tri dana je Peonija držala u ladici pjesmu koju je Kueilan poslala Davidu sve čekajući pogodan čas da mu je preda. Ali nije imala prilike jer se on poslije Sabata povukao i najviše vremena provodio s ocem u poslovnici. Bio je vrlo malo kod kuće a, kad bi se kasno navečer vratio, izbjegavao je žene i sjedio sam u svojim odajama uz knjigu. Peonija je čekala da ga mine to raspoloženje jer je znala kako je beskorisno da ga na silu izvlači iz njegove osame. A onda, prije nego joj se ukazala prilika koju je tražila, došao je rabin sa sinom Aronom. Smjestili su ih u krilo koje je bilo pokraj Ezrinog.

Sada je veza s Davidom doista bila prekinuta. Ona ga je služila kao i obično ali mnogo smjernije nego prije i sjetnih očiju. On kao da je nije ni primjećivao. Prijepodnevno bi provodio s rabinom a starac je odredio i Aronu da sjedi s njima. Aron bijaše donekle uplašen u ovoj velikoj kući, gdje je sve bilo pod budnim okom gospođe Ezra i nije se bunio.

Peonija je nastojala da sama katkada donese u sobu vrući čaj, da bi mogla promatrati Davida. Vidjela bi ga kako se unosi u knjige koje su otvorene ležale pred njim na stolu a Aron se vrpeljio i neprestano pogledavao na vrata. Taj je momak naučio da sve što radi, radi tiho, tako da mu slijepi otac nije mogao primijetiti kako mu oči švrljaju i kako zijeva.

Poslije nekoliko dana i Lea im se pridružila u čitanju. David

je, naime, rekao majci kako je Aron nemoguć i gospođa Ezra se uplašila da Aron ne naljuti Davida. Tako je poslala Leu da bude prisutna i zaprijetila je da će, ukoliko Aron bude neposlušan, i sama doći. Rekla je Lei da to kaže Aronu da bi ga zaplašila i Lea mu je tako i rekla.

Kad je Peonija shvatila da će Lea sada svaki dan biti s Davidom, znala je da ne može više čekati na pogodnu priliku. Jedne večeri, kad mu je nosila posljednji vrući čaj kao što je običavala prije ovih promjena u kući, zastade u njegovoj dnevnoj sobi i nakašlja se. On je bio u spavaćoj sobi i neka nova sramežljivost branila joj je da uđe onako slobodno kao prije.

On se odmah pojavi na vratima da vidi što ona hoće. Bio je skinuo gornju odjeću i stajao je u bijeloj svilenj košulji i hlačama, oči su mu svijetlile a obrazi bili rumeni i, ugledavši ga, Peonijino odano srce raznježi se od ljubavi.

Donijela sam čaj reče nježno.

Zašto mi to spominješ? upita on iznenađeno. Zašto ga ne uneseš kao i uvijek?

Ona uđe i pošto je spustila čaj, posegne rukom u džep, izvuče presavijen list papira i pruži mu ga.

Čekala sam da ti dam ovo reče ali čini se da nije bilo prilike jer si sada tako zaposlen.

On uze list i sjede a ona ostade stajati dok je on čitao. Zatim on diže pogled i vidje je kako stoji.

Sjedi naredi joj. Ona sjede a on uze precrtavati pjesmu.

Onda ponovo podiže pogled prema njoj.

Vrlo je lijepa reče. Je li je sama napisala?

Vidjela sam je kako je pisala vlastitom rukom odgovori Peonija. A onda mu prizna: Odnijela sam joj tvoju pjesmu... onu nedovršenu.

Vidjela si je? ponovi on i kao da nije obraćao pažnje na ono što je ona učinila.

Ona klimnu glavom. On se nasloni na stol.

Kakva je? upita. Peonija zavrta glavom.

Bolje je da ne govorimo o njoj.

Zašto? upita on. I dalje je držao pjesmu u ruci a pogled mu bijaše nedokučiv.

Peonija se pokunji.

Ona je nježna, mlada, lijepa... tako krhka... šteta bi je bilo skršiti.

David malo porumenje.

Ne znam na što misliš odvрати. Peonija odgovori veoma ozbiljna lica. O, da, ti znaš. Kako te je ugledala, odmah se zaljubila, jadna mala ljepotica, a kad sazna... tu ona zastade.

Kad sazna: što? upadne David.

Ona zavrta glavom i ne odgovori a on se naljuti. Baci pjesmu na stol.

Slušaj, Peonijo, naređujem ti da mi kažeš što misliš. Ako postoji nešto što mrzim iznad svega, to je kad žena okolišno natukne neku svoju misao a onda neće da je izgovori do kraja.

Na to se i Peonija razljuti, pogleda pravo u njega i reče uzbuđeno:

Ti je više ne smiješ vidjeti! Eto, to mislim! Ona sve više misli na tebe a ne smije.

To se tebe ne tiče odvрати on. Zašto hoćeš da me odvратиš od nje?

U sebi se David zaprepastio nad svojom pritvornošću. Zar nije dao Lei razloga da pomisli da je on voli? Prisjeti se opet, kao već više puta ovih dana, onoga časa u breskviku kad je držao Leu u zagrljaju. Nije znao da li ga to veseli ili ga ne veseli. Katkada bi mu, pri pomisli na nju, krv brže potekla. Bio je ganut kad je gledao njeno ozbiljno i lijepo lice nagnuto nad Toru ili kad bi ga podigla i predano gledala u oca. Pa ipak je David počeo shvaćati da njegova ženidba nije obična. Kad on odabere ženu, neće je izabrati samo za sebe. Ma kako da je želio biti kao i ostali ljudi, znao je da je različit.

Nisam mislila na tebe reče Peonija. Mislim na Kueilan.

On se sada zaista razljuti na Peoniju.

Dosad si uvijek mislila na mene poviče.

Ali zašto bih i dalje? zapita Peonija.

Glas joj je tako oporo zazvučao kakvog ga nikada prije nije čuo a lice joj bijaše mirno i hladno. On se zgranu.

Peonijo reče. Što ti se dogodilo? Ona spusti glavu. Ništa mi se nije dogodilo reče. Tebi se dogodilo ...

Ali ja sam isti tvrdio je on. Ona zavrti glavom.

Nisi više.

On ispruži ruke preko stola i uhvati njenu ruku. Pokušala ju je istrgnuti.

Pusti me! poviče.

Neću! uzvрати on. Neću dotle dok mi ne kažeš kakva je ona! Rekao je to samo da bi prikrio koliko je zbunjen.

Nastala je duga šutnja. Držao ju je za ruku ispreplevši prste s njenima a ona se jedva svladavala da joj ne drhte. Htjela je istrgnuti ruku a htjela je i da je on zadrži. Gotovo je zaplakala a srce joj je snažno udaralo u njedrima. A onda tiho poče ne gledajući ga:

Nosila... nosila je... haljinu boje paprati.

Njeno lice prekine je on.

Pa ti znaš da je vrlo lijepa reče ona.

Reci mi koliko je lijepa tjerao ju je dalje. I ona poče iznova.

■ ■ Pa... evo... usta su joj mala, donja usnica malo punija od gornje, crvena poput šipka... tako mali bijeli zubi... mali jezik ... dok je pisala mogla sam vidjeti kako je kao mače jezikom dodirivala usnice. Ona zastade.

I što još? pitao je on.

A oči... sasvim crne... nalik na marelice.. obrve kao vrbino lišće, znaš i sam... a lice joj možda više duguljasto nego okruglo... male, bijele uši... imala je ružu u kosi.

Nastavi naredi joj David.

Nagnula sam se nad nju dok je pisala... dah joj je kao mirisni cvijet... a njena ručica... manja je čak i od moje.

On joj raširi šaku na svome dlanu.

Ti imaš malu ruku reče. Ona ga pogleda.

9 Peonija, cvijet Istoka

129 Nemoj je zaluditi molila ga je.

On ispusti njezinu ruku i ona je ne maknu sa stola.

Otkud znaš da ona misli na mene? upita on. Peonija izvuče ruku i zatakne obje ruke u široke rukave.

Znam reče tiho i spusti glavu.

Onda reci!

Ne mogu. Samo osjećam.

Oboje su zašutjeli a David ustade, pođe do police s knjigama i zagleda se u njih. Ona je znala da ne misli o knjigama.

Hoću još jednom da je vidim vlastitim očima reče ne okrenuvši se.

Ona rukavom prikri smiješak.

Nemoj reče.

On koraknu do stola i dlanom udari po njemu.

Hoću! poviče.

Ti si vrlo zločest reče ona.

Kako mogu znati što da učinim dok je ponovo ne vidim? upita on.

Ona se zamisli.

Ako ti ja to omogućim, hoćeš li mi obećati da joj više nećeš pisati, da nećeš nastojati da je opet vidiš ili bilo što učiniti da joj slomiš srce?

Kapci mu zatreperiše i on se nasmiješi.

Obećajem ti ovo: kad je budem vidio, odlučit ću da li ću joj pisati i da li ću htjeti da je opet vidim.

Oni se dugo netremice zagledaše jedno u drugo. Onda ona ljupko ustade.

Neka ovo obećanje ostane između nas reče odlučno. Opipa rukom čajnik te, vidjevši da je još vruć, reče mu neka legne i vrlo zadovoljna sama sobom iziđe.

Usred svega onog što se događalo u kući Ezra je ostao neuobičajeno mučaljiv. Kao Lienova priča ga je isuviše potresla da bi ostao ravnodušan iako su mu posleni i veseli dani otupjeli oštricu sjećanja. Na neki čudan način žena mu je postala savješću i ma koliko se tome protivio, bojao se ipak da je ona možda u pravu iako on to ne može dokučiti. Kad bi posao bio posrijedi, sve bi mu bilo jasno. Kad bi bog bio

posrijedi, potonuo bi u vodu dublju od vlastite duše. Naomi ga je podsjesjećala na oca, koji je bio Židov i koga je volio i bojao ga se. Bio je to sjetan čovjek, u svemu blag ali, s nekog razloga koji Ezra nikad nije saznao, neizlječivo tužan. Dok je bio dijete, osjećao se krivim zbog očeve tuge ali to nekako nije bila njegova vlastita krivnja već ju je dijelio s majkom Kineskinjom. Pa ipak, nikada nije čuo nijedne prijekorne riječi a majka mu sigurno nije osjećala ni krivnju ni žalost pa to čak ni Ezra nije osjećao kad bi bio s njom.

Međutim, kad mu je majka umrla, stari osjećaj krivnje ostade u njemu samome i dijelom zbog toga pristao je na očevu želju da se oženi mladom Naomi. Neko vrijeme poslije ženidbe ponašao se vrlo ozbiljno nastojeći udovoljiti lijepoj nevjesti; kasnije, uvidjevši da ona nikada nije posve zadovoljna pa ma što on činio, počeo je živjeti kao i prije i postao je opet veseo. Da, bio je veseo dok mu se mračno vrelo stare neobjašnjive krivnje nije opet uzburkalo u duši a uzburkao ga je Kao Lien pričom o pogromu Židova.

Dio onoga što se u njegovoj kući zbivalo Ezra je sam primjećivao, ostalo su mu govorile kineske sluge. Šutio je i sve prihvaćao jer je i sam bio u sebi podijeljen. Tako je uz pomoć oštrog oka Vang Ma saznao da rabin sanja svoj veliki san o tome da bi, ako mu vlastiti sin Aron zakaže kao vođa Židova, David mogao preuzeti njegovo mjesto. To je bila živa istina. Starac nije mogao vidjeti Davida ali, pošto ga je već dulje vremena poučavao, jednoga mu dana reče:

Priđi, sinko, da ti upoznam lice.

I David priđe.

Klekni, sinko, kao pred bogom naredi mu rabin.

David klekne i rabin mu vršcima svih deset prsta dotakne mlado lice a svaki mu je prst bio tako siguran i dojmljiv da David osjeti kao da ga neka svjetlost obasjava. Onda mu rabin opipa snažna ramena, široka prsa, tanki struk i uska bedra i, zamolivši mladića da ustane, opipa mu snažna koljena, čvrste gležnjeve i dobro građena stopala. Uze Davida

za jednu pa za drugu ruku i opipa im oblik i obujam. A onda se podiže i opipa mu tjeme.

Viši si od mene, sinko reče začuđeno.

Za sve to vrijeme Aron je natmureno sjedio i gledao.

O, kad bi ti bio moj rođeni sin! promrmlja rabin. Tada bih zahvaljivao bogu.

David osjeti sažaljenje prema blijedom, ružnom momku koji ih je smrknuto gledao i reče:

Nije važno kako čovjek izgleda, mislim... ili me je bar tako učio moj učitelj, konfucijevac.

Je li taj čovjek još uvijek tvoj učitelj? ljubomorno će rabin.

David malo oklijevaše i onda odgovori:

Majka ga je otpustila kad ste vi došli.

To je gospođa Ezra zaista i učinila a da nikoga nije pitala ali David je oklijevao jer nije htio priznati rabinu da se još uvijek sastaje sa svojim učiteljem. Ezra je to znao jer mu je Vang Ma jedne večeri i to ispričala i uz put se smijuljila.

Mladi gospodin, vaš sin, sastaje se sa svojim starim učiteljem u kasno poslijepodne u njegovoj kući u Ulici vjerne udovice rekla je Ezri. Bila je navikla da svake večeri donese Ezri, prije nego što pođe spavati, zdjelicu rijetke rižine kaše, koju bi on polako srkao dok bi ona ćaskala. Tako bi saznao mnogo više nego je itko slutio da on zna. Malo se uozbiljio kad mu je to Vang Ma rekla a ona požuri i doda:

Zar ne bi trebalo da vaš sin uči i od naših učitelja?

Ezra je razmišljao dok je srkao toplu začinjenu rižu držeći zdjelicu objema rukama.

Ne mogu o tome odlučivati reče konačno. Mislim da ne bi trebalo, već iz poštovanja prema svojoj majci, jer bi konfucijevac mogao poništiti ono što rabin učini.

Zašto ste tako strogi? dobaci Vang Ma zlovoljno. Njihova dugogodišnja prisnost još iz mladih dana dopuštala joj je da se Ezri obraća slobodnije nego bilo kome drugome.

Naš bog je ljubomoran odgovori Ezra.

Bogovi su onakvi kakvima ih ljudi naprave odvрати Vang Ma. Sami Zidovi su stvorili svoga boga.

Ja nisam reče Ezra i odjednom se nasmiješi. Tako se svježe i iskreno zasmijuljio u crnu bradu, da mu je Vang Ma, sjetivši ga se kakav je bio dok je bio mlad, uzvratila smiješak. A onda se nagne prema njemu i poče šaptati:

Nemojte da vaš divni sin bude nesretan reče. Dobro, vi ste Židov, znam, to morate biti... ali recite mi... ne, ne morate mi reći... ja znam. Kad se sjetite da vam je otac bio Židov, vi ste nesretni i tužni a kad se sjetite da vam je majka bila Kineskinja, sretni ste i život vam je lijep.

Ezra se nije mogao s tim odmah pomiriti.

Možda sam katkada nesretan jer znam da nisam dobar Židov reče.

Vang Ma se nasmije.

Vi ste sretni kad pomislite da ste dobar čovjek, čovjek bogat i mudar reče ona a što je drugo važno? Ona pride bliže.

Eto, ovdje, u ovom gradu svatko vas poštuje takvoga kakav ste. Koga se tiče što je bio vaš otac?

Ona bi ga uvijek dirnula kad bi ga ovako odano i otvoreno hvalila. Ova dobra Kineskinja znala mu je još u njihovoj zajedničkoj mladosti odobravati iz sveg srca, onako kako to njegova žena nikada nije umjela. Volio je biti sretan, a ona bi ga usrećila jer mu je ulijevala samopouzdanja.

Osim toga reče ona zar ne bi trebalo da opet sklopite poslove s Kung Čenom? Otkako je karavana stigla, vi ste turobni. Suviše ste kod kuće. Muškarci ne bi smjeli drežditi u kući. Pustite to ženama i svećenicima. Kung Čen će se pitati što je s vama. On nestrpljivo čeka da stavi novu robu na tezge.

U pravu si potvrdi Ezra. Sutra ću rano ujutro otići u poslovnicu.

On ustade i poče se spremati na počinak a ona uze zdjelicu i pođe. Kad je bila na vratima, on je pozove i ona zastade.

A? upita ona.

Neka David posjećuje svog starog učitelja naredi Ezra.

Zašto ne bi? odvrati ona dobroćudno i oni se rastadoše.

Tako je David potajno nastavio ono što je započeo onoga dana kad mu je rabin naredio da nauči napamet kletve koje je Jehova stavio u usta prorocima da ih izgovaraju protiv nevjernika: Ti ćeš ga zacijelo ubiti, tvoja će ga ruka prva usmrtiti a zatim i ruke ostalih ljudi. I ti ćeš ga kamenovati dok ne umre jer je pokušao da te odvрати od gospoda boga tvoga.“

Takve je riječi David učio i mrzio ih premda je znao da su to riječi Jehove. Nije se usudio da o tome govori rabinu i nalazio je olakšanje u maloj kući kineskog učitelja sjedeći s ljubeznim starcem u njegovom vrtu. Tu je slušao drugačije riječi koje je dobri Kinez povazdan čitao:

Uzvratiti zlo dobrim, odlika je dobra čovjeka; natprosječan čovjek kudi samoga sebe, običan čovjek kudi druge.

Mi ne služimo ni čovjeka kako bi trebalo da mu služimo; otkud onda da znamo služiti bogu?

Postoji riječ koja treba da nas vodi u životu to je riječ uzajamnost. Ne čini drugome ono što ne bi želio da on tebi učini.“

Dok mu je rabin kalio dušu, Davidu su ove riječi umirivale srce i on je mogao noću spavati.

Izjutra, poslije razgovora s Vang Ma, Ezra se probudi pun snage i poleta. Volio je ugovarati poslove u ugodnom i živahnom razgovoru za bogato prostrtim stolom i stoga odluči da pozove Kung čena na dobru večeru u čajanu kod Kamenog mosta koja je bila najbolja u gradu. I Kao Lien će doći i njih će trojica razgovarati

O novim i boljim poslovima. Vremena su sada dobra. Već gotovo deset godina nema gladi, imaju sposobnog poglavara i porezi su niski, tako da ljudi imaju dosta novaca i mogu kupovati robu. Sada je vrijeme za trgovinu.

Izišao je tog jutra a da nikog od obitelji nije vidio. Vang Ma i Stari Vang su ga služili i nije bilo potrebe da razgovaraju.

Vang Ma, zadovoljna onim što je sinoć postigla, bila je mirna i smiješila se a Stari Vang se kao

1 obično trudio da zadovolji gospodara. Vratar je već bio na mjestu, budan i umiven, a Ezrina kočija je čekala pred vratima. Bilo je prozračno, vedro ljetno jutro i ljudi na ulici bili su živahni, siti i spremni na šalu. Vozeći se tako, Ezra pomisli kako je odista ludo uporno sanjati o onoj uzanoj, jalovoj grudi predaka. Dobro je što su je napustili“, zaključio Ezra u sebi. Bio je dovoljno obrazovan da zna kako je Palestina sušan komadić zemlje i kojim vladaju već stotine i stotine godina nomadi i poganini. Kad bismo se vratili“, razmišljao je, bi li nas oni pustili u zemlju? Kako bi bilo ludo da ne ostanemo ovdje gdje smo dobrodošli!“

Zapita se da li bi ga ikada ovi ljudi mogli mrziti i nije to mogao zamisliti. Nikoga u Kini još nisu ubili zbog njegove pripadnosti. Istina je, Kinezi znaju biti dosta okrutni prema nekome koga zamrže ali samo ako je nešto učinio a ne zbog onoga što jest. Jednom, dok je još bio dječak, Ezra je vidio kako je nekog Portugalca prosto rastrgala razbješnjela rulja na ulici jer je napastovao neku mladu djevojku koja je bila došla s ocem s imanja u grad da proda kupus. Ezra je istrčao da vidi što se zbiva ali sve što je od toga čovjeka ostalo bila je glava otrgnuta od vrata. Ostalo je bilo hrpa mesa. Glavu je još mogao poznati; bila je velika, raskuštrane kovrčave crne kose, velikih crnih očiju, koje su još uvijek bile otvorene, i oporih usnica, koje su nekada bile crvene a sada blijede usred guste crne brade. Ali taj je čovjek sam skrivio svoju smrt i svi su vjerovali kako je nad njim izvršena pravda. Da je, kao stranac u njihovu gradu, bio pristojan, svi bi ga prigrlili i nitko ga ne bi povrijedio, osim što bi možda znatiželjno piljili u njega i pomalo se smijuljili njegovoj čupavoj glavi.

Ezra je poslao poruku Kung Čenu da dolazi i kineski trgovac ga je već očekivao. Velika soba njegove poslovnice bila je mjesto gdje je obavljao poslove. Soba je bila raskošno namještena, pod od ulaštenih glinenih pločica, pisaći stol, stolovi i stolice od biranog crnog drveta, izrezbareni ali ne previše i ukrašeni jinanskim mramorom. Sjedala su bila

udobna, obložena crvenim satenskim jastucima a na prozorima su visjeli zastori od bambusa isprepletenog grimiznom vrpcom. Zaista, sve je ovdje bilo kao stvoreno za udobnost ali Ezra je već otprije znao da je tu skriveno i sve ono što je potrebno za sklapanje poslova.

Kung Čen ustade kad Ezra uđe i najprijaznije se nakloni.

Dugo se nismo vidjeli reče ljubazno. Poslao sam slugu da se raspita kod vašeg vratara niste li bolesni, ali inače vas nisam htio smetati.

Molim vas da mi oprostite odgovori Ezra. Obojica sjedoše a vrata se otvoriše i sluga unese čaj i zdjelu biranih slatkiša i zatim ode.

Nadam se da vašu kuću nije zadesila kakva nesreća reče Kung Čen pošto su srknuli čaja i pojeli nešto kolača.

Nije reče Ezra oklijevajući. Kako da objasni ovom ugladenom, dobrom čovjeku što se u njegovoj kući zbiva? Onda odjednom odluči da mu pokuša objasniti kako bi čuo što će njegov prijatelj reći. Je li moguće da se svakome čini kako Zidovi griješe osim njima samima? Možda će mu ovaj dobri čovjek pomoći da shvati zašto ih u tolikim zemljama mrze a, ako Zidovi griješe, zašto ih onda i ovdje ne mrze?

I Ezra poče objašnjavati jednostavno i neposredno jer je samo tako i umio. Prijatelju reče. Upitao bih vas nešto ali ne znam da li ćete čak i vi shvatiti o čemu se radi.

Pokušajte reče Kung Čen.

Doimao se mudro i činilo se da je sposoban sve razumjeti; sjedio je u pristaloj odjeći od tamnoplavog satena, nasmiješena blaga lica i zadovoljna pogleda i Ezra je pred njim otvorio srce kao pred bratom.

Moj otac potječe iz neobičnog naroda, poštovani brate reče on. Čak ga ni ja sam potpuno ne razumijem. Pa ipak ga jednim svojim dijelom shvaćam. Trebalo bi da znate, možda, našu povijest...

Kažite mi ljubazno će Kung Čen.

Mali je to narod, šaćica između tolikih naroda reče Ezra. Živjeli smo u Egiptu kao robovi.

Kako to da ste bili robovi? upita Kung Čen.
Otkud da ja to znam? odvrati Ezra. Predanje je da smo razljutili Jehovu.
Jehovu?
Židovskog boga.
Na Kung Čenovu licu pojavi se blagi smiješak ali on uljudno i s poštovanjem upita:
To je u vašem narodu plemenski bog? Ezra je oklijevao.
Moj otac je smatrao da je on bog cijelog čovječanstva ... jedini istiniti bog.
Ovdje za njega nikad nismo čuli reče Kung Čen ali nastavite, poštovani brate.
Jedan od naših vođa oslobodio je narod moga oca od ropstva. On nam je obećao... to jest bog nam je obećao... ako ga u svemu budemo slušali, da će nam dopustiti da se vratimo u zemlju otaca.
I je li se vaš otac vratio? Zanimalo je Kung Čena.
On nije ali neki jesu reče Ezra oklijevajući.
Pa kako da ste se opet tako rasuli? pitao je dalje Kung Čen.
Naši ljudi nisu slušali boga... miješali su se s poganima, i tako dalje. Ezri je bilo teško sve to objasniti Kinezu koji ga je gledao tako otvoreno i s punorazumijevanja. I on odjednom odustane. Bilo je nemoguće objasniti i zvučalo je neuvjerljivo.
Ali kakve to sada ima veze s vama, dragi prijatelju? upita Kung Čen kad je Ezra zašutio.
Zapravo nema veze sa mnom odgovori Ezra ali je Kao Lien donio loše vijesti da ubijaju naše ljude... tisuće naših ljudi... ondje iza planina.
Kakvo su zlo vaši ljudi učinili u tim zemljama? upita Kung čen.
Nikakvo uvjereno će Ezra. U to je bio siguran.
A zašto ih onda progone? upitao je Kung Čen.
To je ono što sam vas htio pitati reče Ezra.
Sudite po nama koji ovdje živimo. Kung Čen zavrti glavom.

Ne znam odgovora reče. Nikad još nisam čuo tako nešto. Volio bih da sam upitam Kao Liena. To je bila prilika za Ezru.

Upravo sam namjeravao da vas pozovem danas na večeru reče. Dovest ću i Kao Liena.

Hvala vam na ljubaznosti odgovori Kung Čen.

Kod Kamenog mosta? predloži Ezra.

Najbolje mjesto odgovori Kung Čen.

O mjesečevu izlasku? opet će Ezra.

Najbolje vrijeme odgovori Kung Čen. Ali učinite mi još jednu uslugu, da ja budem domaćin.

Nakon uljudnog nećkanja Ezra pristane i, kako se prije gozbe obično nije razgovaralo o poslovima, on je još malo popričao a zatim ustao, poklonio se i dvojica se prijatelja rastadoše obećavši jedan drugome da će se ponovo navečer sresti.

Svaki je na svoj način proveo dan ali je Kung Čen pozvao neke povjerljive ljude iz poslovnice i raspitao se kod njih o maloj židovskoj koloniji što je u njihovom gradu još od davnih vremena. Dvojica su bili stariji od njega a jedan od njih, koji je već davno prešao sedamdesetu, bio je ortak njegova oca i radio je u poslovnici samo zato što mu se nije dalo da je napusti. Djeca su mu se stidjela zbog njegove ljubavi prema poslu ali ni

138 su mogli izići na kraj s njim, i tako bi ga svakog podneva najstariji sin nevoljko i šutke doveo a prije sunčeva zalaska dolazio bi opet po njega kako bi pokazao da ga djeca poštuju ma koliko da je bio tvrdoglav.

Starcu je ime bilo Jang a prezime Anvei. Kung Čen je razgovarao s njim i od njega svašta saznao o Židovima.

Jang Anvei mu je rekao:

Ljudi iz hebrejske zemlje tražili su s vremena na vrijeme utočište u našoj zemlji a osobito ovdje u našem gradu jer je blizu velike rijeke. Sjećam se da je moj pradjed pričao kako su jednom ili dva puta stotine njih ujedanput došli u grad i naši su se starine sastali u Konfucijevu hramu da odluče bi li im dopustili da ostanu u tolikom broju. Toliko njih, mislili su

starine, moglo bi promijeniti naše običaje. Ali neki od tih Zidova znali su naš jezik jer su već prije dolazili ovamo kao trgovci i oni su kazali starinama da njihovi ljudi ne traže ništa drugo nego da tu mirno žive po svojim zakonima i običajima. Oni imaju svoga boga ali ne traže od drugih da vjeruju u njega, već samo mole da im se dopusti da poštuju svoje zakone i običaje.

Zašto su otišli iz svoje zemlje? živo se zanimao Kung Čen. Na to Jang Anvei odgovori:

Koliko se sjećam, a nisam o tome razmišljao već mnogo godina, napao ih je neki divlji, ratoborni narod. Neki Zidovi su se suprotstavili a neki su se htjeli nagoditi. Tu starac zastane i zaklima glavom. Više od toga se ne mogu sjetiti reče.

Još jedno pitanje navaljivao je Kung Čen. Ovi, koji su došli u naš grad, jesu li to oni što su se suprotstaviti ili što su se htjeli nagoditi?

Ali Jang Anvei nije znao odgovoriti. Ipak, poslije kratkog vremena, skupi usne u osmijeh i reče:

Mislim da su to pristalice nagodbe jer vidite kako su se saživjeli s nama! Pogledajte im samo hram, koji je onako porušen. Osim šačice njih, tko još onamo odlazi na molitvu o njihovu blagdanu?

U zemljama iza zapadnih gora opet ubijaju Židove reče Kung Čen.

Stari Jang Anvei zinu.

A zašto sad? upita.

To je ono što hoću da saznam a nitko mi ne može reći odgovori Kung Čen. A onda nastavi izmijenjenim glasom: To se zapravo mene ne tiče ali upravo razmišljam da li da udam svoju Treću malu u Ezrinu obitelj. Ako u toj židovskoj krvi ima nešto neobično, onda ću morati još koji mjesec promisliti dok ne odlučim.

Stari Jang Anvei je pažljivo slušao.

Ima nešto čudno u njima reče. Nisu svi takvi ali neki jesu. Sam Ezra je čovjek poput nas, on ima i naše krvi u sebi. Ali postoje drugi koji su različiti.

U čemu je ta razlika? upita Kung Čen. Starac je oklijevao a onda će lukavo:

Ako poštuju svoga boga, onda su čudni a ako ne drže do njega, onda su kao i svi ostali. Za svog dugog života u ovom gradu, vidio sam da ljudi koji obožavaju nekog posebnog boga i sami postaju nešto posebno.

Kung Čen je tiho, s puno poštovanja, slušao ove riječi. Bilo je duboke mudrosti u tom starcu toliko izbornom i usukanom od tolikih godina da je bio kao osušena biljka. Ali duh mu je još uvijek bio svjež i on se zapravo sav pretvorio u razum.

Znači reče Kung Čen da ih moramo odvojiti od njihovog boga kako bi postali kao i mi.

Jang Anvei se nasmiја bezglasnim staračkim smijehom.

Ili uništiti njihova boga odvrati on.

Na koji način? upita Kung Čen. Taj je bog nevidljiv, on nije od kamena ili gline kao što su bogovi naših običnih ljudi. On je nedokučiv i živi samo u njihovim mislima. Onda treba uništiti boga u njihovim mislima reče Jang Anvei.

Dvojica Kineza pogledaše jedan drugoga

Nije teško uništiti takvog boga nastavi Jang Anvei. Budimo ljubazni i uslužni prema tom Ezri, pomozimo mu da se još više obogati, uklonimo njegove bojazni, naučimo ga da uživa u blagodatima našeg grada, neka spozna da, ma koliko drugdje loše postupali sa Zidovima, ovdje on i njegov narod neće doživjeti drugo do susretljivosti.

Kakva mudrost! oduševljeno usklikne Kung Gen. Molim vas, uvaženi brate, da nikada ne napustite našu kuću.

Zahvaljujem vam reče skromno Jang Anvei, ustade i vrati se svome pisaćem stolu gdje je provodio dane iza prozorčića s rešetkama, knjižeći robu koja je stizala. Savršeno je i polako kistom nizao slova, jedno po jedno. Rad je zaokupljao svega oko jedne desetine njegovih misli a ostalih devet desetina

posvećivao je svemu i svačemu što je u svom dugom životu čuo i vidio.

Kung Čen je, ostavši sam, sjedio nepokretno kao kakav kameni lav i dugo premišljao o onome što mu je starac govorio. Ipak je htio znati zašto ubijaju Zidove jer nije htio da njegova Treća Mala živi u opasnosti da postane udovica. Ali više od toga htio je saznati da li postoji nešto u tim ljudima što izaziva mržnju, nešto što on nije primijetio. Pomislio je na Ezru i u tom srdačnom, dobroćudnom, razumnom trgovcu nije mogao pronaći ništa što bi mrzio. Možda je ponešto sirov, ne odviše obrazovan, smijeh mu je preglasao, ali inače je Ezra kao i svi ostali ljudi i lako ga je prihvatiti.

Ali, je li Ezra baš isti kao drugi Zidovi? Kakvi su mu žena i sin? Kakav je onaj čudni stari slijepi svećenik za kojega u gradu pričaju da gleda unutrašnjim, duhovnim očima? Taj starac i njegov opaki sin žive sada u Ezrinoj kući i što će oni učiniti s Ezrinim sinom? Jang Anvei je rekao da su neki Zidovi zaista čudni. I Kung Čen se udubi u jedno od onih svojih bistrih premišljanja. Kada nazivaju čovjeka čudnovatim? Kad je neka životinja čudna, druge je se životinje boje i mrze je. Ona je nešto posebno i žigosana je zbog toga što se razlikuje od drugih. Je li tako i sa Židovima? Zaključi da će prije nego što odluči da da kćerku za Ezrina sina, saznati što znači: čudan Židov, Židov nalik na starog rabina i njegovu djecu, i da će sam govoriti s Davidom. Za to će vrijeme brižno čuvati Treću malu u kući. On je neće udati samo zbog svojih poslova.

Te su se večeri Kung Čen, Ezra i Kao Lien sastali u čajani kod Kamenog mosta. Mjesec se izdigao nad kanalom i, premda je voda bila prljava, na mjesecini se doimala čista i lijepa dok je tekla ispod drevna, čvrsta mosta od bijela mramora. Čajana je bila prepuna gostiju tako da je bilo nemoguće razgovarati i Kung Čen pozove vlasnika i zatraži zasebnu sobu s pogledom na kanal. Čovjek odgovori da su sve sobe zauzete ali kad mu Kung Čen tutnu u šaku nešto

novca, on izbací góste iz najbolje prostorije rekavši im da su stigli gósti koji su se već prije najavili ali su zakasnili.

I tako su se njih trojica našli sami u maloj ali svježoj i ugodnoj sobi koja je bila tik uz kanal. Stol je stajao uz širom otvoren prozor i mogli su promatrati kanal kako krivuda između kuća što su se nadnosile nad rijeku.

Želite li da vas zabavljaju pjevačice? upita vlasnik, debeo, poslen čovjek koji se znojio i dahtao i derao na sve strane odjednom.

Ne želimo, jer imamo važne razgovore reče Kung Čen. A onda, vidjevši kako se vlasnik snuždio, sjeti se da su te male prostorije predviđene za zabavu s djevojkama i reče: Ali možete odabrati tri koje dobro pjevaju pa neka pjevaju u čamčiću ispod prozora a mi ćemo platiti jelo i piće jednako kao da su ovdje s nama.

Vlasnik zahvali i ode a konobar donese jela koje je Kung Čen već prije u toku dana naručio, najprije hladna pa topla predjela i tako redom, sve do glavnog jela, zaslađene riže i mesa, povrća, i vruće riže na kraju.

Ezra je volio ta jela. U vlastitoj kući, pred ženom, suzdržavao bi se ali kad je bio sam i slobodan jeo je sve što bi domaćin pohvalio i večeras mu je želudac spremno i gladno dočekaó ovakvu večeru.

Kung Čen je bio odviše mudar da bi započeo večé ozbiljnim razgovorima. Govorio je o hrani, hvalio ili kudío pojedina jela, razglabao o vinu kad su se ispod prozora začuli nježni glasovi djevojaka, on se nasmiješi i podiže ruku te njih trojica stadoše slušati.

Kung Čen je krišom promatrao lica svojih gostiju. Ezrino okruglo jedro lice se raznježilo, oči mu utonule od užitka a pune mu se usne smiješile. Ali Kao Lienovo dugo usko lice nije se promijenilo. Sjedio je uspravno, visoko mu se vitko tijelo ukrutilo i jeo je vrlo malo od onoga što mu je Kung Čen stavljao u tanjur. Nije sudjelovao u razgovoru i zauzeo je najniže mjesto za stolom, nasuprot prozoru, dostojanstveno pokazujući da po položaju nije ravan ostaloj dvojici. Ali je

zato njegovo lice bilo najjasnije obasjano mjesecinom, jer je Kung Čen bio zapovjedio konobaru da stavi svijeće u kut kako ne bi zasjenile mjesecinu.

Tako je protjecalo veče i, kako su se jela smjenjivala, Kung Čen je uz put vrlo vješto vodio razgovor. Svaki put kad bi se začula pjesma s kanala, on bi zašutio i poslušao a poslije svake pjesme Ezra bi postajao sve otvoreniji i spremniji za prijateljski razgovor. Ali Kao Lien se nije mijenjao.

Konačno, kad je večera već gotovo bila pri kraju i kad su svakome donijeli po mali vrč topla vina, Kung Čen reče konobaru neka se djevojke na neko vrijeme povuku ali neka oko ponoći dođu njima u sobu i, kako se pristoji, otpjevaju im posljednju pjesmu. Dao mu je novaca da dade još vina pjevačicama i onda se vrata zatvoriše a u sobi zavlada tišina. Kung Čen se odmah obrati Kao Lienu: Čuo sam, uvaženi brate, da ste za putovanja naišli na krajeve na zapadu gdje ljudi ratuju.

Kao Lien spremno odgovori blagim i mirnim glasom:

Ne ratuju, već samo progone moj narod.

Možete li mi kazati zašto ih progone? upita Kung Čen.

Kao Lien pogleda Ezru a Ezra zagrijan dobrim jelom i biranim vinima i raznježen pjesmom usklikne:

Kaži mu sve, brate! Ovaj dobri kineski brat nam je iskreni prijatelj.

I Kao Lien počeo:

Ne znam vam reći zašto već stoljećima uvijek iznova ubijaju Židove, moj narod. Ima nešto čudno u nama.

Nešto čudno!“ To su upravo one riječi što ih je Jang Anvei izgovorio.

Možete li opisati što je to čudno? zapita Kung čen.

Kao Lien zavrta glavom.

Ja sam trgovac i nisam učen čovjek. Mi smo narod koji je obuzet bogom.

Možete li mi opisati toga boga? upita opet Kung Čen.

Pitam se katkada da li on uopće postoji upadne Ezra. Ne možeš ga vidjeti, ne možeš ga čuti.

Zašto onda vjerujete da postoji? upita Kung Čen.

Naši nam stari rabini tako kazuju Ezra će gorljivo.

Uvaženi brate opomenu ga tiho Kao Lien. Ali Ezra se već malko napio.

Pusti me da govorim, brate! poviče. To je moj najbolji prijatelj, da, premda je Kinez... ne, već upravo zato što je Kinez! Kad sam s njim, onda sam sretan i ne bojim se... Kad vam kažem, žena može postići da se čovjek uvijek osjeća grešnikom. Grijeih... grijeih... što je to grijeih, uvaženi brate? Ezri je vinoudarilo u glavu i oči su mu se već staklile kad se obratio Kung Čenu ovim pitanjem.

Kinez se blago i zvonko nasmija.

U nas ne postoji ta riječ odgovori on. Kao Lien reče:

Za nas je grijeih zaboraviti boga i naše zakone.

Pustite me da budem kao ostali ljudi poviče Ezra. Rasplače se. Uvijek sam htio biti kao i ostali lupetao je. Kad sam bio dječak, rugali su mi se... oni drugi dječaci... jer sam bio nešto posebno. Ali ja nisam ništa posebno.

Naravno da niste tješio ga je Kung Čen. Shvatio je da sada neće moći govoriti o poslu i obratio se Kao Lienu. Hajde da utješimo našeg brata. Eto, vino nam otkriva ono što čovjeka u srcu muči. Da pozovemo pjevačice?

Pogledajte ga reče Kao Lien. I oni vidješe kako je Ezra, koji je brzo mijenjao raspoloženja, tonuo u san glave nagnute na ramena. U sobi je bio divan te ga Kung Čen i Kao Lien zajedno polože na nj i on uskoro zaspe dubokim snom.

A sada reče Kung Čen da razgovaramo nas dvojica.

Ono što kažem ne obavezuje me ni na što reče Kao Lien pomalo zabrinuto.

To se razumije reče Kung Čen. Malopomalo on je vješto naveo Kao Liena da priča

dok negdje oko ponoći nije posve saznao što je Kao Lien vidio, kakve sve okrutnosti Židovi podnose i kako je Ezrina kuća podvojena između rabina, Lee i gospođe Ezra s jedne strane i Ezre s druge strane. Između tih dviju strana David je neodlučan a u njegovoj sjeni stoji slabašni i beskorisni Aron.

Takve su podjele česte među našim ljudima govorio je Kao Lien zamišljeno. Svugdje se mogu naći pravovjerni Židovi, koji poštuju zavjet i oni koji žele jedino da budu čovječni i da budu kao i svi ostali ljudi.

10 Peonlja, cvijet Istoka

145 Kakav je to zavjet? upita Kung Čen.

To je zavjet koji smo u početku dali bogu reče Kao Lien napola sjetno. Zavjet da ćemo biti njegov narod ako on bude naš bog.

I vi vjerujete u takva praznovjerja iznenađeno upita Kung Čen.

Kao Lien ga pogleda kao da se ispričava.

I vjerujem i ne vjerujem prizna. Učili su me našim zakonima i našim prorocima i to je teško zaboraviti. Često ih se odričem, katkada i na nekoliko godina, ali ih se uvijek sjećam i znam da ću umrijeti kao Židov. On uzdahnu. Ne bismo li sada pozvali pjevačice? reče odjednom. Skoro će ponoć.

Uđoše tri djevojke, lijepe, nježne i naučene da zabavljaju. Ezra se probudio kad su počele pjevati i, oslonivši se glavom na ruke, ležao je, gledao ih i slušao. Kad završiše, djevojke su još oklijevale, ne znajući da li gosti žele još nešto ali Kung Čen zavrtje glavom.

Ne trebamo ništa više reče i nasmija se. Mi smo stari, trezveni muževi i moramo poći kući svojim ženama.

Svakoj je na majušni dlan stavio nešto novaca i djevojke odoše smiješeći se. Ezra ustade, uzdahne i oni se razidoše svaki svojoj kući.

Kung Čen nije dobro spavao te noći, ni nekoliko idućih noći. Ishod tih besanih noći bila je odluka da neće udati Treću malu u Ezrinu kuću i odlučio je da je pozove i vidi kakav će utisak na nju ostaviti takva odluka.

Zato je jednoga jutra poslije doručka poslao slugu da je pozove i ona mu je poručila da će odmah doći, čim uredi kosu. Kad je to čuo, Kung Čen se pripremi da čeka satova i oko podneva Ču Ma je dovede. Znao je da mu je mala kćerka

lijepa ali svaki put kad je ne bi neko vrijeme vidio, zaboravio bi koliko je zapravo lijepa. Gledao ju je sada s takvim užitkom da je ona porumenjela, premda joj je otac, jer je vidjela u njegovim očima divljenje muškarca. Moj oče! pozdravi ga ona s vrata.

Uđi mala moja Treća reče on i ona sjede na stolicu pokraj njega a Ču Ma stade iza nje.

Očinski ju je zapitkivao kako je i što radi, divio se njenoj svilenjoj odjeći, pitao je da li je pročitala koju knjigu, kako su ptice koje joj je poklonio i još za kojekakve druge sitnice. Odgovarala mu je slatko, sramežljivo i nasmijano, nalik i na dijete i na ženu; i on se zarekao da će to malo stvorenje udati jedino u vrlo pouzdanu i čestitu kuću.

Napokon je stigao do onoga o čemu je htio govoriti.

Mala moja Treća počeo je došlo je vrijeme da govorimo o tvojoj udaji. Tu je već i tvoja mlađa sestra Lili, na koju moramo misliti, a prije toga moram tebi naći muža. Kao dobar otac, već sam to prije morao učiniti ali ja ne volim te prerane vjeridbe. Tko zna kakav će dječak postati kad odraste? Tako sam sve svoje kćeri vjerio kasno kako bih mogao ocijeniti zetove već kao odrasle ljude. Sada je na tebi red.

Kueilan obli tamno rumenilo i ona pokri lice maramicom koju je izvukla iz rukava te nasloni glavu na dadilju da je on ne bi vidio. Sve joj je to dolikovalo.

Gospodaru, vi ste je posramili poviče Ču Ma. O takvim se stvarima ne govori pred mladom gospođicom.

Ja sam vrlo otvoren, znam reče Kung Čen i nasmiješi se ali ja više volim da saznam što moje kćeri osjećaju.

I on nastavi:

Reci mi, dijete, kakvog muža da ti nađem? Ima jedan dobar mladić u Veiovoj kući, koji je samo godinu dana stariji od tebe. Čujem samo dobro o njemu.

Neću ga jedva izusti Kueilan.

Nećeš? upita Kung Čen naoko iznenađeno. Dobro, čujem onda da je najmlađi sin obitelji Hu vrlo zgodan.

Neću, neću ona će jače.

Ovu mladu gospođicu je teško zadovoljiti! Kung Čen se obrati Ču Ma i nastavi tobože ozbiljno: Nadam se da si izvršila svoju dužnost. Nadam se da nisi dopustila da vidi bilo kojeg mladića.

Kueilan odjednom zajeca a Ču Ma pogleda preplašeno.

Ha! Što to znači? poviče Kung čen tobože ljutito.

Ču Ma padne pred njim na koljena, stade udarati glavom o pod i zabrza:

Kako sam mogla spriječiti? Mladić ju je vidio ovdje u kući. Pošla je u hram s gospođom, svojom majkom, i poslala me da joj donesem maramicu.

Lepezu, glupačo! jeknu Kueilan.

Lepezu propenta Ču Ma. A dok sam izbivala, sin onog stranca Ezre ušao je u predvorje.

Ali ja nisam ostala poviče Kueilan.

Kunem se svojim precima da nije ostala reče Ču Ma.

Ustani obrati se Kung Čen strogo Ču Ma. Ona ustade otirući oči. Što je sve bilo između njih?

Ništa reče Ču Ma. A onda se uplaši njegova pogleda i sve prizna. Eto... samo jednadviše pjesme.

On se okrenu kćerci:

Kako se usuđuješ misliti na mladića? reče.

Ali Kueilan je bila svojeglave naravi i prvo bi zaplakala a onda se razljutila. Udarila je nogom o pod i rekla:

Usuđujem se sve što hoću!

Neću ti dopustiti da se udaš za tuđinca reče Kung Čen.

Udat ću se za njega! poviče Kueilan.

O, šuti, šuti kukala je Ču Ma. Kung Čen zapali lulu.

Ti to kažeš zato jer si ljuta reče kćeri. Ali kad razmisliš što to znači, nećeš se htjeti udati u tu kuću. To su čudni ljudi, nisu kao mi. Oni su turobni ljudi koji obožavaju okrutnoga boga.

Kueilan se natmuri.

Ja se ne bojim reče.Kung Čen ne odgovori samovoljnom djetetu. Saznao je ono što je htio.

Zapovijedam ti da me u jednome poslušáš reče poslije duge šutnje. Dok je šutio, Kueilan se primirila i uplašila a Ču Ma je bila blijeda od straha. čekat ćeš dok ja sam ne vidim tog mladića reče on kćeri. Kad budem odlučio, reći ću ti. Zatim se okrenu Ču Ma. A ti, ženo, ako dopustiš da mi se usprotivi, istjerat ću te iz kuće i nećeš se vratiti dok si živa.

Ču Ma zadržće.

Bit ću s njom dan i noć obeća. Uze Kueilan za ruku i odvede je.

VI

U Ezrinoj kući rabin je živio u slijepu zanosu. On to nikada ne bi priznao ali je činjenica da su mu udobnost ove kuće, obilna hrana, prostrani i tihi vrtovi prijali i pružali mu osjećaj lagodnosti.

Zbog njega se gospođa Ezra trudila da se obavi svaki obred na Sabat ili blagdan. Također bi ulazila u sobu, kad je David bio s rabinom, da upita drži li se obreda onako kako propisuje Tora. Jer, kako je govorila, poslije tolikih godina i pokoljenja, što su u ovoj poganskoj zemlji, čak je i ona postala neznalica. Tako su se obredi Pashe i Purima miješali s kineskom Svečanosti proljeća, blagdan Prvih plodova s blagdanom Ljetnog mjeseca, a sveta dekada pokajanja uoči Yom Kippura, dana iskupljenja, često se poklapala s Godinom novoga mjeseca pa je čak i David suviše olako prelazio s pokajanja na užitke.

Rabin joj je na svako pitanje revno i pažljivo odgovarao.

Kako nije mogao očima vidjeti ljudska bića, on ih je gledao samo kroz maglu vlastitih osjećaja i čežnji. Tako mu se činilo da David iz dana u dan sve više živi s njim u zanosu i da se, dok mu on objašnjava smisao Tore, sve više, zajedno s njim, približava bogu. On je odista oko sebe osjećao gorljiv i snažan dah, duševni ugođaj koji je i sam jedva razumijevao. Sto bi to drugo moglo biti nego li duh božji koji se nadvio nad njim?

Kako je mogao slutiti da je napetost, koju je oko sebe osjećao dok je Davida, Leu i Arona podučavao Tori, bila zapravo napetost koja je postojala između njih. Rabin, naviknut na

sljepoću, drugačije je spoznao život. Dobro je znao da u sobi uvijek vlada beskrajni mir kad njih troje nisu kraj njega. Ali kad uđu, bilo tiho ili smijući se, mira bi nestalo. Govorio je samome sebi kako od Jehove i njegovih riječi ne treba očekivati mir.

Pred Jehovom, našim bogom, ne smijemo ni drijemati ni spavati govorio je Davidu. Mi smo narod, o, sine, kojemu nema počinka. Nama je suđeno da uznemirujemo čovječanstvo sve dok ne spozna da je Jehova jedini istiniti bog. Mi smo namjernici koji putuju između zemlje i neba. On zastane, onda visoko podigne glavu i nad glavom ispruži ruke stisnutih šaka.

Čuj, o Izraelu, naš gospod bog je jedini bog! Poznate zvonke riječi molitve odjekivale su s usana slijepoga starca i obuzimale Davidovu dušu. On se često sam u sebi nije mogao odlučiti između neba i zemlje a duša mu je bila podvojena. Nije mogao odgovarati rabinu. Mogao je samo slušati i slušajući upijati vjeru svog naroda. Sada ju je već počeo razumijevati. Ono što je njegova majka izražavala djelom, pažljivo se pridržavajući blagdana i molitvenih dana, običaja i obreda, što nije htjela prihvatiti kinesko prezime Čao, čak i u ovoj zajednici u kojoj su svi Zidovi imali i kineska prezimena sve to bijaše vanjsko obilježje rabinovog gorućeg duha. Njih su dvoje vjerovali u to da je njihov narod poseban narod, izabran od boga, i da mu je namijenjen poseban zadatak na ovome svijetu. Njihovom je narodu, tako su majka i rabin vjerovali, bog povjerio sveti zadatak da gone ljudske duše sve dok mu se ne obrate.

Ta napetost između Davida, Lee i Arona nastala je kad je rabin primijetio da David sve bolje napreduje i kad je nesvjesno zanemario vlastitog sina Arona. U početku bi svakog jutra pitao da li je i Aron prisutan, ali poslije više nije pitao. Kad bi David ušao, on bi se samo njemu obraćao, pružao nemirne i drhtave ruke, dok ne bi osjetio stisak Davidovih ruku i dok mu ne bi opipao glavu, obraze i čelo. David je uvijek morao sjediti sasvim uz njega kako bi ga on

mogao dotaknuti. Aron se ozlovoljio kad je shvatio da je zapostavljen a, kako se nije usuđivao potužiti ocu, iskaljivao je svoj gnjev na Lei.

Ti kuješ zavjeru protiv mene govorio joj je kada su bili nasamo. Hoćeš da David mjesto mene postane rabin kad otac umre i da on bude vođa našeg naroda. Ali pravi vođa ćeš biti ti, jer ti ćeš vladati Davidom isto onako kao što stara Ezrinica vlada Ezrom.

Lea je bila tako meka srca i toliko čista u svojoj dobroti da nije umjela odgovoriti na bratove žaoke. Čak i kad bi je, dok ih je otac učio Toru, Aron tiho škubeći lice optuživao i oči joj se ispunile suzama, ona ipak ne bi progovorila. Aron je pazio, ili je to bar pokušavao, da prikrije svoju pakost, ali je David bio odviše pronicljiv a da to ne bi primijetio. Prezirao je Arona i nije na njega obraćao pažnje više nego li na kakvo šugavo pseto u kući. Kad bi mu se Aron dodvorljivo ulagivao kako bi ga poveo među svoje prijatelje da se zajedno s njima zabavlja, David se pretvarao kao da ga ne čuje ili ne razumije. Aron bi ustuknuo i svom snagom mrzio Davida radi njegova ponosa i slobodna držanja.

Kad je David vidio da Aron potajno muči sestru, zaustavio je jednoga jutra Leu kad su se sreli pred vratima i zapitao je:

Kad se Aron onako glupo naškubi, zašto se odmah rasplačeš?

Zato što znam što on misli odgovori Lea. Stajali su na suncu i David vidje kako joj je tamna put glatka i kako joj se crna kosa ljeska. Od onoga dana u breskviku nikada joj više nije pokazao znaka ljubavi jer mu je u duši iz dana u dan vladala sve veća pometnja. Njen topao pogled pun ljubavi još ga je više zbunio i on je uspio samo promucati:

Sto to Aron misli?

Stidim se da ti kažem iskreno će Lea.

Da je David bio načisto sam sa sobom, on bi zahtijevao od nje da mu kaže što misli. Ali bojao se da bi mu ona mogla reći kako je Aron zadirkuje zato što je zaljubljena.

Aron je budala reče on stoga.

U taj čas Aron lijeno prođe kroz vrtna vrata i David uđe a Lea za njim.

Rabin je zaboravio čak i na Leu. Svakog bi jutro ona tiho ušla i, ako je rabin ne bi čuo, ona bi ga pozdravila a on bi joj ovlaš odgovorio. Rabin je, zapravo, mislio samo na Davida. Noću je sate provodio u molitvi a budio se iz kratka sna u grozničavu zanosu. Zarekao se da neće mirno snivati sve dok se David ne izjasni da će služiti bogu. Nije se usuđivao, iako je žudio za tim, da ga izravno upita. A to bi mu pitanje lebdjelo na usnicama već nakon druge ili treće lekcije u tumačenju Tore. Davide, hoćeš li postati rabin poslije mene? Poslušaj riječ božju, o, sine, Davide!“ Čuo je samog sebe kako zapovijeda sinu i kćeri da ga ostave kako bi mogao govoriti s Davidom. Ali ipak odluči da ne progovori dok mu u ušima ne odjekne božja zapovijed.

Jednoga dana, u kasno ljeto, rabinu se učini da više ne može čekati tu zapovijed. Bilo je to u osmom mjesecu, mjesecu oluja, i jutro je bilo mirno i toplo. Zgusnuti zrak nadvio se kao teška vlažna magla nad slijepoga starca. Obuzeo ga neizrecivi nemir. Stare mu kosti drhtale a krv mu tako brzo kolala u žilama da je osjećao vrtoglavicu.

David je rano izjutra došao sam. Lea je poručila da je bolesna, a Aron je izostao bez ikakve isprike. Rabin osjeti kako mu je srce zadrhtalo kad se našao nasamo s Davidom. Je li to taj dan? On mu stade zanosno i pažljivo tumačiti Toru, i uz put se, zanesen žarom, naslanjao na mladića. I Davida je od vrućine obuzeo nemir a nije mogao podnijeti starački, uveli miris koji je obavijao rabina. Za vrijeme lekcije rabin ga je čuo kako se uspravlja, kreće i kako uzdiše, i on se uplaši. Zašto bog još ne progovara? Digne glavu i osluhne ali u zraku ja vladala potpuna tišina. Onako ustrašen, pokušavao je svim silama da se smiri.

Sine reče rabin osjetivši da ga David ne sluša. Pođimo u božji dom. Danas je tako vruće a u sjeni sinagoge zrak će biti hladniji.

Kako želite, oče odgovori David.

Dopusti mi da se naslonim na tvoju ruku reče rabin. Poći ćemo pješice.

Sinagoga nije bila daleko. Oko nje su bile okupljene židovske kuće i trebalo im je da prođu samo nekoliko ulica pa da stignu u usku uličicu koju su Kinezi nazivali Ulicom iščupane žile. Davidu je put bio dobro poznat a i sinagoga također. Pa ipak je imao čudan osjećaj kao da prvi put stupa u nju. Do tog časa je to bio hram u koji je često ulazio nevoljko, kad bi na majčinu zapovijest morao prekinuti igru. Sada je došao svojom voljom da, danas je želio da se sretne licem u lice s bogom. Dugo je odlagao svoju želju, ali sada se više nije moglo odlagati. Uskladio je korake s rabinovim dugim, polaganim koracima. Ako danas čuje glas Jehove, ako ga Jehova izabere i zapovjedi mu da okupi ostatak njihova naroda, on će odlučno odgovoriti hoće li ili neće, onako kako mu srce bude šapnulo kad začuje glas.

Stavio si kapu na glavu promrmlja rabin.

Jesam odgovori David. Stavljam je svakog jutra kad pođem k vama.

Znam reče rabin. Zašto te i pitam? Ti slušaš zapovijedi božje.

On ipak ispruži ruku i dotakne plavu kapu na Davidovoj glavi.

Zar sumnjate u mene? upita David smiješeći se. O, ne, ne sumnjam požuri dodati rabin.

Ušli su u vanjsko dvorište sinagoge. Kad bi rabin sam ovamo dolazio, odmah bi pošao u unutrašnje dvorište koje se nalazilo iza zdanja gdje je bila i njegova kućica, ali danas je htio provesti Davida kroz velika ulazna vrata koja im je otvorio starac iz židovskog plemena Ai. Vrata su bila okrenuta prema istoku i vodila su u prostrani i lijepi, nadsvođeni hodnik. Na kraju hodnika bila su još jedna vrata i zatim još jedan nadsvođeni hodnik. S obje strane hodnika stajala je po jedna kamena ploča, svaka na kamenom postolju, na kojem su bili isklesani listovi lotosa. Na pločama

je starim pismom bila ispisana povijest Židova u kojoj je pisalo kako su protjerani iz svoje zemlje. Iza ploča pružala se široka ravan na kojoj se o prazniku Tabernakula dizao veliki šator a još dublje nalazio se, u unutrašnjem, najsvetijem dijelu sinagoge, Bethelski kovčeg.

Sve je to David već otprije poznao ali tek je danas pravo progledao i po prvi puta shvatio značaj ovog mjesta koje je podignuto kao hram božji u prenapućenu poganskom gradu s tolikim hramovima posvećenim drugim bogovima. Ovdje je bilo hladnije i on osjeti kako mu svježina hladi mišice.

Dvorišta su bila ograđena maslinama i tišina mu je godila. Ovdje nije bilo ljudi ali je mjesto bilo ispunjeno nebeskim duhom. Na ploči iznad glavnog svoda bile su urezane riječi: Ovo je hram čistoće i mira“. To je zaista i bio.

Išli su polako, korak po korak. Rabin je mrmljao riječi iz Svetog pisma a David zastane pred velikom kamenom pločom.

Kako to da su mnoge ploče koje ovdje vidim ispisane kineskim a ne hebrejskim slovima? upita on odjednom. Rabin uzdahne.

Avaj! Naši su ljudi zaboravili jezik naših otaca! Kad ja umrem neće više biti nijednoga koji će znati čitati riječ božju. On zastane, očekujući da David progovori, da se ponudi. Rabin se svakog dana nadao da će David poželjeti da nauči hebrejski jezik, ali David to nije poželio.

Ipak je na ovim pločama povijest naših ljudi vrlo jasna reče David i počeo naglas čitati kineska slova.

Abraham, patrijarh koji je osnovao izraelsku vjeru, bio je devetnaesto pokoljenje od Panku Adama.“

Vidiš prekine ga rabin. Panku je prvi čovjek u Kineza. Čak i oni koji su urezali ova pismena pomiješali su ga s Adamom. David se nasmiješi i nastavi čitati:

Od postanka neba i zemlje, patrijarsi su prenosili tradiciju koju su primili. Oni nisu pravili idole, nisu obožavali duše i duhove, niti su držali do praznovjerja. Oni su, naprotiv, vjerovali da duše i duhovi ne mogu pomoći ljudima, da ih idoli ne mogu

braniti i da je praznovjerje beskorisno. Tada je Abraham razmišljao tek o nebu.“

Davidov mladi i snažni glas zamuknu. Ali i njegov kineski učitelj ga je upućivao da razmišlja o nebu! Već nekoliko tjedanan nije odlazio konfucijevcu a posljednji put je bio kod njega upravo za vrijeme Ljetnog blagdana. Nebo je bilo puno zvijezda i starac je podigao glavu prema nebu.

Možemo razmišljati o nebu govorio je konfucijevac ali ga ne možemo spoznati.

Sinagogu je dva puta poplavila Žuta rijeka reče stari rabin ne sluteći o čemu David upravo razmišlja. A ipak su se ove velike kamene ploče sačuvale. Naš bog ne dopušta da nestane imena njegova naroda.

Nastavili su polako hodati. Nebo se zacrnjelo a David podiže pogled i vidje kako nad zidinama lebde crni, srebrnasto obrubljeni oblaci.

Past će kiša i bit će opet svježije reče. Rabin se nije na to osvrtao. Pođi sa mnom u Svetište reče svečano uzbuđen. Hoću da stavim Toru u tvoje ruke, sinko.

Prešli su preko visokog praga i ušli u tamnu središnju odaju sinagoge gdje su se, koračajući po glatkim opekama, uputili prema Zavjetnom kovčegu. Ispred kovčega je stajao stol a nad njim trostruki svod na kojem je pisalo:

Blagoslovljen bio Gospod

Bog nad bogovima, gospodar nad gospodarima, Veliki, silni, strašni bog.“

Ove riječi je rabin izgovorio dubokim glasom i odjednom se, kao odjek s neba, sinagogom prolomi grmljavina. Rabin se ukočio, podigao lice i visoko zabacio bradu. Tada, u tišini koja je nastala poslije grmljavine, razmakne zavjese i David ugleda škrinje u kojima je stajala Tora. Bile su pozlaćene i isto tako pozlaćenih šarki a svaki je poklopac imao ručku u obliku plamena.

To su svete Mojsijeve knjige reče rabin ozbiljnim glasom. I ima ih dvanaest, po jedna za svako pleme našeg naroda, a trinaesta za Mojsija.

Rekavši to, on otvori trinaestu kutiju koja je kao i ostale bila valjkastog oblika, i stavi je na jednu visoku izrezbarenu stolicu, Mojsijevu stolicu. Zatim otvori kutiju i izvadi knjigu.

Ispruži ruke zapovjedi Davidu.

David ispruži ruke i rabin mu preda drevnu knjigu, koja je izgledala kao smotak debela papira.

Otvori je zapovjedi, i David otvori knjigu.

Umiješ li to čitati? upita rabin.

Ne umijem reče David. Zna i sami da su slova hebrejska.

Naučit ću te reče rabin. Tebe, svoga istinskog sina, uputit ću u sve tajne jezika na kojemu je bog dao zakone našem pretku Mojsiju koji ih je s planine donio ljudima što su čekali u dolini.

I opet se sinagogom prolomi grmljavina a rabin sagne glavu. Kad nastade tišina, on nastavi: Ti ćeš govoriti našem narodu riječima zakona, ti ćeš biti drugi Mojsije, o, sine!

Uzdignute glave i ruku podignutih visoko iznad sebe, rabin uzviknu riječi koje su ljudi izgovarali za vrijeme bogoslužja u sinagogi.

Čuj, o, Izraelu! Naš gospod bog je jedini bog! Njegov snažni glas na riječi jedini“ prijeđe u jecaj i u to opet jeknu grmljavina.

Tko zna kako bi ova grmljavina, koja je kao jeka pratila rabinove riječi, zapečatila sudbinu Davida, sina Ezrinog? Ali čak i kad mu je srce ustreptalo dok je očekivao da sred grmljavine začuje tihi božji glas, pogled mu pade na natpis urezan na nekoj pločici. Bilo je ovdje mnogo takvih natpisa urezanih u ploče, darova Zidova koji su proteklih stoljeća htjeli ostaviti nešto iza sebe u sinagogi. Ova je ploča bila manja od drugih, komad prašnjavog mramora bez ikakva ukrasa. Ali na njoj je neki Židov, sada već davno mrtav i zaboravljen, ostavio dio sebe s riječima koje su u tom trenutku zaokupile Davidovu pažnju.

Vjerovati znači poštovati nebesa, biti pravičan znači slijediti primjer predaka. Ali je ljudski duh postojao prije vjere i pravičnosti.“

Ove posljednje opore riječi potresle su Davidovu dušu kao da je čuo smijeh na ovom posvećenom mjestu. Neki stari Židov, čija se krv odviše pomiješala s raskalašenom kineskom krvlju, napisao je ove riječi i dao da se urezu u kamen i čak postave u sinagogu. David se glasno nasmija ne mogavši suzdržati smijeh.

Rabin ga je čuo i zaprepastio se.

Zašto se smiješ? upita strogo, a glas mu bijaše oštar.

Oče iskreno će David vidim nešto što me nagoni na smijeh.

Vrati mi Toru ljutito će rabin.

Oprostite reče David. Neka ti bog oprosti! odvrati rabin.

Uzme Toru iz Davidovih ruku, položi je u kutiju i stavi je na svoje mjesto u škrinju. Bio je zbunjen i povrijeđen. Nestalo je njegova oduševljenja, obuzela ga vrtoglavica i on se nasloni na stolicu.

Odlazi reče kratko Davidu. Hoću da se pomolim.

Ne bih li vas pričekao? upita David postišeno, ali još uvijek se smješajući.

Sam ću pronaći put reče rabin, a glas i pogled mu bijahu tako strogi da ga je David napustio.

Svjež, hladan vjetar strujao je sinagogom dok je David izlazio, i on duboko uzdahne. Nagla promjena u zraku a i u njemu samome, ošamutila ga je i on gotovo da i nije bio svjestan što se dogodilo. Ljudski duh je postojao prije vjere i pravičnosti.“ Ljudski duh, njegov duh! Stajao je na vratima sinagoge na vrhu stepenica. Svečano, napeto raspoloženje koje je dane i dane podržavao, naglo je nestalo, kao kamen izbačen iz pračke. Oluja nad gradom je prominula i grad je bio svjež i čist. Sunce je obasjavalo mokre krovove i mokro kamenje po ulicama a ljudi bijahu veseli, radosni i užurbani. U tom času, dok se sunce prelijevalo u ulice poslije oluje, on najednom ugleda Kung Cena. Kiša je zadržala trgovca u čajani dulje nego što bi se inače zadržao da popije prijepodneveni čaj. I sada se, prebivajući po mokroj kaldrmi, uputio prema svojoj poslovnici. Kao i obično, doimao se mirno i samozadovoljno. U svježem zraku ljetna halja od

mliječnobijele svile sijala je baš kao što mu na crnim, svilenim cipelama nije bilo ni jedne mrlje. U široki ovratnik zatakao je sklopljenu crnu lepezu a tamna kosa bila mu je besprijekorno zalizana sve do obrijana čela i skupljena u perčin ukrašen crnom svilenom vrpcom. Teško bi bilo u gradu naći ljepšeg muškarca njegove dobi, muškarca kojega bi bilo tako ugodno pogledati. Njegove oči, koje su sve vidjele, zaustaviše se na Davidu i on stade da ga pozdravi. Kako moj uvaženi brat, vaš otac? zapita Kung Čen.

Gospodine, nisam još jutros vidio oca odgovori David. Potrča niz stepenice neodoljivo zanesen Kung Čenovom pojavom, kao dijete što trči u susret nasmiješenu i veselu odraslom čovjeku. Godilo mu je, naime, da se osjeća mladim, čak djetinjastim, pred ovim moćnim a ipak ljubaznim čovjekom. U ovim danima prisnosti s rabinom osjećao se nekako većim i značajnijim.

Jeste li se molili svome bogu? upita Kung Čen istim glasom kao da je zapitao Davida da li je bio u kazalištu.

Rabin me je podučavao odgovori David. Kung Čen je oklijevao. Zatim će znatiželjno:

Oduvijek sam želio zaviriti u unutrašnjost vašeg hrama, ali slutim da to nije dopušteno.

Kako da nije! odgovori David. Ako je to vaša želja, molim vas, samo uđite.

Nije se želio vraćati u sinagogu a ipak je bio sretan što može ostati s Kung Čenom. Gotovo je ponosno pošao ponovo uz stepenice a stari vratar, gledajući ih u nedoumici, otvori im široke dveri i propusti ih.

Kako je sinagoga bila sada posve drugačija! Sunčeve zrake prodirale su s vedra neba a Kung Čen nije pokazivao ni straha, ni strahopoštovanja već samo uljudnu znatiželju. Sve je promatrao živahnim pogledom i raspoloženo je čitao naglas natpise odobravajući im.

Tako je naglas pročitao i ove retke s jedne okomite ploče: *Ako poštuješ nebo, zemlju, vladara, roditelja i učitelja, onda nisi daleko od pravog puta Mudrosti i Vrline.*“

Kad uzgledam u sve ono što su nebesa stvorila, ne mogu zatomiti divljenja i strahopoštovanja.“

Kad pogledam dolje, služeći našem vječnom Gospodinu, moram biti čist u duhu i tijelu.“Ove su izreke visjele na stupovima središnjih dveri koje su vodile u veliku prednju dvoranu i Kung Čen im se zbilja divio. On se okrenu Davidu i reče iznenađeno i zadovoljno:

Eto, mladi gospodine, vaš i moj narod vjeruje u ista načela. Kakva je onda razlika između nas?

Prije nego što je David stigao da odgovori, on naglas pročitao izreku koja je glasila:

Od vremena Abrahama, kada je naša vjera osnovana, pa do danas, mi kineski Židovi širili smo nauku božju a u zamjenu primili smo nauku Konfucija, Bude i Taoa.“

Kung Čen klimaše velikom obrijanom glavom u znak odobravanja. Išao je od jedne ploče do druge i svakoj je sve više odobravao. Ali najviše mu se svidjela ona na kojoj je pisalo:

Pred velikom Prazninom palimo mirisavi tamjan zaboravljajući joj ime i oblik.“

David i Kinez išli su jedan uz drugog sinagogom a svakome je od njih srce bilo zaokupljeno vlastitim željama. Kung Čen misljavaše u sebi kako se ne mora bojati da uda kćerku u kuću u kojoj je vladala mudrost prilično bliska mudrosti Mudraca, a David je osjećao kako je nestalo onog tereta što ga je pritiskao od onoga dana kad se Kao Lien vratio iz zapadnih zemalja. Već ga je sama prisutnost Kung Čenova razvedrila i obasjala i spona, koje su bile stegle Davidovu dušu, sada su popustile. Ovaj dobri čovjek zacijelo ne može posve biti u zabludi, a možda rabin opet nije posve u pravu. Tračak nade i utjehe ušuljao se u pore Davidova bića i poslije toliko dana, za kojih nije osjetio radosti, on je opet počeo čeznuti za užicima. Odjednom zaželi da izađe na osunčane ulice s kojih je kiša sprala prašinu i da luta uokolo onako dokono kao nekoć. Činilo se kao da je biootišao na put u neku tmurnu zemlju i sada se opet vratio kući. Znao je da se tako osjeća

zahvaljujući Kung Cenu, tom stasitom ugodnom čovjeku što se polako kretao uz njega.

Dok su tako hodali, Kung Čen se divio svemu što je vidio, kamenim spomenicima, spomensvodovima, velikim kamenim vazama u obliku lotosova cvijeta što su stajale u vrtu, kupaonici i klaonici. Pred kupaonicom i klaonicom u čudu se obratio Davidu i zapitao što će one u hramu. Kad je čuo da se po židovskom vjerovanju tijelo mora oprati prije obreda, zaklimao je glavom odobravajući, ali se začudio kad mu je David rekao kako njihova vjera zahtijeva da se životinji, koju se ubija za žrtvu, iščupaju žile i upitao je odakle takav običaj. Kada je čuo priču o nekom Jakovu koji se borio s anđelom, nasmijao se u nevjerici.

Što se mene tiče reče ja sam protiv ubijanja, čak i ako to služi obredu. Zatim se glasno nasmije: Kažem tako, pa ipak kad preda me stave probrani komad svinjetine pojedem ga s istim užitkom kao svatko drugi! Svi smo mi ljudi.

U međuvremenu se David zabrinuo da rabin možda još nije otišao iz unutrašnje prostorije. Što će biti ako je još ondje i ako se razljuti što David sa sobom vodi Kineza? Koraćao je polagano i zastajkivao kad god je mogao, ali je napokon morao prići vratima Svetišta gdje je zbilja ugledao rabina pred škrinjom, zadubljena u molitvu. Premda ga je zbog toga bilo stid, u ovom je času bio sretan što je starac slijep i što ih ne bi mogao vidjeti kad bi podigao glavu. Kung Čen zastane na pragu i pogleda Davida.

Stari učitelj! prošapta on.

Moli se odvrati David također šaptom. Upravo su se htjeli povući kad li rabin podiže glavu.

Sluh mu je bio vrlo izoštren i on je čuo i korake i šapat.

Davide, sine! zazove glasno. Vratio si se! Rabin je bio požalio što se razljutio i obratio se molitvom Svevišnjem da se David vrati, te je sada pomi

11 Peonija, cvijet Istoka

161slilo kako mu je molitva uslišana. S ispruženim rukama pođe prema vratima.

David bi uzmakao ali Kung Čen, uvijek spreman da pomogne, korakne naprijed.

Budite oprezni, stari učitelju reče. Rabin stade a ruke mu se opustiše.

Tko je to ovdje? upita strogo.

Kung Čen, ne pomislivši ništa zlo, spremno odgovori:

To sam ja, trgovac Kung Čen. Vidio sam na vratima sina moga prijatelja Ezre i iz radoznalosti zamolio ga da me uvede u unutrašnjost hrama.

Na to rabin odjednom planu srdžbom i poviče na Davida:

Zar na ovo mjesto da dovedeš stranca?

Ove bi riječi Kung Čen prečuo i uzeo ih kao sujevjerje starog svećenika, ali se osjetio dužnim da uzme Davida u obranu pa zato reče prijateljskim glasom:

Smirite se, stari učitelju. Nije on mene pozvao. Ja sam kriv.

Ti si sin Adamov neumoljivo će rabin a on je sin božji.

Krivnja je na njemu.

Kung Čen se silno iznenadi.

Ja nisam sin Adamov objasni on. Među mojim precima nema toga imena.

Svi su nevjernici sinovi Adamovi reče rabin. Sada i Kung Čen osjeti kako ga obuzima srdžba.

Ne želim da me nazivaju sinom čovjeka o kojemu nikada nisam čuo. Govorio je blagim glasom jer je držao da se čovjeku njegova položaja ne priliči da pokaže srdžbu, naročito prema starcu.

Ne volim štoviše čuti da netko samo sebe i svoj narod naziva sinovima božjim. Budite sinovi svoga boga, ako vam se to sviđa, ali bogova ima mnogo.

Samo je jedan istiniti bog i Jehova mu je ime reče rabin drhteći cijelim tijelom. To govore i sljedbenici Muhameda u gradu ozbiljno će Kung Čen ali oni ga nazivaju Alahom. Je li on isto što i vaš Jehova?

Nema drugog boga osim našega povišenim će glasom rabin. On je jedini istiniti bog!

Kung Čen se zagleda u njega a onda se okrenu Davidu:

Stari učitelj je lud primijeti on. Treba ga žaliti. To se često događa kad ljudi previše misle o bogovima, duhovima i svim tim nestvarnim bićima. O onome što nije ovozemaljsko ne znamo ništa.

Ali rabinu nije bilo do Kung Čenove samilosti.

Znamo i o onome što nije ovozemaljsko! poviče snažnim i odlučnim glasom. I zato je bog obdario moj narod da podsjeća čovječanstvo na njega, jedinog vladara. Za ljudsku dušu mi smo kao ose. I nećemo šuštat i dok čovječanstvo ne povjeruje u istinitoga boga.

U Kung Čena je nestalo sve srdžbe i on najljubaznije reče:

Bog... ako ima boga ... ne bi jednog čovjeka stavio ispred drugoga ili jedan narod ispred drugog. Pod nebom smo svi jedna obitelj.

Kad je to rabin čuo, nije više mogao izdržati. Podigao je glavu i molio se svome bogu:

O, bože, počuj kako ovaj poganin huli!

Dok su se dvojica starijih prepirali, David je šutke stajao pognute glave i sklopljenih ruku. Njegova je duša lebdjela između ova dva čovjeka.

Kung Čen mu se obrati:

Pustimo starog učitelja neka se tako moli ako mu je od toga lakše. Ja ne vjerujem ni u jednoga boga, pa niti jedan od njih ne može uvrijediti ni mene, ni moga boga... Pozdravljam vas obojicu.

On pođe dostojanstveno prema vratima a onda se uputi istočno od izlaza. David, razapet između samilosti i stida, potrči za Kung Čenom i stigne ga.

Molim vas da mi oprostite reče. Kung Čen se okrene blagim licem prema mladiću. U njemu više nije bilo ni traga srdžbi. Govorio je posve ozbiljno:

Nisam povrijeđen i prema tome nemam što da vam praštam. Ipak, reći ću vam nešto, za vaše dobro. Nitko na svijetu ne može ljubiti one koji sebe nazivaju jedinim sinovima božjim. Rekavši to, Kung Čen ode svojim putom. David je oklijevao na pragu a riječi koje je čuo urezale su mu se u mozak. Ni

pod koju se cijenu ne bi mogao vratiti rabinu. Ali nestala je u njemu i želja za bezbrižnim užitkom. Breme njegova naroda opet se tisućoljetnom svojom težinom spustilo na nj.

Osjeti kako mu se steže grlo i, vrativši se u sinagogu, sakrije se pod svod i gorko zaplače.

Toga sparnog ljetnog jutra Peonija je vidjela Davida gdje odlazi s rabinom te požuri da proviri kroz prozor i uvjeri se nije li i Lea s njima. Ali Lea je sjedila i vezla i Peonija se opet neopazice povuče. David se kasnije vratio kući i ona pođe njemu da ga upita želi li nešto. Ali on je otpusti rekavši da želi biti sam.

Svatko u ovoj kući želi biti sam“, mislila je Peonija gotovo ljutito. Osjeti kako je obuzima neka čudna razdraženost. Otkako mu je predala onu pjesmu, David joj nije više ništa rekao. Nije je nijednom pozvao da dođe k njemu, niti je napisao novu pjesmu. Sve što je Peonija znala bilo je da je pjesma, za koju je mislio da ju je napisala Kueilan, ležala u ladici njegova stola. Svakog dana kad bi on otišao, ona bi otvorila ladicu i našla bi je ondje pod utegom za papir od crnog jantara. Preostalo joj je jedino da čeka da prođe i taj dan.

Peonija je izvrsno poznavala vještinu da prstima ublaži duševnu ili tjelesnu bol. Tome ju je naučila Vang Ma i uz to joj je pokazala središta koja izazivaju bol u tijelu i duge spletove živaca i krvnih žila. Katkada bi Peonija tako ublažila boli gospođi Ezra, a ponekad i Davidu. Na njezino veliko iznenađenje, toga toploga dana, čak iako je oluja rashladila zrak, Ezra ju je pozvao da mu istrlja sljepoočice i stopala. Nikada ne bi mogla pomisliti da bi taj snažni dobrodušni čovjek moga igdje osjetiti bol. Ali kad je te večeri ušla u njegovu sobu, on je sjedio opušten u stolici i kad je stala iza njega i započela posao, osjetila je kako su mu sljepoočice nabrekle od krvi i napipala je tvrde bolne čvoriće na potiljku.

Vaša je duša potištena, gospodaru reče tihano. Znala je razlikovati različite vrste bola u ljudskome tijelu: tjelesnu bol, duševnu bol pa čak i umne patnje.

I jesam potišten odgovori Ezra. Zabaci glavu unatrag, sklopi oči i prepusti se njenim pokretnim prstima.

Ona više nije progovorila a i on je neko vrijeme šutio. I ona mu je trljala živčane čvorove i pritiskivala žile na glavi, kako bi mu protisnula krv.

Onda odjednom Ezra reče:

Kakve li nježne snage u tvojim rukama! Tko te je naučio toj vještini?

Nešto me Vang Ma poučila a nešto znam i sama od sebe.

Otkud znaš? upita on. Oči nije još otvarao ali su mu se usne lagano smiješile.

I ja sam katkada tužna reče ona svojim veselim glasićem.

De, de našali se on. Zar ovdje, u ovoj kući, gdje smo svi pažljivi prema tebi?

Istina je da ste pažljivi reče ona ali ja dobro znam da ne pripadam posve ovoj kući. Nisam tu rođena, niti sam vaše krvi.

Ali ja sam te kupio, Peonijo reče on blago.

Da, platili ste za me novcem odgovori ona. Ali to me ne može učiniti posve vašom. Ljudsko se biće ne može u potpunosti kupiti.

Činilo se da on razmišlja o onome što je rekla dok mu je trljala snažne mišiće na zatiljku. Kad je završila, skinula mu je cipele i počela mu trljati noge. On se osvježi, uspravi i reče: Pa ipak, ti si mi kao vlastita kćerka. Zapravo, da sam pravedan, ne bih ti smio dopustiti da mi liječiš noge. Vaš svijet toga ne poznaje. Ali u zemlji odakle moj narod potječe, kćeri to čine. I u Indiji također. Kad sam jednom putovao s karavanom kroz Indiju, vidio sam kako ondje liječe noge.

Noge nose teret tijela, glava teret uma a srce teret duše nježno odgovori Peonija. I nije važno što će moji ljudi reći. Što bi i mogli reći? Rekli bi da je to strani običaj. Vi znate kako je moj narod trpeljiv. On sve dopušta.

Znam reče Ezra. To su najljubazniji ljudi na svijetu, a prema nama najbolji od svih.

On duboko uzdahne i Peonija je znala na što misli. Unatoč tome ona ga upita:

Zašto uzdišete, gospodaru?

Zato što ne znam što je pravo odgovori Ezra. Ona se slatko nasmije.

Vi uvijek govorite o onome što je pravo i onome što je krivo reče. Trljala mu je tabane koji su bili tvrdi i široki ali savitljivi. Nastavi onako vedro kako je i započela:

A što bi drugo moglo biti pravo već ono što čovjeka čini sretnim i što bi moglo biti krivo već ono što ga čini tužnim.

Ti možeš tako govoriti, jer ne razmišljaš o nebu i zemlji reče on.

Ja znam da pripadam zemlji ona će prostodušno.

A mi, eto, pripadamo nebesima doda on. Peonija bijaše završila posao i ponovo ga je obula.

Vi i ja govorimo o nebu i zemlji reče ona ali mislimo na nešto drugo.

Na što mislimo? upita on. A znao je i te kako dobro.

Ona ćučnu i pogleda ga.

Mislimo na Davida reče blago.

I ti misliš na njega reče Ezra. Ja uvijek mislim na njega odgovori Peonija. Klekne, pogleda ga i odluči da mu sve kaže. Znam da je to ludo od mene, gospodaru, ali ja ga volim reče prostodušno.

Naravno da ga voliš reče Ezra srdačno. Odrasli ste kao brat i sestra.

Da, ali mi nismo brat i sestra reče ona. Ja ga volim drugačije.

Ezri postade vrlo nelagodno. Da je ikad mislio o tome, morao bi znati da mlada, nježna i lijepa djevojka ne može živjeti uz Davida i služiti ga a da se ne zaljubi u njega. Sjeti se vlastite mladosti kad se bio zagledao u Vang Ma. Sada ga na tu pomisao obli rumen, jer ona je već odavno samo služavka i ništa drugo. Ali dobro se sjećao vremena kad mu je bilo

šesnaest godina, a njoj isto toliko i kad ga je njezina ljepota navela da kaže ocu kako se nijednom drugom neće oženiti. Zvali su je tada Jantarov cvijet. Jantarov cvijet! Sjećanje na to ime pokrenulo je nešto već odavno umrlo u njemu. Bila je ljepša od Peonije, svjetlije puti, viša, nos joj je bio pravilniji a usta tananija.

Otac mu se grohotom nasmijao.

Pa ta je djevojka robinja! povikao je. Moj sin se ne može oženiti služavkom!

Ona više neće biti služavka ako je učinim svojom ženom govorio je mladi Ezra strasno.

Njegov se otac naglo prestao smijati.

Ne budi lud zapovjednički je rekao sinu. Ne tiče me se što radiš s robinjom, sve dok ja o tome ništa ne znam. Ali tvoja će žena biti Naomi, kćer Jude ben Izaka.

Ezra se preplašio. Naomi je u ono vrijeme među mladićima njihove zajednice bila na glasu kao najljepša Židovka u gradu. On bijaše toliko osjetljiv i tašt da je odmah zamislio kako će mu prijatelji zavidjeti kad im to bude rekao. A Juda ben Izak pripadao je obitelji koja je bila toliko bogata da su njenim novcem ponovo sagradili sinagogu, poslije poplave u prošlom stoljeću. Oni su, istina, uzeli kinesko prezime Si. Ali Juda je govorio da je to samo zbog poslova.

Ezra reče Peoniji koja je još uvijek klečala i gledala u njega: Čuvaj svoju ljubav za sebe, dijete. Nemoj da u kući nastane pometnja. Sve u svoje vrijeme, molim te.

Tako je, na svoj način, ponovio ono što je njemu otac rekao u mladosti. Bilo bi ludo Peoniji spomenuti riječ konkubina“, jer gospođa Ezra nikada svome sinu ne bi dopustila da ima konkubinu. Ali Peonija je dobro shvatila što on misli i ukočila se kao mali kip gledajući u njega jasnim pogledom koji je znao biti tako veseo, ali je sada bio tužan.

David će biti silno nesretan ako se oženi Leom reče tiho.

Ezra slegnu snažnim ramenima i ispruži ruke.

Opet ćeš mi donijeti glavobolju potuži se. Pođi, drago dijete, i ostavi me samog.

Ona uvid je da on neće htjeti više ništa reći. Iako je inače bio velikodušan i popustljiv, kao gospodar nije zaboravljao da je ona samo robinja koja treba da drugima ugađa. Srce joj se steglo. Ona ustane, pokloni se i već pođe kad se Ezra raznježi. Podiže ruku i reče:

Stani, dijete. Imam mali dar za tebe što ti ga je donijela karavana. U kući je bio takav metež da sam ti ga zaboravio dati. Otvori onu kutiju i pogledaj što ima u njoj.

Pokaže glavom prema pokoštenoj kutiji na stolu. Peonija pride i otvori poklopac. Unutra je ležao zlatan češalj.

To je za mene? upita ljupko rastvorivši oči.

Za tebe reče Ezra smiješeći se. Stavi ga u kosu.

Zar sad, ovako, bez zrcala? usklikne Peonija naoko zaprepaštena.

Ezra se nasmija.

Pa dobro, uzmi ga i neka ti je sa srećom.

Hvala, stari gospodaru reče Peonija. Tisuću puta vam hvala. Hajde, nemoj mi zahvaljivati odgovori Ezra ali ona vidje da mu je drago. Volio je darivati druge i htio je da svi budu sretni. Veselio se gledati Peonijin smiješak i ona se trudila da bude oduševljena. Bio je to doista lijep češalj, a ona je voljela svaku lijepu stvar. Ali, ona više nije bila dijete i igračka je više nije mogla zadovoljiti. Otišla je potištena srca. Kad je Peonija izišla, Ezra je ostao u tjeskobnim mislima.

Često bi teško i nemirno uzdahnuo. Bio je toliko neoprezan, da je već jednom ili dvaput značajno spomenuo Kung Čenu, premda kao u šali, njegovu Treću kćer i Davida. Vaša i moja kuća, a, uvaženi brate? Što je poslovni ugovor u usporedbi s djecom i unucima što niču iz dva udružena korijena?“

Kung Čen se smiješio i klimao glavom ne govoreći ništa.

Sada se sve pobrkalo mišljaše Ezra u sebi. Često se čudio zašto se njemu, koji uvijek želi sreću svima jednako kao i samome sebi, tako često dogodi da nikome ne može pružiti sreću a najmanje samome sebi. Bilo mu je, na primjer, vrlo neugodno što rabin živi u njegovoj kući dobar čovjek, naravno, ali koji o životu misli samo onako kako to poučava

Tora. Tora je, dakako, bila rabinov posao, ali je to unijelo nemir u kuću. Nikome nije drago da ga netko vječito podsjeća na prošlost. Tako je čak i njemu u vlastitoj kući bilo neugodno kad bi susreo slijepog starca kako pipajući luta hodnicima. Izbjegavao ga je i kad bi sreo rabina samog, toliko bi se ponizio da bi se šutke ukipio i na taj način iskoristio starčevu sljepoću.

Ezra neko vrijeme razmišljaše o Lei. Ona je ljepša i skromnija nego što je bila njegova Naomi. Jedva da je ikad s njom progovorio, ali katkada, uvečer, kad bi se zatekla u breskviku, vidio ju je kako koraca tamoamo pod drvećem, a ponekad bi podigla ruku i ubrala breskvu. Breskve su bile izvrsne te godine. Ona se nije toliko nametala kao što se nametala Naomi, i to još dok je bila djevojka. Možda bi David mogao s njom biti sretan. David je jači nego što je on bio u mladosti i sposobniji da se uhvati u koštac sa svojeglavim ženama. Tada se Ezra prisjeti da u posljednje vrijeme nije često viđao sina. Prošlo bi, otkako je rabin podučavao njegova sina, i više dana a da osim pozdrava o ručku ne izmijene ni riječi. Žustar, kakav je bio, skoči na noge i odluči da istoga trena, pa ma koliko već bilo kasno, pođe sinu.

Mislio je i na Peoniju. Da li je David znao za njenu ljubav? S njim je u mladosti bilo drugačije. On je sam priznao ocu svoju ljubav. Sada je djevojka, Peonija, prva progovorila. Ali to nije ono najvažnije. Bosonog, žustro pođe mjesečinom obasjanim prolazom prema Davidovoj sobi.

Peonija je otišla pravo u breskvik. Nije mogla spavati poslije onoga što joj je gospodar bio rekao. Jesu li već odlučili da se David oženi Leom? Je li zbog toga David tužan? Ako je otac na to pristao, onda više nikoga ne treba uvjeravati. Gospođa Ezra je pobijedila.

Obuze je panika. Hoće li joj Lea, kad postane mlada gospodarica, dopustiti da ostane u kući? Gospođa Ezra može još za života vladati ali će pravu vlast imati Lea. Ona će zapovijedati Davidu a David će zapovijedati majci. Da, gospođa Ezra će u svemu udovoljiti sinu ako se pokori

njenom velikom zahtjevu: da se oženi onom koju mu ona izabere.

O jadikovaše Peonija o, smiluj mi se, majko moja. Zazivala je majku koju nije ni poznavala. Onda se sjeti da ju je ta ista majka prodala pa zar je onda može čuti, bila živa ili mrtva?

Nemam nikoga osim same sebe“, mišljaše Peonija. Bolje da zazivam samu sebe. I ona se tiho obraćala samoj sebi napola u šali, napola očajno. Pomozi mi, Peonijo pomozi sebi, maloj sirotici učini sve što možeš za sebe!

Zađe u breskvik i ugleda Leu gdje sjedi na klupi pod voćkom. Imala je na sebi dugu bijelu halju opasanu zlatnim pašom a crnu raspletenu kosu svezala je zlatnom vrpcom. Mjesec ju je obasjavao i Peonija ponizno shvati da ona nema tih draži koje bi se dale mjeriti s Leinom ljepotom.

Zar ste ovdje, gospođice? reče Peonija najnevinijim glasom. Ne mogu spavati odgovori Lea.

I mene je mjesec probudio reče Peonija. Priđe Lei i pogleda kroz granje u puni mjesec. Onda pokaže malim kažiprstom:

Vidite li Staroga Čanga gore na mjesecu?

Staroga Čanga? ponovi Lea i pogleda gore.

On živi na Mjesecu i šalje nam slatke snove Peonija nastavi isto onako vedro: Kakve ćete snove zatražiti od njega, gospođice?

Lea je bila viša od nje i Peonija je, tužno uživajući, gledala njeno nevino i otmjeno lice. Bijaše odviše velikodušna da bi mrzila Leu zbog njene ljepote ali bi najradije proplakala.

Samo mi bog može podariti snove reče Lea. Glas joj bješe dubok i blag.

Peonija se nasmije.

Onda, vidjet ćemo tko je jači, Stari Čang ili vaš bog! i ona se prkosno spusti na koljena, dotakne čelom zemlju pa podiže glavu i vikne u pravcu mjeseca.

Podaj mi san koji želim, Stari Čang! Kad je ustala Lea ju je ozbiljno gledala.

Hoćemo li jedna drugoj ispričati snove? jogunasto upita Peonija.

Lea zavrti glavom.

Nećemo odgovori. Ja ne mogu povjeriti svoj san nikome. Ali ako ga usnijem, reći ću ti.

Gledale su jedna drugu. Peoniji je došlo da vikne: ali ja znam tvoj san tvoj san je da postaneš Davidova žena!“

Da to otvoreno izgovori, da kaže Lei da i ona voli Davida i da će se, kako to ona već zna i umije, boriti da ga odvrati od nje makar i samo za njegovo dobro oh, kako bi to bilo olakšanje! Ali ne reče ništa. Kad nešto znaš i prešutiš, imaš oružje u rukama. Laku noć, gospodice reče.

Laku noć odgovori Lea.

Rastadoše se, a kad se Peonija osvrnula na vratima, vidjela je Leu kako korača ispod drveća.

Kad je toga jutra David izišao iz sinagoge ostavivši u njoj rabina, nekoliko je časaka plakao. Onda se osvrnuo oko sebe. Nikoga nije bilo u blizini i nitko ga nije vidio kako plače.

Ovaj časak slabosti ga je okrijepio. Još je bio tužan, ali se oslobodio more. Nisu ga sputavali nikakvi novi osjećaji bog mu nije progovorio. Ostao je ono što jeste, što je oduvijek bio, i činilo mu se da ga to umiruje. Nije želio vidjeti ni rabina ni Kineza. Htio je biti sam; složi kapicu, stavi je u njedra i pođe sam ulicama lutajući uokolo; sve je vidio a ni za šta nije mario, pa ipak bijaše svjestan da mu se duša polako smiruje. Stigne tako do dvorišta konfucijskog hrama u kojem je bilo svega i svačega: mađioničara, žonglera, medvjeda na lancu i kosova koji govore, ali sve to, čemu se inače radovao, sada ga nije uveseljavalo. Gledao je ali se nije smijao. Vidio je ukusna jela koja su još topla stajala na tezgama prodavača, ponešto kupi, okuša, ali kako nije bio gladan, dade sve što je kupio prosjacima. Bio je osamljen a nije žudio za prijateljima. Pa ipak u toj tihoj tuzi i osamljenosti osjećao je kako prizdravlja. Misleći tako o svima koje poznaje a ne želeći nikoga vidjeti, on se usred poslijepodneva sjeti Kao Liena i obuze ga želja da njega vidi i razgovara s njim. Kao Lien će sigurno biti u

očevoj trgovini a oca po svoj prilici neće više ondje biti, jer je Ezra običavao da rano izjutra ode u trgovinu i da se rano vrati kući, dok Kao Lien nije volio ustajati prije podneva i zato je ostajao dulje u trgovini. David pođe k njemu.

Očeva trgovina bijaše vrlo velika. Zjapila je prema ulici a iznad vrata dugačke svilene zastave vijorile su na vjetru. Na njima je kineskim pismom stajalo da se ovdje prodaje strana roba svake vrste, na malo i na veliko. Kada Kung Čen i Ezra budu sklopili ugovor, kao što se Ezra nadao, onda će na tim zastavama pisati imena obadvojice. Za sada je na njima pisalo samo Ezra i sin“.

Kad je David ušao, namještenici i svi ostali koji ga poznaju, pokloniše se. On upita za Kao Liena i istoga časa ga jedan od njih povede u stražnji dio trgovine gdje je Kao Lien imao vlastitu prostranu i hladovitu sobu. Sjedio je za visokim pisaćim stolom i kistom nizao kineska slova u knjigu poslovanja. Ustade kad ugleda Davida i kako David nikada prije nije ovamo navraćao, nije mogao prikriti iznenađenje i neku vrst bojazni.

Zar tvom ocu nije dobro? upita. Vidio sam ga još prije jednoga sata.

Ja ga danas nisam vidio odgovori David. Htio bih govoriti s vama, striče, ako mogu.

Sjedni reče Kao Lien ozbiljno. Obojica sjedoše a Kao Lien je gledao Davida i čekao šuteći i tako susretljivo da je David odjednom otvorio srce.

Potišten sam sve otkako ste mi pričali kako ubijaju naš narod reče David. Osjećam da bi trebalo da učinim nešto... da postanem drugačiji čovjek. Čini mi se da nemam pravo da naprosto budem sretan ovdje, da se zabavljam i uživam u životu.

Čini li ti se da bi morao biti nesretan? upita Kao Lien i gorko se nasmiješi.

Znam da bi to bilo beskorisno iskreno će David. Ali mislim da ne bih smio ovako živjeti dok naš svijet gine, kao što ste mi pričali.

Rabin te je također podučavao reče mirno Kao Lien a majka ti je govorila da se moraš oženiti Leom.

Onda ste došli vi i donijeli nam one strašne vijesti reče David i otada osjećam da moram poslušati rabina i majku.

I možeš li tom poslušnošću iskupiti smrt naših ljudi? zapita Kao Lien.

Ne, ne mogu odgovori David. Onda se šakama Udari u prsi ali ovdje mogu sebi olakšati! Tako pripomenu Kao Lien ti bi, dakle, zbog sebe poslušao rabina i majku. Zašto ih onda ne poslušaj?

Zato što nisam siguran da li to zaista želim! poviče David. Htio bih da budem onakav kakav sam bio... dok ništa još nisam znao o našem narodu.

David je sjedio na niskoj stolici s jastucima, nižoj od one na kojoj je sjedio Kao Lien i kad je Kao Lien spustio pogled prema njegovom mladom licu, uznemirio se.

E, ali ti sad znaš reče i treba da znaš. Nitko ne može izbjeći istinu.

Što je to istina? upita David.

Kao Lien je dobro poznavao kuću u kojoj je mladić odrastao. Poznavao mu je oca, srdačnog, dobrodušnog Ezru, koji je volio užitke i u čije se žile umiješala struja kineske krvi baš kao i u njegove vlastite. Poznavao mu je i majku, gospođu Ezra, koja je bila ponosna na čistoću svog roda i koja je u sebi sačuvala sva drevna obilježja slobodnog naroda koji je nekada bio moćan a koji sada više nije slobodan i živi izvan domovine, podređen svim onim narodima po čijim se zemljama raspršio. Gospođa Ezra je cio svoj ponos prenijela na sina i ljubomorno je bdjela nad njegovim osjećajima.

Istina je reče Kao Lien da ti sam moraš biti načisto što si i sam moraš odlučiti što ćeš postati. Tvoja majka promatra cijeli svijet s vlastitog stanovišta.

Ali ona samo želi da me rabin nauči Toru upadne David. Kao Lien nastavi:

U tom ćeš slučaju gledati svijet i cijelo čovječanstvo kroz njena uska okna.

David se uznemiri.

Kao Liene, i vi ste Židov!

Ja sam mješanac suho će Kao Lien. Na duguljastom mu se licu pojavi tračak smiješka a onda se opet uozbilji. Istina je da mi se krv sledila kad sam vidio tijela poginulih u onim gradovima, ondje na zapadu. Ali to nije bilo samo zato što su bili Židovi već i zato što su mrtvi. Pomislio sam: zašto oni ili bilo koji drugi ljudi moraju onako umrijeti? Zašto su tako omraženi?

Da, zašto? ponovi David. To je ono što me neprestano muči. Kad bih to znao, čini mi se da bi mi sve bilo jasno.

Kao Lienove male oči se ukočiše.

Reći ću ti nešto što se ne usuđujem reći nikome drugome kaza on. Ali ti si mlad, ti imaš pravo da to znaš. Omraženi su zato što su se odvojili od ostalog svijeta. Za sebe tvrde da su izabrani od boga. Ja to dobro znam. Potječem iz velike obitelji i jedan od nas, moj treći brat, proglasio je sebe ljubimcem roditelja. Razmetao se time pred nama ostalima. Ja sam odabranik“, hvalisao se. A mi smo ga mrzili.

Kao Lienove usnice se još više stisnuše.

Mrzim ga još i danas. Rado bih ga vidio mrtvoga. Ne, ne bih ga sam ubio. Ja sam uljuđen, ja ne ubijam. Ali, ne bih žalio kad bi on umro.

U velikoj, tihoj i sjenovitoj sobi David je užasnuto gledao Kao Liena.

Zar mi nismo izabrani od boga? jedva izusti.

Tko to tvrdi osim nas samih? otpovrnu mu Kao Lien.

A Tora? nesigurno će David.

Nju su napisali Židovi ogorčeni zbog poraza reče Kao Lien, a onda nastavi: Evo istine, reći ću ti cijelu istinu. Bili smo ponosan narod. Izgubili smo domovinu. Jedina nada da se vratimo jest da se održimo kao narod. Jedina nada da se održimo kao narod jest da našu vjeru usredotočimo na jednoga boga, našeg vlastitog boga. Taj je bog naša domovina

i naš narod. U tuzi, u plaču i očajanju za svim onim što smo izgubili on nas ujedinjuje. I naši rabini nas iz pokoljenja u pokoljenje tome uče.

I to je sve? upita David tiho izmijenjenim glasom.

Za to su mnogi spremni da umru reče Kao Lien značajno.

I vi također? zapita David. Ja nisam reče Kao Lien.

David je šutio. Njegovo djetinjstvo rušilo se pred njim u prah.

U sjećanju su mu iskrsnuli praznični događaji: majka kako pali svijeće u predvečerje Sabata; Hanuka, ugodni praznik svjetla; lijepa Menora o kojoj je gorjelo u prozoru osam svijeća u znak sjećanja na onaj veliki dan kad su, pod sirijskim osvajačima, usprkos porazu na bojnopolju pobijedili u bici za očuvanje vjere; Purim, dan na koji su se Židovi sjećali bitke protiv Hamana, drevnog silnika. A najjasnije se sjećao vlastitog praznika kad je postao Sin zapovijesti.

Zar treba da zaboravimo što smo? svečano upita na kraju Kao Liena.

Ne treba reče Kao Lien. Ali treba da zaboravimo prošlost i da se više ne izdvajamo. Treba da živimo, ma gdje god bili, i da svoju snagu i sposobnosti dijelimo sa svima narodima svijeta.

On dugom uskom rukom prekri oči kao da moli. Sjedili su neko vrijeme tako u tišini, a onda dade znak Davidu da ga ostavi. David se diže i pođe prema vratima. Tu ga Kao Lienov glas zaustavi.

Ne znam da li sam pogriješio reče. Ali koju sam ti istinu mogao reći već onu u koju sam vjerujem? Ako želiš reći ocu i majci što sam ti govorio, reci im. Ne tražim da to bude tajna.

Molio sam vas da mi kažete istinu odgovori David i hvala vam.

Rekavši to, pođe kući.

Kad je Peonija otišla iz vrta gdje je ostavila Leu, vidjela je Davida kako ulazi kroz prednje dvorište te pođe za njim da ga upita da li je jeo i da li mu što treba. To bijaše njezina dužnost i ona je nije zaboravljala.

Jeo sam reče joj on. Onda izvuče kapicu iz njedara. Spremi je, molim te reče.

Pošto ga je poslušala, vratila se ponovo u sobu i ugledala ga kako sjedi za stolom i bulji u prazno. Zar ne mogu ništa više za tebe učiniti? upita ga nježno.

Ne možeš... osim da me ostaviš dok te ne pozovem odgovori on.

Gledao ju je tako strogo i ozbiljno da se nije usudila da ga na bilo što prisili. Sjedio je okružen knjigama, koje su otvorene ležale na stolu ili su pale na pod. Kad se sagnula da ih pokupi, reče joj oštro:

Pusti, namjerno sam ih bacio.

Nije joj preostalo drugo već da ga ostavi, ali bijaše očajna.

Nikada prije nije odbijao da joj kaže što ga muči. A što je drugo mogla učiniti već da ga i dalje voli? Zastala je časak u nedoumici da li da ode ili da ostane. Tada istančanim čuvstvom osjeti kako se on otuđuje od nje. U njemu se vodila borba koju ona nije razumijevala.

Moram to dokučiti“, mislila je u sebi. Pa ipak, ništa se ne može silom. Jedino joj događaji mogu koristiti.

Do sutra reče blago, a kad joj nije odgovorio ona ode u svoju sobu i spremi se na počinak.

Ako ništa drugo a ono smo pod istim krovom“, mišljaše ona kad je legla u krevetić. Stari Čang, podari mi snove!“ molila se mjesecu. Sklopila je oči i, pripremna na snove, utonula u san.

Kad se Ezra približio sinovoj sobi, vidje da u njoj gori jedna jedina svijeća i, nastojeći da ga David ne primijeti, proviri kroz rešetke na prozoru. Užasnua se nad onim što je vidio.

David je sjedio zadubljen u misli a lice mu je bilo tako blijedo i tako tužno da se Ezra prepao. Tako je to kad se dopušta starcima i babama da rade što hoće! A što ako izgubi to drago dijete, jedinog sina, zjenicu oka, nadu svog života i nasljednika u poslu?

Kao medvjed banu u Davidovu sobu. Peonija mu nije zagladila kosu nakon što mu je bila istrljala glavu a on je

zaboravio da stavi kapicu. Kovrčava kosa stršala mu je na sve strane. A dok je bio zadubljen u misli, cupkao je bradu tako da je sada bila poput metle.

12 Peonija, cvijet Istoka

177Bio je bosonog a odijelo mu bijaše neuredno jer se po običaju posvuda češkao dok je razmišljao i mozgao, te ga David sada zaista iznenađeno pogleda. Ali Ezra je već odlučio što će učiniti.

U ovakvoj noći, uz ovakvu mjesečinu ne mogu spavati reče Poslat ću starog Vanga Kung Cenu da vidi da li je i on budan i da li isto tako ne može spavati. Pozvat ćemo njega i njegove sinove i sastat ćemo se kod jezera. Dugujem mu večeru i večeras ću se odužiti. Stari Vang će unajmiti brod, pa ćemo naručiti vina, jela i pozvati glazbenike. Hajde... dođi... zajedno ćemo. ,

Vukao je Davida za ruku i razdragano mu se smiješio onako raščupan, bradat i gustih obrva. Kad je vidio da David oklijeva i da se koleba, on ga zagrlj:

Hajde, sine dragi mrmljao je. Mlad si... još si mlad... Ima vremena da tuguješ kad ostariš.

Očev topao dah, glas pun ljubavi i njegov snažni zagrljaj dirnuli su Davida. Bacio mu se u naručje i zajecao i nije ga bilo stid. Dobri otac će ga razumjeti. Ezra je čvrsto držao sina u zagrljaju. I njemu samome navališe suze na oči ali od gnjeva, te zaškrguče zubima i promrmlja:

Mučenje... to je... muče sebe i sve ostale. Sada već muče i djecu. Ne dam da te muče... zbog čega? Nije grijeh biti mlad. Osim toga, što mi znamo o bogu? Ti stari rabini...

Čuvši taj gnjevni rik iz očeva grla, David se odjednom usred jecaja nasmije. Ezra se odmakne i pogleda ga.

Tako je sine, smiješ se! Zašto se ne bi smijao? Tko zna? Možda bog voli smijeh, a? Hajde, obuci sada najljepšu odjeću i pođimo. Tiho, da nikoga ne probudimo! Probudit ću samo starog Vanga. Naći ćemo se na ulazu.

On ode uzdahnuvši od olakšanja.

David pođe u spavaću sobu. Čudio se kako mu je odjednom nekako laknulo u duši. Tmurna potištenost, koju je osjećao obdan, odjednom se pretvorila u svjetlu radost. Nije osjećao nikakva grijeha već jedino silno olakšanje zato što ga je otac na neki način oslobodio tuge. Umio se, očetkao kosu i ništa nije stavio na glavu. Obukao je dugu halju od svijetloplave kineske svile i opasao se širokim, crvenim, svilenim pojasom. Obuo je bijele, kratke čarape i crne, pustene, kineske cipele. Spremio se u tren oka i otputio se prema ulaznim vratima gdje ga je Ezra čekao.

Ezra je gledao sina raznježen od ljubavi. Bio je spreman da se suprotstavi bilo kome kako bi ga zaštitio čak i samome bogu. To je njegov sin i on ga ne da nikome!

Nisam ja Abraham reče odjednom. Ja te neću žrtvovati, sine moj.

On stavi ruku preko Davidova ramena i oni zajedno prođu kroz mjesečinom obasjana dvorišta pa kroz vrata na ulicu. Pošli su pješice prema jezeru. Bilo je već kasno ali nije bilo prekasno za provod. Sve su trezvene duše bile u krevetu i spavale, ali sve mlado i staro, što je voljelo život, uživalo je u mjesečini kako je najbolje umjelo. Ljeto je već bilo pri kraju, bližila se jesen, i lotosovi cvjetovi što plivaju na vodi umrijet će, plodovi će se otvoriti a sjeme će se razasuti. Bilo je vrijeme da se objema rukama zgrabi užitak.

Ezra je s Davidom prolazio ulicama koje su bile puste izuzev što je pokoja žena, kojoj se nije dalo ući u kuću, još sjedila na pragu. Neke su držale djecu na prsima i drijemale na mjesečini. Sin i otac stigoše do jezera gdje ih dočeka Kung Čen sa svoja dva starija sina, dva vesela mladića koja su jedva čekala da se zabave. Stariji je bio nalik na oca. U njega je bilo široko lice, male prijazne oči i blage usnice. Mlađi bijaše vitak i ljepuškast i podsjećao je Davida na sestru Kueilan! Mala Kueilan! U sjećanju mu se ukaže njeno lice i srce mu jače zakuca. Braća se glasno i živahno obratiše Davidu i rukovaše s njim. Objašnjavali su se s lađarima dok su dvojica starijih čekali na obali.

Nas dvojica smo istog soja Kung Čen reče Ezri. Upravo sam namjeravao poslati slugu da vas upita hoćete li nam se pridružiti da se zajedno provedemo na mjesečini kad je on na pragu sastao vašeg čovjeka.

Moj je sin u posljednje vrijeme mnogo učio reče Ezra ponešto suzdržano. Potrebno mu je da zaboravi knjige. Kung Čen je shvatio što Ezra misli ali je ostavio daljnji razgovor za kasnije kad im obojici vino bude malo udarilo u glavu. Ni Davidu nije ničim pokazao da su se danas već sreli. Sve u svoje vrijeme.

Dotle su mladići već našli brod za koji su smatrali da je najbolji i lađar ga je držao kukom za obalu, te se svi ukrcaše i smjestiše na širokoj, ravnoj palubi. Ezra i Kung Čen sjedoše pod svileni baldahin a mladići se ispružiše pod vedrim nebom na palubi. Na krmi je postarija lađareva žena raspirivala gorući ugljen u maloj zemljanoj peći i grijala vodu za čaj.

Kamo žele gospoda na večeru? zapita lađar.

A zašto nam ne bi donijeli večeru na brod? predloži Kung Čen. Tako su i odlučili, i lađar odvesla do gostionice koju su zvali Zlatna ptica“.

Nikad se još Davidu noć nije učinila tako krasna, društvo tako ugodno. U početku je šutio. Ležao je na leđima i gledao u vedro, obasjano nebo. Pod sobom je čuo blagi zvuk velikih lotosovih listova kako stružu o bokove broda. Okrene se, nagne se preko broda, otrgne jedan plod i otvori ga. Iznutra je srž bila bijela i suha, a u njoj su uredno nanizane ležale sjemenke. Uzimao ih je jednu po jednu, ljuštio zelenu koru i jeo ih, i blijedožute sjemenke su mu prijale.

Lađar se sagnu, uze praznu ljusku i pažljivo je spusti među lotosovo lišće.

Ona kornjača od starog Liua otkupio je lotos ove godine unaprijed objasni on. Naredio je policiji na jezeru da globi svakoga tko ubere plod. Ali jedite koliko hoćete, mladi gospodar, što više pojedete to će manje ostati starom Liuu! Jedino vas molim da mi date novčić da ga tutnem policiji u ruke.

Svi se nasmijaše i nitko se ne pobuni. A David je ležao na leđima i zurio u mjesec. Nije više htio ni na što misliti, ni o čemu razbijati sebi glavu, sumnjati, boriti se u sebi. Htio je živjeti i uživati život.

Brod se približio obali gdje se nalazila gostionica i dva mlada Kunga raspravljali su što da izaberu od jela.

Rakove, naravno reče Kung prvi.

Pržene na ulju, a ne kuhane dopuni ga Kung drugi.

Pripazite, svakako, mlada gospodo, da naručite jako vino uz rakove savjetovao ih je lađar. Krepko su jelo naši rakovi, jer se hrane otpacima što ih gosti bacaju s broda. A od krepke hrane nastaje i krepko meso.

Radije ćemo kuhane rakove javi se Kung Čen ispod baldahina. Bolje se osjeća ukus mesa.

I tako, nakon dogovora i razgovora, odlučiše se za rakove, zatim za pečenu patku s povrćem, kao prilogom, a na kraju za vruće kuhano proso s datuljama i prženim šećerom. Kung prvi dade narudžbu gostioničaru koji je na lađarev povik, nasmijan i veseo dotrčao do stepenica, na obalu, i uz svaku narudžbu, uzvikivao: svakako, svakako“. Napokon reče:

Gospodo, zar ne želite i glazbu? Jesti rakove onako kako ih ja pripremam, uz moje vino i na ovakvoj mjesečini, a sve to bez glazbe, isto je što i oženiti se djevojkom bez miraza.

Svi se nasmijaše i Kung drugi se osmjeli:

Pošaljite nam s jelom i tri pjevačice. Okrene se i lukavo pogleda oca: ■■ Hoće li tri biti dosta, oče?

Sasvim dosta, sasvim dosta reče Kung Čen lagano se osmjehnuvši. Gledat ćemo vaše djevojke i slušati ih kako pjevaju. To je dosta za nas stare. Je li tako, uvaženi brate?

Sasvim dosta složi se Ezra. Nasloni se na leđa i zadovoljno uzdahne. Život je lijep reče odjednom.

Za takve kao što smo mi dopuni ga Kung čen. Mi koji smo bogati, koji imamo svega, zašto da budemo nesretni? Nama nije potrebno da patimo. Vani, na širokoj ravnoj palubi, mladići su se izvalili na svilenim jastucima, koje im je lađar porazmjestio. Mjesečina svuda oko njih i nad njima ozarila ih

je, pa su bili nalik na bogove koji se odmaraju. Gostionica na obali bila je načičkana svjetiljkama, a iz svakog je prozora izbijala blaga svjetlost. Glasovi su se miješali s pjesmom, zvucima frule i udarcima bubnja.

Ezra je sve to već toliko puta vidio, ali tek je večeras shvatio što to znači. Sreću treba ubrati. U ovom je gradu bilo toliko radosti, pa ipak je u njemu bio i vječni rabinov jad koji je podsjećao njegove vjernike da moraju patiti. O čovjeku samome ovisi da li će izabrati sreću ili patnju. Da, tako je, to ne ovisi o rabinu. On je izabrao tugu, beskrajnu tugu čovjeka obuzetog bogom. On je tu tugu čak pretvorio u neku čudnu, tmurnu radost. Najsretniji je kad najdublje pati, kao noćni leptir što oblijeće oko plamena svijeće. Da, to je prava usporedba. U zanosu pred bogom čovjek oprži dušu. Ali zar moraju svi ljudi na taj način tražiti sreću? Neka rabin traži sreću gdje i kako hoće, ali ne smije zavoditi mlade ljude pogotovo ne ako je jedan od njih njegov sin.

Duboko ste se zamislili reče odjednom Kung Čen. Osjećam da ste uzbuđeni.

Razmišljam o sreći iskreno reče Ezra. Da li je ona dostupna svima.

Kung Čen napući glatke, pune usnice.

Siromašnom nije lako biti sretan odgovori on.

Nije lako ni onome čija sreća potpuno zavisi o drugom biću. Siromaštvo je vanjski razlog a ljubav unutrašnji. Ali ako se tko izdigne iznad siromaštva i zna umjereno ljubiti, ništa mu ne stoji na putu do sreće.

Kad kažete biće“ reče Ezra mislite li na ljudsko biće ili na boga?

Mislim na bilo koje biće odgovori Kung Čen.

Neki pretjerano vole drugo ljudsko biće i postaju robovi te ljubavi, drugi pretjerano vole svoje bogove i potčine se toj ljubavi. Čovjek se ničemu ne smije potčiniti. Onda je slobodan. Njihov razgovor prekinuo je lepršavi zvuk na vratima gostionice. Tri ljepušaste djevojke sidoše kamenim stepenicama a u rukama su nosile lutnju, cimbale i mali

bubanj. Bile su kao cvjetovi na vjetru: ružičasta, plava i zelena odjeća na njima lepršala je a crne glavice držale su visoko uzdignute. Za njima su konobari nosili košare s hranom, a lađareva žena prostrla je stolove. Posvuda se užurbaše, i začas je sve bilo spremno a lađar uputi čamac ponovo prema sredini jezera. Blistavo osvijetljena obala se udaljila a glasovi uskoro postali samo jeka.

Kung Cen pozva sve prisutne na večeru a konobar i kuhar dadoše se na posao. Tri djevojke sjedoše na pramac, leđima okrenute mjesecu a licem prema gozbenicima, svaka zasvira u svoje glazbalo i u jedan glas zapjevaše napjev, posve neujednačeno a opet tako čarobno da se mladići nisu mogli suzdržati a da se ne nasmiju. Djevojke su se činile kao sastavni dio noći i mjesečine, dražesne i čudesne. Visoki, nježni glasovi lutali bi i zastranjivali u napievu ali uvijek nekako skladno, a mladići su ih slušali i gledali ta jednaka, Bijela, liiepa lica, te velike crne oči bez strasti. I ta prekrasna noć, tankoćutna glazba i pjevačice, birana hrana, svako jelo začinjeno baš kako treba, ni premasno, ni preslatko svi ti užici prožeše Davida. Svako pretjeravanje povrijedilo bi ga poslije onoliko vremena što ga je proveo uz rabina. Njegova je duša bila odviše visoko podešena, da bi se mogao odjednom spustiti s neba na zemlju. Ali večeras je zemlja progovorila svojim čarima a nebo je šutjelo.

VII

Rabin se više nije vratio Ezrinoj kući. Kad je shvatio da je ostao sam u sinagogi i da je David otišao, pošao je svojoj kući. Kad je začula njegove korake, Rahela iznenađeno izađe iz kuhinje.

Zar vi, stari učitelju? usklikne ona. Hoću da budem sam reče joj on. Poruči gospođi Ezra da se više neću njoj vratiti i reci mome sinu da dođe kući.

A Lea? upita Rahela. Rabin je razmišljao.

Neka ostane ondje gdje je reče.

Rahela je zapanjeno gledala u starca. Bio je krajnje iscrpljen. Lice mu bijaše blijedo, a brada raščupana. Ruka, kojom je

držao štap, drhtala je i Rahela vidje da mu je glava napola uzeta, što dosad nije primijetila. Sve ju je to uznemirilo i ona ga povuče za rukav. Prije nego što pođem, skuhat ću vam zdjelicu juhe od prosa.

I ona odvede rabina u njegovu sobu u kojoj je sve držala spremno za njegov povratak. Starac joj se pokorio, ispustio štap i obrisao rukavom slijepe oči.

Oh, kako je ovdje dobro uzdahne on. Nisam bio sretan u dvoranama bogataša.

Vi niste sretni sve dok niste u bijedi, eto, takvi ste vi Rahela će vedro. Ležite, starce, i odmorite se.

Strogo lice ponovo mu poprimi ojađen izraz. Rabin se odjednom pribra.

Što si učinila s mojim krevetom? poviče. Bio je legao na uski ležaj od bambusovine pa se opet uspravio.

Rahela je podbočila ruke.

Stavila sam još jednu strunjaču pod rogozinu reče odlučno. Kostu su vam stare pa da ništa nemate ispod sebe!

Ali rabin ustade i uperi u nju slijepe oči.

Makni to, ženo! zapovjedi joj.

Rahela slegne ramenima, zavrti glavom i učini niz pokreta kao da odbija, ali je njegov glas bio tako jasan i odlučan da se nije usudila ništa reći. Na kraju joj ništa drugo nije preostalo nego da makne strunjaču i prostre rogozinu na tvrdi bambus. Tada rabin ponovo leže, uzdahne i prekriži ruke na grudima. Idi, ženo! zapovjedi joj, a duboki mu glas bijaše odlučan kao i uvijek. Idi i ostavi me s bogom.

Rahela ode negodujuć. Gundala je na tvrdoglavog starog sveca i stavila strunjaču u škrinju. Ali kako bijaše ljuta, ne ode odmah gospođi Ezra da joj preda poruku. Odgodila je to za sutradan. Kad ju je rabin upitao da li je Aron stigao kući, ona mu, da ga utješi, šlaga kako je Lea molila da ostane još dandva s njom. Rabin je na to uzdahnio ali nije rekao ništa. Izjutra je rano ustao, pojeo kašu od prosa i zadubio se u poglavlja iz Tore.

Pred podne, kad je znala da je gospođa Ezra već ustala, Rahela ode da preda poruku. Našla ju je kako nadgleda čišćenje ribnjaka u kuhinjskome dvorištu. Uzbunjene ribe bacakale su se u vjedrima dok su dva čovjeka grabljala muljevito dno. Gospođa Ezra je podjednako grdila i ribe i ljude i nije bila ni najmanje raspoložena da čuje ono što joj Rahela treba reći.

I što se to sad dogodilo? povikala je kad je Rahela zastala da bi došla do daha. Jučer je još sve bilo u redu. Zašto je napustio moju kuću?

Sve što ja znam jest da je rabin jučer sam došao kući iz sinagoge reče Rahela.

Gospođa Ezra pozove Vang Ma i Peoniju. Vang Ma nije ništa znala, a Peonija je znala samo to da se David sinoć kasno vratio s ocem.

Trebalo je da mi to kažeš reče gospođa Ezra.

Gospodarice, ja sam mislila da vi to znate odgovori Peonija. Gospođi Ezra nije ništa drugo preostalo nego da ih sve otpusti da odu. Zadržala je samo Peoniju da joj nešto zapovjedi:

Ja idem u svoju sobu da se okupam, a ti mi pozovi Leu. Peonija ode da pozove Leu a gospođa Ezra dade još zadnje upute dvojici radnika i zatim ode u svoje odaje. Peonija, ponašajući se kao prava sluškinja, nakašlja se pred Leinim vratima i, kad začuje njen blagi glas, uđe, pokloni se i samo reče: Moja gospodarica vas moli da dođete k njoj. Onda se ponovo pokloni i izađe. Zatim pođe u svoju sobu i ondje porazmisli neko vrijeme. Što se dogodilo između rabina i Davida? Je li Lea u tome sudjelovala? Nije mogla dulje čekati i pođe da poštopoto istraži onoliko koliko može. Bešumno je otrčala u vrt gospođe Ezra i sakrila se iza velikog cimetovog drveta koje je stajalo nasuprot prozoru. Jutro je bilo toplo i mirno i prozor je bio otvoren. Ovako sakrivena čula je odlučni i jasni glas gospođe Ezra kako se obraća Lei:

Kako možeš reći da ništa nije bilo između tebe i Davida? Svojim sam vas očima jednom vidjela u breskviku. I stajali ste vrlo blizu jedno drugome.

Lein glas je bio mekan ali uzbuđen:

Ali što ja mogu, tetko, ako... ako... se ništa više od toga nije zbilo. Onoga puta... da, bili smo vrlo blizu.

Cijelo posljednje vrijeme zajedno ste sjedili uz Toru poviče gospođa Ezra.

Jedva da je i progovorio sa mnom Lein glas potpuno zamre kad je ovo priznavala.

Gospođa Ezra plane.

Ti si kriva, Lea! Ti ništa ne pokušavaš. Ti samo čekaš.

A što mogu drugo nego da čekam? upita Lea. Peonija je slušala, crne joj se oči krijesile, a crvena usta napućila. Ah, znači da nije odlučeno! David ne voli Leu! A što ako je ipak voli? Ona se iskrade iza cimetovog drveta i otrči u Davidovu sobu. U dnevnoj sobi nije bilo nikoga i ona razgrne zastore i proviri u spavaću sobu. On je još uvijek spavao. Podnevno sunce obasjavalo je sobu. Ona je sinoć, kad mu je raspremala sobu, navukla zastore, ali ih je on ponovo zakvačio za teške srebrne kuke. Ležao je u bijeloj svilenoj noćnoj odjeći raširenih ruku i glave okrenute prema njoj. Srce joj je igralo od radosti. Još nije prekasno. Rabin je otišao a zaruka nije bilo. Radost joj je strujala žilama, izbijala na usne, sjala joj u očima i igrala u tijelu. Nikada nije prekasno za sreću.

Ona se ušunja u sobu i klekne kraj kreveta.

Davide! šaptala je. Davide!

On se probudi, nasmiješi, ispruži ruke prema njoj i zgrabi je za ramena.

Kako se usuđuješ da me probudiš? upita tek napola budan.

Podne je šapnu ona. Došla sam da ti nešto kažem ... nešto vrlo lijepo!

■ Što je to? upita on.

Ona je od puke radosti otezala da odgovori.

Sunce si ja u tvoje oči reče. I, gle, one nisu crne, u njima ima zlata!

Je li to ono lijepo? upita on, glasno se nasmija i razbudi se od vlastitog smijeha.

Sunce si ja na tvoje usne nastavi ona i one su slatke kao nar.

I zato si me probudila? upita on. Uspravi se, sad već potpuno budan.

Nisam šaptala je. Davide, slušaj me! Ona ga uhvati za ruku i pritisne je na grudi.

Davide, u podne... ona... će poći u budistički hram da prinese zahvalnicu. Bila je bolesna.

Osjetila je kako mu se ruka zgrčila.

I nisi mi ništa kazala reče.

Nisam ti htjela kazati reče ona. Sada joj je opet dobro, zaista. Davide, možeš se sam uvjeriti.

On se zagleda u nju i ona brzo nastavi.

Ako odmah ustaneš, donijet ću ti nešto da pojedeš i ti možeš ući na pokrajnja vrata hrama i vidjeti je kako ide srebrnoj boginji milosrđa u Južnom hramu.

Ali ona će znati da sam došao radi nje plašljivo će David. Peonija se nasmija.

Kako će joj biti drago! reče vragolasto. Ispusti mu ruku, ustane i stavi prst na usta.

Donijet ću ti nešto toplo za jelo. Ona otrča. On, treba požuriti! Zaustavi se tek toliko da uzme novčarku i onda izjuri na vrata Tihog uzmarka pa drvoredom zabrza do Kungove kuće gdje zatekne Ču Ma za ručkom. Debela stara žena držala je zdjelu riže pred ustima i u njih trpala rižu izmiješanu s mesom dok je slušala što joj Peonija govori.

Morate je nagovoriti da bude ondje, znate, u predvorju srebrne boginje milosrđa, a on će stići za jedan sat.

Sve je to Peonija izgovorila u jednom dahu.

Ali ako joj majka zabrani? pitaše Ču Ma.

Recite svojoj mladoj gospodarici neka plače, više, neka bilo čime prijeti. Recite joj neka kaže da je boli u grudima i da hoće da se pomoli. A on vam šalje ovo.

Ona isprazni novčarku u ruke Ču Ma a onda s ušiju skine naušnice od crnog jantara.

Ovo je od mene.

Ču Ma stavi zdjelu na stol i zavrti glavom, a Peonija odleti kući. Za nekoliko časaka donese iz kuhinje Davidu za doručak pokrivenu porculansku posudu punu vruće rižine kaše koja bi uvijek stajala na peći a za njom je išao sluga noseći meso i slana jela. Slutila je da će David više nego obično otezati i polako se oblačiti. I pogodila je. Kad je ušla u dnevnu sobu, njega još uvijek nije bilo unutra.

Mladi gospodaru! pozove ga ona.

Da li da odjenem crveno ili plavo? odvrati joj on.

■ ■ Tamnocrveno odgovori ona.

U plavom je odlazio u sinagogu a ništa ga na to ne smije podsjetiti. Poznavala je skriveno djelovanje boja: sivo sputava čovjeku dušu, plavo je razgaljuje i daje joj krila, a crveno, tamnocrveno čvrsto je drži uza zemlju.

David se uskoro pojavi i bio je tako lijep da je gotovo zaplakala. Nije pokrio tamnokosu glavu a tamnoputo lice, iznad bijelog ruba odjeće, bilo mu je rumeno i odisalo zdravljem.

Ali ona se savlada.

Hajde reče. Nemamo puno vremena. Dok je govorila, on podiže poklopce sa zdjela i sjede. Jeo je šutke i razmišljao. Da se nije sve ono jučer dogodilo, ne bi se sada mogao pokoriti Peoniji. Jer, zapravo nije osjećao veliku čežnju da ponovo vidi Kueilan. Lijepe male Kineskinje sjećao se rado, ali ne i strastveno. Danas ju je htio vidjeti naprosto radi samoobrane. Znao je da je Lea u kući a mislio je da je i rabin još uvijek tu i znao je da je u majke još uvijek onako jaka volja kao i prije. Trebalo mu je vremena da se sa svima suoči, vremena da se odluči da prije svega bude svoj. Prošla noć na

jezeru ga je smirila i utješila. Jutros se osjećao odmoren, snažan iako sam.

On se prihvati jela a zatim se ponovo umije, opere ruke u mirišljavoj vodi i bez žurbe očetka kosu. Sve je radio toliko sporo da se Peonija gotovo izbezumila.

Ona je sigurno već otišla i nećeš je vidjeti jadikovala je. O, kad li će se opet pružiti ovakva prilika!

On ju je neko vrijeme izazivao sporošću, čak se pretvarao da je još gladan dok ona konačno ne skloni posuđe i ne dade mu više da jede. Toliko je uživao što se opet može smijati i poigravati da je otišao u najboljem raspoloženju a Peonija je ostala da odnese jelo.

Do tog je časa Peoniji ljubav bila dovoljan razlog za sve što je činila, ali ono što se kasnije dogodilo dodalo je i mržnju kao razlog.

Rahela se, pošto je govorila s gospođom Ezra, uputi u sobu u kojoj je prije stanovao rabin zapitkujući poslugu kako da je nađe. Ondje je zatekla Arona još uvijek snena, koji je tek bio ustao iz kreveta. Reče mu da je otac zapovjedio da odmah dođe kući i pritom mišljaše kako je prava sramota što je ovaj štrkljasti krivonogi dječarac, duge uske glave, sitna iskrivljena lica i podmuklih žućkastih očiju rabinov sin jedinac. Čuvši očevu zapovijed, Aron se nije usudio usprotiviti. Umjesto toga zapita:

Odlazi li i Lea?

Ne, danas još ne odlazi odgovori Rahela. To ga je razljutilo. On progunda kako je otac uvijek pažljiv prema Lei, te stade vikati na Rahelu.

Nosi se, stara sudopero! Što stojiš tu i piljiš u mene?

Na to se i ona razbjesni i skreše mu:

Što se mene tiče, nadam se da nećete doći kući. Nije lak posao kuhati da bi se ovako nešto održalo u životu.

Ona ode a Aron, ostavši sam, poče sažaljevati sebe sama i malo proplaka. Nije mu se dalo napustiti ovu bogatu kuću gdje su ga, zahvaljujući ocu, hranili najboljim jelima i gdje su mu sluge u svemu služile. Ljutila ga je pomisao da se mora

vratiti u onaj skućeni život i pustu sobu. Nije volio ni oca ni Leu, ali ih se bojao jer oni bijahu dobri, a on to nije bio. I tako, sažaljevajući sama sebe i ljut na sve, stade se mrzovoljno oblačiti, a onda se otputi u blagovaonicu za poslugu da zatraži doručak. Slučaj je htio da kraj ribnjaka susretne Peoniju. Ugledao ju je prije nego što je ona njega vidjela a doimala se lijepo na jutarnjem suncu. Crna joj je kosa blistala, obrazi joj bili rumeni, na sebi je imala haljetak i hlače od blijedožute svile a u kosi bijelu gardeniju.

On se ogleda desno i lijevo. Nikoga nije bilo u blizini. Ona je koraćala nasmiješena i spuštene glave. Odjednom osjeti njegovu prisutnost kao da je osjetila zmiju kraj noge. Diže glavu, ustukne i u tom času on poleti prema njoj, zgrabi je i pritisne svoje usne na njene.

Nikada još nijedna usta nisu dotakla Peonijina. Osjetivši sada Aronova gadna, drhtava, topla usta, uhvatila ju je nesvjestica i muka. Zavrtjelo joj se u glavi i ona vrisnu ali toliko joj je bilo mućno, da se vrisak jedva ćuo. Tada osjeti njegovu ruku na grudima. Mućnina je proće, snaga joj se povrati zajedno s bijesom i ona se izbezumljena od srdžbe baci na Arona. Grebla mu je lice, vukla ga za kosu, ćuškala i udarala nogom kad je pokušao pobjeći; onda ga je jednom rukom uhvatila za kosu a drugom udarala šakom u lice. Za sve to vrijeme nije pustila glasa od sebe i samo je teško disala. Nije htjela da itko sazna da je na nju pala ljaga njegova dodira.

Na kraju, posve iscrpljena, obrecnu se na nj:

Usudi se da me još jednom dotakneš, prokleti ušljivće. Ubit ću te onim maćem, pa ćeš umrijeti isto onako kao i tvoji gmizavi preci.

Peonija je mislila na mać iz karavane što ga je David za sebe odabrao i što je sada visio na zidu u njegovoj sobi. Taj je mać imao izvanredno izbrušenu oštricu i Aron je bio uvjeren da bi Peonija bila kadra učiniti ono što kaže. Nije mogla izabrati uvjerljiviju prijetnju. Cijeli onaj drevni strah i slabost koje je bio naslijedio od predaka a koji su bili i dio same Tore, posve

obuzeše Arona. Stari je rabin bio snažan čovjek i mogao je uživati u gromovitim izljevima Jehove ali Aron bijaše slab izdanak i već se od svog bijednog, siromašnog djetinjstva bojao Jehove i mrzio ga. Čeznuo je za tim da bude bilo što drugo od onoga što je odista bio rabinov sin. Kad mu je Peonija spomenula pretke pokunio se i umakao.

Peonija ga isprati dugim, prezrivim pogledom. Onda je odlučnim brzim korakom pošla prema svojoj sobi i ondje se oprala i istr 1 jala od glave do pete, presvukla se, iščetkala kosu, namirisala i stavila na sebe najdragocjeniji nakit a u kosu svježi cvijet. Ali bijes je u njoj još uvijek plamtio. Sada će zaista osloboditi kuću od svih koji pripadaju Aronu. Kad se posve uredila, pošla je u Davidove odaje i ondje je čekala pretvarajući se da čisti, briše prašinu i popravlja lepezu od sandalovine koju je on bio slomio.

Obrazi su joj još uvijek bili rumeni od ljutine kad se David, za satdva, vratio. Sjedila je za stolom popravljajući krhku lepezu peruškom i ljepilom. Čim ga je ugledala, znala je da je vidio Kueilan. Ušao je radostan i zadovoljan samim sobom. Kad ga je pogledala, pomislila je kako se gizdavo drži muškarac koji vjeruje da je ljubljen. Ali odbaci tu pomisao jer je znala da ona potječe iz gorčine vlastite neuslišane ljubavi. Pažljivo je spustila lepezu, i, zaodjenuvši se u krajnju pokornost, ustala na noge. Njegove su je oči opet gledale onom starom milinom koja joj je toliko nedostajala.

Reci mi ulagivala mu se iako je znala da on jedva čeka da joj sve kaže.

Što da ti kažem? zadirkirao ju je.

Jesi li je vidio?

Zar mi nisi rekla da će ona biti ondje? odgovori on.

I je li bila?

Recimo da nije bila.

Na njegovo iznenađenje, Peonija najednom zajeca.

Ta što je to s tobom? upita je.

Ona zatrese glavom ne smogavši riječi. Pride joj.

Reci mi navaljivao je je li te tko povrijedio?

Ona klimnu glavom još uvijek jecajući i brišući suze rukavima.

Zar moja majka? zapita ljutito.

Onaj ... onaj ... oh, ne mogu izgovoriti njegovo ime! zavrti glavom. Plakala je tiho i ucviljeno.

Neki muškarac? uzvikne David. Ona klimnu.

Rabinov sin prošapta.

David je časak zurio u nju. Onda se naglo okrenuo i krupnim koracima pošao prema vrtnim vratima. Ali Peonija potrča za njim.

Ne, nemoj poviče. Nikada mu nemoj reći da znaš. To je prevelika sramota za mene.

Što ti je učinio? zapita David.

Ne... ne mogu ti reći promuca ona.

Nije valjda... poče David, a onda mu se lice zajapuri.

O ne, o, nije poviče ona. I da ne bi pomislio da se što mnogo gore zbilo, ona se nasmija kroz suze.

Istukla sam ga prizna. Uхватила sam ga za kosu i... i pljuskala po licu.

David se nasmija u gnjevnu užitku. Da mi je bilo da te vidim! Jesi li mu bar ostavila modrice, Peonijo? Idem da vidim!

Ne, čekaj umiljato će ona. Molim te, ovo što ti kažem je istina... Pritisnuo je svoje usnice na moje.

Proklet bio! David će najednom.

Peonija stavi mali desni kažiprst na usnice a oči joj se napuniše suzama.

Ja sam obeščašćena prošaputa.

Zar je David mogao a da je ne utješi? Stavio joj je ruke na ramena i zagledao joj se u meke crvene usnice. Prsti joj skliznuše s usana i ona reče najumiljati im glasom:

Dotakni mi usnice... Učini da budu čiste!

Ona se nagne malko prema njemu a on sagne glavu pokušavajući da se smije i da ovaj čin pretvori u igru; sagne se još niže dok mu zaista usnice nisu bile na njezinima.

Nikada prije njegove usne nisu dotakle ženska usta. Ovo je ipak samo Peonija, samo ona njegova mala Peonija koju je

tako dobro poznavao ali su svejedno njene usne sad bile
slatke i tuđe!

Ona se odmaknu a glas joj bijaše živahan i jasan.

Hvala reče ljupko. Sada mogu zaboraviti što sam doživjela.
Recite mi, mladi gospodaru, jeste li zaista vidjeli lijepu treću
Kungovu kćerku?

Promijenila se tako naglo da je on jedva bio kadar
progovoriti. Bio je posve zbunjen. Peonija je taj novi slatki
osjećaj topline što ga je probudila u njemu odjednom
prenijela na drugu osobu. Ne sluteći da ga Peonija podstiče,
mami i navodi na ono što ona želi, pustio je da mu se misli
vrate u hram i na onaj čas kad je stajao skriven iza velikog
Zapadnog boga čuvara. Vidio je Kueilan gdje ulazi a izvezeni
rub dugačke suknje od žutozelene svile meo je za njom
popločen pod. Neka stara služavka držala ju je za ruku i kraj
stamene snažne pojave mlada je djevojka bila nalik na malu
vrbu u proljeće. Prisjetio se i njena lica.

13 Peonija, cvijet Istoka

193 Da reče tiho vidio sam je. Bio sam zaboravio kako je
lijepa.

Nije li premalena? bočnu ga Peonija.

Malj usna je reče David nije viša od tebe. Ali ja volim male
žene.

A oči... Jesu li joj velike kao moje? Najljepše na Peoniji bile
su oči: bademasta oblika,
ravnih mekih i dugih trepavica, ne posve crne već tople
tamnosmeđe boje. Gledajući te oči David nije mogao a da se
ne sjeti očiju Kueilan, jer je prošao sasvim blizu nje:

Njene su oči najljepše oči koje sam ikada vidio. Na to se
Peoniji pojaviše rupice na obrazima i ona
pokri lice rupčićem da sakrije smijeh koji ju je obuzimao kao
i suze.

Jesi li govorio s njom? upita zatim.

Jesam reče David. Kad je pošla prema unutrašnjem
hramu, vidjela me je.

I što si joj rekao? navodila ga je Peonija.

Rekao sam joj samo kako se nadam da će mi oprostiti što sam došao da je vidim.

David je to izgovorio u žaru a onda je sjeo za stol i okanio se šale.

Peonijo reče ozbiljno ti znaš da se ja ne mogu oženiti kao svaki drugi čovjek. Ako se odlučim za nju a ne za Leu, povrijedit ću majku i rabina, pa čak možda i oca.

Ocu je stalo samo do tebe ubaci Peonija.

Da, ali među našim svijetom žene su jače od muškaraca reče David i ja ne znam što će majka učiniti.

Znade li i Lea... za ovu drugu? upita Peonija.

Ne zna odgovori David. Lice mu se rastuži. A ja sam joj dao povoda da pomisli... on zavrti glavom.

Peonija, koja je cijelo vrijeme stajala, sjede sada za stol nasuprot njemu. Ti si joj dao povoda da pomisli... da je voliš?

Peonija je pitala sitnim, uplašenim glasom. Zatim nastavi: Kako je to moguće? Vi niste razgovarali za vrijeme učenja. Stari je učitelj sjedio između vas.

Jednom, u breskviku... reče David i sav porumenje.

U breskviku? ponovi Peonija. Sto ste ondje radili?

Bilo je to sutradan pošto je stigla karavana nevoljko reče David. Svi smo bili nekako uzbuđeni.

A ona je došla tebi u vrt? poviče Peonija i, nagađajući, zaleti se: I ti misliš da bi ona imala smjelosti da od svoje volje dođe tebi u vrt? To joj je sigurno tvoja majka zapovjedila.

David je zurio u nju shvativši odjednom da bi to mogla biti istina.

Ako je majka... on udari šakama o stol, a Peonija kriknu i skloni lepezu koju je bila popravila.

David zabaci glavu a u očima mu zaiskri bijes:

Reći ću majci...

A Peonija ga pogleda preko lepeze koju je držala pred licem jer je voljela miris sandalo vine.

Zašto baš moraš nešto reći? ona će umiljato.

Dopusti da odem tvom ocu i kažem mu što osjećaš. Hajde, ja ću ti biti ženidbeni posrednik.

Ali David opet zavrti glavom.

Ipak, nije časno da ostavim Leu u nedoumici reče. Moram smisliti što da joj kažem.

Nemoj joj ništa govoriti molila je Peonija. Što nije rečeno, ne treba ni poreći. A kad se nešto izgovori, onda to već čvrsto stoji. O, a ona će biti silno ogorčena na tebe.

Lea ogorčena? ponovi David. A, tu se varaš! To je ono što me boli. Ona je tako dobra. Zbog nje, ne zbog majke, želio bih svim srcem da je mogu zavoljeti. On opet zašutje, oklijevaše i nastavi govoriti više za sebe. Mogao bih je voljeti možda... kad bi ona bila samo žena. Ali ona je mnogo više od toga.

13

195 Mislio je da je Peonija odviše djetinjasta da bi ga mogla shvatiti, ali Peonija je razumjela i bila je toliko mudra da šuti. Lea je nešto više nego žena ona je narod, i tradicija, i prošlost; ako se David oženi njome, on će se vezati uza sve to i morat će sve ponovno prihvatiti. Ako prihvati, više neće biti svoj ni slobodan jer će onda postati dio te drevne cjeline i na sebe preuzeti teret njihova stoljetnog čemera. Ali Peonija ne reče ništa. Mjesto toga ona skoči na noge, pljesnu rukama i lice joj poprimi uobičajeni djetinji izraz.

Dopusti da kažem tvom ocu! molila je.

A David, kojemu je mlado lice zasjenio neki neodređeni bol, nasmiješi se pomalo tužno.

Kako mi otac može pomoći? upita. I njega su upecali baš kao i mene sada.

O, ali on nije imao nikoga tko bi ga spasio reče Peonija blago. On u svojoj mladosti nije imao orhideju. Pomisli samo na ono malo stvorenje koje sada misli na tebe. Znaš li ti da ona misli na tebe? O, ti to znaš! Dopusti mi da kažem tvom ocu!

Poslušavši konačno njen nježni glas, on klimnu glavom a ona žurno ode kako je ne bi pozvao natrag. Pošla je, naravno, pravo Ezri i našla ga kako spava u naslonjaču od trske opruženih nogu a lepeza mu počivala na trbuhu. Hrkao je i iz početka ga nije mogla probuditi. Nakašljavala se, pjevušila,

zazivala ga tiho pazeći da ga ne probudi odviše naglo kako bi mu duša što luta našla put do tijela. Napokon ugleda cvrčka na kamenu podu, uhvati ga i stavi ga Ezri u bradu. Životinja se toliko prepala da je tužno zacvrčala, a Ezra se probudi, poče mahati glavom, pročešlja bradu prstima, nađe cvrčka i baci ga.

Vidjela sam ovog malog drznika kako vam je skočio u bradu, gospodaru reče Peonija umilno ali plašila sam se da vas ne probudim.

Nikad to još nisam doživio Ezra će iznenađeno. Ustade, protegnu se, zijevnu i zatrese glavom kako bi se razbudio. Ima li to kakvo značenje? Moram upitati neku vračaru. To znači sreću, gospodaru reče Peonija. Cvrčki dolaze samo u zaštićenu, bogatu kuću.

Ona natoči zdjelicu čaja iz čajnika što je stajao na stolu i pruži mu je objema rukama, a onda podigne lepezu što je pala na pod i poče njome mahati. Kad se činilo da se posve pribrao, ona otpoče svoju pripovijest:

Gospodaru, moram vam priznati jedan mali grijeh.

Još jedan? zapita on. Zijevnu, počеше se po tjemenu i nasmiješi se.

Moj mladi gospodar... vaš sin, gospodine... tu ona zastane. Ezra se najednom uznemiri. Činila mu se odviše sretnom. Zar je moguće da je David bio toliko lud pa joj je uzvratio ljubav? Nastat će metež u kući! Robinja! Što će učiniti gospoda Ezra?

Peonija je opazila užas u njegovim očima i pokušala se nasmiješiti. Dobro je znala što misli i srce joj je uzdrhtalo. Nitko, čak ni ovaj njen dobri gospodar, kojega voli kao vlastitog oca, ne drži do nje više nego do prijazne sluškinje koja je zato tu da bude korisna i pruža zadovoljstvo, i ništa više.

Ne bojte se reče ona nježno. Nisam ja ona koju vaš sin ljubi.

Rekla je to, ali je dobro znala da još uvijek može osvojiti Davidovu ljubav. Njegovo je srce odbilo Leu a Kueilan još

nije prihvatilo i u tu prazninu mogla bi stupiti ona i prodrijeti u njegovo srce. Ali ona je bila mudra. Nikada joj ne bi dopustili da zauzme položaj supruge pa čak kad bi to i postala, Davidov bi život bio bez spokoja. Ona ga je odviše voljela da bi ga mogla gledati nesretna, a i bila je odgojena u poslušnosti prema starijima. Nema sreće ondje gdje se poremete odnosi. Njoj nije dano da bude snaha u ovoj kući. Ona je kao i onaj mali miš što je izišao iz skrovišta i sam pleše na suncu. Tako i ona mora sama naći svoju sreću pod ovim prostranim krovom.

Koga to onda ljubi moj sin? strogo upita Ezra. Peonija podiže glavu i pogleda ga pravo blagim očima koje su, kad bi se potrudila, postale bezazlene kao u djeteta.

On još uvijek ljubi Treću malu gospođicu iz Kungove kuće reče.

Ezra svrnu pogled i ne odgovori. Cupkao je bradu, uzdisao, prstima čačkao usnice, premišljao ovako i onako ali mu ništa nije bilo jasno. Shvatio je samo kako duboko u sebi žarko želi da mu se sin oženi onom koju sam izabere i da bude sretan.

Zar ja nisam sretan s Naomi?“ zapita se.

Bio je sretan. Ako i nije volio Naomi onda kad su se vjenčali, nije žarko ljubio ni jednu drugu ženu. Ne, on nije volio Jantarov cvijet nije je volio toliko da bi se zbog nje odrekao roditeljske ljubavi. Da je David rekao da voli Peoniju, on bi ga izgrdio i zabranio mu da se njome oženi baš kao što je to u njegovoj mladosti učinio njegov otac. Ali kćerku iz dobre kineske obitelji Kunga ne može prezreti. Ona je po svemu Davidu ravna izuzev po vjeri. A mnogi su se Zidovi oženili Kineskinjama pa ipak nisu prestali biti Zidovi. Da, tako će on to objasniti Naomi.

Ezra je bio čovjek koji sve što smisli odmah i učini i, zaboravivši na Peoniju, naglo skoči na noge i pođe tražiti majku svoga sina. A Peonija se pitala da li je išta postigla. Slijedila ga je ustopice i sklonila se iza cimetovog drveta.

Ezra je našao ženu u njenim odajama loše raspoloženu.

Primijetio je to već s vrata ali je mislio da je neraspoložena

zbog kućanskih poslova. Gospođa Ezra je bila vrlo spretna i dobra kućanica i snuždila bi se zbog ukradena jajeta ili razbijene posude. Hladno ga je pogledala kad je ušao.

Ti danas nisi išao u trgovinu reče.

On se pokušava nasmiješiti i sjede za stol nasuprot njoj.

Nisam, jer sam noćas kasno došao kući prizna. Kung Čen me pozvao da gledamo mjesec. Poveo je svoja dva sina a i David je pošao sa mnom. Kako samo izgledaš! uzvikne ona. Zut si kao limun.

Ma hajde usprotivi se on. Neće baš biti tako strašno.

Oči su ti mutne nastavi ona ljutito. Kosa ti je kao vranino gnijezdo! Je li David previše pio?

Nisam ga još jutros vidio reče Ezra. Ona napući usne.

Govorila sam s Leom reče.

Ezra je ispod gustih obrva promotri lukavim nježnim pogledom.

O, Naomi uzdahne zašto ne bismo mladića ostavili na miru?

Ne znam što misliš reče ona ljutito.

On ne voli Leu nastavi Ezra. Ako se oženi njome, bit će to samo zato da tebi ugodi, i kakva će to sreća biti za njih oboje? Lijepo se lice gospođe Ezra zajapuri.

David ne zna ništa o ženama objasni ona. On je isto takva budala kakva si ti bio kad sam se udala za tebe.

Ja sam bio budalastiji blago će Ezra. Mijesila si me kao glinu, draga moja.

Ona se nije dala smesti.

Osim toga, Lea ga voli reče.

Onda je žalim odgovori Ezra.

Zašto? ona naglo okrene glavu da bi ga još jednom pogledala. Zašto bi je žalio?

Ezra reče:

Ja nisam... ni jednu drugu volio... ni jednu određeno.

Oči su im se srele i oboje svrnuše pogled. Jednoga trenutka, prije mnogo godina, upravo u ovoj sobi, ona ga je, onda još ponosna mlada žena izvanredne ljepote i strogih vjerskih

načela, optužila da se uvlači robinji u sobu. Oboje bi sada tvrdili da su na to zaboravili, ali oboje su se toga dobro sjećali,

Ako misliš Peoniju... gospođa Ezra će prigušeno. Ezra zavrti glavom.

Ne, ne mislim na robinju. Mislim na kćer Kung Čena. Gospođa Ezra ustade isto onako kao što je jednom davno ustala i pogleda ga odozgo.

Ne poviče nikada! Ja to neću dopustiti. Zašto opet o njoj govoriš?

Ali Ezra više nije bio onaj mladi, miroljubivi, dobroćudni čovjek. Postao je odlučan i snažan. I poslije tolikih godina zajedničkog života u kojima ju je konačno zavolio mogao se mjeriti s njom.

O, Naomi reče blago i okrutno u isti mah. Kad ćeš već jednom shvatiti da život ne traži za sve tvoju dozvolu? Rekavši to okrene se i ode. Peonija je iza cimetovog drveta razmišljala o onome što je čula. Da se vrati Davidu i da mu sve ispriča? Ali zapravo nije čula ništa novo, nego opet onu staru svađu dvoje roditelja. Bolje će biti da pričeka dok spor ne završi onako kako to nebesa hoće.

Iskrade se iza drveta i vrati u svoju sobu.

Gospođa Ezra je natjerala Leu u očaj. Nije to namjeravala ali, kako ju je vlastiti strah razdražio, kinjila ju je, korila i gonila sve dok se Lea nije izbezumila. U ovoj kući, za koju je vjerovala da će joj biti utočište, nije se osjećala sigurnom usprkos svim nadama! Majčina prijateljica, ona koja je bila najbliža njenoj majci, bila je kivna na nju. Što će biti ako je gospođa Ezra otjera? Pred očima joj se ukazala sva sumornost života u očevoj kućici. Kad on umre, ona će ostati sama bez igdje ičega izuzev bijesnog milosrđa gospođe Ezra. Istina, Aron je tu, a to je još gore nego da je sama. Ustrašena i očajna, ona se prestala braniti i utonula je u potpunu šutnju. Što god bi gospođa Ezra rekla, ne bi odgovarala. Stajala je pognute glave dok bi gospođa Ezra govorila i govorila. Ruke, koje je držala sklopljene pred sobom, bile su

tako hladne da se činilo kao da su se smrzle. Cijelo joj je tijelo bilo kao isprebijano i teško a mozak joj je otupio. Kad se na kraju gospođa Ezra obrecnula na nju: Odlazi... i da te neko vrijeme više ne vidim!“ Lea se okrenula i otišla a da nije znala kamo ide.

Nije se ljutila na gospođu Ezra. Ona je i te kako razumjela duševnu patnju koja je natjerala ovu širokogrudnu, dobru ženu da zapadne u takav gnjev. I gospođa Ezra je očajna i samo je iz očaja tako okrutna

iz očaja i iz ljubavi. Gospođa Ezra voli Davida više nego ikoga, više nego što voli boga, i to je razlog što hoće da zadrži svog sina, da ga zadrži u vjeri svojega naroda. U njenim je snovima on vođa koji bi ih sve jednoga dana mogao povesti u domovinu. Sve je to Lea znala. Ona je jasno proniknula u srce gospođe Ezra i ništa je, što je ondje vidjela, nije moglo razljutiti jer je sve dobro shvaćala.

Ne, nije gospođa Ezra kriva već ona, Lea, ona je pogriješila. Nije znala u Davidu probuditi ljubav i želju da se njome oženi. Zar mogu čak i Davida kriviti?“

pitala se smjerno. Cijeli njen život sastojao se u tome da vodi kućanstvo za dvojicu muškaraca. Podigla je ruke i pogledala ih. Vang Ma ju je učila kako da ih natrlja uljem i ona je to usrdno pokušavala ali u radu i siromaštvu ruke su joj odebljale i sada se tu više ništa nije dalo popraviti.

Pokušavala je da uči Toru, ali je cijelo vrijeme, dok je sjedila za knjigom, mislila i sanjala o Davidu. On je nije niti jednom pogledao, niti jedinim znakom nije pokazao da se sjeća onoga dana kad mu je ona uzбудila srce, onoga dana kad je karavana stigla i kad joj je bog pomogao. Ali odonda ona nije učinila ništa nije čak ni tražila božju pomoć. Umjesto toga, prosanjala je dane vjerujući uludo. Sada je, hodajući naslijepo hodnicima, terasama i dvorištima i ne videći ništa oko sebe, počela poluglasno moliti: O, Jehovo, bože naš, jedini istiniti bože, počuj me i pomoz mi.“

I dok je tako naslijepo hodala uokolo i molila, učinilo joj se da čuje božji glas koji joj zapovijeda da pronade Davida, ode k

njemu i otvori mu svoje srce. Ona podiže glavu, a suze joj potekoše niz obraze. Ako joj bog bude opet pomogao, sve će završiti onako kako želi gospođa Ezra da, onako kako to i ona sama želi. Ona voli Davida i kako bi radosna bila da mu postane ženom!

Noge su joj požurile stazama kojima nije kročila sve od djetinjstva. Davno, kad je Davidu bilo sedam godina, premjestili su ga iz majčinog krila kuće u sobe kraj očevih. Mala djevojčica Lea jednoga je dana pošla s njim da ih razgleda, a kad je to gospođa Ezra čula, zabranila joj je. Nijedna žena, izuzev služavke, ne smije ući u odaje muškarca.

Leine su noge pronašle zaboravljenu stazu, a kako je to bilo u vrijeme kada su sluge bile zaposlene oko ručka, nitko je nije vidio. Tako se neočekivano našla na Davidovim vratima.

Kad je Peonija otišla, David je ostao sjediti za stolom.

Jednom je ustao da uzme neku knjigu, ali je nije čitao. Nije mogao usredotočiti misli na riječi iako mu se činilo da ih želi pronaći jer su tog jutra, kad je vidio Kueilan, bile sazorile u stihove. Nisu to bili obični ljubavni stihovi. Bili su to ozbiljni stihovi o tome kako čovjek mora birati između ljubavi i dužnosti.

Pa ipak razmišljao je prije nego što je i otvorio knjigu on ne bira između ljubavi i dužnosti. Sve za što se on mora opredijeliti jest dužnost. Još se uvijek može odreći lijepe Kineskinje koju i ne voli onoliko koliko bi je tek mogao zavoljeti kad bi se odlučio da izabere ono što će mu omogućiti da je voli. Međutim, ono na što se morao odlučiti i najsitnijim svojim djelićem bilo je jednako odluci pred kojom je oklijevao cijeli njegov narod. Hoće li ostati osamljen, sputan vjerom koja će ga izdvojiti iz svakog naroda u kojem bude živio ili će pretočiti svoju životnu struju u široko more svih ljudskih života oko njega? Smije li se utopiti u tom moru? Ali zar bi se utopio? Nikada se ništa ne utapa, niti nestaje. Ono što on jest, ono što su njegovi preci i djeca koju će roditi, samo će probuditi more a nikako se neće u njemu utopiti i izgubiti.

Upravo u tom trenutku, pred odlukom, zanesen u duboke misli, ugledao je Leu na pragu. Ustao je iznenađen što je došla ovamo.

Jesi li... tražiš li mene? promućao je.

Toga časa, kad ga je pogledala, misli su joj se razbistrile. Među njima više ne smije biti nikakve zablude. Njihove se duše moraju zbližiti.

Da reče ona. Tvoja me je majka jutros pozvala i optuživala me zbog tebe.

To nije lijepo od nje reče on blago. Ali bio je zbunjen. Što to znači da je upravo sada došla? Da li ju je sam bog poslao?

Ona uđe i sjede na ono mjesto gdje je maloprije sjedila Peonija. I David ponovo sjede. Primijetio je da je Lea plakala ali da joj je nešto osušilo suze. Oči su joj bile blistavo sjajne a obrazi rumeni. Bila je tako lijepa da se čudio zašto je ne voli svim srcem i dušom. Ah njegovo je srce šutjelo. Nije mogao voljeti nikoga dok mu se duša ne odluči.

Toga časa pred očima mu se ukazaše riječi ispisane na jednoj ploči u sinagogi koje su mu se urezale u pamćenje: Vjerovati znači poštovati nebesa, biti pravičan znači slijediti primjer predaka. Ali je ljudski duh postojao prije vjere i pravičnosti.“ Ove smjele, dojmljive riječi nekog pradavnog ljudskog bića okrijepile su Davidovu dušu i on se tvrdoglavo usprotivio i bogu i ljudima.

Ne smiješ dopustiti da te moja majka uznemiri reče odjednom. I mene je znala i te kako mučiti. Dok sam bio dječak, činilo mi se da joj nikada ne mogu udovoljiti. Nikad nisam bio dosta dobar. On se pomalo tužno nasmiješi. Ona je tako dobra... tako revnosna.

Tvoja je majka u pravu oštro će Lea. Ja sam kriva... ti si kriv. Ti, Davide, također! Zar ja da sam kriv? on se tim riječima pokušao našaliti jer se uplašio onoga što je naslutio u njoj a što se protivilo njegovoj odluci da bude slobodan.

Da nije žena kao što je tvoja majka i muževa kao što je moj otac Lea će ozbiljno naš bi narod već odavno izumro. Bili bismo postali kao i svi ostali. Ne bismo znali za jedinoga

istinitog boga. Ali oni su ti vjernici koji su nam pomogli da ostanemo otporan i svoj narod.

David spusti pogled na njene snažne ruke koje su sklopljene ležale na stolu. Neko je vrijeme šutio. Onda reče vrlo tiho:

Pa ipak, nisam siguran da upravo oni ne okreću druge protiv nas... još i dandanas.

Leine se usne razdvojiše. Uvidio je da nije shvatila što on misli.

Teško će ljudi povjerovati da smo mi bolji od njih nastavi on. I na kraju krajeva, Lea, po čemu smo mi bolji od njih? Mi smo dobri trgovci, umijemo se obogatiti, pametni smo, skladamo glazbu, slikamo slike, tkamo najbolju svilu i, gdje god se nađemo, dobro radimo... a onda nas ljudi zamrze i ubijaju nas. Zašto? To je ono što se ja i danju i noću pitam i mislim da počinjem shvaćati.

Lea nije mogla podnijeti ovih riječi.

Ljudi nas mrze zato što nam zavide reče ona. Oni neće da spoznaju boga. Zli su i neće da postanu dobri.

David zavrti glavom.

Mi tvrdimo da su oni zli. Mi tvrdimo da smo mi dobri.

Lea se zgranu nad ovim riječima.

Davide, kako možeš tako namjerno iskrivljavati Toru? poviče. Cijela njena mladenačka snaga izbijala joj je iz stroga glasa i očiju. Zar ti nije moj otac objasnio? Nije riječ o tome da smo mi dobri već o tome da je nas bog izabrao da s pomoću Tore objavimo njegovu volju. Ako mi propadnemo, tko će onda sačuvati dobro? Zar da zemlja pripadne zlima?David odvrati jednako žustro.

Ja ne poznajem nijednog muškarca niti ženu koji bi bili zli tvrdio je. Ljutio se na Leu jer je i ona bila jednako tvrdoglava i odjednom reče: Kad bih morao imenovati nekoga tko je zao, onda bih morao reći da je to tvoj brat Aron.

Ovim ju je riječima pogodio u srce.

Ti... ti se to usuđuješ reći poviče ona. Trebalo bi da se stidiš, Davide!

Zar zato što je on tvoj brat? zapita David.

Ne, već zato... što je... što je... on jedan od naših! poviče Lea. David se trpko nasmije.

Evo ti dokaza za ono što govorim. Nisi ti pozvana da sudiš, Lea, baš kao ni moja majka. Za mene je netko dobar ili zao bez obzira na to da li je Židov ili nije!

Njegov gnjev pokoleba Leu.

Sto je Aron učinio?

David ustane, priđe otvorenim vratima i zastade, okrenut leđima prema njoj.

Ne mogu ti reći što je učinio reče nadmeno. To nije za tvoje uši. Zurio je u dvorište koje su zasjenili bambusi.

Nema ništa što bi moj brat učinio a da ja to ne bih mogla znati usprotivi se ona.

Onda čuj reče David. Ponašao se nepristojno prema jednoj ženi.

Lea je časak šutjela. Razum joj je govorio da šuti, ali bila je ogorčena na Davida. Ponovo joj je izmakao i ona je bila tako gnjevna i uplašena da je gubila glavu.

Prema kojoj ženi? zapita.

To ti neću reći odgovori David. Još joj je uvijek bio leđima okrenut. I dalje je gledao u dvorište.

I baš je ovaj trenutak Kujica odabrala da se pojavi na Mjesečevim vratima, koja su zjapila nasuprot njemu. Zastala je na ulazu i buljila u njega svojim tužnim okruglim očima, a crveni jezik visio je iz gubice. Bila je navikla da slijedi Peoniju ali, kako je bila lijena i spora, uvijek je kasnila. Slijedila ju je njuhom a ne vidom.

Ali Lea je znala da Kujica dolazi za Peonijom, u hipu joj sinu i ona shvati.

Znam tko je ta žena reče. Peonija! David u sebi prokune Kujicu, ali ništa nije mogao na to uzvratiti. Zakorači natrag u sobu, sjede i dlanovima udari o stol.

Jest, Peonija! viknu. Robinja u kući u kojoj je on gost. Njihovi se bijesni pogledi sretoše i ni jedno ni drugo ne poniknu.

Da je bilo koja druga žena posrijedi, ti ne bi mario kriknu Lea. Jedina joj je želja sada bila da ga žestoko uvrijedi i tražila je riječi koje će ga najviše zapeći. Znam zašto ti mene nećeš! vikala je. Peonija te je pokvarila i razmazila.

Načinila te je slabićem do srži. I dušu ti je ukrala Nije više mogla nastaviti. Trudila se da ne zaplače ali se glasno razjeca i mrzila je samu sebe što je tako klonula.

Davida odjednom napusti sva srdžba. Vidjevši to lijepo lice u očaju, ispuni ga nježnost i sažaljenje.

Nije Peonija ona koju volim reče. Jedna druga... možda... jedna koju ti čak nisi nikada ni vidjela. Tako je, napokon, njegovo srce samo odlučilo i izabralo, a duša je mirovala.

Lea prestade plakati. Zurila je u njega tupim pogledom, uzdrhtalih usnica a značaj ovih riječi kapao joj je u svijest.

Osjetila je kako joj te riječi tutnje u srcu i prodiru u krv kao otrov. Onda joj se smrači pred očima. Skoči na noge i strgne mač sa zida koji joj je visio na dohvat desne ruke. Zgrabi ga i zamahne njime preko stola. Oštro sječivo pogodi Davida u glavu. On podiže ruku, napipa mlaz krvi, pogled mu se ugasi i on pade.

U tom času Kujica, koja je sve to promatrala, dokaska do gospodara i onjuši ga. Vrškom jezika dotače krv i onda podiže glavu i poče zavijati. Kad je začula kako pas cvili, Lea ispusti mač. Svijest joj je opet proradila. Pade na koljena i pritisne rukav haljine na Davidovu glavu.

O, bože šaptala je. Kako sam to mogla?

posve je malaksala. O, što da učinim? uzdisala je.

Za to vrijeme Kujica je svejednako cvilila. Peonija je znala kako se Kujica glasa i, kad god bi je čula a Kujica ne bi sama došla, potražila bi je. Kroz otvorena vrata čula je prodorni cvilež psa, hitro je stala i u tren oka stigla do Davidovih odaja. Kroz otvorena vrata ugledala je Leu gdje zaplakana kleči i mač koji je ležao na podu.

Nebesa... kako se ranio? kriknu Peonija i utrča u sobu. Lea se diže i krv joj navre u glavu.

Ja sam to učinila reče. Glas joj je zapeo u grlu.

Vi! prošapta Peonija. Osinu je pogledom. Pomozite mi da ga stavim u krevet, a onda javite njegovoj majci.

Zapovijedala je Lei kao da je Lea služavka a ona gospodarica i Lea ju je drščući slušala. Dvije su djevojke zajedno podigle Davida, odnijele ga u susjednu sobu i položile na krevet. Glava mu klonu a po jastuku poteče krv.

Oh, on je mrtav! kriknu Lea.

Ne, nije mrtav odsječno reče Peonija. Prepustite ga meni. Vi javite majci.

Ne mogu, ne mogu naricala je Lea. Peonija se okrenu njoj. Zar hoćete da ja odem i da ga ostavim da umre oštro upita Peonija.

Što je Lea mogla na to odgovoriti? Glasno jecajući, ona istrča iz sobe, a onda zastane uplakana i prestravljena. Ugledala je mač. Ležao je na podu a kraj njega je sjedila Kujica kao da stražari nad svjedokom. Lea zastade kraj mača a onda se sagnu i podiže ga, a Kujica zareza. Ali Lea nije obraćala pažnju na psa. Digla je mač i prešla njime preko svog vrata. Oštro sječivo učinilo je svoje. Ona se sruši, mač zveknu o popločeni pod a Kujica se bijesno razlaja.

U susjednoj je sobi Peonija čula kako su Leini koraci utihli. Pod rukom je osjetila kako Davidovo srce kuca i, držeći mu ruku na grudima, stade osluškivati. Bila je tišina i ona je čekala. Onda je čula kako je pas zarežao. Čekala je dalje. Idućeg trenutka začula je zveket i nečujnim je koracima otrčala do vrata i razgrnula zastore. Lea je ležala napola prerezana vrata a kosa joj je bila već posve natopljena krvlju. Kraj nje je ležao mač a pas je i dalje lajao.

Pst reče Peonija tiho, Kujice.

Ona zakorači u sobu i onda potrča kao da je tko progoni. Zapovjedila je Lei da pozove gospođu Ezra a sada, u ovom strašnom trenutku, ona sama nije smogla dovoljno hrabrosti da je pozove. Zato požuri k Vang Ma. Kretala se tiho ne želeći da bilo tko zasada sazna što se dogodilo.

Prije nego što je pronašla Vang Ma, naletjela je na starog Vanga. On je iskoristio priliku dok su svi za ove podnevne

žege spavali da iz hladnog izvora izvuče lubenicu. Razrezao ju je, zavukao se u tihi zabačeni hodnik kraj kuhinje i uživao u zlaćanoj hladnoći lubenice. Peonija je pošla tim hodnikom i tako naišla na njega. Isprva se uplašio da ona ne otkrije kako je ukrao lubenicu, a onda je shvatio da ona ni ne vidi što on radi.

Gdje je Vang Ma? upita ga.

Spava ondje pod bambusom pokaza on bradom.

Peonija požuri i uskoro ugleda Vang Ma kako sjedi na klupici i spava glave oslonjene na koljena.

Vang Ma! poviče prigušeno.

Vang Ma se istoga časa, kao prava, revna služavka, prenu iz lakog sna. Buljila je bunovno u Peoniju, a Peonija ju je tresla za ramena. Vang Ma... smrt je u kući! Židovka i naš mladi gospodar su se svađali. Ona ga je udarila mačem po glavi.

Nebesa promrmlja Vang Ma i skoči na noge. Gdje? poviče.

U njegovoj sobi. Čekaj, Vang Ma! Ona je digla mač i na sebe.

Oboje... mrtvi? užasnuto prošapta Vang Ma.

Nisu... samo je ona.

Znaju li stari?

Hoću li im ja reći, ili ćeš im ti reći?

Dvije se žene zgledaše. Obje su užurbano razmišljale.

Ja ću otići pospremiti ono što stari ne smiju vidjeti odluči Vang Ma. Ti pođi i reci im.

One se rastadoše i Peonija pođe gospođi Ezra. Bolje je da prvo njoj kažem“, mislila je, ali kad je došla na vrata ugleda i Ezru i nije joj preostalo ništa drugo već da im oboma kaže. I Ezri i gospođi Ezra se ote krik kad ugledaše njeno lice.

Što ti je? povika gospođa Ezra.

Šuti, Naomi zapovjedi joj Ezra. On ustade a Peonija ih je dozivala objema rukama. Nije im ipak mogla reći. Morat će sami vidjeti.

Dodite... dodite... oboje! Oh, oh! Zaplakala je i potrčala odakle je došla a oni se zgledaše i bez riječi požuriše za njom.

Kakva je strava obuzela roditelje kad su vidjeli da Peonija juri prema Davidovim odajama! Nisu rekli ni riječi već su i dalje žurili; gospođa Ezra je brzala ispred Ezre.

Kod Mjesečevih vratiju Peonija zastade.

Moram vam kazati... poče.

Ali gospođa Ezra je gurnu i pođe naprijed. Ezra je oklijevao.

Je li David... ? upita a usta su mu bila posve suha.

14 Peonija, cvijet Istoka

209 Ne reče Peonija. On nije... ali, o, gospodaru, pripremite se... Lea je sebi oduzela život... onim mačem.

Ezra kriknu te je i on gurnu i pođe za gospođom Ezra, a Peonija za njim. Ali soba u kojoj je Lea ležala bila je prazna.

Vang Ma je u prolazu dohvatila starog Vanga za ovratnik i oboje su požurili. Digli su Leu s poda, prenijeli je u susjedno krilo, ono u kojem je rabin podučavao Davida, i plegli je na ležaljku. Vang Ma je strgnula zastor s vrati ju i pokrila je a dotle se stari Vang vratio, skinuo haljetak, upio njime krv s pločica, zagrabbio vode iz ribnjaka i oprao pod.

Tako gospođa Ezra ništa nije vidjela kad je pogledala unutra, a onda je požurila u Davidovu sobu i našla ga gdje leži na krevetu. Peonija mu je povezala glavu bijelim svilenim pojasom kako bi zaustavila krv i on je ležao kao da spava, ali je ubrzano i teško disao. Gospođa Ezra se smrtno preplašila. Zazvala ga je po imenu i kad joj nije odgovorio, okomila se na Peoniju.

Čekaj, Naomi zapovjedi joj Ezra. Moramo poslati po liječnika.

Zašto mi nisi rekla da se ranio? vikala je gospođa Ezra na Peoniju. Ščepala je djevojku za ramena i stala je tresti, tako da je Ezra morao stati između njih. Peonija nije ni riječi izustila i nije zamjerila gospodarici. Znala je da je gospođa Ezra luda od bola i da će joj biti lakše ako iskali svoj bijes na njoj. U taj čas uđe stari Vang i za njim Vang Ma. Ezra zapovjedi starom Vangu da odmah dovede liječnika a Vang Ma da skuha trave.

Peonija je ostala da im kaže što se dogodilo. S nekoliko jednostavnih riječi ispričala im je sve. Ezra i gospođa Ezra slušali su je širom otvorenih očiju, dok im je srce lupalo. Onda je gospođa Ezra šutke sjela na Davidov krevet i stala mu trljati ruke.

Ali zašto su se svađali? tužno se čudio Ezra. Ne znam reče Peonija. Mislila sam samo na njega kad sam ga vidjela gdje leži i, dok sam mu povijala glavu, ona je...

Gospođa Ezra odjednom zarida.

O, ta zločesta, zločesta djevojka... A bila mi je kao vlastita kćer! Što ako mi je ubila sina?

Lea nije bila zločesta tužno reče Ezra. Nešto joj je pomutilo pamet... Ali nikada nećemo saznati što je to bilo.

Gospođa Ezra naglo prestade plakati.

Nikada joj neću oprostiti reče.

Čak ni onda ako David ostane u životu? upita Ezra.

Ona ga je pokušala ubiti odgovori ona.

U tom času David se pomaknu, otvori oči i redom ih sve pogleda.

Lea? izusti.

Tiho! reče gospođa Ezra.

Ali ona... nije htjela... glas mu je zamro.

Tiho! ražesti se gospođa Ezra.

Ne govori, sine reče Ezra. Priđe bliže i uze Davidovu ruku. Čekali su. David je ponovo sklopio oči i nije više progovorio. Vang Ma je donijela zdjelu ljekovita čaja a Peonija mu ga je polako davala žlicom sve dok nije stigao liječnik. Bio je malen, pogrbljen tih čovjek u velikim rožnatim naočalima, koji je odisao po đumbiru i osušanim kostima.

Ustali su kad je ušao i napeto su ga pratili pogledom dok je pregledavao ranu, opipavao bilo i neko vrijeme razmišljao.

Hoće li mi sin ostati na životu? konačno upita Ezra.

Hoće reče liječnik ali život će mu još dugo biti u opasnosti. Rana nije samo tjelesna. Njemu je i duh ranjen.

Što da radimo? preklinjala je gospođa Ezra.

Dopustite mu da radi što hoće odgovori liječnik. David se probudio. Ležao je u krevetu. Bila je noć i bilo je mračno osim što je mala uljanica na stolu ispred zastora i ispred kreveta blago treperila. Je li to noć? Nije, ta vani sije sunce!

Lea zovnu on slabim glasom.

Peonija ga je odmah čula. Sjedila je na tvrdoj stolici, namjerno što neudobni je, kako ne bi zadrijemala i kako bi čula čim se i najmanje promijeni ritam Davidova disanja. Na prstima priđe krevetu, razmaknu zavjese i zagleda se u njega. Polako se budio i napokon ju je primijetio.

Lea ponovo šapnu.

Lea spava odgovori Peonija.

Uzela je mekanu svilenu maramicu i obrisala mu obraze i usnice.

Nekako sam slab protisnu on.

Treba ti hrane reče ona. Lezi mirno. Spustila je zavjese, otišla do male ugljene grijalice na stolu, skinula poklopac s lonca koji je kipio na žaru i dugačkom žlicom istresla juhu od riže i crveni šećer u zdjelu. Kretala se nečujno, kao što je i inače sve nečujno radila. Ponovo je prišla krevetu.

Ja ću te nahraniti nježno reče.

Bojala se da je David ne zapita zašto on zapravo leži u krevetu. Ali on ništa nije pitao. Pio je polako, gutljaj po gutljaj, srčuci toplu i slatku tekućinu. Crveni šećer će mu okrijepiti krv. A krvi je mnogo izgubio. Zato i jest tako slab. Glava ga je nesnosno boljela. Sjetio se odakle ta bol. Lea ga je udarila mačem. Vidio je pred sobom njeno bijesno, lijepo lice i ruku koja je podigla mač. Sjećat će se toga dok god bude živ. Ma šta ona rekla ili učinila, on toga prizora neće zaboraviti. A sad je još spavala.

Boli me srce promrmlja on.

Dat ću ti malo opijuma reče Peonija vrativši se prema stolu. Priredila je lulu zagrijavši grudicu opijuma sve dok se nije smekšala a onda je iznova pristupila krevetu i stavila lulu Davidu u usta.

Povucite, mladi gospodaru rekla je. Uvukao je dim nekoliko puta i on mu je ispunio

brazde u mozgu. Bol je uminula i, kako mu je doskora laknulo, ugledao je Peonijino lice uokvireno svjetlošću.

Kako nježno. Kako... kako nježno... nježno ... otpoče ali samo nastavi mucati i ne završi rečenicu.

Stavila mu je ruku na usne da bi ga smirila. Ja te volim jasno je izrekla. Nikada ti ne bih mogla nauditi... Ja te volim. Čuješ li me?

Nasmiješio se, obuzet ugodnim opojem, ali nije mogao odgovoriti. Utonuo je u baršunastu mekoću udišući miomirise, čuo je glazbu, povremeno vidio Peonijino lice koje je odisalo ljubavlju i napokon sklopio oči.

Kad se Peonija uvjerila da spava, opipala mu je bilo na zapešću. Kucalo je brže nego prije. Mogla ga je mirno na časak ostaviti kako bi otišla gospođi Ezra i rekla joj da se probudio, da je jeo i da je ponovo zaspao. Tiho se iskrala iz sobe i prošla pokraj staroga Vanga koji je spavao u stolici kraj stola unijevši glavu u prekrižene ruke. Ezra mu je bio zapovjedio da ostane ondje cijelu noć kako bi se našao Peoniji pri ruci. Peoniji je bilo žao da ga budi, pa je prošla mimo njega.

Kuća bijaše noću vrlo neobična, posve tiha u blagoj tami.

Prošla je kroz dva krila. Na ulazu su gorjeli papirnati lampioni koji joj osvijetliše put i ona krenu za tim slabašnim svjetlom. Kad je prošla kroz krilo u kojem je stanovala, začula ju je Kujica i zabrzala je za njom njuškajući i zijevajući.

I njih obje prijeđoše u krilo kuće gdje je stanovala gospođa Ezra. U spavaćoj sobi gorjelo je svjetlo i Peonija uđe.

Gospođa Ezra je sjedečki spavala u krevetu naslonjena na jastuke. Očito da nije bila kanila zaspati, nego ju je srvaio umor. Zabacila je glavu, usta razjapila, i duboko je disala. Peonija zastane između razmaknutih zavjesa ne usuđujući se da je probudi. Gospodarice... gospodarice zovnu ona. Isprva se javila posve tiho a onda malo glasnije

zazivajući gospodaričin uznemireni duh koji je daleko bio odlutao.

Gospođa Ezra se zagrcnu i prenu. Oh! usklikne ona, otvori oči, trgnu se i zagleda u Peoniju. Još je i dalje bila napola odsutna duhom pa je Peonija uhvati za ruke i sastavi ih.

Donosim vam dobre vijesti šapnu ona. Naš mladi gospodar se probudio, jeo je i opet spava.

Gospođa Ezra se posve pribrala. Je li pitao za mene?

Peonija nije htjela reći da nije pitao za majku, već je odgovorila: Još ga muči bol u glavi pa sam mu, pošto se najeo, dala i lulu, što mu je pomoglo. Opet je zaspao.

Je li što rekao? zapita gospođa Ezra. Izvukla je ruke iz Peonijinih dlanova.

Zvao je Leu odvrati Peonija.

Šta si mu rekla? zapita gospođa Ezra.

Rekla sam mu da spava kaza Peonija. Gospođa Ezra prilegnu na jastuke i uzdahne.

Moram se vratiti u njegovu sobu doda Peonija.

Kad se probudi, nemoj mu reći da je Lea mrtva zapovjedi joj gospođa Ezra.

Neću obeća Peonija i krenu natrag a uz put samo zaključa Kujicu u svoju sobu da ne bi probudila Davida.

Kad se vratila u Davidovu sobu, on je još spavao. Osjećala je kako i nju sad hvata umor. Jeo je, pa se više nije bojala da će umrijeti; uspuzala je do njegovih nogu i savila se na pokrivačima razmišljajući kako bi mogla bar za dvatri dana sakriti pred njim Leinu smrt. David je bio tako plemenite naravi da će zacijelo optuživati sebe zbog onoga što se dogodilo. A tko je drugi kriv nego sama Lea i njezina duša opsjednuta bogom? Kad bih mu samo to mogla utuviti u glavu! promrsi Peonija žalosno.

Međutim, to mu je svakako trebalo utuviti u glavu, jer će inače Lea upravljati njime sve dok je živ. On će se, kao i mnogi ljudi, posve prepustiti vlastitoj patnji.

Moramo ga razonoditi odlučno će Peonija sama sebi.
Moramo ga zabavljati i usrećiti ga, ma koliko se on sam tome protivio.

Pošto je to odlučila, ona zaspe.

Ali kako bi mogla sakriti od Davida da je Lea mrtva? Kad se izjutra probudio, nije pitao gdje je Lea, ali mu je pogled bio zamišljen. Peonija osjeti da se miče, brzo ustade da mu se nađe pri ruci a uto, tek što je svanulo, uđe i Ezra, neumiven i neobučen, a za njim i gospođa Ezra, umotana u široki vatirani ogrtač; dodoše Vang Ma i stari Vang a služinčad stade piljiti kroz vrata da vidi kako je mladom gospodaru i da onda rastrubi novosti. David nikoga ništa nije zapitkivao. Ponovo dođe stari liječnik, skide svilene poveze s Davidove rane, zagleda se u crne flastere koji su spajali ozlijeđene rubove i reče da je stanje dobro, te odredi da mu se skuha nabujak od krvi.

Najbolja je svinjska krv reče on.
Ezra se zagleda u Naomi. Mi ne jedemo svinjetinu, poštovani brate reče on oprezno kineskom liječniku ali ako je to neophodno za zdravlje moga sina...

On je mlad i jak odgovori Kinez pa će mu pomoći i pileća krv. Da je vrlo star, preporučio bih mu mlijeko žene, umjesto krvi.

Skuhaše nabujak od pileće krvi i dodadoše jetra, crvenu rižu, korijen špinata, prijesna jaja, smiješase sve to i poslužiše Davidu, da bi mu okrijepili krv. Majka sjede uz njega i provede tako cijeli dan, dok je otac povremeno navraćao i uzrujano hodao. A David nije pitao za Leu.

Idućih dana, kako je bivao sve jači i jači, počinjao je razaznavati zvukove u kući. Tihi koraci šuljali suse oko njega a jednom je začuo i prodorni rabinov glas. Negdje predvečer čuo je zvuk tesareva čekića. Otac i majka bili su kraj njegove postelje a Peonija je grijala vodu na ugljenom žaru.

Majko javi se David.

Gospođa Ezra ustade sa stolice i priđe krevetu. Izvoli, sine. Glas joj je bio tako tužan i držala se tako smjerno, da mu se to činilo naprosto čudno.

Gdje je Lea? razgovjetno zapita David. Gospođa Ezra se osvrnu i pogleda Ezru. On je sjedio za stolom i polako vrtio palac oko palca. Treba mu reći, Naomi promrsi on.

Zar ste kaznili Leu, majko? povika David. Ah, to nije u redu...

Bog ju je kaznio, sinko moj reče gospođa Ezra. I odjednom se rasplače. Ta krupna, snažna, odlučna žena, koja je cijela života znala što hoće, odjednom brižnu u neobuzdan plač. Nije znala šta bi rekla i izjuri iz sobe, a Ezra potrča za njom. Ostala je samo Peonija i Peoniju je zapalo da kaže Davidu istinu. Prišla mu je i obratila mu se blagim i nježnim riječima:

Lea je sama otišla u drugu sobu, dok sam ja ostala ovdje da vam zaustavim krv svilenim pojasom. Uzela je mač i prerezala sebi grkljan... Tako se rastala sa životom. On sklopi oči. Ono sječivo, koje je rezalo grubo platno na zavežljajima iz karavane, tako se, eto, usjeklo u Leino meso... Odjednom mu pozlije, Peonija ciknu i podmetne mu poplun pod usta.

Naudit će vam, iako je mrtva! jauknu ona. David se iscrpljeno sruči na jastuk. Tiho! on jedva protisnu. Ti to ne možeš... nikada razumjeti. Te su riječi poput kamenja pale na nježno Peonijino srce. Nije ništa odgovorila; nije zapravo ni mogla. Odnijela je poplun da ga očisti i prije nego će se vratiti u Davidovu sobu, zastala je pred vratima i na brzinu rukavom obrisala oči. A onda je krenula na drugu stranu i ušla u sobu gdje je tesar upravo bio dovršio posao. Teški lijes od kamforovine bio je gotov a poklopac je stajao naslonjen uza zid. Sluge već bijahu položili Leino tijelo u lijes. Oni su obavili svoj posao. Peonija još nije ništa učinila, baš kao ni Vang Ma. Niža posluga je svoje uradila. Još je samo jedna mlada djevojka popravila

odjeću na mrtvom tijelu i stavila svijeću u prekrižene ruke da osvijetli put u nebo mrtvoj Lei.

Pokrila sam joj vrat šapnu djevojka. Bila je prebacila svilenu maramu preko rane na vratu.

Peonija promotri Leu. Krv joj je otekla iz lica pa je sad ono bilo nekako mršavo i nestvarno, kao da je načinjeno od neke bijele, prozirne tvari. Oči su joj upale a dugačke crne trepavice zasjenile joj obraze. Raskošna crna kosa nije joj više pokrivala blijedo čelo a usnice joj bijahu čvrsto stisnute. Netko zapnu za prag i Peonija se ogleda. Naišao je rabin oslanjajući se na štap. Ispružio je ruku pipajući ispred sebe po nepoznatu prostoru.

Hoće li me tko odvesti mome djetetu zapitao je duboko tužnim glasom a Peonija ga uhvati za ruku i dovede do lijesa zastavši kraj njega dok je on, kako se činilo, promatrao Leino lice.

Rabin je mrmljao sebi u bradu: Majka će plakati, udarat će se u prsi i Jehova će čuti njen glas. Lea, dijete moje, Gospodin prodire u sva srca i razumije sve putove ljudskih misli. Ako ga potražiš, on će te zaštititi ...

Starac je tako strasno mrmljao obraćajući se mrtvoj kćer ci, da se mala služavka uplašila i pobjegla a Peonija ostala sama sa starcem. I ona se bojala, ali joj je bilo žao oca. Treba da se odmoriš, stari učitelju blago reče, uhvati ga za rub rukava i povede.

Začuvši njen glas, rabin se okrenu prema njoj. Slijepe oči mu se širom otvoriše a dugačka bijela brada mu zadrhta. Tko si ti, ženo? glasno povika.

Peonija se nije mogla ni maknuti s mjesta. Visoki starac, što se izdizao iznad nje, ispunjao joj je dušu stravom. Odjednom njegov snažni glas odjeknu njoj iznad glave. Bog je ovu ženu lišio pameti! Nije joj uopće udijelio razum! Ona traži svoju žrtvu i pogled joj daleko bludi. Ondje gdje su poginuli, ondje je uvijek i ona.

Ispružio je obje ruke kao da je hoće uhvatiti a Peonija, ugledavši te tanke i dugačke ruke, lijepe i strašne u svojoj snazi, okrenu se i pobježe kao da je zaista tko goni.

Rabin je čuo kako je otrčala. Osluhnuo je i licem mu je prešao osmijeh lukava zadovoljstva. Daleko od mene, vi pobornici nepravde promrmlja on.

Podigao je oči i ogledao se oko sebe, kako se činilo, nekako slavodobitno. Zatim je uzdahnuo i, naprežući se, počeo pipati oko sebe. Neprestano se vrtio u krugu a onda se napokon slučajno približio lijesu, oprezno prešao rukom goredolje po njemu, ispružio dlan i dotakao se Lee, njenih nogu, koljena i hladnih šaka. Kad je napipao svijeću, iščupao ju je i bacio na pod, a zatim je polako, dok su mu lice i vršci prsta odavali .stravu i strepnju, opipao ranjeni vrat i njeno mršavo lice bez krvi. Bio je saznao da je Lea digla mač na samu sebe. Ezra mu je to rekao, ali on nije shvatio. Sad je odjednom to spoznao i nije mogao podnijeti istinu. Onesvijestio se i srušio na kameni pod, i ondje su ga još zatekli kada su žene došle da napune lijes vapnom i kada je tesar došao da zakuca poklopac. Podigli su.starca, prenijeli ga na ležaj i obavijestili Ezru i gospođu Ezra.

Dovedite Arona zapovjedila je gospođa Ezra.

Ali nitko nije mogao naći Arona. Rahela je rekla da već prošle noći nije bio kod kuće. Nije bilo druge nego pomoći starcu i gospođa Ezra se pobrine da ga smjeste. Prenijeli su ga na njegov krevet.

Gospođa Ezra je prva primijetila kakva se nova nesreća dogodila. Stari rabin se osvijestio. Uzdahnuo je, zastenjao i vidjelo se kako se upinje, baš kao da se bori protiv nevidljive utvare. Vang Ma ga je promatrala i otrčala je po gospođu Ezra. Kad ona uđe u sobu, rabin otvori oči. Gospođa Ezra mu se nježno obrati: Oče, ja sam ovdje.

Ali rabinove slijepe oči prazno su zjapile.

Vang Ma užasnuto poviknu: Oh, gospodarice, njemu se duh pomutio.

Tako je i bilo. Nekoliko dana rabin uopće nije govorio. Ležao je u krevetu, jeo, ali nije ništa govorio. Čak se i molio šutke. A jednog dana kad je, bez ikakva razloga otvorio usta, progovorio je posve besmisleno. Duh mu se posve pomutio. Nije poznao više nikoga i nije se sjećao ničega osim onih dana dok je Lea još bila dijete i dok je još njena majka bila na životu.

Tako je rabin otišao u nebo i prije nego je umro, a Ezra, kao što je već bio plemenita srca, rekao je slugama: Priredite odaje za njega. Brinut ću se za nj sve dok je živ.

Rekao je to i ne pomišljajući na vlastitu plemenitost, ali je ona u srce dirnula gospođu Ezra. Kad sluge odoše, ona se obrati mužu i ponizi se pred njim kao nikada u životu.

Vrlo si dobar zajecala je. Stajali su jedno pokraj drugoga i ona jednom rukom potraži njegovu a drugom pokrije oči. Žao mi je što nisam bila bolja prema tebi, Ezra.

Ni govora, ti si bila vrlo dobra prema meni, draga moja, prijazno će on. I uhvati njenu ispruženu ruku.

Nisam, često sam prema tebi bila opaka jecala je ona.

Ja znam da sam te ja često izazivao, Naomi odgovori Ezra.

Popravit ću se obeća gospođa Ezra.

Nemoj biti odviše dobra, ženo moja reče Ezra nastojeći je utješiti šalom. Jer inače neću moći biti ravan tebi. Ja volim da se povremeno uzrujavam.

Ti si dobar, ti si dobar uporno je ona ponavljala, a on, znajući kako je uporna, nije navaljivao. Uhvatio ju je ispod ruke i izveo iz sobe pokušavajući je razveseliti. Znaš Naomi, imajmo na umu da je naš sin živ i da je naša dužnost da mu pomognemo u životu i učinimo ga sretnim. Ovdje još treba da se rodi mnogo dječice, a mi moramo zaboraviti prošlost.

On je govorio okrećući se cijelim srcem prema budućnosti, a ona ga je smjerno slušala nastojeći da mu se pokori.

Jest, Ezra mrmljala je tako je, imaš ti pravo.

Zbunjivala ga je ta njena poslušnost i bojao se da nije možda bolesna. A onda zaključio u sebi da to neće dugo potrajati.

Ona je bila krepka žena i vrijeme će ponovno probuditi njenu

naglu narav i zdravlje, tako da ga nije smetalo što ona sad govori. Ali srce gospođe Ezra bijaše ranjavo od tuge i uciviljeno zbog toga što je osjećala da su joj propali svi naumi i sve nade. Bar načas izdala ju je snaga.

Ezra reče ona drhtavim glasom kad ju je već bio odveo u njene odaje i pomogao joj da sjedne što ćemo s našim sinom? To ju je pitanje mučilo sve otkako je ugledala Leu mrtvu. Ezra stajaše kraj rasplakane žene i prvi put u životu osjećao da on gospodari tom ženom koju je na svoj način volio i za koju je znao, u ovom času, da i ona njega voli. Uhvatio je njenu punašnu ruku i počeo je milovati. Treba da mislimo jedino na njegovu sreću, draga moja reče on. Treba da priredimo svadbu što je brže moguće.

Uzgledala je u njega mokrim i poniznim očima. Misliš... oklijevala je da kaže.

On klimnu glavom. Mislim na ono divno dijete koje on voli, mislim na Kung Čenovu kćer. Otići ću ocu, odredit ćemo dan za svadbu i ponovo ćemo unijeti radost u ovu kuću.

Ali, Lea... poče gospođa Ezra.

Ezra progovori brzo kao da je već unaprijed sve odlučio: Nju ćemo pokopati već sutra i žalost će trajati mjesec dana. Dotle će David ozdraviti. Gospođa Ezra nije znala što da odgovori. Mjesec dana! Spustila je glavu i izvukla ruku.

Ezra je neko vrijeme pričekao. Pristaješ li, ženo moja? zapita napokon punim, snažnim glasom.

Gospođa Ezra klimnu glavom. Da, pristajem.

Glas joj je bio umoran i nije se mogla suprotstaviti. Ezra se nagnu, poljubi je u obraz i šutke iziđe.

Na dan Leina pogreba padala je kiša i Ezra je zabranio Davidu da izlazi iz kreveta. To je izazvalo mučan prizor jer se David bio zakleo da će ustati. Mrtva Lea jače mu je opsjedala misli nego što je to ikada uspjelo živoj Lei. Osjećao se kriv i taj osjećaj krivnje neizmjereno ga je mučio. Vjerovao je da ona, samo da je bio malo strpljiviji onoga kobnoga dana, ne bi onako izgubila razum pa bi joj time možda spasio život. Sad mu se činilo da je dužan ispratiti njeno tijelo do groba.

Ali Ezra nije htio za to ni da čuje a Davida je iznenadila snaga u očevu glasu i licu, kao i odlučnost u njegovoj zapovijesti. Štoviše, ni majka se nije usprotivila. David ju je pogledao u nadi da će mu priskočiti u pomoć ali su ga njene riječi još više zaprepastile.

Poslušaj oca, sinko rekla je.

Kako su oboje bili sjedinjeni protiv njega, David se nije mogao usprotiviti ocu, pa je ustao jedino da svrati još jednom u sobu gdje je ležao Lein lijes. Stajao je ondje, oslanjajući se na slugu a Peonija je stajala pokraj njega pazeći da se ne bi onesvijestio. David je čekao da ga ostave samoga. Nosači podigoše teški lijes i pogrebници krenuše. Rabin je bio prisutan i zbunjeno se smješкао, ali Arona nije bilo. Njega još nikako nisu uspijevali pronaći i Ezra je tvrdio da je Aron zacijelo utekao iz grada.

Kad se završe naše muke, ja ću ga pronaći i vratiti ga rekao je gospođi Ezra. A u ovim okolnostima, kome je uopće potreban? Rabin se ničega ne sjeća a Lee više nema.

David je tužno motrio malu povorku kako se udaljuje dvorištem i kako izlazi na glavni ulaz, a zatim se okrenuo i vratio u krevet. Ležao je zatvorenih očiju a Peonija je bila toliko obazriva da mu se nije obraćala. Sjedila je kraj njega kako bi bio svjestan njene prisutnosti, ali je šutjela. David nije govorio a Peonija mu nije smetala. Znala je da se tuga mora iscrpsti prije nego je zamijeni radost, ali je isto tako znala da će tuga jednom proći.

Izvan grada, na zemljištu gdje se, na brijegu, nalazilo židovsko groblje, Leu su položili u zemlju pokraj njene majke. Njen otac, slijepi rabin, stajao je između Ezre i gospođe Ezra smiješeći se na hladnom jesenjem suncu. Ali kad mu se Ezra obratio, on ga je neočekivano poslušao.

Pomoli se, oče glasno mu je Ezra zapovjedio u uho. Stari rabin podiže lice prema nebu. Kako sunce grije promrmľjao je. A trenutak kasnije počeo je moliti: Pogledaj dolje s nebesa i promotri nas iz svoje svetosti i iz svoje slave! Ti si zaista naš otac, iako Abraham nas ne priznaje, iako

Izrael nas odbacuje. Ti si, gospodine naš, naš otac. Tvoje je ime sama vječnosta. Mi smo tvoji... i tada rabin zamisli da je u sinagogi te iz navike raširi ruke i poviče: Gospodine bože, Jehovo, jedini istiniti bože!

Prolaznici su se zaustavljali i radoznalo ih motrili a kineski nosači, koji su donijeli lijes, stajali su u nedoumici i gledali čudnog starca. Tako je rabin nesvjesno molio na grobu svojega djeteta. Ezra je vidio kako gospođa Ezra plače te je stao između nje i rabina, oboje ih pridržao, a zatim su zasuli grob i busenjem prekrili zemlju. Ezra je rabina i ženu poveo kući.

IX

Dan Davidove svadbe bio je određen za deveti Mjesečev mjesec, dakle za ono vrijeme kad više nema vrućina a i studen još nije nastupila. Bijaše trideset i treći dan poslije Leine smrti a busenje na njenom grobu još se zelenjelo. Bilo je zeleno i onda kad se David prvi put uputio na njen grob. Šutke je saslušao oca kad mu je rekao da je svadba dogovorena i jednako je šutio kad je čuo da su darovi već izmijenjeni.

Slažeš li se s time, sine moj? zapitat će Ezra na kraju. Meni je drago oče ako je drago tebi i majci odgovorio je David. Oporavio se od ozljede, ali mu je ona ostavila brazgotinu na čelu, koja će ondje ostati sve dok mu se lubanja ne pretvori u prah. Iako mu je meso zacjelilo, duh mu se nije oporavio. Nekoliko sati dnevno prosjedio bi nepomično, noću je loše spavao a nekadašnji zdravi tek i želja za dobrom hranom nisu mu se vratili. Sve je to Peonija primjećivala, ali ništa nije govorila. Tetošila ga je kao što ga je tetošila nekoć, dok je još bio dijete; gospođa Ezra nije joj branila da se sad tako ponaša.

Reci mi što ti želiš, sinko brižno reče Ezra. Položio je toplu ručtinu na tanku Davidovu ruku i David je uzmaknuo od očeva dodira. Osjećao je da mu je otac odviše napasan i revan, odviše zabrinut i prijazan. Nije još imao snage koja bi bila dorasla očevoj ljubavi.

Znam da se moram ženiti reče David.

Ne moraš, ne moraš odvrati Ezra. Ali lice mu se snuždi.

Znam, moram reče David.

Ne moraš ako ne voliš Kungovu kćerku kaza Ezra.

Ja još ne volim nikoga, čini mi se nasmiješi se blago David.

Ezra se ozbiljno uzbudio. Sjeo je i položio ruke na koljena. A ja sam mislio da joj ti pišeš pjesme! uskliknu on.

Pisao sam... samo ... otpoče David.

Jesi li odustao prije... Ezra htjede zapitati ali se nije usudio spomenuti Leu. Prije nego je Lea umrla? dovrši David umjesto njega. Nisam... zapravo, nisam završio pjesmu. Zato što sam sreo Leu... u breskviku.

Žališ li za njom? zapita Ezra.

David je oklijevao prije nego će odgovoriti. Sjedili su u očevoj sobi jer je Ezra bio poslao po njega kako bi mu saopćio da je vjeridba zaključena.

Ne napokon odgovori David. Ne žalim za njom. Zao mi je što je umrla... na takav način. Da je ostala na životu... ponovo je zastao.

Ezri se naježi kosa na tjemenu i koža na rukama i nogama.

Bi li se ti oženio njome? zapita pošto je David dulje vremena šutio.

David polako zavrti glavom. Kad bi micao glavu, zaboljela bi ga brazgotina na čelu. Ne bih reče on a onda doda odlučnije: Ne bih, oče, to je sigurno. Ali da je Lea ostala na životu ja bih se spremnije oženio onom drugom. Možeš li to razumjeti?

Ezri se opusti donja vilica, on se zagleda u sina i zavrti glavom. Nije mogao shvatiti.

Jadni oče nježno će David. Zašto da te mučim? Oženit ću se i imat ću sinove i kćeri i dobro ću živjeti. Poslije vjenčanja vratit ću se u trgovinu i sve će teći kao i prije, samo još bolje, mnogo bolje.

Ustao je, nasmiješio se, poklonio ocu i izišao. Ezra je ostao zamišljeno sjediti, uzdisao a zatim je otišao u trgovinu naškubivši donju usnu. Cijeli dan bio je neraspoložen.

David je bio nemiran i toliko neobazriv prema Peoniji da je ona odustala od pokušaja da mu ugod i samo je šutke sjedila i šivala. Danas nije, kao obično, radila na svilenom vezu. U ruci je držala komadić bijela platna u obliku potplate.

David je promatrao njene sitne prste kako se kreću goredolje po platnu, izvlačeći i uvlačeći iglu, te ju je napokon zapitao što radi.

Noge su ti nježne zato što si dugo ležao u krevetu mirno je odgovorila. Znam da su čarape koje tisluskinje šiju pregrube. Ove koje ti ja šijem imat će ravne bodove, tako da ti bodovi neće ozlijediti kožu.

Nije ništa odgovorio nego je sjedio zavaljen u stolicu i promatrao je odsutno. Ženim se, Peonijo odjednom reče. Pogledala ga je a onda su joj se kapci opet spustili i ona se vratila poslu. Znam reče.

Jesi li sad zadovoljna sa mnom? zapita on.

Nije moje da budem zadovoljna ili da ne budem blago uzvrat i ona.

Ti ćeš ostati ovdje, Peonijo, kao što si uvijek ovdje i bila produži on.

Hvala vam reče ona. I doda: Mladi gospodaru.

Nije obratio pažnju na ovu upadicu. Slutim da ćeš se i ti udati jednog dana odjednom će on.

Kad budem htjela, reći ću vam odgovori ona. Za cijelo vrijeme razgovora prsti su joj naprosto letjeli pa platnu. Osjećala je da on zapravo ne misli na nju. Misli su mu se vrtjele uvijek u istom krugu. A ipak nije očekivala ono što je David idućeg trenutka rekao:

Htio bih da vidim gdje je Lea zakopana. Odložila je platno na koljena i zagledala se u njega upravo opsjednuta ljubavlju. A zašto baš danas želiš onamo? zapitala je. Zlo je ako se smrt povezuje sa životom.

Ako vidim njen grob, znat ću da je mrtva zagonetno objasni on.

Peonija ga zabrinuto promotri. Ali ti znaš da je Lea mrtva pokušala ga je urazumjeti.

Ipak je i dalje vidim odgovorio je.

Sjedili su u sobi gdje je Lea izdahnula i Peonija je to dobro znala ali nije njega htjela podsjećati. Mnogo puta je pomislila da bi Davidu trebalo dodijeliti neke druge odaje u kući, samo što je isprva bio tako bolestan da ga nisu mogli preseliti a kasnije, kad mu je spomenula, on je taj prijedlog odbio rekavši da su to njegove sobe još od djetinjstva i da ih voli više od bilo

15 Peonija, cvijet Istoka

225kojih drugih. Duboko u sebi Peonija je odlučila upozoriti gospođu Ezra da bi, kad se jednom oženi, David morao preseliti u druge odaje, u veće krilo, a da bi ove sobe trebalo ili zapečatiti, ili prepustiti gostima.

Presavila je platno i stavila ga u kutiju obloženu bjelokosti u kojoj je držala šivaći pribor. Ako želiš vidjeti grob, poći ću s tobom reče ona.

Odmah? zapitao je.

Odmah pristala je ona.

I tako je toga dana, toplog, tihog jesenjeg dana, David pošao kolima izvan gradskih zidina da vidi Lein grob. Groblje se nalazilo na mirnom mjestu nedaleko obale rijeke i nedaleko sinagoge. Poznavao ga je dobro jer su ondje bili pokopani njegovi djedovi i drugi preci među tolikim Židovima koji su u proteklim stoljećima živjeli u ovom kraju. Grobnice bijahu visoke, kao i kineske, ali spomenici vrlo mali.

Peonija je odvela Davida do Leina groba, jer je znala gdje se nalazi. Na pogrebu nije bila, jer je ostala da pripazi na Davida, ali Vang Ma joj je rekla da je Lein grob na istočnoj strani, podalje od rijeke a pokraj groba njene majke.

Došli su do groba i David je sjeo na ogrtač koji je Peonija složila na travi. Na groblju je bilo mirno, zrak je bio vlažan i hladan a nebo sivo. Oko njih su se izdizale visoke grobnice a David je motrio Lein grob. Zemlja je još bila svježja ispod busenja koje su odozgo položili, tako da se busenje dobro uhvatilo. Nekoliko lijepih kata bljedogrimizne boje cvjetalo je u travi.

Ne osjećam da je ona ovdje napokon izusti David.

Ona jest ovdje Peonija reče odlučno.

Vjeruješ li ti u duhove? zapita je David.

Ja ne razmišljam o duhovima uzvratila je Peonija. Stajala je pokraj njega ali se odjednom sagnula i stavila mu dlan na obraz.

Je li ti hladno? zapitala je. Odmahnuo je glavom. Ostavi me načas samoga . zapovjedi on.

Neću reče Peonija. Moja je dužnost da budem uz tebe inače će me psovati ako ti se što dogodi.

Onako sitna i malena stajala je pokraj njega i pokraj groba. Ali pogled joj je sizao mnogo dalje. Preko niskog zida vidjela je polja i sela a iza njih ravnu blistavu površinu rijeke, jedra na lađama, što su visjela s jarbola. Nije znala što je Davidu na pameti ali nije htjela da ga prepusti Leinom duhu. Ona je iskreno vjerovala u duhove i znala je da duh mrtvog čovjeka uvijek prati žive. Svom snagom svoje duše nastojala se sada usprotiviti Leinom duhu.

Ostani u grobu“, mislila je nastojeći svojom voljom nadvladati Leinu. Izgubila si ga i ne možeš mu više nauditi.“ Tako se odlučno usprotivila uspomeni na Leu i na sve ono što je Lea nekoć bila, da je David napokon uzdahnuo i ustao.

Mrtva je reče tužno.

Zagrnut ću te ogrtačem reče Peonija. Tijelo ti je hladno. On je drhtao. Hladno mi je, idemo brže kući.

Svakako, svakako složi se ona i brzo ga odvede do kola s mazgama a kad ih odvezoše po neravnoj kaldrmi do kućnog ulaza brzo ga iskrca iz kola, uvede u sobu, strpa u krevet, donese toplu opeku da mu ugrije noge i vruću juhu, te sjede kraj njega sve dok on ne zaspe.

Kasnije je otišla gospođi Ezra i smjerno joj ispričala sve što se dogodilo. Gospođa Ezra je slušala a crne tragične oči upiljile su se u Peonijino lice, tako da se Peonija ukrutila očekujući prasak bijesa. Ali gospođa Ezra nije bila ljuta. Saslušala ju je, uzdahnula i zatim mirno rekla: Pošto je vidio grob, zaboravit će prošlost i spremić se za budućnost.

Prvi put je Peonija čula takve riječi iz usta gospode Ezra, koja je uvijek toliko držala do prošlosti; zato joj je bilo žao te žene koja je starija od nje i čak je osjetila neku novu ljubav prema njoj. Draga moja gospodarice nježno će ona sigurna sam da će i vaša budućnost biti sretna.

Gospođa Ezra zavrti glavom i dvije suze kapnuše joj iz očiju. Ako bog bude htio promrsi ona.

Peonija se nakloni i ništa ne odgovori ali pošto je stigla u svoju sobu i legla, pomislila je da bogovi zaista nemaju ništa sa srećom običnih smrtnika.

Osvanuo je dan Davidove svadbe, vedar i hladan. Bio je to sasvim običan beznačajan dan u početku zime. Nikakav praznik nije bio blizu i taj dan nije ni na šta podsjećao. Bio je to naprosto običan dan kojega je, po Kung Cenovoj želji izabrao geomant: sretan dan u kome se muškarčevi i ženini horoskopi ujedinjuju pod sretnom zvijezdom.

Budući da je David ipak bio mlad i budući da su mu se snaga i zdravlje opet posve vratili, budući da mu je srce bilo nespokojno i željno novoga života, on je ustao prilično uzbuđen, gotovo čak i radostan. Malopomalo opsjedala ga pomisao na lijepu djevojku koja će sad postati njegova žena. Uvjeravao je sam sebe da je to neizbježno. Sve kad bi majka i htjela nekom drugom djevojkom njihovog soja zamijeniti Leu, druge ovdje ne bi našla. U njihovu narodu bilo je više sirotinje nego bogataša, i nijedna obitelj nije bila dorasla Ezrinoj kući. Ma koliko da je majka bila revna u svojoj religiji, znao je da je toliko oprezna i da neće dovesti u kuću snahu koju bi dopratila rulja siromašnih i pohlepni rodaka. Kad već nema Lee, zašto da se ne oženi onom lijepom djevojkom koju je vidio i koju će moći voljeti.

Razmišljajući tako, David popusti uze koje su mu sputavale srce i radosno prihvati svadbeni dan.

Nikada ga Peonija nije vidjela tako razdragana i poletna.

Ustao je rano, tri puta se okupao, u posljednjoj kupki čak i namirisao; smetalo ga je što mu sekosa kovrča i ona je morala da je zagladi mirisavim uljem, kako je najbolje znala

i umjela. Htio je obući samo novu odjeću, a ta nova odjeća bila je mahom izrađena od svijetložute svile. Međutim, sad mu je bilo krivo što nije svijetlozelena. Tvrдио je da je u žutoj odjeći njegova koža previše tamna.

Peonija je napokon izgubila strpljenje. Pa vi ste sami naručili žutu! uzviknula je.

Mogla si me odvratiti od te boje bunio se on.

Smiri se požurivala ga je i onako više nema vremena da izradimo drugu.

I tako je on obukao žutu odjeću; napokon mu se i svidjela jer su njegove gornje kineske halje bile blistavo plave a ova žuta boja djelovala je ispod njih vrlo ugodno. Preko vezenog plavog satena nosio je crni baršunasti kaputić koji je odozgo do dolje bio zakopčan crnim jantarom. Da ne bi zaplašio nevjestu, David je odlučio obući kinesku odjeću bar za sam svadbeni dan a na glavu je stavio okruglu crnu kapicu od satena na čijem se vrhu sjajilo okruglo crno dugme.

Kad se dotjerao, stao je pred Peoniju da ga ona još jednom pregleda. Promotrivši ga, onako visoka i nasmiješena, uzdignute glave i skupljenih stopala, njoj navališe suze na oči.

Brzo joj je priskočio i obgrlio je. Peonijo! blago će on. Zašto plačeš?

Na trenutak je naslonila obraz na njega. Tada se nasmijala i izmakla se. Vrlo si lijep! rekla je. Pretvarala se kao da ima mnogo posla. Moram ti namjestiti ovratnik. Jesi li utrlljao mošusa na dlanove kao što sam ti rekla? Davide, bit ćeš vrlo sretan, znam to, osjećam svim srcem!

A jesi li ti sretna? zapita on.

Ona se uozbilji, uze njegovu ruku i položi je na svoj obraz. Ja sam sretna mirno će ona. Sad mi je jasno da ću vječno živjeti u ovoj kući, sve dok ne umrem.

Izgovorivši te riječi, ona odleprša kao lastavica. Ali on se zamisli nad njenim riječima. Zar ga je odista toliko voljela? Vrlo je nježno razmišljao o njoj. Peonija zaista nije ništa od njega zahtijevala. Živjet će sretno ovdje u kući, zadovoljna s

onim što joj život pruža, ne tražeći ništa više ni za srce ni za dušu, ništa više od onoga što prelazi njena prava i njen položaj. On će se brinuti da joj bude dobro i zadržat će je uza se do kraja života, ne baš kao sestru, ali ne i kao običnu služavku. Bit će dobar prema njoj.

Naiđoše otac i majka. Gledao ih je kako ulaze kroz vrata, jedno uz drugo, odjeveni u odjeću skrojenu za svadbeni dan. I jedno i drugo bili su u novim haljinama: Ezrina je bila od smeđeg satena a ona koju je nosila gospođa Ezra bila je tamne boje zrelog grimiznog grožđa, obrubljena zlatom. Ezra je skinuo kapicu a i gospođa Ezra nije ničim pokrila svoju sijedu kosu. Koračali su odmjereno, šutke. Pride im i nakloni se. Primijetio je da je majka zacijelo plakala, jer su joj oči bile podbule a usne joj još uvijek drhtale. Nije ništa govorila.

Ezra je rekao ono što je trebalo reći.

Jesi li zadovoljan, sine moj? zapita Ezra.

Vrlo zadovoljan odlučno odvrati David.

On im se nakloni, oni se nakloniše njemu i onda ih on otprati do velike dvorane.

U drugoj sobi Vang Ma i Peonija čekale su nevjestu.

Sluškinjice i ostalo osoblje, puno iščekivanja i uzbuđenja, virilo je iz svakog kutka i sa svakog prozora i šaputalo. Hoće li nevjesta biti lijepa i hoće li biti dobra prema njima?

Govorilo se da je najljepša djevojka u gradu, ali tako se obično uvijek govorilo prije nego što bi se nevjesta pojavila.

Tačno u podne nevjestina nosiljka, prekrivena crvenim zavjesama od satena, zaustavi se pred glavnim ulazom. Kraj nje zastade i nosiljka Ču Ma i natkrivena kola, u koja su bile upregnute mazge i u kojoj se dovezla nevjestina obitelj i pratnja. Unesoše nosiljku u dvorište, pa onda u sobu gdje su je čekale Peonija i Vang Ma. Prvo je iz nosiljke izišla Ču Ma. Peonija osobno i uljudno razmaknu zavjese na nevjestinoj nosiljci i ponudi joj ruku da iziđe. Cijelim krilom kuće prostru jaše uzdasi i uzvici oduševljenja.

Ah, kako je lijepa!

Znači, istina je!...

Pogledaj kako ima krupne oči!

Kakva mala stopala...

Ako je nevjesta štogod i čula, nije pokazivala da čuje.

Gizdavo je prošla kroz vrata oslonjena s jedne strane na Peonijinu ruku a s druge strane na Ču Ma.

Samo oprezno, gospodarice! glasno reče Ču Ma. Ona je smatrala da njoj ne priliči primjećivati oko sebe bilo koju drugu poslugu, pa zato prva priđe da poravna jastuke na nevjestinoj stolici i da opipa jesu li dovoljno mekani. A zatim strogo upita: Gdje je čaj? Je li dobre vrste? Moja gospodarica pije samo onaj čaj što se pravi od lišća koje se ubere prije kiša!

Ali Peonija je već bila sve spremila. Kad nevjestica sjede, uskoro postade radoznala i, kako su uokolo bile samo žene, podiže veo. Ogledala se po sobi krupnim, crnim očima. Hoće li ovo biti moja soba? zapita zvonkim, ugodnim glasom.

Šuti! reče Ču Ma. Nevjeste ne smiju govoriti, rekla sam ti to, zločesto dijete.

Ja želim govoriti odlučno uzvratiti nevjestica. Osim toga rekla si da šutim samo ako je neki muškarac u sobi.

Sve se nasmijaše a i ona sama. Tada ugleda Peoniju koja je stajala kraj nje. Drago mi je da si ti u ovoj kući! uzviknu ona. Nisi starija od mene, je li tako?

Meni je osamnaest godina, gospođice reče Peonija.

Baš kao i meni reče nevjesta i pljesnu rukama. Sve se opet nasmijaše. A zatim se nagnu prema Peoniji i zapita: Reci mi, je li njegova majka vrlo čudna?

Peonija zavrti glavom i prinese ruku ustima da bi sakrila smiješak. Ali ona je tuđinka? navaljivala je Kueilan dalje.

Jest, ali nije onakva, kakva je bila reče Peonija.

Gospođa Ezra se zaista bila silno izmijenila. Postala je šutljiva i nije više nametala svoju volju. Kad je umrla Lea, kao da je i u njoj nešto umrlo. Svi su to primjećivali ne shvaćajući što se zapravo dogodilo. Samo je Peoniji bilo jasno.

Ispred sobe se začuše koraci. Žene pogledaše i ugledaše Davida. Sve su se zbunile jer se on u ovo vrijeme ne bi smio pojaviti.

Ču Ma uplašeno uzviknu: Spusti veo, mala!

Ali Kueilan ne podiže ruku da spusti veo. Naprotiv, ona se zagleda u Davida a on u nju. Sve prisutne u sobi zaprepastiše se radi onoga što se dogodilo i pomisliše da je to zacijelo tuđinski običaj.

Znam da možda nije u redu ono što sam učinio nježno se David obrati Kueilan. Gledao ju je bez ikakva stida i zaista s velikim užitkom. Nije odgovorila ali je piljila u njega potpuno zaboravivši da bi morala oboriti pogled. Gledali su tako jedno u drugo dok ona napokon nije tiho, bez daha rekla: Ja mislim da je to u redu.

Onda se slažemo odgovori David i, pošto se još jednom dugo zagleda, pokloni se i iziđe. Kad je izišao Kueilan je ostala sjediti smiješeći se kao kakva mala boginja, i nije slušala Ču Ma koja ju je prekoravala, niti je čula prigušeni smijeh iz kutova. Ču Ma joj je spustila veo ali nevjestine oči su i dalje sjale a usta joj bila ozbiljna.

Ču Ma ju je svejednako grdila i bijesno govorila:

Nije dobro da muškarac prerano vidi ženu, to može naškoditi braku.

Nitko se nije obazirao na nju jer je Peonija upravo požurivala s pripremama za svadbu. Dopustite mi da vas odvedem u dvoranu rekla je nevjesti i mala osoba u krutoj, vezenoj haljini od grimizna satena ustade, osloni se na njenu ruku, te u pratnji Peonije i Ču Ma krenu u dvoranu. Ondje ju je čekao Kung Čen sa ženom i sinovima. Na suprotnoj strani sobe stajali su Ezra, gospođa Ezra i Kao Lien. Pričalo se da će svadbi prisustvovati i rabin ali Ezra je jutros obišao starca u njegovoj odaji i ustanovio da je potpuno smeten i neuračunljiv, te se pobojavao da ga pokaže gostima; tako ga je ostavio na brizi starome Eliju koji je došao u njihovu kuću da bi pazio na rabina. Sto se tiče Arona, njemu još uvijek nije bilo ni traga ni glasa.

Obitelj Kung nije žalila ni za rabinom, ni za njegovim sinom. Kungovi su, prirodno, promatrali nevjestu s različitim osjećajima. Sinovi su sumnjali u sestrinu sreću, i to osobito mlađi sin. Stariji sin je, kao i otac, više računao na poslovne veze, nego na plemenske razlike. Uostalom, ovom vezom Ezrina kuća neće biti toliko tuđinska, a kako je Ezra poznat kao ugodan dobričina i osim toga pravi bogataš, to je za nj bilo dovoljno. Gospođa Kung je sijala ne uzbuđujući se nikada odviše, niti razbijajući sebi odviše glavu; vidjela je da joj kćerka izgleda kako treba i mislila je da je za treću kćerku ovo pogodan brak, iako je potajno bila presretna što su se starije kćeri udale za ugledne i bogate Kineze. Savladavala se da ne zijeva, promatrala je gospođu Ezra i sažaljevala je zbog toga što je onako visoka i što ima kukasti nos.

Jedino je Kung Čen bio obuzet osjećajima ljubavi, sumnje i nježnosti, kakvi i priliče ocu. Njegova Treća mala! Bila je odrasla u njegovoj kući i nije joj poklanjao više pažnje nego ostalim kćerima ali sada, kad je onako ucupkala u sobu, prisjetio se kako je bila rumena i nasmijana djevojčica, kako je rijetko plakala i kako je često zapadala, tek što je prohodala, u čudesne nastupe pravog bijesa udarajući nožicama, stežući šake, a on bi se uvijek smijao sve dok se ne bi ona odljutila. Sjetio se kako je jednom upala u ribnjak i kako ju je on izvadio i pustio je da mu se isplače na ramenu. Njene mokre haljinice smočile su mu odijelo i kupio joj je kandirani slatkiš da bi je razveselio. A onda se presvukla i ponovo izišla.

Kako si dospjela u moj ribnjak? zapitao ju je smijući se.

Povukla me riba rekla je, i on se ponovo nasmijsao.

Malo privrženo stvorenje lepršava mozga i mačje duše imalo je sada vitko i lijepo tijelo. Nadao se da će mladić biti obazriv i strpljiv s njome, i on krišom pogleda prema njemu. David je smjerno svrnuo pogled s nevjeste a Kung Čen je promatrao njegovo lice. Bio je lijep, odvažan, pametan za mlada čovjeka bio je, čini se, vrlo ugodan i prijazan. Kung Čen uzdahnu. Treba se nadati da mladiću neće dodijati lepršavi mozak i

mačja duša. U mislima je odlutao u prošlost, sve do vlastite svadbe, do ondašnjih užitaka i nada pa zatim do kasnijeg razdoblja dugog i sporog razočarenja. Ipak, imao je djecu, i naučio je da se život sastoji od svega i svačega, a ne samo od jedne jedine ljubavi. Možda je dosta da je muškarac ugodan a žena lijepa.

Naprijed je stupio Kao Lien, kao zajednički prijatelj koji će upravljati svadbom, i on je mladi par uputio u obred. Po njegovoj zapovijesti oni su se naizmjenice poklonili obim obiteljima a zatim natpisima na zidu koji su u kući zamijenili drevne ploče; tada su ispili vino smiješano od nekoliko vrsta i slomili kruh. Obred je bio također mješovit iako se zasnivao na kineskom. Tako zapravo nije nalikovao ni na jedan drugi na svijetu.

Obavili su ga vrlo brzo i tada je nevjesta sjela na stolicu gdje će je svi moći vidjeti i dobro promotriti a odakle ona neće smjeti nikoga pogledati, niti se bilo kome obratiti. David, također iz pristojnosti, nije smio pogledati prema njoj, ali ju je promatrao krišom i osjećao je kako mu krv počinje kipjeti. Bila je zaista lijepa. Iza bisernih nizova na njenom velu crte sitnog lica bijahu nježne i lijepe a usnice joj se crvenjele. Bilo mu je žao što ona mora tako dugo sjediti pod teškim ukrasima na glavi, punima zlata i srebra, i odlučio je da će navečer, kad joj skine ukrase s glave, svakako zapitati da li je boli glava i da će je tetošiti. Drugi primijetiše da je promatra i počеше ga zadirkivati zbog nestrpljenja, pa se zastidio da dalje gleda. Prepustio se vinu i mnogobrojnim ukusnim jelima.

Otvorili su ulazna vrata na ulicu i svi koji su htjeli mogli su ući i nahraniti se za stolovima što bijahu postavljeni u svakom dvorištu; ušle su stotine ljudi i do sita se nažderale glasno se zahvaljujući domaćinima. Ezra je hodao ovamoonamo, primijetio da između ribe, govedine i peradi ima i velikih posuda sa svinjetinom, ali ništa nije rekao. Bilo je tu i bravetine za muslimane i on je pomislio kako svatko treba da jede onako kako mu vjeroispovjest nalaže.

I tako je svadbeni dan prolazio u gozbi, glazbi i smijehu. Kung Čen i Ezra nazdravljali su jedan drugome i svojim unucima dižući svaki čas čašu vina, a gospođa Ezra je pozvala k sebi gospođu Kung. Te dvije gospe prvi put su se upoznale tog dana i jednoj i drugoj se činilo kako je teško s onom drugom razgovarati, a ipak su nastojale da se snađu što bolje umiju. Gospođa Kung je u sebi mislila da je gospođa Ezra previše snažna za ženu i nadala se da će se bar znati savladati. I morala je priznati da je gospođa Ezra zaista nastojala biti ugodna i, premda je cio dan bio naporan obim ženama, one su nekako preturile tu nevolju.

Kad je pala noć i kad su mladi par ispratili u njihovu sobu, svi su se poopraštali i kuća je ponovo bila posve tiha i mirna. Posvuda je vladao mir. Služinčad bijaše umorna i presita, tako da je ubrzo zaspala. Vang Ma je dvatri put zaječala u krevetu. Kad ju je stari Vang zapitao da li je što boli, odgovorila je: Samo želudac. Jela sam tri puta više onoga slatkog i začinjenog šarana nego što sam smjela.

Sto se mene tiče, ja mogu jesti koliko hoću a da mi se želudac ne pobuni odgovori stari Vang._Oh, svakako, ti si uopće sila jetko odbrusi

Vang Ma. A stari Vang je već zaspao.

U Peonijinoj sobi bilo je posve tiho. Rano je otišla iz društva i svratila u bračnu sobu. Ondje je već unaprijed dotjerala sve sitnice, stavila cvijeće u vazru, dodala novih svijeća i postavila srebrne nargile, tanjur kolačića, topao čaj i pregršt kasnih jesenjih bresaka žutoružičaste boje. Zavjese na krevetu namirisala je mošusom i stavila baršunastu prostirku na klupicu ispred visokog kreveta. Kad se više nije mogla sjetiti ničega što bi trebalo učiniti zapalila je svijeće i ogledala se po sobi. U srcu nije jadikovala. Ona je dobro znala kakva je njena sudbina i za što je rođena, pa je bila sretna već i zbog toga što će živjeti ovdje i što će moći svaki dan, makar i kao služavka, dolaziti u ovu sobu.

U sobi, iz koje je otišla, vladala je potpuna tišina. Načas ju je prekinula Ču Ma kad je, sva zadihana i brižna, uvela mladu

nevjestu. Ali nije bilo pristojno da se dulje zadrži jer je svaki čas trebalo da naiđe mladoženja.

Sjedi, mala moja šapnula je nevjesti. Kad uđe, nemoj ga pogledati. Pusti mu da digne veo, ali ga nemoj pogledati. Kad te zamoli da ga pogledaš ili kad ti stavi ruku pod bradu, ili kad ostane stajati pred tobom čekajući, onda ga polako pogledaj kao što sam te podučavala. Istom na kraju smiješ podići trepavice, ali vrlo polako, mala moja. O, nebesa, budite na pomoći mome djetetu!

Ču Ma se razjeca i otare oči rukavom. Ali to se nevjesti nije svidjelo. Udari nogom o pod i odgurnu staru dadilju. Odlazi, glupačo reče tako nedvosmisleno da se suze u očima Ču Ma odmah osušiše a zajedno s njima i njeno sažaljenje.

Zločesta djevojčice uzviknu ona tiho. Nadam se da će imati toliko snage da te istuče.

I tako, zavrtjevši očima i stisnuvši usne, ona izjuri iz sobe. U sobi je bilo posve tiho kad je ušao David. Sačekao je da ispred zatvorenih vrata utihne posljednji odjek smijeha. Onda se okrenuo prema svojoj nevjesti. Sjedila je na krevetu, među razmaknutim zavjesama, skupivši nožice na klupici; ruke je sklopila u krilu a veo joj je još uvijek sakrivao lice. On je polako i šutke prešao sobu, podigao ukrase s njene glave i odložio ih na stol. Zastao je pred njom, oklijevajući, a srce mu je silno udaralo.

Boli li te glava? nježno će zapitati. Nije podigla lice. Da... malo.

Glas joj je bio tih i sladak.

On je stajao a ona je čekala uporno piljeći u noge. Sada, kad je ostala sama, ipak se uplašila i poslušno se držala uputa Ču Ma. Samo, što će biti ako je on ne dotakne, ako je ne nagovori da ga pogleda, hoće li smoći dosta hrabrosti da sama od sebe podigne glavu? A ako je i podigne, smije li ga pogledati?

Prije no što je uspjela odgovoriti, on se sagnu i uhvati joj lice među dlanove.

Nemoj da noćas razgovaramo reče. Sutra će biti dosta vremena za razgovor... Kao i svih idućih dana.

Dobro protisnu ona. Osjećala je kako su joj se obrazi zažarili među njegovim dlanovima.

Bit ćemo sretni šapnu on.

Bit ćemo sretni odvrati ona kao jeka.

Noć je bila posve mirna, sve do iza ponoći. Onda se Ezra probudio jer mu se učinilo da netko jeca. Toliko je jeo i toliko je popio da je čvrsto zaspao tek što je legao u krevet. Sada mu se, međutim, učinilo da ga je nešto žalosno i bolno prenulo iz njegova mira. Probudio se, zastenjaio i na trenutak mu nije bilo jasno što je to čuo. A onda je razaznao zvuk.

Naomi je jecala! Da bi je umirio, odlučio je te noći spavati u njenoj blizini. Nesigurno je ustao iz kreveta i prešao u susjednu sobu gdje se nalazio njen krevet. U mraku su se razlijevali njeni prigušeni jecaji.

Naomi! zovnuo je i počeo pipati da bi našao krevet. Sto ti je?

Nije odgovarala, nego je i dalje jecala. Pipajući dođe do stola i upali svijeću. Svjetlost obasja njeno izbezumljeno lice. Nije mogao sam sebi vjerovati da je to ona ista lijepa žena koja je tako hrabro vršila svoju dužnost o sinovu vjenčanju.

Naomi, je li ti zlo? viknu on.

Nije jedva će ona. Nije... ali... ja... razmišljam o... o svemu što je prošlo! Oh, najradije bih umrla. I ti bi volio da umrem, Ezra... znam! I ti bi htio sve zaboraviti.

Sjeo je na krevet, uzeo je za ruku i strpljivo je milovao. Nekako je slutio da je to tek prva noć od onih noći koje tek dolaze, kada će morati sjediti uz nju, strpljivo i nježno, čekajući da umine njena tuga.

Čuj, Naomi tiho će on ti znaš da ćemo biti vrlo sretni. David će imati djecu zamisli kako će biti kad kuća bude puna unučadi.

Okrenula je lice i nije se dala utješiti. Obećala sam samoj sebi da će me, kad umrem, pokopati u našoj obećanoj zemlji.

Znači da zbog toga cijelo vrijeme kukaš! uzviknu Ezra. A onda se sjeti da treba biti strpljiv. Znaš što, draga ženo, hoćeš li da ti nešto obećam? Ako želiš, obećat ću ti da ću, kad umreš, prenijeti tvoje tijelo u obećanu zemlju. Već ću ja to nekako urediti.

Ona je neko vrijeme šutjela. A hoćeš li ostati uza me? upitala je.

Ezra uzdahnu: Ah, Naomi, ti hoćeš da sve bude po tvome a nećeš da ništa bude na moju! Dragaa moja, ja ću se vratiti sam kući, ovdje ću umrijeti i ovdje će me pokopati, ovdje gdje mi leži otac i gdje žive moja djeca.

Gospođa Ezra se ponovo rasplače: Ali Ezra, ti si Židov!

Upravo zbog toga odgovori on odlučno. Ovdje je čak zemlja ugodna.

I on je i dalje nježno i strpljivo milovao njenu ruku.

Najmirnije je bilo u Peonijinoj sobi. Čim je legla, znala je da neće moći zaspati. Cijele ove svadbene noći proležat će budna a duhom će biti u drugoj sobi, kraj Davida. Međutim, ipak se kao i obično spremila za počinak, brižno se oprala, namirisala tijelo, oprala zube, očetkala kosu i obukla svježuu spavaćicu. Cijelog dana nije ništa mogla jesti i pretvarala se kao da ne može stići od posla. Sada, kad je položila glavu na jastuk od satena, dobro se prisjećala svake pojedinosti. Nije joj padala na pamet ni jedna greška i zato je bila iskreno zadovoljna sama sobom. Svako jelo bilo je baš onoliko toplo ili hladno koliko treba da bude a vina bijahu ugrijana upravo do pravog stupnja. Srebro i kositar sjajili su se a bjelokost i drvo bili su ulašteni, dok prašine nije bilo čak ni pred vratima. Upravo u onom trenutku kad je nevjesta klonula od umora, ona je primijetila i krišom joj donijela zdjelicu tople juhe s rižom i uspjela je nahraniti tako da to nitko nije vidio. Peoniji je jedno bilo posve jasno: njena sreća ovisila je o tome hoće li pridobiti srce Davidove žene. Nova gospodarica morat će se naučiti da je voli i da se oslanja na nju. Štoviše, Peonija će biti kao neka veza između muža i žene i spajat će ih kad bude trebalo. Ni jednom riječju ili djelom ne smije ih

razdvojiti, jer o njihovoj sreći ovisi i njezina sigurnost, o njihovoj sreći i o tome koliko će im ona biti potrebna. Peonija je bila toliko pametna da je jasno slutila kakva je sudbina čeka. Dobro je odmjerila Davidovu ženu, znala je koliko je visoka, koliko duboka, koliko sitna, a samoga Davida poznavala je kao vlastitu dušu. I jednom i drugom supružniku bit će često potrebna da bi zakrpala tkivo njihova braka ali nikada neće smjeti pokazati da svjesno zna koliko im je potrebna. Sati su protjecali a ona je ležala razmišljajući i nastojeći da u mislima ne gleda onu drugu sobu u kojoj je upravo buknila bračna veza. Noćas to nije smjela biti njena briga, tako je uvjeravala samu sebe ne noćas, nego bilo koje noći, ne u ovoj prilici, nego u svakoj prilici; treba se brinuti samo za cjelinu, i životi svih drugih tiču je se samo utoliko ukoliko o njima ovisi život one jedine, najdraže osobe. Ponavljala je to u sebi sate i sate ležeći i netremice piljeći u mrak. Tada je začula kako se oglasio prvi pijetao. Noć je izmicala i bližila se zora. Klonula je duhom i uzdahnula. Suze joj se skupiše pod kapcima, grlo joj se steglo ali nije dopustila samoj sebi da se rasplače. Sve je gotovo“, pomislila je. Sad mogu spavati.“

X

Ezrina kuća polako je dočekala zoru novoga života. Naoko, izvana, sve je teklo kao prije. Gospođa Ezra bi noću plakala, ali kad bi svanulo jutro, ustajala je i ponašala se kao i obično, osim što bi se rjeđe razljutila i što više nije govorila onako brzo kao nekoć. Prema sinovoj ženi bila je savršeno ljubazna i susretljiva, i nevjesta se zaista nije mogla požaliti na svoju svekrvu. Bilo je to zapravo ugodno iznenađenje, jer se Kueilan isprva bojala gospođe Ezre. Sve mlade žene boje se starijih žena, koje su muževljeve majke ali se Kueilan bojala više nego ostale žene. Ona je bila dokono, komotno stvorenje, naviknuto da je drugi služe i maze i nije joj bilo ni na kraj pameti da postane poslušna i brižljiva. Ali gospođa Ezra nije to ni zahtijevala od nje i ponašala se kao da Kueilan gotovo i ne postoji u kući. Kad bi se susrele, gospođa Ezra ju je pitala

kako je i da li joj se sviđa u kući, a Kueilan se smješkala, obarala pogled i odgovarala da joj se baš sve sviđa. Čim je uočila da gospođa Ezra ne kani zapovijedati, pao joj je kamen sa srca i malopomalo opet je postala objesna i bezbrižna kao i u svojoj vlastitoj kući. Peonija je isprva mislila da u kući više ništa ne može biti onako kao što je bilo prije svadbe. Ali je ubrzo shvatila da se prevarila i da se roditelji ponašaju kao i prije, uostalom baš kao i David. I David je, naime, nastavio svoj nekadašnji život. Razgovor koji je bio odgodio prve bračne noći, odgodio je zauvijek. Ubrzo je shvatio da sa svojom ljepuškastom ženom može razgovarati samo o njenim dnevnim potrebama i željama. Ali ona je uvijek bila spremna da se nasmije, znala je mnogo igara, i najsretniji su bili kad bi ga ona poučavala tim igrama a on se smijao njenim uputama. Kad bi pobijedila, oduševljavala se kao dijete, pljeskala ručicama i skakutala po sobi na svojim sitnim, utegnutim nožicama. David ju je sažaljevala zbog tih nogu. Nikada prije nije vidio da djevojke tako stežu noge jer čak i Peonija, u židovskoj kući, nije vezala noge. Kueilan je imala tako sitna stopala, obuvena u svilene cipelice, da ih je mogao obuhvatiti dlanom jedne ruke; to je i učinio jedne noći a uz put je rekao kako mu je žao što su joj stopala tako sitna.

Malena reče on, jer je sad tako zvao ženu kako si mogla dopustiti da te tako osakate.

Na njegovo veliko čudo ona se rasplakala, napola ljutito a napola da bi uzvratila na njegovo sažaljenje. I bržebolje uvuče noge sakrivši ih ispod košulje. Ne sviđaju ti se! zaplakala je.

Žalostan sam kad ih gledam nježno će on. Kako te je to moralo boljeti!

Ali sad me ne boli odvrati ona.

Zašto ih ne odmotaš? zapita on.

Neću da narastu odvratila mu je. Zar sam uzalud toliko propatila?

Razmislimo što bi se moglo učiniti pokuša je on nagovoriti shvaćajući koliko je ponosna i sramežljiva.

Ni govora! vrisnu ona. I ponovo se razjeca te tako glasno zovnu Peoniju, da Peonija dotrča.

Kad ju je ugledala, Kueilan prekri lice rukama a suze joj potekoše niz obraze. Hoće da vidi moje no

16 Peonija, cvijet Istoka

241ge! _ jecala je a Peonija je morala sjesti na krevet, kraj nje, milovati je po rukama i umotati njena stopala u svileni poplun.

Smirite se, smirite se, nije on mislio ništa loše, tješila je Peonija ucviljenu ženu.

David je stajao kraj kreveta i promatrao obje Kineskinje.

Reci joj da sam joj želio samo pomoći obrati se on Peoniji.

Istina je da mi se ne sviđaju sakate noge.

Pošto je to izgovorio, on iziđe iz sobe a Kueilan se objesi na Peoniju i silno se rasplače.

Peonija ju je pustila da plače. Kad jecaji utihnuše, ona joj se obrati nježno ali odlučno:

Objasnit ću mladome gospodaru zašto žene našega naroda vežu noge. Nemojte kriviti njega zbog toga što ne zna koji je tome razlog. Njihove žene ne vežu noge. Štoviše, one nose sandale na golim stopalima.

Kao seljanke! viknu Kueilan kroz suze.

Nekada su te sandale zlatnosrebrne i ukrašene draguljima nastavi Peonija. Prestanite plakati, mala gospodarice. On je plemenit i dobar, i kad vas jednom shvati...

Ali ima toliko toga što on ne shvaća! kukala je mlada žena. Peonija bijaše vrlo strpljiva. Kad vas god ne shvati, zovnite mene, mala gospodarice, i ja ću mu objasniti kako se vi osjećate.

Milujući je i tetošeći je, umirila je Kueilan i napokon joj rekla: Žena mora ugađati mužu, mala gospodarice. Kojeg muškarca imate osim njega? Dopustite mi da se ja pobrinem za vaše noge, gospodo. Svakog ću dana pomalo otpustiti zavoje, tako da to nećete ni primijetiti, a njemu će biti drago kad shvati da ste ga poslušali, a kad je on zadovoljan, bit ćete i vi sretni!

Kueilan je sumnjičavo pogleda podigavši ovlažene trepavice. Ja sam i sad već sretna reče ona. Izgubit ćete sreću, gospodo, ako ne budete ugađali mužu uporno će Peonija.

Dugačke trepavice se oboriše a Kueilan tiho reče:

Ali ja imam pedeset pari novih cipela, i sve su tako lijepe! Peonija se nasmija: Gospodo, ako je samo u tome nevolja, ja ću napraviti isto toliko pari novih cipela posve po uzoru na vaše.

Kueilan je neko vrijeme šutjela a Peonija je čekala.

Da mu kažem? zapitala je smiješeći se kao dijete. Poslije dulje stanke Kueilan polako zaklima glavom a suze joj ponovo potekoše. Međutim, nije se bunila kad je Peonija donijela posudu vruće vode, skinula joj čipkaste cipelice, uske bijele čarape i odmotala dugačke zavoje. Čak se i Peonija sažalila kad su joj se u ruci našla uska, sitna stopala. Pomno je pregledala svaku nogu da vidi koliko je osakaćena. Ču Ma je revno i strasno željela da se njena štićenica dobro uda i već je u ranoj dobi djetetu zavezala noge. Kostu su se savile, ali nisu napukle. Nikada više neće biti zdrave, ali bar će moći slobodno rasti. Ipak treba postupati vrlo oprezno, malopomalo jer bi bol pri slobodnom hodu mogla biti gora nego što je bila u zavojima.

Drago mi je što Ču Ma nije ovdje iznenada reče Kueilan. Ču Ma nisu dopustili da ostane uz svoju štićenicu jer bi to moglo izazvati zlu krv među poslugom u kući. Kung Čen joj je zapovjedio da se vrati kući i da se brine za Lili, njihovo najmlađe dijete.

I meni je drago složi se Peonija. Da je ona ovdje, bilo bi joj teško gledati kako propada njen posao. Kad dođe da te obiđe, mala gospodarice, reci joj da ti je tvoj gospodar zapovjedio da to učiniš.

Kad joj je Peonija okupala stopala i ponovo ih zavezala, stegnuvši ih nešto blaže, poigrala se s gospodaricom, i primijetivši da zijeva, ututkala je u krevet i u san. Tek tada je pošla da potraži Davida. On je bio pristao na majčinu odluku, koju je Peonija potajno savjetovala gospođi Ezra i

dan uoči svadbe već se preselio u novije i prostranije odaje. Sad je sjedio i snatrio u knjižnici, velikoj sobi visoka stropa u kojoj su po svim zidovima bile uske police s knjigama i sa smocima. Bila mu je to najdraža soba, i onamo Kueilan nije zalazila. Znala je čitati, ali je smatrala da je to nepotrebno. Svi njeni poslovi sastojali su se u tome da se igra, da brblja, da draži Kujicu, da promatra zlatne ribice, da udara na sva zvona kad god bi se tobože latila veziva, da kuša slatkiše, napola ih odgrize i odbaci. Sve je to njemu bilo jasno a ipak ga je osvajala njena dražest, dražest u svemu onome što je radila. Razumom je shvaćao da je njen mozak djetinjast, da joj je duša neprobuđena ali, kad bi je pogledao, oči bi mu okrijepile srce: oblina njenog nježnog tijela, sitne kosti tek lagano presvučene mesom, uzak struk i tanko zapešće, veselje koje je upravo isijavalo .iz njena vrata i čistih oblika njedara, miris kože i daha, neopisiva otmjenost svake njene kretnje sve mu je to, na svoj način, bilo sada dragocjeno. Privlačila ga je zanosnim ručicama i kljastim nožicama jednako kao što ga je privlačila očima, smijehom i podatljivim tijelom. To nije bila ljubav, vrlo brzo je shvatio da to nije ljubav! Ali ipak, bilo je to nešto, nešto slatko, nešto što ga je ispunjalo užitkom.

Peonija ga je zatekla u takvim mislima. Vidjela je kako je raspoložen i pretvarala se kao da je došla napuniti čajnik i pogledati da li je čaj topao. Moram ti donijeti drugi čaj, ovaj se ohladio rekla je kao što mu je govorila svake večeri.

Gotovo je nije ni čuo i ništa nije odgovorio.

Pogledala ga je i nastavila: Mala gospodarica me je zamolila da ti objasnim zašto veže noge.

Znam da je to kineski običaj odgovorio je ali je nije pogledao.

Vrlo glup običaj podilazila mu je ona. Ne znam tačno odakle potječe. Čitala sam jednom da su se nekom caru svidale sitne nožice ljubljene žene i da su zbog toga druge žene, kad su za to saznale, nastojale da im noge ostanu što sitnije. S druge strane, čula sam da običaj potječe još od onda

kad su muškarci željeli da zadrže žene u kući. Tko bi znao? Kako bilo da bilo, sad je to navika, a sitna stopala podižu cijenu nevjesti. Ne možemo zamjeriti maloj gospodarici što je slušala roditeljske zapovijesti.

Ja joj ne zamjera vam odgovori on. Peonija je nastavljala: Poručuje vam da joj je žao što se rasplakala i zatražila je da joj svakog dana pomalo otpuštam zavoje na nogama sve dok joj posve ne oslobodim stopala.

Tek sad ju je pogledao. Peonijo, to si ti smislila a ne ona.

Ona je pristala reče Peonija i svrnu pogled.

Ah, Peonijo! reče David. Ah, Peonijo!

Osjećao se strašno osamljen, ispružio je ruku, uhvatio Peonijinu i zadržao je. Neko je vrijeme nije povukla. Zatim je okrenula glavu i uhvatila njegov topao pogled. Čim ga je spazila, nježno je izvukla ruku i drugom rukom dohvatila čajnik.

Donijet ću vam čaja, mladi gospodaru rekla je nježnim ali suzdržanim glasom i izišla.

Čekao je da se vrati i razmišljao zašto ona nije toliko sretna koliko bi želio da bude. Peonija mu je donekle mogla pomoći, kao što mu je uvijek pomagala, a ipak on nije znao što zapravo hoće od nje. Kako da joj riječima objasni tugu koja ga je prožimala a da joj u isto vrijeme protumači koliko mu je dragocjena ta njegova mala žena? Dok je tako razmišljao, uđe stari Vang i donese čajnik.

Peonija mi je rekla da vam donesem čaj, mladi gospodaru reče on. Položio je čajnik na stol. Hoćete li da vam napunim zdjelicu? zapita.

Ostavi samo reče David Nalit ću ga sam kad ožednim. Ispratio je pogledom starca i na trenutak se zamislio u nedoumici. Zašto se Peonija nije vratila? Nije to bilo zbog toga što ju je uhvatio za ruku. Često bi je hvatao za ruku. Sjedio je još neko vrijeme i kako ga tuga nije napuštala, niti je nestajao iz njega osjećaj čudne samoće, on uzdahnu, ustade i ode u spavaonicu gdje ga je čekala njegova

dragocjena ženica. Ezrina kuća se polako prilagodila novome načinu života. Moglo bi se reći da jedna jedina mala žena ne može u tuđoj kući promijeniti zakone kojih su se držala cijela pokoljenja, ali ipak nije bilo tako: gospođa Ezra je odlučila da ništa ne zamjerava snahi a uz put je prestala bilo što zamjeravati i sinu. Samo je Davidu bilo jasno da se majka u sebi nije izmijenila. Kad bi se primakli blagdani, cijela kuća bi nekako neprimjetno kliznula natrag u prošlost. Obavljali su stare obrede, pripremali drevna jela i jeli ih. Samo se nije išlo u sinagogu. Nije više bilo rabina da stoji pred Mojsijevom stolicom i čita svetu Toru. Veliko crveno nebo od satena što je stajalo nekoć iznad stolice, bilo je složeno i uklonjeno. Na zapadnom zidu još su uvijek visjele ploče na kojima čistim zlatom bijaše ispisano Deset zapovijesti ali nitko nije svraćao onamo da sluša rabina kako ih čita. Vrata sinagoge bila su zaključana i nitko nije kroz njih prolazio. Gospođa Ezra ne bi mogla onamo otići sama a Ezra je uvijek bio u poslu. Bio je potpisao ugovor s Kung Čenom i njihova imena sad su bila, jedno pokraj drugoga, krupnim, crnim, baršunastim slovima ispisana na crvenim, svilenim smocima koji su visjeli na vratima trgovine.

Osim one karavane, koju je svake godine Kao Lien vodio na zapad, upućivali su godišnje još i jednu drugu karavanu, a Ezra je uz to kupovao i robu s brodova iz Indije, i to pamuk, bjelokost, srebro i dragulje i dovodio je kopnenim putem s juga. U zamjenu je slao u Indiju kinesku svilu iz Kung Čenove trgovine koju su ondje prerađivali u finu gazu, koju nose otmjene Indijke i koju ni jedan kineski tkač ne bi uspio istkati.

Na vratima sinagoge više nije bilo čak ni čuvara. Vrtar Eli brinuo se za nasmijanog, ludog, starog rabina koji više nije htio nikoga drugoga slušati. Eli je bio uz njega dan i noć jer rabina nisu puštali da sam luta po kući, kako ne bi plašio poslugu.

Ostatak Zidova u gradu nije ih bilo više od dvije stotine bavio se svojim poslom i zaboravljao na vjeru. Ali gospođa

Ezra se u vlastitoj kući držala starih obreda svoga naroda. Bila je u tom gotovo usamljena jer su samo ona, Ezra i David svake Pashe jeli kruh bez kvasca.

O prvoj Pashi po sinovu vjenčanju bila je odredila da se prostre mjesto i za njegovu ženu. A kad je David došao sam, majka ga je pogledala očima u kojima je bilo nešto od njene nekadašnje neobuzdane naravi.

Zar mi snaha neće doći? zapitala je.

David je mirno sjeo. Rekla je da se boji doći odgovorio je.

Da se boji? uskliknula je gospođa Ezra. Šta znači ta glupost.

Boji se da bi naša sveta jela mogla začarati njenu dušu rekao je David. I još je čudno dodao: Ne kanim je prisiljavati, majko. Možda ima pravo.

Neki ozbiljni prizvuk u njegovu glasu stegnu srce gospođe Ezre i ona ništa ne uzvratila. Ponosna glava joj pade na prsi, obriše suze ali ne zakuka naglas. Kako se nisko srozao njen narod! pomislila je u sebi. Možda su još u nekim kućama obitelji ovako usamljenički poštovale Jehovu i možda će u tome ustrajati još koju godinu, ali su mnoge, ona je to dobro znala, zaboravile čak i na ono vanjsko poštovanje i za njih su sveti dani prolazili u poslu i u užitku, kao i svi drugi.

Za majčina života David nije ničim pokazivao da je nezadovoljan svojim životom. Godinu dana poslije svadbe rodio mu se prvi sin a Kueilan, koja je bila silno razdražljiva dok je nosila, rodila je vrlo lako, osim što je mnogo kukala i zapomagala. Kad je vidjela da je muško, prestala je kukati i zatražila je sva svoja najmilija jela. Ali je odbila da doji dijete i trebalo je pronaći dojilju. To je načas uzbudilo gospođu Ezra.

Zar će moje unuče sisati kinesko mlijeko? zapitala je Ezru. Ezra se blago nasmiješio. Pa i majčino mlijeko bilo bi kinesko, draga moja rekao je.

Gospođu Ezra zapanjila je vlastita nesmotrenost pa je ušutjela a Ezra nije imao srca da joj spomene kako je i on sisao mlijeko kineske majke. Međutim, ubrzo je shvatio da

gospođa Ezra čak i ne voli unuka i, iduće godine, kad je Kueilan ponovo rodila sina, samo je klimnula glavom kad joj je Vang Ma javila novost.

Gospođi Ezra zapravo više nije bilo do života. Svima je to bilo jasno i svakome je na svoj način bilo žao. Ta snažna žena bila je središnji stup kuće, a sad je taj potporanj polako popuštao. Izgubila je tek i tužila se da loše spava. Kad je bila sama s Ezrom, pitala bi ga što li je to krivo učinila u životu pa da joj život ispada posve drugačiji nego ga je zamišljala.

Nisi ništa krivo učinila, draga moja Naomi odvrćao bi Ezra. Možda si samo krivo sanjala.

Ja sam uvijek slušala božju volju očajnički bi ona rekla. Ezra nije imao srca da joj kaže kako je zapravo često njena volja postajala božjom, pa bi samo dodao: Ah, tko zna što je zapravo božja volja.

Dok je tako gospođa Ezra polako propadala, iznenada je i nekako slučajno umro stari rabin, gotovo kao dijete. Kako mu je razum kopnio, tako je on isprva postao nalik na dijete a od djeteta se pretvorio u neljudsko biće i, kad stari Eli ne bi na njega pazio, jeo bi što god bi pokupio sa zemlje. Tako je jednog dana progutao neko smeće, ne zato što je bio gladan jer Ezra ga je dobro hranio, toplim jelima u zimi i hladnim u ljeti nego zato što se možda prisjetio kako je jednom davno bio gladan. Smeće ga je otrovalo, kolera ga srušila i on je umro u roku od jednog dana, lud od bolova, preklinjući gospođu Ezra da mu oprost i jer se nje sad najviše bojao smatrajući je za najmoćnije stvorenje koje zna.

Gospođi Ezra je bilo žao gledati ga u takvu stanju, pa je često ostajala uz njega i tješila ga, ali kad se razbolio, Ezra se uplašio zaraze i zabranio joj je da ga obilazi. Tako je stari rabin umro gotovo sam, jedino je Eli bio uz njega a pokopali su ga kraj njegove žene, Leine majke. Ostatak Zidova u gradu oplakivao je njegovu smrt i ispratio lijes, kukajući i plačući, u odjeći od vreća, saginjući se uz put da bi pokupili pregršt prašine s ceste i posuli je po glavi. Svi su znali da s rabinom i oni sami djelomično umiru i svi su ga se sjećali iz

onih dana kad je bio mlad, plemenit, jak, i pamtili su kako ih je zaklinjao da ne zaborave svoga boga koji je jedini istinski bog. Sada, kad njega više nema, tko će ih podsjećati na boga? Nije čak bilo nikoga tko bi čitao Toru na grobu. Aron, njegov sin, još se nije vratio, i tako su rabina pokopali a da ga nije ispratio nitko od rodbine, baš kao što iza njega nije bilo nikoga tko će nastaviti njegov posao. David je stajao po strani i šutio. Srce mu se stezalo ali nije plakao. Nije se sagnuo i uzeo prašinu s ceste, niti je obukao vreću.

Jednog dana, poslije pogreba, gospođa Ezra se rastužila osjećajući breme samoće i palo joj je na pamet da se sama uputi i pogleda sinagogu. Eli je sad opet ondje čuvao ulaz. Ona se uputi onamo u nosiljci i jedino u pratnji Vang Ma. Kad Eli ugleda gospođu Ezra, zbuni se i uze je moliti da ne ulazi u sinagogu.

Pričekajte, nisam stigao pomesti pod, gospođo moljakao je on. Debela je prašina na Mojsijevoj stolici i stid me je da vi to vidite.

Ali gospođa Ezra nije popuštala. Došla je izdaleka i htjela je da vidi ono zbog čega je došla. Eli preko volje stavi ključ u veliku bravu ali načas ipak zadrži vrata.

Nemojte mene kудiti, gospođo zaklinjao ju je on. Zatekao sam to kad sam se vratio ovamo.

Nekako jedva otvori vrata i gospođa Ezra uđe u dvorište a iza nje i Eli. Isprva nije primijetila nikakvu promjenu, osim što su vjetrovi nanijeli dosta prašine i što je lišće opalo i gnjilo ispod drveća. Ali kad je prešla posljednje malo dvorište i uspela se na terasu pred sinagogom, primijetila je u čemu je promjena. Bila su nestala dva kamena lava koja su čuvala ulaz u sinagogu, a također nije bilo ni željeznih urni; nestali su i zastori na vratima a kad je ušla, primijetila je da nema svijećnjaka na velikom stolu, niti srebrnogvrča za pranje ruku. Dvanaest smotaka sa zakonima i ploče na kojima su se nalazili, baš kao i bogati svileni zastori što su visjeli na Mojsijevim zakonima, također su bili otrgnuti.

Gospođa Ezra je zaprepašteno buljila primjećujući koliko toga nedostaje. Nije mogla ni prozboriti. Stajala je nasred sinagoge tražeći jedan za drugim poznate predmete. Onda joj pogled pade na zapadni zid i otkrije najdrskiju krađu. Netko je čak bio iskopao zlatna slova iz Deset zapovijesti koje je sam Jehova nekoć uručio Mojsiju. Sad više nije izdržala, nego se okrenula Eliju i glasno uskliknula:

Tko je to učinio?

Eli je oborio glavu. Gospođo, bojim se reći sve.

Zar ovo nije sve? zapita ona.

On šutke pokaza prema vratima. Ponovo ju je izveo van i ona tek tada primijeti da nije opljačkana samo unutrašnjost sinagoge, nego da su lopovi počeli vaditi čak i opeke iz zida. Bijahu to opeke naročite vrste koje su bile ispečene poslije velike poplave što je prije dvije stotine godina poharala grad. Bile su bolje od bilo kojih opeka što se danas proizvode, jer su preci sačuvali tajnu proizvodnje opeka još iz onih vremena kad su kao robovi živjeli u Egiptu.

Uskoro će od sinagoge ostati samo kostur turobno reče Eli i jednog dana, kad puhne južni vjetar, srušit će se i taj kostur u prah.

Gospođa Ezra dugo nije mogla procijediti ni riječi. Prelazila je pogledom svuda uokolo, sve dok nije ušla Vang Ma koja je čekaka vani i uplašila se šta je s gospodaricom.

Gospođo, smirite se! uskliknula je. U sve hramove provaljuju lopovi.

Gospođa Ezra se okrene Eliju. Zašto mi nisi prije došao i upozorio me?

Gospođo, nisam ni ja znao žalio se starac. Ni po danu ni po noći nisam mogao ostaviti staroga učitelja a nitko od naših ljudi nije me upozorio što se događa.

Sumnjam da bi se usudili krasti iz Jehovinog doma, osim ako ih nije tko nagovorio i vodio! rekla je ona.

Zaokupila ju je neobična pomisao, ali je nije htjela izreći pred osobama koje joj nisu ravne. Idemo kući

reče a ti čuvaj stražu, Eli. Znaj da ću zatražiti od kineske općine da biću je lopove, da ih stavi na sramni stup i da tako skapaju pred očima svih građana.

Pošto je to izrekla, uputila se kući uciviljena srca i nestrpljivo stala čekati da se vrate Ezra i David. Poslala je napokon starog Vanga po njih a Vang Ma je uz put poručila da moraju što prije doći jer se boji da je gospodarici zlo. Kad je to čuo, Ezra zovnu Davida iz njegove sobe, koju je sad imao u trgovini, i zajedno krenuše kući. Gospođa Ezra ih dočeka jecajući i nije im bilo lako da razaberu što se dogodilo. Da nije bilo Vang Ma koja je stajala kraj nje i zdjelicu vrućeg čaja prinosila gospodaričinim ustima, nikada ne bi uspjeli shvatiti što je posrijedi.

Kad se sve razjasnilo, gospođa Ezra je odjednom prestala plakati. Sad je bilo vrijeme da otkrije svoje sumnje. Ja dobro znam da se naš narod, ma koliko da se bijedno srozao, ne bi usudio okrasti Jehovin hram rekla je.

Muškarci su čekali što još kani dodati.

Vjerujem nastavljala je gospođa Ezra da ima samo jedan čovjek koji bi bio kadar to učiniti, a to je Aron. Moramo ga pronaći, Ezra. Skriva se negdje u gradu i upravlja lopovima. Neka je vječno proklet!

Kako da ga nađemo? jeknu Ezra.

Kinezi će pronaći lopove navaljivala je gospođa Ezra.

U gradu postoji kralj lopova reče David. Njegovo ime znaju na općini jer on redovno plaća godišnji danak, i on može pomoći da nađemo Arona.

Bi li ga ti potražio, sinko? upita Ezra.

_ David klimnu glavom. To je žalostan posao kratko će on ali ja to mogu učiniti.

I tako David svrati u općinu i plati da bi se sastao s kraljem gradskih lopova. Dogovoreno je da određenog dana taj čovjek dođe u jednu udaljenu čajanu, na kraj grada, gdje će ga David poznati po crvenoj uzici u zapučku. Sjedit će duboko u kući, negdje u prikrajku. Bilo je uglavljeno da David mora doći sam. Kad je to čula gospođa Ezra, uplašila se i odlučila da Eli svakako mora pratiti Davida i neopazice čekati kraj vrata. Nitko od Kineza u kući nije znao što se događa jer su se tih događaja sramili i Ezra, i David, i njegova majka. Određenog dana David ode na ročište. Ondje ga je čekao mršav, visok čovjek nježna lica, u crnoj svilenjoj odjeći. Sjedio je i u ruci držao zdjelicu čaja. Čim je sjeo, Davidu je odmah zapela za oko ruka čovjeka koji ga je čekao i pozdravio. Bijaše ta ruka nalik na lasicu, toliko uska, sitna ali dugačka. Davidu se odmah zgadio lupež i bržebolje je prešao na posao.

Dolazim u očevo ime reče David. Htjeli bismo otkriti lopove koji iz našeg hrama krađu opeke, sveto suđe, srebrne zastore i koješta drugo. Ako je moguće pronaći ukradene stvari, mi smo spremni dobro platiti. Ali čak bismo platili i samo da doznamo gdje su ti predmeti završili i tko je taj čovjek koji se usudi potkradati naš narod.

Čovjek se osmjehnu opakim, ledenim smiješkom. On je vašeg roda reče.

David je shvatio da je majka imala pravo. Zove se Aron doda sam.

Ne znam ja kako se zove odgovori čovjek. Mi ga zovemo tuđinac Li.

Ali on ne bi bio kadar da sam podigne teške opeke ili veliko suđe dobaci David.

Ne bi, ali on podstiče druge koji mu pomažu naceri se neznanač. Oni se boje da bi im se tuđinski bog mogao osvetiti ali im je taj momak obećao da ih

252neće zateći nikakva kazna. Kaže da je on sin svećenika i da zna sve potrebne molitve.

Gdje je on? upita David.

Čovjek ga lukavo pogleda. Ako vam ga izručim, koliko ćete mi platiti? Ne smijem biti na gubitku, to vam je jasno.

Prezirući samoga sebe, David se prisili da bude jednako lukav. Nama nije stalo da vidimo njegovo zločinačko lice reče. Možete ga zadržati, ako hoćete. Ali odsada je sinagoga ionako pod paskom, pa ste svejedno na gubitku.

I tako, cjenkajući se, David obeća trideset srebrnjaka i na taj način otkupi izdajicu.

Skriva se u kolibi, u dvorištu kuće koja je šest vrata udaljena od ove reče mu lupež. Ako pođete sa mnom, pokazat ću vam. Samo prvo treba da vidim srebrnjake.

Nisam ih ponio reče David. Vi znate ime moga oca i znate da imamo trgovačke ugovore s Kung Čenom. Možete mi vjerovati.

Pošto je još malo oklijevao, čovjek pristade, a tada ustade i podoše niz ulicu. On pokaza Davidu vrata one kuće. Po danu je uvijek ovdje reče.

Srebrnjake ćeš dobiti još večeras reče David, prijede ulicu i neustrašivo uđe kroz kapiju, naglo otvori vrata kolibice i unutra, u bijednom sobičku, ugleda skrupčanog Arona na krevetu od dasaka.

David ga prodrma i kad Aron ugleda Davida, posve se razbudi, mrzovoljno se protegnu i upita: Što hoćete?

David je buljio u njega i silno ga prezirao, a ipak nije smogao snage ni da ga udari, niti da opsuje.

Morao bih te predati sucu da te išibaju protisnuo je. A ipak, ti pripadaš našem narodu! Arone, kako si to mogao učiniti?

Ne znam na što mislite odvрати gad.

Ah, dobro ti znaš uzdahnu David. Sjeo je na stolicu i unio glavu u dlanove. Drago mi je da ovo tvoj otac nije znao reče. Drago mi je da je Lea mrtva.

Aron se počese, zijevnu i ništa ne kaza.

David ponovo ustane. Dakle, pružam ti priliku. Primit ću te u trgovinu, radit ćeš posao pri kojem ćemo te uvijek držati na oku. Možeš birati. Ako se ne slažeš s ovim prijedlogom, strpat ću te u gradski zatvor.

Poslije nekoliko minuta Aron se odlučio da pristane i pođe s njim. Izvrgnut preziru sa svih strana, on je ipak od toga dana jeo Ezrinu hranu, nosio iznošenu odjeću i prenosio poruke iz jedne trgovine u drugu, između Ezre i Kung Čena. Nitko mu nije povjeravao bilo robu, bilo novac i njegov je život bio najbjedniji od svih u Ezrinoj kući.

Gospođa Ezra je međutim napustila svaku nadu da bi iznova bilo moguće sagraditi sinagogu i Ezra je nikakvim riječima više nije mogao utješiti.

Slušaj, draga moja Naomi često joj je govorio ti imaš sve čemu se žena može radovati. Naš sin je jedan od najuglednijih trgovaca u gradu. Eto, prije nekoliko dana Kung Čen mi je rekao: Uvaženi brate, tvoj sin mi je uštedio četvrtinu godišnjih prihoda“. Kako to?“ upitao sam. Znaš“,

reče on, već punih deset godina u mojim poslovima bila je jedna rupa. Ma koliko da smo se upinjali, ja i moji sinovi nikako je nismo mogli otkriti. Prošle godine sam čak poslao najstarijeg sina u sjevernu prijestolnicu da popiše svu prodanu i kupljenu robu. Kad se vratio s prijepisom popisa, nigdje nismo pronašli grešku, a gubici su se i dalje gomilali. Međutim, čim sam je pokazao tvome sinu...”

Prekinula ga je gotovo razdraženo: Ispričaj mi odmah ono glavno i nemoj miješati mog sina s njegovim sinovima. Šta je učinio David?

Ezra se nipošto nije htio oneraspoložiti. Pa, riječ je o tome, Naomi, da je David sposoban već iz samih brojki otkriti gdje je trgovac izmijenio cijenu robe! Gospođa Ezra se na to jedva osmjehnu a Ezra se sad ozbiljno zabrinu. Reci mi, draga moja, da li si bolesna?

Ona zavrti glavom. Zatim ga pogleda tužnim, crnim očima i stavi ruke na prsi. Ovdje mi je teško, unutra, i to noću i danju.

Ezra je dugo šutke sjedio a onda se odlučio ponuditi veliku žrtvu.

Hoćeš li da te odvedem na zapad, Naomi, kamo si oduvijek željela otići? Nije se mogao prisiliti da spomene obećanu zemlju“, jer on zapravo nije želio onamo otići.

Ona je dobro poznavala njegove osjećaje, pa je ponovo zavrtjela glavom. Sada je prekasno rekla je i više nije htjela dodati ni jedne riječi, tako da ju je Ezra napokon morao ostaviti iako mu je srce bilo puno žalosti.

Uspio je istoga dana zateći Davida samoga i reći mu: Pomozi mi, sinko, da nekako razveselimo majčino srce.

David odiže pogled s trgovačkih knjiga. Oče, ti znaš da je nju nemoguće razveseliti reče. Uzeo je pero i nastavio pisati. A tada izreče polako, ne odižući očiju s papira: Ako hoćete, ja ću je odvesti u Palestinu da bi vidjela svoju zemlju. Onda će možda biti zadovoljna i odlučit će da li da ostane ondje ili se vratiti sa mnom.

Ezri se objesi donja čeljust. A mene da ostaviš ovdje?

Možeš poći i ti, oče, ako hoćeš reče David i blago se nasmiješi.

A moji poslovi?! povika Ezra.

David je slegnuo ramenima i nije odgovorio. Ezra ga je gledao. Kao da je porastao poslije vjenčanja. Bio je viši, jači i nekako čvršći. Pustio je kratku, kovrčavu bradicu i više nije bio mladić. Već je zapravo prošao i prvo razdoblje muževnih godina. A što ako se vas dvoje uopće ne vratite? značajno će Ezra.

David ga ne pogleda. Završio je redak i obrisao kist od devine dlake te navukao na nj bakreni poklopac. Zatim se zavalio u stolicu i otvoreno se zagledao ocu u lice. Dok ste ovdje vi i moji sinovi, kako se ne bih vratio? odgovorio je smiješeći se sebi u bradu.

Ženu nije ni spomenuo. Ezra je to zapazio i ništa nije rekao. Na jugu još uvijek traje onaj rat promrmljao je. Englezi nisu zadovoljni, prisiljavaju nas da uzimamo njihov opijum. Možda bi imali neprilika ako se uputite preko Indije.

Reći ću im da mi nismo Kinezi napomenu David.

U redu, ali onda će te pitati tko ste nastavi Ezra. Tko zna hoće li im biti draže kad čuju da ste Zidovi?

Na ovo pitanje David ništa ne odgovori a Ezra teško ustade osjećajući prvi put da, kad mu sin više nije mlad, zacijelo i on već stari.

Porazgovaraj o tome s majkom, sine reče on. Neka bude kako vas dvoje odlučite. Oboje ste jednako tvrdoglavi.

David je porazgovorio s majkom i nekoliko sedmica se činilo kao da je ona oživjela i postala nalik na samu sebe. Nije rekla da želi poći a ipak je smišljala planove kao da kani na put. David je također pokazivao da je spreman krenuti. Samo se Kao Lien protivio naumu.

Uvažena sestra neće izdržati putovanje rekao je Ezri. Sve ako i krenu preko Indije i mora, treba računati na oceanske tajfune i na one beskrajne dane kad lađa uzaludno čeka vjetar. A kopnom bi bilo još gore. Muslimani su ratnički

raspoloženi, okrutni su i ja ne bih bio siguran da će izvući živu glavu.

Neka ide ako hoće reče Ezra.

A ako ondje umre? zapita Kao Lien.

Onda će sin pokopati majku odgovorio je Ezra. Ali srce mu je bilo ucviljeno. Međutim, nikada nisu krenuli na put. Jedne noći kad je gospođa Ezra ležala sama i široko otvorenih očiju, odustala je od cijelog nauma. David bi je možda mogao onamo odvesti, ali bi se morao vratiti, to je bilo jasno. Tog dana Peonija ju je upravo obavijestila da mlada gospodarica očekuje i treće dijete i da silno plače jer je muž napušta i odlazi na tako dugo putovanje.

Mlada gospodarica prečesto rađa upozori Peonija gospođu Ezra. Poslije ovog poroda se mora odmoriti, a ja sam joj rekla da se naš mladi gospodar neće zadržati na putu dulje od godinu dana i, upravo kad se vrati, ona će biti ponovo zdrava i snažna. Sad joj je zlo, gospodarice, i razdražljiva je. Nikako se ne da utješiti. Ne bi vas htjela time uzrujavati, gospodarice, ali vam to kažem samo za dobro vaše unučadi. Gospođa Ezra je otpustila Peoniju kretnjom ruke i ništa nije odgovorila. Ali u toku noći zaključila je da ne smije oduzeti Davida njegojoj djeci i postalo joj je jasno da ni ona ne želi umrijeti izvan kuće. Osim toga, bilo joj je jasno da neće dugo živjeti. U desnoj dojki pojavila se tvrda grudica i ona je osjećala kako ta grudica pruža pipke prema rebrima, plućima, sve tamo negdje do ramena. Već ju je odavno primijetila. A sada je gruda narasla, izjedala joj tijelo i ona je svakog dana bila sve mršavija. U mraku je duboko uzdahnula i odrekla se nauma da krene na put. Kakvog bi sad imalo smisla otputovati? Sinagoga je propala i kako bi bilo da kao starica dopuže kući i umre? Nije bilo djece koju bi mogla povesti sa sobom.

Za godinu dana podlegla je skrivenom, unutrašnjem neprijatelju i u silnim tjelesnim bolovima i patnjama izdahnula u vlastitom krevetu.

Ezra je osjećao kako mu se srce cijepa i odlučio je da priredi pogreb kakav grad još nije vidio. U dugačkoj povorci išli su svi preostali Zidovi u gradu, odjeveni u vreće, a Kung Čen nagovorio je bogate Kineze da u kolima, zastrtim bijelim platnom, također krenu u povorci. Ezra je koračao odjeven od glave do

17 Peonija, cvijet Istoka

257pete u bijelo a pokraj njega David, jednako obučen. Iza njih su išli Davidova žena i djeca, a Peonija je čak nosila i posljednje unuče gospođe Ezra, trećeg Davidovog sina. Na kraju su išli sluge koje je predvodila Vang Ma. Građani su se zbili duž ulica da vide neviđeni prizor i svi su se složili da nikada nije bilo tako otmjena sprovoda, samo što, na žalost, nitko nije nosio papirnate slike kuće, nosiljke i slugu koje bi trebalo spaliti radi dobrobiti na drugom svijetu. Neki su govorili: Njihov narod ne vjeruje u slike. Čak ni u hramu nemaju ni jednu sliku.

Svi se složiše s njime, jer su se u to sami uvjerali. Kad je puhnuo snažan vjetar s juga, srušio je zapadni zid hrama i radoznalnici su zavirili u tuđinski hram, što im je dotada bilo zabranjeno. Bila je istina da unutra nema slike.

Povorka je polako prošla kroz gradska vrata i uputila se na židovsko groblje. Onda je zastala a David i Ezra jedini su prišli grobu. Za Davidom je stajala njegova žena a pokraj nje Peonija držeći u naručju njegova trećeg sina koji je plakao bez prestanka sve dok pogreb nije bio gotov.

I tako pokopaše gospođu Ezru a da joj nitko nije očitao molitvu na grobu.

XI

Peonija nije više znala kako bi živjela u Ezrinoj kući kad u njoj više nije bilo stare gospodarice. Vratila se s pogreba, utoplila rasplakano dijete, predala ga dojilji i odmah se sjetila Davida i njegova oca. Kueilan bijaše satrvena i tužila se da je bole noge, da je gladna i slabašna. I starija dva dječica plakala su od gladi. Peonija ih je prepustila posluži a ona i Vang Ma pobrinuše se za dvojicu muškaraca.

Svaki se bio povukao u svoju sobu, pa Peonija uputi Vang Ma u Ezrinu a sama ode Davidu. Nije znala hoće li ga zateći uplakana i laienadila se kad ga je ugledala mirna. Kad se nakašljala pred vratima, pozvao ju je da uđe. Upravo je skidao vreću, koju je bio obukao za sprovod i ispod koje je nosio, kao i obično, svilenu halju. Danas je svila bila tamnoplave boje, što je označavalo koliko prilika bijaše svečana. Kad se okrenuo, vidjela je da je ozbiljan ali da ne plače.

Uđi, Peonijo mirno će on. Baš sam htio poslati po tebe. Sjeo je i ljubezno je počeo promatrati. Nemoj čekati da te ponudim da sjedneš reče. Ti znaš što ti danas značiš u ovoj kući.

Sjela je i čekala.

Ne znam kako bih mogao bez tebe, savjest bi me neprestano mučila nastavio je. Moram ti naći muža, Peonijo. Svi smo mi sebični prema tebi, a ja sam najsebičniji. Međutim, istina je da bismo bez tebe bili kao barka bez kormila. Sada, kad je moja majka mrtva... zašutio je i stisnuo usta.

Ja se ne želim udati, mladi gospodaru reče Peonija.

Ti to uvijek kažeš odvрати David ali to me ne oslobađa moje obaveze.

Peonija skrenu razgovor.

Sto bi mi želio reći? upita.

David naglo ustade, ode do vrata i zagleda se napolje. Zima je upravo minula i proljeće se približavalo. Toga poslijepodneva zrak je bio topao i vrata na dvorište bila su otvorena. Ja bih htio poći na put.

Na put? ponovi Peonija. Kamo?

Ti znaš da smo majka i ja kanili otputovati na zapad, u zemlju naših predaka. Sad bih želio sam krenuti na taj put. Zašutio je i onda naglo dodao: Nešto mi ne da mira.

Nešto ti ne da mira ponovi Peonija. Bila je toliko iznenađena da se osjećala glupo a znala je da se mora sabrati što bolje može. Osjećam duboko u sebi neku krivnju nastavljao je. Taj me osjećaj krivnje muči sve otkako je Lea

umrla. Sad mi je umrla i mati. Ja moram otputovati mjesto njih dvije.

I napustit ćeš oca? zapita Peonija. Ostala je bez daha ali se prisiljavala da bude mirna.

On me ne treba reče David. On ima svoje prijatelje, unuke... Ponekad mi se čini da su mu oni bliži nego ja. Osim toga, i ti ćeš biti ovdje... I Vang Ma.

Ali tvoja djeca... njihova majka! dobaci Peonija. Kako ja mogu preuzeti odgovornost za njih?

Ti si je već preuzela, Peonijo, bio ja ovdje ili ne bio reče joj on.

Više nije mogla savladati bojazan.

Što ako umreš putem? viknula je. Šta ako te ubiju? Sjećala se mača tanka sječiva koji je njegovu narodu učinio toliko zla u tuđinskim zemljama i koji je čak donio zlo i u ovu kuću, ali ga nije smjela spomenuti. Stari Vang uzeo je mač, odnio ga na rijeku i bacio ga toliko daleko koliko mu je snaga dopuštala, pravo u žute virove.

Mnogi su poginuli mirno će David. Nema nikakva razloga zašto se i ja ne bih izvrgnuo istoj opasnosti.

Što mu je Peonija mogla odgovoriti? Željela je iz dna duše po vikati da ostane, nje radi, jer je on bio za nju smisao života i, ako se ne vrati, ona neće dalje živjeti. Ali se nije usudila dopustiti sebi da tako nešto kaže. Njegove misli su u tom trenutku daleko odlutale. Osjetila je kako je nagriza neobična ljubomora koju nije oćutjela sve do Leine smrti. Prošlo je već nekoliko mjeseci, pa čak i godina, kako je zaboravila Leu a eto, sad se odjednom Lea pojavila u svojoj ljepoti. Je li se on sjetio te ljepote? Ocijenila je da ne bi bilo razumno sada spominjati Leino ime. Ako je i pomislio na Leu, kad bi sad razgovarali o njoj, bilo bi još sigurnije da će ona ući u sobu gdje su njih dvoje nasamo. Ipak, Lea je mrtva! Kakva je to morala biti snaga koja je sizala čak iz groba? Što ga je to opsjedalo? Nije mogla odgovoriti na vlastito pitanje pa je ljupko ustala, izvana posve mirna, ne odajući unutarnji nemir.

Neka bude kako vi želite, mladi gospodaru rekla je. Na njeno veliko čudo David se razbjesni. Nemoj me tako zvati, Peonijo! Ljutito se otresao. Bar kad smo nasamo, zovi me po imenu. Nismo li cijeli život proživjeli kao brat i sestra?

Koje bi je riječi ranile ovako kao što su je ranile ove? Međutim, nije htjela pokazati koliko je ranjena nego je blago odgovorila: Nastojat ću to upamtiti. Ne kreći na put ako ne moraš. A ako moraš, nastojat ću da te zamijenim koliko mogu.

Pošto je to izrekla, ona iziđe a da ipak nije spomenula njegovo ime. Jednom će ga možda spomenuti, ali ne u trenutku dok on misli na Leu.

Otišla je u svoju sobu i ostala ondje sjediti neko vrijeme razmišljajući što da učini. Čula je kako je zovu pa se zavukla u spavaonicu, sakrila iza zavjesa na krevetu, skupila se ondje razmišljajući sve dok joj se malko ne razbistri u glavi. Otići će Kung Čenu i on će joj pomoći. On zacijelo neće dopustiti da muž njegove kćeri odluta u zapadnu zemlju i da se ondje zadrži punu godinu dana ili da se čak možda iz nje i ne vrati. Od pomisli do djela nije daleko i ona opet iziđe, i to kroz vrata Tihog uzmaka kojima se još nije poslužila sve od Davidove svadbe.

Kung Čen je bio kod kuće, jer je i njega izmorio pogreb što je tako dugo trajao. Sjedio je u svojim odajama, srčuci toplo vino i piljeći u malu grijalicu koju su mu ondje postavili više radi udobnosti, nego radi topline. Uveli su je odmah, jer su znali da ona služi njegovu kćer.

Poštovanje, gospodine reče Peonija svojim tihim, slabim glasom. Prijazno je pogledao njenu vitku priliku u sivoj haljini i sjetio se kako je stajala uz njegovu kćer i držala rasplakano dijete. Nemoj stajati preda mnom zapovjedio joj je. Mi se odavno poznamo. Sjećaš li se onog jutra kraj ribnjaka?

Nije joj rekao što misli a mislio je kako se od onog jutra mnogo proljepšala. Onda je bila rumena djevojka a sada

dražesna i pribrana žena. Premda je nestalo onog vedrog sjaja iz njenih očiju, njega je sad zamijenio dražesni mir. Nitko ne bi mogao pomisliti da je robinjica. Prerasla je odavno svoj položaj u kući.

Što mi želiš reći? zapitao ju je.

Peonija smjerno sjede i sklopi ruke. Nije mu htjela reći kako je pomislila da je on prilično ostario od onog jutra kraj ribnjaka. Odonda ga je viđala samo izdaleka. Činilo joj se da je vrlo omršavio. Lice mu se oteglo a rijetka brada posijedila. Međutim, bio je još uvijek visok i plećat. Znala je da je poudavao sve kćeri i da je za Lili, kćerku konkubine, na žalost, uspio naći jedino sina nekog željezara. Bogate obitelji nisu htjele dati svoje sinove za kćer konkubine koja je odbjegla sa slugom. To je prilično rastužilo Kung Čena jer je on malu Lili volio više od ostale djece.

Gospodine, došla sam zbog moje mlade gospodarice reče Peonija. Kad smo se vratili s pogreba, odnijela sam hranu mladome gospodaru, što je i inače moja dužnost, i zatekla sam ga vrlo uzbuđena. Kad sam ga zapitala što mu je, rekao mi je da osjeća potrebu da sam otputuje u zemlju svojih predaka kao što su to nekoć kanili njegova majka i on. Ništa mu nisam odgovorila, nego sam došla da to vama saopćim. Gospodine, putovanje bi trajalo punu godinu dana, ali to nije ono najgore. Cijelim putem ima mnogo krvoločnih muslimana, kao što je to Kao Lien ispričao staroj gospodarici prije njene smrti. Moj mladi gospodar stavit će život na kocku ako krene na taj put. Ja mislim na našu mladu gospođu, vašu kćerku, i na djecu. Kung Čen se zapanjio. Zašto bi sin hodočastio, kad mu otac nije? zapitat će on. Nije li to nalik na nepoštivanje roditelja? Ne bi li se poradi toga njegov otac osjećao grešan pred nebesima.

Peonija skupi svu hrabrost. Trebalo je ispresti vrlo istančanu priču. Gospodine, naš mladi gospodar je sin stare gospodarice. Naš stari gospodar je sin žene iz našega naroda. A u sinu je majčina duša.

Kung Čen je počeo shvaćati. Zaklimao je glavom i pogladio se po bradi. Nastavi reče.

Peonija obazrivo obori glavu. Dobro je započela priču, ali ju je još trebalo završiti. Gospodine, to još nije sve. Ne bih htjela nikoga uvrijediti, ali... vi se možda sjećate gospođice za koju se bio zaručio naš mladi gospodar... ili gotovo zaručio ...

One koja je... Kung Čen pređe kažiprstom preko vrata.

Da, nju sam mislila potvrdi Peonija.

Je li... zar je on nju volio? zapitat će Kung Čen. Bio je nekako ljubomoran u ime svoje kćerke, ali ništa nije rekao. Peonija je jasno osjetila tu ljubomoru. Ne bih rekla da ju je volio malko je oklijevala. Čak bih rekla da je nije volio jer je baš u ono vrijeme volio našu mladu gospodaricu, vašu kćerku, gospodine. Ali, na neki čudan način, te dvije mlade gospođice borile su se u njegovu srcu jedna protiv druge. Tako ga je ta tuđinka sprečavala da posve zavoli našu gospođu, koja je danas majka njegovih sinova, a naša gospođa nije mu dopuštala da voli tuđinku koju je njegova mati željela za svoju snahu. Tako su jedna drugoj pokvarile račune u njegovim očima.

Kung Čen je malko porazmislio. Je li ona bila ljepša od moje kćeri? zapitat će.

Peonija se zamisli. Nije reče i doda: Ali je imala neku tajanstvenu moć nad njim. Istu onu moć koju je imala njegova mati, moć koju je on u isto vrijeme volio i mrzio. Dok mu je majka živjela, odupirao se toj moći i uspio se odrvati, ali kad je umrla, sjetio se one druge, i nekako mu se čini kao da nije obavio svoju dužnost, pa zato nema mira.

Ali kakve to veze ima s putom? zapita Kung Čen.

One su obje željele napustiti našu zemlju i uputiti se u onu gdje su im živjeli preci odvratila je Peonija.

Kung Čen opet porazmisli. Sjetio se svega što je čuo o Zidovima i o njihovoj magnetskoj vjeri koja ih neodoljivo vuče prema onome komadiću zemlje jalovice, što nekoć bijaše njihova. Ne smije dopustiti da njegova Treća mala pati i da

ostane udovica s toliko djece, i to u cvatu svoje mlade ženskosti. Odlučio je da se zauzme za nju.

Mladić se ne može skrasiti reče gladeći se po bradi to je posve prirodno. On nikada nije putovao. Muškarce često uhvati nemir kad prođu prve godine braka. Svjesni su onoga što imaju ali žele da vide nešto novo. Pa neka bude tako, neka putuje, samo s njime treba da pođe moja kćerka, djeca i ti. Posudit ću mu vlastita kola i mazge i moje mazgare koji će vas dočekati kad se iskrcate na obalu a s vama će poći i moji kuhari, i svi ćete zajedno otputovati u sjevernu prijestolnicu. Zamolit ću oblasnog guvernera da vam dadne nekoliko stražara koji će vas čuvati od pljačkaša i riječnih gusara. Proljeće je upravo na pragu i putovanje će biti ugodno. Uvjerit ću njegova oca da je taj put koristan i za naše poslove, kao što bi zaista i mogao biti.

Kung Čen je bio vrlo zadovoljan sam sa sobom i mahao je glavurdom ovamoonamo. U mislima je srljao 1 dalje od svog plana. Štoviše, pobrinut ću se da nabavim bogat dar koji će on ondje, u moje ime, predati našim novim caricama. Javit ću prijateljima da prirede gozbu u čast mog zeta, zapovjedit ću kazalištu u Kruškovom vrtu da njemu i njegovim prijateljima pokaže nekoliko predstava a onda će, za uzvrat, on njih pogostiti. Kome se ne bi svidjela sjeverna prijestolnica? To je najljepši grad na svijetu.

Kung Čenu se zapalila mašta. Trljao je ruke iznad užarenog ugljevlja. Sve će biti u redu rekao je. Carski dvor se upravo vratio iz progonstva i već je iz Jehola stigao u Peking, tako da prijestolnica svetkuje i veseli se. Sklopljeno je primirje s bijelim ljudima oko indijskog opijuma a pobunjeni kršćani iz istočnih oblasti su poraženi. Sad je opet vrijeme za užitke i trgovinu.

Složio je ruke na koljenima i tako se široko osmjevivao da je Peonija zaista uživala. Ustala je i također se smiješila. Ovo je božanski naum rekla je. Sačekat ću, gospodine, da čujem zapovijesti.

Poklonila se i vratila kući.

Kad je izišla, Kung Čen je sjedio sam, gladio se po bradi i, mršteći se, piljio u vatru. Je li njegova Treća mala bila sretna? Bio je prihvatio kao gotovu činjenicu da je sretna, već zbog toga što svake godine rađa sina. Dvatriput upitao je njenu majku što ona misli, ali gospođa Kung vrlo je rijetko razmišljala o kćerki koja je napustila kuću i ušla u drugu obitelj.

U mislima je zahvaljivao Peoniji. Ondje gdje je ona, sigurno je da će sve biti u redu.

I tako, jednog lijepog dana, u kasno proljeće, David na Peonijin nagovor, krene na sjever. On, žena i djeca, zajedno s Peonijom, ukrcaše se na veliku riječnu džunku i odjedriše prema sjevernoj prijestolnici. Pratili su ih sluge i dva kuhara koje je Kung Čen odabrao zato što su bili sa sjevera i što su ga zamolili da im pruži priliku da ponovo posjete svoj stari kraj. Ispred njih su se u manjem brodiću vozili stražari.

Ezra ih je ispratio sa zebnjom u srcu bojeći se da će biti osamljen dok se ne vrate. A ipak se nije usudio napustiti posao, jer se Kao Lien baš spremio da krene s devama na zapad i trebalo je izabrati ponajbolju kinesku robu za karavan. Osim toga, kako je bio sklopljen mir s bijelcima iz Indije, Ezra je nakanio da onamo pošalje dva povjerljiva čovjeka koji će ondje pokušati prodavati kinesku robu. A od putovanja ga je odgovorio i Kung Čen rekavši da će pretrpjeti velike gubitke ako Ezra na vrijeme ne pošalje svoje toware kako bi već u početku zime stigla zapadna roba. Tako je Ezra postupio kako je najbolje znao i umio, a Vang Ma i stari Vang ostali su kod kuće. Kao Lien se preselio u Ezrinu kuću gdje će ostati sve dok ne krene na zapad, a David je obećao da će se brzo vratiti, kao što je i Kung Čen obećao da će svakog dana večerati s Ezrom. I Ezra se oprostio od sina i njegove pratnje.

Na džunki je isprva vladala pometnja. Djeca su se derala zbog iznenadne promjene i plašila su se uzvika i psovki lađara koji su otisnuli veliku lađu s obale i uputili je sredinom rijeke odupirući se dugačkim bambusovim

štapovima i veslajući sve dok ih u matici nije prihvatio vjetar i naduo im jedra. Svaka dadilja brinula se za svoje dijete a dojenče se objesilo dojilji na prsa, tako da je napokon zavladao mir. Peonija se brinula oko mlade gospodarice, smjestila je na ležaljku, donijela joj čaja i slatkiša, izvadila jastuke, lepeze, posteljinu, ugljenu grijalicu i sve ono što će joj putovanje učiniti ugodnim. Zatim se raspitala kod kuhara što se sprema za ručak i, pošto je saznala kakav će biti jelovnik, zadovoljno se uspokojila u srcu i ogledala oko sebe da vidi kako će proživjeti ove dane.

Džunka bijaše dovoljno velika za riječnu plovidbu a pramac i krma visoko se izdizahu iznad vode. Na pramcu su bila naslikana dva velika oka a na krmi riblji rep. Lađari su stanovali u malim kabinicama na krmi zajedno sa ženama i djecom. Vrata su ih dijelila od ostalih putnika i oni se nisu s njima miješali. Svako je dijete bilo konopcem zavezano oko pasa, tako da bi ga majka, ako padne u vodu, lako mogla izvući, a Peoniji je palo na pamet da bi takvim konopcima mogla zavezati svoje štice. Uzela je dva konopca od konoplja, koje su joj dali lađari, ali kad ih je zavezala oko pasa Davidovim sinovima, počeli su bjesomučno vikati jer nisu htjeli biti zavezani. Peoniji nije preostalo ništa drugo nego da upozori djevojke da ih drže za pojaseve i da ih ne puštaju ni na trenutak same. Tako su dvije djevojke cijeli dan bile zauzete i Peonija je samo zahvaljivala nebesima što i najmlađe dijete nije prohodalo.

Kuhinje su se nalazile kraj lađarskih kabina i u njima su kuhari i noćili. Bile su malene ali opskrbljene svime od čega se pravi dobro jelo. Kuhari su se ubrzo posvetili poslu. Ispred kuhinja nalazile su se spavaonice za obitelj i veliki salon za dnevni boravak. Ondje će Peonija noćiti, jer djeca i dadilje moraju imati posebnu spavaonicu, baš kao i David i njegova žena, tako da Peoniju nije mogla zapasti posebna sobica. To je bilo prilično mučno, ali je ona odlučila da će, kad se prohtije samoće, sjesti pred prozore od salona gdje je paluba bila toliko uska da djeca nisu mogla proći i gdje se njena

gospodarica ne bi usudila hodati. Taj prostor je tako postao njena soba. Ispred salona pružala se široka paluba a podnice su bile od izvrsna, pokošćena drveta kojemu ni sunce, ni kiša nisu mogli naškoditi. Bila je to pokost iz Ningpoa, čiji su obrtnici bili poznati po džunkama i brodovima za morsku plovidbu.

Otpočelo je putovanje koje će trajati dane i dane. Peonija je zapravo s užitkom pomišljala na dane koji je čekaju. Imala je dosta posla nadzirući tolike druge, a ipak će još naći vremena da sjedne i snatri na svom uzanom prostoru gdje će je smetati jedino lađar kad bude išao između krme i pramca ili kad padne vjetar i kad budu veslali i natezali užad. Najviše se bojala da se David ne uzjoguni. On je bio vičan širokom prostoru i mnogim odajama pa se pitala hoće li imati strpljenja da mirno sjedi, zatvoren na lađi, kraj djece koja plaču i kraj žene koja često gubi strpljenje. Ali bojala se samo iz početka a poslije je uvidjela da nema razloga strahu.

Davida su, naime, zaokupili krajevi i prizori kraj kojih su putovali. Neki put bi se toliko zadržali da je mogao pješačiti po obali, i tako je prošao mnoge zemlje i oblasti koje nikada prije nije vidio. Svagdje su ga ljubazno dočekivali a kad bi lađari zastali da nešto pojedu i popiju čaj, on bi objedovao na obali a mještani su bili susretljivi prema njemu zapitkujući ga iz kojeg je kraja. Začudili bi se kad bi im rekao ime grada. Nismo znali da ondje žive tuđinci govorili su.

Ja nisam tuđinac odvrćao bi on. Ja i moj otac rođeni smo ovdje.

Ali iz kojeg kraja su vaši preci? pitali su oni dalje.

Iz kraja preko brda odgovarao bi, a oni bi zaklimali glavom jer je odgovor zadovoljio njihovu radoznalost.

Nije često razgovarao s Peonijom budući da nije imao prilike, a jedno i drugo su znali da Kueilan ne bi bilo drago kad bi vidjela da njen muž razgovara s robinjicom češće nego što je potrebno. A ipak, kad bi Peonija spremila gospodaricu u krevet i otišla na prednju palubu da kaže Davidu kako je sve

spremno za počinak, David bi se, osobito ako je sjala mjesečina, zadržao uz nju nekoliko minuta.

Jedne takve noći rekao je Peoniji: Moj je otac uvijek govorio da je vaš narod sklon mome narodu ali ja sam tek sada shvatio svu dubinu te naklonosti. Svi ti ljudi po riječnim zaseocima i na obalama zapravo mene ne poznaju a ipak me srdačno primaju i zovu u gostionice. Divim se toj susretljivosti.

Nisu li svi ljudi braća pod nebesima? odgovorila je Peonija riječima starih mudraca.

David je zavrtio glavom. Lako je naći dobre riječi odgovorio je ali teže je susresti i dobra djela.

Otišao je na počinak a Peonija je sama ostala na mjesečini. Zaista je to bio lijep kraj. Po obalama rijeke zelen jela su se polja mlade riže, a gotovo u svakom seocetu cvale su breskve, ružičaste po danu i biserna sjaja noću. Daleka brda izdizala su se na nebu, a rijeka se zlačano prelijevala na mjesečini. Bila je to dobra zemlja i dobri su ljudi na njoj živjeli. Istina, bilo je i razbojnika, bilo je riječnih gusara, ali oni su pljačkali sve od reda, bez obzira na boju kože ili obličje. Njihova obitelj, međutim, putovala je sigurno jer ju je pratila straža a guverner je čak dao lađarima zastavu koja je upozoravala da nose darove u carski dvor, tako da ih se nitko nije usuđivao napasti.

Kad je sve utihnulo, Peonija uđe u prazan salon, raznio ta poplune koje je preko dana sklonila ispod ležaja i spremi se na počinak. Spavala je dobro jer ju je zapuhivao svjež vjetrić.

Putovali su iz jedne oblasti u drugu dok nisu napokon došli do luke u kojoj je rijeka izbijala na Veliki kanal. Nije im bio cilj da isplove na more, niti su se htjeli prekrcati u čamce za plovidbu po kanalima. Zato su na određenom mjestu izišli iz lađe koja im je već bila postala dom i preselili se u kola što će ih odvesti dalje na sjever. Peonija je često žalila za džunkom jer su sad morali danonoćno putovati neravnom kaldrmom zastajkujući jedino da nešto na brzinu pojedu. Odmarali bi se

samo noću kad su se zaustavljali u svratištima. Peonija se ljutila jer je bilo gotovo nemoguće naći čistu i dobru gostionicu. Svake večeri, gdje god bi se zaustavili, vlasnik svratišta počeo bi im laskati i dodvoravati se čim bi primijetio tako dugačku svitu. Derao bi se na svoje ljude i tjerao ih da priprave večeru i čaj uvjeravajući putnike da su mu sobe čiste i da je sve u redu. Ali kad bi Peonija pregledala sobe, obično bi ustanovila da su prljave. Pošto bi primijetila buhe i stjenice, ne bi dopustila da se prostre posteljina dok se daske u krevetu ne operu vreloom vodom. Na sve to je ona osobno pazila, jer od gospodarice nije bilo nikakve koristi a David je željno žudio da vidi štogod novo i, tek što bi stigli u selo ili grad, napustio bi obitelj i otišao da se prošetata. Napokon su stigli u Peking i djeci je zastao dah kad su u čudu ugledala velike zidove što se izdižu, onako golemi i sivi, iz okolnih ravnica. Svi su bili čuli za divote prijestolnice, ali čak se ni David nije nadao da će ugledati nešto tako velebno. Prošli su kroz gradska vrata i vidjeli da su zidovi toliko debeli da je trebalo hodati kroz pravi sumrak između obasjanog ulaza i izlaza. Kung Čen je pismeno obavijestio svoje trgovce da pripreme kuću za Ezrina sina i njegovu obitelj. I tako je sad cijela povorka prolazila ulicama što su bile toliko široke i tako ravnomjerno popločene da čak ni Peonija nije nalazila riječi nego se samo zadržavljeno ogledavala.

Došli su do ulaza u zidu, unišli i zatekli Kung Čenove ljude koji su ih čekali i priredili im dobrodošlicu. David se zadržao s njima u sobi za goste a Peonija je razvela obitelj po sobama. Sluge su se trsile i svi su se uskoro smjestili.

Dječaci su bili zadovoljni sa svim onim novim što su vidjeli a Kueilan je bazala po vrtovima i divila se ukrasnom stijenju i patuljastim šljivama. Počeo je njihov praznik u prijestolnici. Ali Peonija je najviše pazila na Davida. Hoće li to i za njega biti praznik? Umirila se kad je, pošto je ispratio goste, svratio da posjeti obitelj i nju, Peoniju. Primijetila je da mu je lice veselo i da mu se oči sjaje od uzbuđenja.

Da dugo ostanemo ovdje, je li, majko mojih sinova? obratio se ženi, a ona mu je uzvratila smiješkom, oduševljena što je radostan. Odjednom je postao nježan prema njoj. Malena moja! uskliknuo je. Ista si kao kad sam te prvi put ugledao! Pošto je čula te riječi, Peonija se brzo iskrala kako svojom prisutnošću ne bi smetala njihovoj obnovljenoj ljubavi.

Davna duboka tuga stiskala joj je srce i ona ju je osjećala, ali nije dopuštala samoj sebi da joj se prepusti. Iz mračnog i sumornog jezerskog dna cvjetovi lotosa dizali su se uvis, na površinu i ona je željela ubrati jedino to cvijeće.

Toga proljeća Peking je bio u punom sjaju. Građani su, oslobodivši se ratnih strahova i iskušenja, uživali u povratku carskog dvora u grad. Dvije carice, Istočna i starija, te Zapadna i mlađa, upravljale su državom mjesto mladog cara, koji još bijaše dijete. Obje su carice bile lijepe, ali je Zapadna carica odisala ljubavlju prema životu i snazi i bilo je očito da će narod pod njenom upravom živjeti u blagostanju i da će se razvijati sve vrsti umjetnosti i obrta. David je najviše volio atmosferu grada. Napustila ga je nekadašnja sjeta i promijenio mu se čak i izraz očiju. Tužni pečat, koji mu je postao gotovo prirodan, posve je nestao. I životna radost, koju je dotada samo bunt mogao zapaliti, postala mu je sad dnevni izvor snage.

Volim ovaj grad jednom je rekao Peoniji. Pogledaj ljude: muškarci su visoki, žene lijepe. Peonijo, među njima si ti nalik na dijete.

Ova usporedba baš nije bila draga Peoniji. Istina je da je većina žena bila viša od nje, da su im jagodice ispupčene a oblici krupniji. Malo se naljutila na Davida a on se nasmijao.

Razgovarajmo o nečemu drugome! Pogledaj kako su ulice široke ja tako volim prostor!

S time se i Peonija složila. Posvuda je bilo prostora. Ulice bijahu široke tako da je kroz njih moglo naporedo proći i deset kola a sa svake strane pružale su se trgovine pune divne robe. Ljudi bijahu više nego zgodni, bili su ljubazni i uzvišena duha. Nigdje ništa sitno, ni sitničavo. U tome gradu

osjećala se širina sjevera, ljudi su uz obroke jeli pšenični kruh, a ne rižu. Građani su se često sastajali i David je uživao gostiti se po odličnim gostionicama zajedno s prijateljima na koje ga je uputio Kung Čen. U jednoj bi muslimanskoj gostionici pojeo pečene janjetine, u drugoj bi pola noći proveo uz pečenu patku a jedno i drugo jelo bilo je jednako dobro. Janjetina je bila mekana i razumno začinjena, izrezana na komadiće i pečena na ražnjićima iznad užarenog uglja. Donosili su je na stol vruću i služili je uz pareni kruh.

A ipak je pekinška patka često bila još ukusnija od janjetine. Iz noći u noć David se seljakao iz jedne gostionice u drugu u društvu s tako bezbrižnim i vedrim ljudima, da mu se činilo kao da se oni ne bave ničim osim užicima samo da ih nije vidio obdan kad su se pretvarali u okorjele trgovce. Sjedili su za velikim, okruglim stolom, isprva jeli manja predjela dok ne bi gostioničar unio patke koje su već bile očerupane ali neispečene. Kad bi izabrali par pataka odredivši im željenu veličinu, debljinu i kakvoću kože, kuhari bi je nabili na ražanj i okretali iznad žeravice dok koža ne bi postala tamna, hrskava i blistava od masnoće. Tada bi donijeli prvo glavno jelo koje se sastojalo od zavojitih komadića masne kože, uz koje su gosti jeli tanke palačinke od bijela brašna zaslađene glogovim pekmezom. Te palačinke bile su omotane oko pečene pačje kože i svaka je bila začinjena žlicom pekmeza. Jeli su ih, tako vruće i slatke, a uz tu smjesu brašna i mesa, ispijali iz zdjelica toplo vino. Zatim bi po redu došla druga jela, meso pečene guske, začinjeno i izmiješano sa slatkim kupusom, gljivama, izdancima bambusa i, napokon, s kestenjem. Svako jelo bilo je posve različito od ostalih ali jednako dobro. Na kraju je dolazila kruna večeri: raskoljena glava patke iz koje su štapićima vadili mozak i uživali u njegovom odličnom okusu.

Tko bi se mogao zasititi takvih gozbi? A ipak, u Pekingu je bilo vegetarijanskih gostionica gdje su se gostili pobožni budisti, oni koji su se, za dobro duše, bili odrekli mesa. U

takvim gostionicama povrće se tako priređivalo i spremalo s takvim načinima da bi se gosti mogli zakleti da jedu meso, iako u hrani nije bilo ni komadića životinjskog mesa. Oči vjernika bile bi zadovoljne a na nepcu je ostajao okus mesa koga su se odrekli i tako spasili svoju dušu.

Kako su pametni ti ljudi! uskliknuo bi David svaki put kad bi otkrio nešto novo. Svi užici koje je upoznao u mladosti učinili su mu se beznačajni u usporedbi s obiljem užitaka koje je otkrio u Pekingu. Bila su tu i odlična kazališta, izvrsne žonglerske i čarobnjačke predstave a nastupali su i najpoznatiji pjevači, glazbenici i učenjaci.

Čekajući da ga prime obje carice, David je razgaljivao dušu uživajući u svakom zadovoljstvu koje mu je grad pružao. U tome nije bio sebičan. Svako jutro obavljao je poslove za oca i Kung Čena te je obišao sve bogate trgovce u gradu i sklopio mnoge ugovore za isporuku robe ili primao narudžbe za čudesne pošiljke iz Evrope i Indije. Ovdášnji trgovci su, naime, znali za strojeve, platna, svjetiljke i igračke koje se prave u tuđini i žudili su da se domognu tih stvari, bilo za sebe osobno, bilo za prodaju. Osobito im je bilo stalo do satova. Veliki pozlaćeni sat, koji je prije nekoliko godina Kao Lien bio poklonio caru, imao je sad već u palači novih suparnika. David je čuo da samo u jednoj odaji ima više od stotinu satova. Ono što je nekoć bio dar za cara sad je postala stvar dostupna i običnom čovjeku, pa je zato David pisao ocu: Satovi se ovdje prodaju na tisuće. Osobito, čini mi se, oni koji nisu skupi, ali su ukrašeni zlatom i figuricama. Svi strani bogovi su na cijeni. Ljudi ovdje imaju sve najbolje od najboljega, najfiniju svilu, saten i vezove, najskupocjenije dragulje i pokućstvo, a ipak toliko vole sve što je novo da su spremni kupiti svaku besmislicu strane izrade.“

Kad bi obavio jutarnje poslove, David bi poslijepodne proveo sa svojom obitelji, osim ako ne bi padala kiša ili ako se ne bi, što je bilo gore od kiše, nadvili oblaci prašine koju su vjetrovi donosili u grad iz dalekih pustinja. Vodeći sinove za ruku, David bi se šetao među šumom hramova, svraćao u

kazališta, obilazio vašare i fakirske priredbe, a u tome ga je često pratila njegova žena koja se inače stidjela izlaziti u grad ali ju je ohrabivala vlastita radoznalost. Bilo da je Kueilan pratila Davida ili da ga nije pratila ponekad se žalila da je bole noge i da ne može hodati. Peonija je uvijek bila s djecom i zapravo proživljavala najsretnije doba svog života. Zajedno s Davidom i njegovim sinovima smijala se i uživala u nebrojenim prizorima. Nikad se ne bi umorila, uvijek je bila srdačna i, kako su promicale sedmice, sve češće je ona izlazila umjesto svoje gospodarice.

Kueilan se naime sprijateljila s nekim ženama trgovaca i rado se s njima kockala. Te su gospođe odlazile iz kuće u kuću, jednom su bile ovdje, drugi put ondje, a prenosili su ih u nosilkama sa zavjesama; cijelo poslijepodne i večer provele bi uz mahjong i ta je igra

18 Peonija, cvijet Istoka

273 postala njihova strast. Na nju su je poticale i služavke jer bi svaka gošća, kad bi se navečer opraštala, iz uljudnosti morala spustiti u zdjelu na stolu po jedan srebrnjak a to su srebro poslije djevojke među sobom dijelile. Peonija nije uzimala svoj dio jer je smatrala da njoj ne dolikuje pohlepa za novcem ali, kako je uvijek pazila da ne povrijedi bilo čije osjećaje, ispričala bi se govoreći: Kako ja moram biti neprestano uz malu gospodu i njihova oca, ne pomažem vama koje služite gospodaricu i prema tome nije pravično da uzimam svoj dio.

Nije bilo ni govora o tome da će se brzo vratiti kući.

Ponajprije, dan kada je trebalo da David uruči darove caricama neprestano se odgađao, iz mjeseca u mjesec, jer su carice bile zaokupljene popravcima palače. Dok je dvor bio u progonstvu, palača je prilično oštećena i to je sad trebalo popraviti. Osim toga Zapadna carica naumila je novu palaču proširiti mnogim dodatnim krilima, dimnjacima, mostovima, umjetnim stijenjem i vrtovima. Carska blagajna bila je osiromašila u ratovima s bijelcima i s pobunjenim južnim oblastima. Zapadna carica je stoga odredila nove poreze i

namete, osobito za izgradnju Ljetne palače i za uljepšavanje tamošnjih jezera. Snivala je o mramornoj lađi koju bi postavili u jezero i koja će biti toliko velika da će na njoj moći objedovati sa svima pratiljama, i na kojoj će moći nastupati stotine glumaca u kazališnim igrama. Ministri su gundali pomišljajući na ovako krupne izdatke i gradom su kružile glasine o njenim ambicijama i hirovima. Ministri su je preklinjali da zapamti kako su ratove s bijelcima izgubili zato što nisu imali spremnu vojsku i kako mačevi više nisu dovoljni u vrijeme kad drugi narodi imaju barut. Ali je Zapadna carica drsko odgovarala: Ako je carski dvor veličanstven, onda i narod ima nešto od te slave.

A i te su se riječi prepričavale po gradu. Ljudi su se smijali kad su čuli za oholost i nepokolebivost mlade carice i smatrali su to za dobar znak. Mlakosti i neodlučnosti u vladaru njegovi se podanici boje, a tim manama nije bilo ni traga u Zapadnoj carici. Čak i njene svađe s Istočnom caricom poslužile su za šalu, za pjesme a odvažnost i upornost utjecala je na raspoloženje ljudi koji su počeli oponašati mladu caricu.

U rano ljetno Davida napokon pozvaše u dvor, i on se počeo pripremati za prijem. Razgovor s ministrima carice su obavile već u ranu zoru i odmah zatim bile su spremne primiti nove doprinose i darove.

Peonija je ustala vrlo rano, pomogla Davidu da se obuče pobrinuvši se da ga nahrani i da mu pripremi sve što treba. Ispratila ga je do vrata a za njom su išle sluge zamirujući pri pomisli da će njihova gospodara danas primiti na dvoru. Svi su piljili u Davida koji je bio vrlo lijep u novoj odjeći od plave svile i crnog baršuna; okičen kitnjastim šeširom i jantarskim prstenjem, on sjede u veliku nosiljku.

Peonija ga je ispraćala pogledom sve dok nosiljka nije nestala a onda se vratila u krevet. Nije joj se spavalo ovo je ipak prelazilo njenu snagu a ionako je za sat ili dva morala ustati, pobrinuti se da djeca budu nahranjena, uređena i usrećena, zatim prirediti večernju gozbu, jer su danas

gospodarici dolazile gospođe da kod nje igraju mahjong. Nije znala kada će se vratiti David ali kuća ga mora dočekati spremno, gospodarica mora biti na nogama, odjevena i sposobna da sasluša njegovu priču o posjetu dvoru. Peonija je, naime, uvijek pazila da gospodarica bude onakva kakva žena treba da bude. Nikada ne bi dopustila Kueilan da se pojavi pred mužem neočešljana ili u zgužvanoj haljini. Kueilan je često gundala: Ja sam stara, udata žena, Peonijo. Zašto me ne pustiš na miru? Prvo sam ti dopustila da mi odvežeš noge a sad ti smeta moja kosa, čupaš mi obrve, bojiš mi nokte i posipaš me mirisima kao kakvu uličarku. Kada ćeš me pustiti na miru?

Peonija bi se samo nasmiješila i rekla: Ali to se sviđa vašem gospodaru, nije li tako, gospođo?

Jednog dana, kad je Peonija tako odgovorila, Kueilan ju je ošinula prodornim pogledom: Znači, riječ je o tome da se svidim njemu? Ne brineš se ti za mene.

18

275 Peonija je osjetila kako joj je srce stalo u grudima.

Obazrivo je rekla: Ja smatram da ono što se sviđa njemu pruža i vama najveće zadovoljstvo ali, ako sam se prevarila, poučite me, gospođo.

To je zbunilo Kueilan jer nije mogla reći da ne želi pružiti mužu zadovoljstvo. Šutjela je ali otada je Peonija dobro pazila da joj više ne spominje Davida. Postala je mudrija a duša joj je bila duboka kao i sam život.

Kad se David vratio, negdje usred prijepodneva, umoran ali ozaren, cijela ga je kuća spremno sačekala; žena je bila obučena i lijepa, djeca čista i nestrpljiva, a služinčad puna poštovanja i radoznalosti.

Peonija ga je presrela na vratima.

Hoće li biti nezgodno ako vas zamolimo da nam ispričate kako je bilo? Svi nestrpljivo očekujemo priču i, ako je povjerite nekome od nas, svi će je brzo saznati.

Najprije da nešto pojedem i popijem jer sam malaksao odgovori David. Nismo smjeli sjesti i morao sam cijelo vrijeme klečati, tako da me bole koljena.

Ispratila ga je u kuću i u njegove odaje, skinula mu teški šešir s glave, pomogla mu da skine krutu odjeću od brokata i visoke čizme od baršuna. Onda mu je donijela laganu, ljetnu svilenu haljinu i plitke cipelice od satena. Nahranila ga je i napojila jelima i pićima koja je naručila i on je zatim odspavao cio sat prije nego što je bio spreman da pripovijeda.

Peonija je sazvala sve ukućane u veliku dvoranu, David je sjeo na najvišu stolicu i promotrio obitelj i poslugu. Dan je bio krasan i zrake ljetnog sunca prodirale su u zgradu obasjavajući je kroz razjapljena vrata. Mislio je kako je ono što ga okružuje dovoljno da čovjek bude sretan i ponosan.

Žena je sjedila sučelice njemu, s druge strane stola, odjevena u laganu zelenu haljinu od satena a jantaron je zakitila uši i pletenicu dok su joj ruke i zapešća bile pune zlata i jantara.

Bila je jednako lijepa kao ona djevojčica koju je prvi put ugledao u Kung Čenovoj kući. Kraj nje su stajala njegova dva ljepuškasta sina, obučena poput odraslih muškaraca, u dugačka svilena odijela, kosa im bijaše skupljena u perčine i prevezana crvenom svilom. Treći sin je upravo prohodao i dadilja ga je držala za široki svileni pojas vodajući ga tako uokolo. Peonija je sjedila kraj vrata a ovakvo njeno lice, mirno i lijepo, dobro je poznavao. Sluge, u čistoj odjeći, nabili su se jedan kraj drugoga i čekali. David uze zdjelicu čaja, otpi, odloži je i poče:

Zacijelo pogađate da nije jednostavno pojaviti se pred carica. Čekao sam više od dva sata u predvorju zajedno s ostalima koji su bili pozvani na današnji prijem, i nitko nam nije dao niti stolicu, niti čaja. U predvorje nas je uveo eunuh i rekao nam da pričekamo dok glavom sam dvorski meštar ne dođe po nas. Kad dođe meštar, on nas prvo pouči da znamo što nas očekuje i kako ćemo se ponašati. Obavijestio nas je da je Istočna carica bolesna i da će nas primiti samo

Zapadna carica. Mi nećemo smjeti podići glave iza carskog zastora pred kojim ćemo sjediti...

U taj čas Davidov najstariji sin povika: Diehdieh, jesi li je vidio?

David zavrta glavom. Nitko nju ne smije vidjeti, sine moj, ona je carica ali je isto tako i žena lijepa žena, pa još i udovica. I živi čedno.

Dakle, pustili su nas sve unutra i meni su dodijelili treće mjesto...

Zašto treće mjesto, Diehdieh? ponovo upita sin.

David postade nestrpljiv te Peonija tiho ustade, odvede dječaćića na stranu i uze ga u naručje. A David nastavi:

Dobio sam treće mjesto zato što ja nemam nikakva službena položaja, a preda mnom su bila dvojica na položajima. Bio sam prvi od neslužbenih osoba, i to samo zahvaljujući Kung Čenu koji je u našoj oblasti vrlo uvažen i kojega je naš guverner preporučio na dvoru. David je zatim ispričao kako je ušao, kako se poklonio do poda i kako je morao ostati u tom položaju sve dok ga nisu prozvali, kako je zatim ustao oborene glave i naveo svoje darove koje su mu bili oduzeli na ulazu. Objasnio je da su ti darovi iz Evrope, da se ne mogu usporediti ni s čim u palači ali da se svejedno nada kako će se njeno veličanstvo u dokonu trenutku pozabaviti njima. Zatim je govorio o Ezrinoj kući i njenim trgovačkim vezama s Kungovom kućom te se zahvalio carici zbog toga što svi oni, iako su im preci iz tuđine, mirno žive u ovoj zemlji.

Na tom mjestu David načas zasut je i pogleda ponosno prisutne.

Kad to rekoh, Zapadna carica mi se osobno obrati.

Sta je rekla? zapita Kueilan.

Tada me je zapitala da li si i ti tuđinka a ja sam rekao da nisi. Zanimalo ju je imam li djece i ja joj rekoh da imam tri sina i, zamisli, zapovjedila mi je da joj dovedem sinove budući da još nikada nije vidjela djecu tuđinske krvi.

Kakvo je zaprepaštenje, ponos i uzbuđenje obuzelo cijelu Davidovu obitelj!

Je li odredila dan? uskliknula je žena.

Moramo ondje biti već sutra, u četiri sata poslije podne. Ja ću čekati u predvorju a ti, djeca i dadilje ući ćete u vrt gdje u to vrijeme dvorske gospođe beru cvijeće. Dvorski meštar će vas uvesti, zadržat ćete se toliko dugo koliko vam on zapovjedi i zatim izići.

I Peonija mora sa mnom odmah dobaci Kueilan.

Oh, ni govora! ciknu Peonija.

Naravno, ti moraš ići strogo reče David. Samo ti možeš obuzdati djecu da ne plaču.

Sve je bilo dogovoreno, i Kueilan je ovaj put bila toliko uzbuđena da čak nije dobro igrala mahjong. Kad ju je Peonija te večeri spremala na počinak, bila je bijesna jer je izgubila mnogo novaca.

Vaš gospodar je bogat i darežljiv podsjetila ju je Peonija. Neće vam ništa zamjeriti, gospodo. Ali Kueilan nije željela utjehe i dalje je rogoborila sve dok je Peonija nije strpala u krevet i otišla obavijestiti Davida da odlazi na počinak.

Našla ga je gdje zamišljeno sjedi u vrtu ispod savijena bora, u stolici od bambusovine. Čuo je što mu je rekla i oborio je glavu ali nije ustao. Peonija je čekala shvaćajući da razmišlja i da će možda htjeti da joj kaže o čemu misli. Kako on ne progovori, ona se odluči da ga sama nešto zapita kako bi se ispričala što se zadržala u njegovoj blizini.

Kako ti je zvučao glas Zapadne carice?

Snažan, svjež ali nimalo blag odgovorio je.

A zatim je rekao što mu je na pameti: Peonijo, nikada prije nije mi bilo jasno kolika je i kakva carska milost ukazana mome narodu. Ona je znala da sam tuđinac, saslušala je moje izraze zahvalnosti i, jedino što je poželjela, bilo je da vidi djecu.

I carica može biti radoznala nasmiješi se Peonija.

Ali me nije prezrela! uskliknu on.

Zašto bi te prezrela kad tvoj narod nikada nije ovdje dizao bunu, niti je ikada preotimao tuđu zemlju ili imovinu?

prijazno ga upita Peonija. Vi ste dobar narod, baš kao što ste ti i tvoj otac dobri ljudi.

David je čudno pogleda.

Drugdje u svijetu naša dobrota nije nam mnogo pomogla reče.

Drugi su narodi nerazumni odvrati Peonija. Mi smo razum upili s majčinim mlijekom.

Otišla je, i što je više razmišljala o Davidovim riječima, to joj je teže bilo zaključiti da li je dobro što on osjeća zahvalnost prema carici ili je možda upravo dobar znak to što mu je carica pomogla da se opet osjeti tuđincem. Peonija uzdahnu i prvi put poželi da što prije odrede dan za povratak u njihov grad.

Sutradan nitko nije imao vremena da bilo što misli ili želi. Kueilan se cijeli dan kupala, pudrala i oblačila; šiške na čelu trebalo je poravnati, svaku neposlušnu vlas iščupati, a to je jedino Peonija znala bezbolno učiniti. Slomio joj se nokat na desnoj ruci i ona se srdito rasplakala.

Kako da ovo sakrijem? upitala je Peoniju pružajući ručicu što je još uvijek bila nalik na lotosov pupoljak.

Stavit ćemo srebrnu navlaku odgovori Peonija. Tko će primijetiti da je nokat ispod nje slomljen? Smirite se, gospođo, molim vas, i pustite da vas mi uređujemo, jer ćete inače slomiti još koji nokat.

Ali se Kueilan sada zabrinula radi svojih stopala. Gadjljivo je promatrala cipele koje su bile mnogo duže od onih koje je prije nosila. Sram me je pokazati ovako velika, seljačka stopala rekla je Peoniji. Zao mi je što sam te ikada poslušala.

Vaš gospodar je bio vrlo zadovoljan, gospođo podsjeti je Peonija zaboravivši kako je odlučila da ga ne spominje pred njom.

Samo dandva Kueilan naškubi usne. Sad i ne pogleda moje noge. Zaboravio je što sam propatila. Ali ja ih moram svakodnevno gledati a sad ću se zbog njih i osramotiti pred caricom. Kako su njene noge zacijelo sićušne!

Peonija se sjeti šta je o tome čitala u knjigama.

Nije tako, gospodarice, varate se. Carice su iz Mandžurije, nisu Kineskinje, a ondje žene ne vezuju noge i one su sigurno mnogo veće od vaših!

Kueilan žustro odbaci takvu tvrdnju ali se ipak primiri. Napokon je bila obučena i činilo se da je vrlo lijepa; nepomično je sjedila u stolici kao da ne želi pokvariti vanjštinu, dok je Peonija nadgledala kako djevojke oblače djecu. I to je bio posao koji je zahtijevao mnogo strpljenja, jer Kueilan se nije svidjela odjeća najstarijeg sina. A kad su napokon svi bili odjeveni, najmanji sin je bio toliko uzbuđen od meteža i buke da je prevrnuo posudu s jelom i isprljao odjeću, pa ga je trebalo nanovo presvlačiti. Voljela bih da je sve već gotovo i da sam u krevetu! rekla je Kueilan kad je napokon ustala i pošla prema ulaznim vratima gdje ju je čekala nosiljka.

Gospodo, pričat ćete svojim unucima o ovom trenutku nasmiješila se Peonija da bi je utješila.

I tako krenuše. David je išao na čelu a za njim cijela obitelj. Približili su se velikoj četvrtastoj palači. Na ulazu je trebalo dati napojnicu vratarima i tada su dopustili nosačima da unesu nosiljke. Vrata se zatvoriše za njima, nosači spustiše nosiljke i David prvi iziđe sačekavši da iziđu i ostali. On je pazio na cijelu obitelj osjećajući da ga obuzima ponos pri pogledu na lijepu ženu i zdravu djecu. Ipak se zabrinuto obratio Peoniji:

Pazi na svakoga od njih, Peonijo! Nemoj dopustiti da dječaci trče ovamoonamo i pomogni majci da odgovori kad joj se carica obrati.

Možete biti mirni odgovori Peonija ali ona sama nije bila nimalo mirna.

Davida su ostavili vani a njih je uveo eunuh. Unutra ih je sačekao dvorski meštar. Bio je to visok, snažan muškarac, eunuh kao i svi ostali muškarci u palači, osim samoga cara, i Peoniji se već na prvi pogled nije svidio. Bio je naočit, punašna lica i nježne kože a glas mu je bio visok, ljubazan ali

opor. Međutim, oči kao da nisu bile eunuhove oči. Zagledao se u nju oštro i drsko ali zadivljeno, i ona svrnu pogled. Osjetila je da je, protiv svoje volje, pocrvenjela i ohladnjela. Šta će biti ako on to rumenilo shvati kao znak da je se dojmio njegov pogled? Primakla se gospodarici i pružila ruke dječacima. Svi zajedno prođuše u vrt slijedeći dvorskoga meštra. On zastane na ulazu i, dok je zapovjedao visokim, nemilosrdnim glasom, drski pogled počivao je na Peoniji.

Njihova carska veličanstva upravo pregledavaju lokvanje objavi on. Vi ćete stajati ispod velikog bora u vrtu. Kad budu prolazile, oborit ćete glavu, što vrijedi i za djecu. Ne smijete govoriti osim ako vam se njihova veličanstva obrate. Ako vam se ne obrate i prođu, izvest ću vas opet ovamo. Ako vas nešto zapitaju, jaću ponoviti njihovo pitanje a vi ćete odgovoriti meni i ja ću vaš odgovor ponoviti njihovim veličanstvima.

Uveo ih je u vrt i oni zastadoše pod velikim borom. A on je čekao uz njih. U daljini, između cvijeća obasjanog suncem, nazirali su carice koje je pratilo dvadesetak ili više gospođa u prekrasnim šarolikim haljinama. Prizor je bio divan i Peonija bi rado uživala u njemu, ali joj je smetao dvorski meštar. Zašto je morao stati tačno iza nje? Toliko joj se primaknuo da mu je osjećala dah na zatiljku i slutila je da joj pilji u kosu, u vrat i ramena. Zakoračila je naprijed a on za njom, tako da joj se gotovo smučilo. Sunčani prizor pred očima rasplinu se u maglu i sve šarovite boje istopiše se u izmaglicu duginih boja. Ako zakorači još dalje, to će biti nezgodno po njenu gospodaricu a ovako nije mogla podnositi blizinu čovjeka koji je stajao iza nje. Dok se zanjihala, osjetila je kako joj se još više primaknuo i tobože joj se uslužno, tiho obratio: Ona viša je Zapadna carica. Ako tko bude govorio, govorit će ona, jer Istočna carica nikad ne govori prva.

Izgovorivši to, sasvim se nadnio Peoniji nad glavu i ona je osjetila kako je njegovo krupno tijelo pritište. Zgadilo joj se. Više nije mogla podnijeti i kliznula je u stranu gurnuvši na svoje mjesto dadilju trećeg sina. Peonija nije odigla glave, ali

ju je on prekorio: Ne miči se, ženo. Njihova veličanstva se približavaju.

Smiri se, Peonijo! šapnu Kueilan glasno.

Što je mogla učiniti Peonija nego ostati na mjestu? Osjećala je kako se opet zarumenjela i cijeli joj je užitak propao.

Gotovo da i nije čula što se poslije odigralo i samo što nije proplakala.

Zapadna carica a za njom i Istočna carica, kao i ostale dame, zastadoše pred njima.

Tko su ove? Zapadna carica zapita dvorskog meštra.

On joj odgovori a Zapadna carica se zagleda u njih. Peonija ne odiže pogleda, znajući da je to zabranjeno, ali je ipak vidjela carične ruke: jedna je držala jantarsku lepezu, a druga je slobodno visjela uz tijelo. Bijahu to, za ženu, prilično jake ruke, ne odviše malene ali lijepa oblika. Na svakom prstu nosila je zlatnu navlaku ukrašenu i inkrustiranu draguljima. Noge, koje su izvirivale ispod dugačke haljine, bijahu u vezenim cipelama a ispod cipela potplate od satena bile su visoke bar petnaest centimetara, da bi carica bila što viša.

Istočna carica nije progovorila, ali se Zapadna carica zagledala u djecu. Reklo bi se da su tuđinci obrati se ona dvorskoj pratnji. Kosa im je crna, ali kovrčava. Oči im oble, a nos kukast. Ali su zato ipak lijepa i čini se da su zdrava. Voljela bih kad bi carević bio ovako zdrav.

Uzdahnula je, naručila slatkiše za sve goste a Peonija se zahvaljivala nebesima da se djetence nije rasplakalo. A tada začu kako Zapadna carica pita:

Tko je ova lijepa djevojka? Znala je da se pitanje odnosi na nju, te još dublje obori glavu.

Ona je naša robinjica odgovori Kueilan dvorskom meštru a on viknu: Robinjica, Vaše veličanstvo.

Vrlo je zgodna za robinjicu odmjereno izgovori Zapadna carica.

To je bilo sve. Zapadna carica odleprša u pratnji Istočne carice i ostale svite, a dvorski meštar njih izvede. Bio je

odjednom vrlo ljubazan, obasuo je djecu slatkišima, zavukao ruku u njedra i izvadio nešto novaca.

Evo ti nešto od mene obrati se on Peoniji. Njeno veličanstvo nikada ne primjećuje drugu ženu i vrlo je neobično što se tebi obratila. Na jednu jedinu moju riječ bit ćeš primljena u dvor, imat ćeš sve što ti treba za život.

Dok je to govorio držao je novac na širokom, otvorenom dlanu, ali ga Peonija nije prihvatila. Požurila je da odvede djecu, vrtjela je glavom i nije mogla progovoriti. Nikada još nije toliko željela da vidi Davida, kao što je to željela danas. Sačekao ju je i ona je posleno, bržebolje odgovorila na sva pitanja. _ Da, djeca su bila dobra. Naša gospođa je bila divna. Njeno veličanstvo je spomenulo zdravlje vaše djece. Inače je nastojala da se što prije sakrije za zavjese nosiljke jer je dvorski meštar svejednako piljio u nju. Kad su navukli zastore i kad je osjetila da su podigli nasiljku, izvukla je maramicu i od srca se isplakala. Do tada je bila smrtno uplašena i sad se osjećala na sigurnom. Prije nego se vrate kući više nikada neće izići iz svoga doma! Čovjek, koji je tako moćan kao što je moćan dvorski meštar, mogao je ispružiti ruku i zgrabiti je bilo gdje na ulici. Nagovorit će Davida da krenu kući što je prije moguće. Međutim, kako će mu objasniti?

Cijelim putem je plakala, obrisavši oči tek kad su ušli u njihovu ulicu. Kad se našla u kući, latila se posla skrivajući lice i umor pred ostalim ukućanima. Ali, kako su svi bili malaksali i kako je gospodarica bila razdražena a djeca rasplakana, nitko nije na nju obraćao pažnju; David se povukao u svoje odaje kao i uvijek kad su djeca bila nemirna. Prošao je i taj dan i kad su svi legli na počinak, i Peonija pođe u krevet ne vidjevši uopće Davida. Opet se rasplakala domišljajući se treba li što reći Davidu, ali izmučena od straha i uzbuđenja ubrzo je zaspala prije nego što je uspjela odgovoriti na vlastito pitanje.

David je otkrio njenu nevolju idućeg jutra, čak i prije nego ju je vidio. Doručkovao je i spremio se da posjeti neku novu

trgovinu u južnom dijelu grada gdje su tkali sagove s posve novim uzorcima, kad uđe na kapiju glasnik u žutoj odjeći, što je značilo da dolazi pravo iz carske palače. Bio je vrlo ohol i uplašio je vratara i sluge glasno vičući i nadmeno se ponašajući. Rekao je da donosi pismo koje glasi na tuđinca po imenu Čao, iz grada K“aifenga. Sad stanuje u Srebrnom konju, u Hutungu.“

Čao je bio kineski nadimak Ezrine obitelji, a pismo je bilo upućeno Davidu. Vrtar ga je preuzeo i, zamolivši carskog glasnika da sjedne, otrčao je s pismom glavnom slugi koji ga je odnio Davidu. A David se upravo spremao da iziđe.

Gospodaru, pismo iz palače! reče sluga bez daha. David uze pismo u čudu i otvori ga. Pročitavši što u njemu piše, lice mu se izmijeni. Isprva je bio zapanjen, a onda se uozbiljio.

Čeka li glasnik? upita.

Čeka na vratima, gospodaru odvrati sluga.

Dobro mu plati i reci mu da ću poslati odgovor čim razmislim o prijedlogu.

Čovjek ode, isplati glasnika a kućom se proširi glas da su gospodaru ponudili visoki položaj na carskom dvoru.

Glasovi dodoše i do Peonije i ona se odmah uplaši. Ako Davida zaista primami blizina dvora, kako će onda ona ostati uz njega? Nikada neće imati mira od onoga opakog eunuha.

Odjednom su joj potonule sve lađe i uhvatila ju je takva slabost da je jedva stavljala ljiljane u vazu. Sad je zaista morala porazgovoriti s Davidom i reći mu što je doživjela.

A David je poslao po nju prije nego se ona njemu javila. Nije bilo uobičajeno da on šalje nekoga po nju jer je obično, kad joj je htio što reći, lutao po kući sve dok je ne bi sreo. Tako je sad Peonija znala da želi razgovarati nasamo s njom i klimnula je glavom kad je sluga došao po nju. Stavila je cvijeće u vodu i odmah krenula.

David stajaše nasred salona u trenutku kad je ušla. U ruci je držao veliku žutu omotnicu. Čim je ugledao Peoniju, pružio joj je omotnicu. Što ovo znači? zapitao je.

Uzela je pismo i pročitala ga. U pismu je dvorski meštar nudio da je želi kupiti kao dvorkinju za jednu od caričinih dama. Pismo je bilo vrlo drsko, nalik na zapovijest. Presavila ga je, vratila u omotnicu i bez riječi se zagledala u Davida. Suze joj pokuljaše iz očiju.

David sjede. Sjedi, Peonijo reče. I ona sjede oborivši glavu i brišući oči rubom rukava.

Možeš li mi ovo rastumačiti? upitao je obazrivo.

Zaboljelo ju je kad je shvatila kako je on mislio da je ona slutila da će dvorski meštar poslati ovakvu ponudu. Zavrtjela je glavom i ništa nije mogla odgovoriti od suza.

Smiri se, Peonijo rekao je on napokon naljutivši se na nju. Budi toliko hrabra i reci mi ako želiš napustiti moju kuću. Osjetivši njegovu ljutnju njoj suze odmah presahnuše. Ja da nemam hrabrosti! otpovrnu ona.

Ovo je već više nalik na tebe reče on. Reci mi sve. I Peonija mu ispriča sve što se jučer dogodilo. I, kako je govorila, David je bivao sve ljući i jetkiji.

U kakvom smo sosu! uzviknuo je. Ne možemo dulje ostati ovdje, jer će nam dvorski meštar zagorčiti život. Na jednu njegovu riječ svi će ovdašnji trgovci od straha prestati trgovati s nama.

Sve zbog mene žalosno reče Peonija. Pusti me da odem. Da te prodam? jeknu David. Glas mu je bio tako topao da se Peonija ohrabri.

Mogu ja i pobjeći reče ona.

Možeš i pobjeći! ponovi on. A šta bi bilo sa mnom, Peonijo? Zar bi ja to ikada mogao oprostiti samome sebi?

Ako pobjegnem, možda ću jednom uspjeti i da ti se vratim promuća Peonija.

Zagledali su se jedno u drugo neobičnim pogledom. Peonija bijaše ponizna, uzdrhtala i uplašena a David se bojavao ne samo onoga što je spazio na njenu licu nego i onoga što je osjetio u vlastitu srcu. Nije je mogao prepustiti nekome drugome. Bio je ljubomoran već zbog toga što ju je dvorski

meštar samo vidio, i već zbog toga je prekoravao samog sebe. Kako bih te uopće više mogao pustiti iz kuće? promrmrljao je. Peonija obori pogled i ništa ne odgovori. Promatrao je njene dugačke, ravne trepavice koje su zasjenile obraze i naglo je ustao.

Pripremi sve što treba zapovjedi on. Sutra se vraćamo kući. Ona polako ustane i zagleda mu se u lice.

Davide šapnula je i ne primijetivši da mu se obratila po imenu. Nemoj misliti na mene!

Moram misliti na tebe kratko on odvrati. Poslušaj me, Peonijo! Ovo je moja zapovijest.

Poslušat ću te, Davide. Glas joj bijaše blag kao i dah. Iste noći, već iza ponoći, David i njegova obitelj napustiše grad u kolima koja su vukle mazge. Svome prijatelju, koji je upravljao Kung Čenovim trgovinama u gradu, otvoreno je rekao što je posrijedi. Mlada žena je isto što i sestra mojoj supruzi i nije uopće robinjica, tako da ja to nikako ne mogu dopustiti.

Dvorski meštar je pravi davao složio se trgovac. Koliko je već obitelji u ovome gradu moralo njemu prepustiti svoje kćerke! Pametno si učinio što bježiš.

David je i svojoj ženi vrlo jednostavno objasnio cijelu istinu i Kueilan se prilično uplašila, ali se nije htjela prepustiti strahu. Za Peoniju bi možda bilo dobro da uđe u palaču rasuđivaše ona. Mi bismo imali ondje prijateljicu, a ona je tako pametna, možda bi, tko zna, postala službenica same carice.

David to nije htio ni čuti. Peonija je oduvijek u našoj kući i ne bi bilo pošteno od mene da je prodam kao robinju.

Iako ga je možda Kueilan sumnjičavo pogledala, on taj pogled nije htio primijetiti. Hajde reče požuri se, Malena! Noćas ćemo krenuti bez obzira da li si spremna ili nisi. Tiho su napustili prijestolnicu. Gradska kapija je bila zatvorena i David je morao dobro podmititi vratare prije nego što su otkračunali velike brave. A kad ih jednom otvoriše, kola brzo

prodoše kroz vrata i izjutra su već bili daleko odmakli prema kanalu.

XII

U povratku kući David gotovo ni s kim nije govorio. Kad su putovali na sjever, uživao je u novim krajolicima, ali sad ih je jedva primjećivao. A krajolici su bili ljepši nego ikada, jer su sva polja i voćke bili u punom cvatu. Pšenica je bila požnjevena a na sjeveru je proso visoko izraslo. Bilo je to najpogodnije doba za razbojнике budući da je proso bilo toliko visoko da su se u nj mogli lako sakriti. David je zbog toga bio nemiran sve dok nisu došli do kanala. Međutim, pratila ih je sreća jer, premda su drumski razbojници haraćili prije njihova nailasku, na njihovu putu nitko se nije ispriječio.

Razbojници su, naime, bili toliko glupi da nisu znali kako oblasni guverner upravo putuje u prijestolnicu nego su ga smatrali za obična bogataša. Kad su ih napali njegovi vojnici, bili su toliko zbunjeni da su se, poslije kraća okršaja, u neredu povukli i dane i dane skrivali po pećinama i brdima. Napad na guvernera ili kakva visoka odličnika, smatrao se za zločinstvo i kralj bandita je bržebolje poslao darove guverneru proklinjući samoga sebe što je napao tako uzvišenu osobu i uz put je obećao da će odsjeći glave onima koji su vodili napad i isporučiti ih guverneru onoga dana kad on bude spreman da ih primi. Guverner je na to odgovorio da ne smije pogubiti ljude. Umjesto toga razbojнике je kaznio tako da im je zabranio da pljačkaju putnike koji putuju iz prijestolnice prema rijeci, i to u razdoblju od punih mjesec dana. David i njegova obitelj imali su sreću da su upravo toga mjeseca putovali prema rijeci i tako su sretno stigli do džunke. Uz put su viđali gusare na rijeci, ali je David rekao lađarima da izvjesene iste zastave koje su imali na džunki dok su plovili na sjever i na kojima se isticalo ime carskog dvora a pod tim zastavama bijahu sigurni.

Putovali su polako jer su vjetrovi usred ljeta puhali rijetko i slabo a kako su sve više skretali na zapad morali su se uspinjati uzvodno. David je imao prilike da bude nasamo sa

svojim mislima i često se zadržavao sam na palubi buljeći u obalu što je polako promicala s jedne i s druge strane džunke. Sunce je peklo i lađari su postavili širok šator da ga zaklone od vrelih zraka; tako je on sjedio pod šatorom, na jastucima, i, što se tiče tijela, bilo mu je udobno, ali mu duh bijaše nespokojan. I upravo taj nemir tjerao ga je da bude prijazan prema djeci i ženi i za njih se brinuo više nego obično slušajući ih kako brbljaju i udovoljavajući svakom hiru koji bi spopao Kueilan. Kako su godine prolazile postajao je razdražljiv prema njoj, ali se sada uspijeva savladati, odgovarao joj je ljubazno, čak kad je govorila gluposti.

Sinovima je strpljivo odgovarao na bezbrojna pitanja a najmlađeg sinčića čak je katkad držao za pojas, kako ne bi pao u vodu. Sve u svemu, David se posve izmijenio.

Peonija je to primjećivala a osim toga mučila ju je spoznaja da prema njoj nije ljubazan. David ju je izbjegavao i ona je to jasno osjećala kako su prolazili dani u ovoj prisilnoj intimi na džunki. Nije nastojao da bude nasamo s njom i, kako bi obnoć izišla na palubu, pošto je spremila dječake na počinak, nikada ne bi zatekla Davida, iako je mjesečina divno obasjavala rijeku. Promicali su dani jedan za drugim a David joj se nije nikada obraćao u četiri oka i uopće je vrlo rijetko razgovarao s njom osim kad bi joj nešto zapovijedao u vezi sa sinovima ili njihovom majkom. Peoniji je isprva boljelo srce jer je mislila da se promijenio zbog toga što je zbog nje morao napustiti prijestolnicu u kojoj bi tako rado ostao. Teško joj je bilo povjerovati da je posve nalik na druge muškarce, da manje voli onu osobu zbog koje je nešto morao žrtvovati. Počela je prekoravati samu sebe zbog toga što mu je dopustila da

19 Peonija, cvijet Istoka

289nešto napusti zbog nje i njen ponos natrunilo je očajanje; odlučila je, ako i dalje bude ovakav, da će se povući u sebe i da će čak možda napustiti kuću. Ali gdje bi mogla otići? Na to pitanje nije mogla odgovoriti. Zauvijek se moram skrivati u kući, kao miš ili cvrčak“, mislila je u sebi.

Ako je David možda i primjećivao njenu šutnju i oholost, ničim nije pokazivao da je primjećuje. Prolazili su dani, jedan za drugim, i oni su se polako primicali kući. Poslao je unaprijed glasnike koji su obavijestili oca da će stići za sedam dana, bude li vjetra, ili za četrnaest dana ako vjetrovi padnu ili se na njih sruči oluja. Želio je da se vrati kući prije ljetnih olujina, za kojih se svi putnici moraju skloniti s rijeke i potražiti mirnu luku.

Vjetrovi su im bili nakloni nekoliko dana a ostatak puta vukli su ih spregom s obale, tako da su desetog dana ugledali gradske zidine u ravnici. Svima bijaše drago vidjeti obalu koju su tako dobro poznavali a Ezra je izišao pred njih, zajedno s Kung Čenom i sinovima. Čekale su ih kočije s mazgama, nosiljke i nosači.

Tu si, sinko! veselo uskliknu Ezra. Zagrlio je Davida i naslonio obraz na njegovo široko rame. Nisam te se još nadao pola godine, ali sam presretan što si se vratio.

Kung Čen strese obim rukama Davidovu ruku, klimnu glavom, pozdravi kćerku i njenu djecu i zapazi Peoniju. Svi se ukrcaše u kola i nosiljke i krenuše kući. Gradski poglavari odredili su da se praskalicama osvijetli ulaz u grad i u Ezrinu kuću. Stari Vang i Vang Ma držali su cijele nizove praskalica i palili ih, i tako se Ezrina obitelj, usred sveopće buke i veselih usklika, ponovo našla na okupu.

Peonija je bila presretna osjetivši se opet sigurnom između kućnih zidova. Sve je po starome rekla je ona Vang Ma tek što su ušle u dvorište.

Samo je jedno malo stvorenje umrlo reče Vang Ma. Sve je drugo u redu. Peonija je već zapazila da ne čuje lavež Kujice ali je pomislila da se pašće negdje zavuklo i da spava. Ta Kujica je već bila stara i lijena.

Nije valjda crkla Kujica! uskliknula je. Vang Ma klimnu glavom. Jadnica je silno patila kad si otišla i nije htjela jesti. Pokušala sam je hraniti kosanim mesom, kako bi ga mogla žvakati starim zubima i kupila sam joj svinjeću jetru ali nije je ni okusila.

Žao mi je što je nisam povel sa sobom žalosno će Peonija. Svejedno bi tugovala za kućom odgovori Vang Ma. Ovako i onako, bila je osuđena da umre.

Peonija ništa ne reče ali joj je bilo strašno žao Kujice. Kad je smjestila gospodaricu i djecu, otišla je u svoje tijesne odaje gdje joj je tišina preteško padala. Osjećala se odsječena od svakoga živoga, sjedila je, tihano plakala i povremeno uzdisala. Kujičin jastuk još je ležao pod stolom i ona ga je žalosno promatrala razmišljajući o tome bi li nabavila drugog psića. Pasa je bilo mnogo i lako bi našla drugoga jer se nitko nije brinuo da li psi žive ili crkavaju. Međutim, nekako joj nije bilo ni do jednog psa osim do onog kojeg je voljela i izgubila, i proklinjala je sebe što joj je bila toliko vjerna. Ja sam luda mrmljala je na glas. Moja je ljubav odviše uska.

Isprva je mislila samo na Kujicu, ali su joj misli odlutale i dalje i počela je proklinjati samu sebe zbog toga što ju je ta vjernost natjerala da se veže uz Davida, dok bi ga svaka druga žena već odavna pustila i odabrala dobra muža i radovala se djeci, veseleći se životu premda ne može imati čovjeka koga voli. Ali ništa nije moglo izmijeniti njeno tvrdoglavo i vjerno srce. Moram se korijenito promijeniti“, žalosno je mislila i pošto se isplakala, oprala je lice, očetkala kosu, presvukla se i izišla da se pozabavi gospodaricom i djecom. David je te večeri dugo ostao sjediti s ocem. Odlučili su da prve večeri sami večeraju a da tek sutra pozovu Kung Cena. Jedan i drugi željeli su saznati što je novo. Ezra je govorio da se osjeća dobro ali se nekako stanjio i David, koji ga je vidio poslije dužeg vremena, primjećivao je da mu je otac ostario. Ezrini obrazi nabrali su se ispod brade a lijevi kapak mu se nekako objesio. Tužio se da mu se lijeva strana tijela nekako koči i malko je vukao lijevu nogu. Međutim, pogled mu je bio odvažan i bistar a glas snažan kao i obično. Je li ti se tijelo ukočilo naglo ili polako? pitao je David.

Osjetio sam to jednog jutra kad sam se probudio, prije dva mjeseca odgovorio je Ezra. Nekoliko dana mi je jezik bio

težak i nisam mogao jasno izgovarati riječi. Vang Ma je pozvala liječnika, koji mi je dao napitak od trava pa mi je laknulo.

Oče, morat ćeš mi dopustiti da ti više pomažem u poslu reče David.

Na to Ezra odgovori: Već sam to učinio, sinko. Dok si bio na putu, imenovao sam te za šefa u poslu i od sada ćeš ti u svemu odlučivati i sve planirati. Kung Čen je isto tako postupio sa svojim najstarijim sinom. Vi ste ortaci, a mi dva djeda sjedit ćemo kod kuće i pomagati vam samo ako smatramo da vas treba savjetovati.

David je bio dirnut i ponosan, a ipak ga je obuzela neka neodređena tuga. Bio je to početak kraja očeva života. Kad je on dorastao do godina zrelosti, otac je počeo venuti. Bio je to neizbježni tok kojim idu sva pokoljenja i koji nitko ne može zaustaviti, ali on je ipak odlučio da od danas, pa sve do dana očeve smrti, uvijek bude ljubazan prema njemu i da udovolji svakoj njegovoj želji.

Teško mi je bez tvoje majke, sinko odjednom će Ezra. Pogledao je Davida, oči mu prosuziše i on ih obrisa pesnicom. Vrijeme je već poodmaklo, kuća je bila mirna a velike svijeće leljale su se u ljetnom vjetru što je puhao kroz otvorena vrata iz mlake dvorišne tame.

Svima je nama teško bez nje mirno reče David. U kući više nije onako kao što je bilo dok je ona živjela.

Ezra ga, kako se činilo, nije čuo. Naslonio se i tustim šakama uhvatio naslon stolice. Razmišljam o životu koji smo ona i ja zajedno proveli nastavi on. Nije to bio lagan brak, sinko.

Bila je nepopustljiva... sve dok je nisam upoznao. Nikada nisam mogao jednako postupiti prema njoj, uvijek je trebalo drugačije. Bila je neuhvatljiva žena. Jedanput bih njenu srdžbu odagnao vlastitom srdžbom, nekad bih joj se usprotivio ljubavlju ili smijehom trebalo je uvijek izabrati drugo oružje. Trebalo se uvijek mijenjati da bih se suprostavio promjenama u njoj. Ali, iza svake njene promjene osjećala se uvijek čestitost. Bila je sušta dobrotu.

Mogao sam joj uvijek vjerovati. Boga nije nikad izdala a mene nije mogla izdati. Bila je prava pravcata žena. David ništa ne reče. Za njega su roditelji uvijek bili samo roditelji, ali sad ih je tek, nekako nejasno, zamislio kao muškarca i ženu. Zbunjeno je razmišljao o njima, o tom paru iz kojega je on potekao, kao o nečemu izvan njega samoga, kao o ljudima koji su, mimo njega, vodili pun i intiman život, kakav vode muškarac i žena.

Bila je vrlo pametna nastavi Ezra. Istina, ponekad i odviše pametna, često mi je bilo jasno da je mudrija od mene! Dok sam bio mlad, to me je često jedilo, ali kako sam stario osjećao sam da zapravo imam sreću. Pogledaj Kung Čena! Nije li on osamljen, sinko? Nikada mi ne spominje ženu svoje djece, ali ja sam je ipak nekoliko puta vidio... zar nije priglupa, a, Davide? A on je vrlo osjećajan čovjek... ne bi mogao samo onako brati cvijeće! Kao ni ja. Kad čovjek upozna ženu poput tvoje majke... u tijelu i duši... Ezra ušutje, uzdahnu i onda nastavi: Kad tebe nije bilo, sine moj, i kad je Kao Lien otišao s karavanom na zapad imao sam dosta vremena da se sjetim cijelog života koji sam proživio s tvojom majkom. Meni je nestalo uporišta kad me je ona napustila; ali to nije najčudnije: kao što znaš, nikada nisam bio osobito religiozan, Davide, a dok je ona bila u kući osjećao sam da je pred bogom sve u redu. Ona mi je bila savjest... Ponekad me je pekla i ponekad sam se borio protiv te savjesti, ali sam je cijenio. Sad se osjećam izgubljen. Bog me je napustio, ako uopće ima boga? Izrekao je to kao pitanje, a David nije znao kako bi odgovorio. Šutio je.

Kako on ništa ne reče, Ezra sam nastavi govoriti: Ti i ja ne znamo odgovoriti na to pitanje. Već se po tome vidi, sine, da više nismo Židovi. Ja sam pošao svojim putem, a ti svojim. Bih li se vratio? Ah, ja ću uvijek biti ono što jesam i, kad bih počeo iz početka krenuo bih istim putem, baš kao i ti.

Ja nisam tako siguran reče David. Ja mislim da bih mogao biti i ovakav i onakav... Da je Lea živa ... on umuknu.

Da je Lea živa ponovi Ezra. Porazmisli o tim riječima i tada doda: Da je Lea živa, možda bi i tvoja majka bila na životu. Sve bi bilo drugačije. Ali, prije svega, mi bismo morali biti drugačiji.

Mi ne bismo bili ovdje reče David.

Ezra ga iznenađeno pogleda s druge strane stola. Ti misliš...

Ne možemo živjeti ovdje, u ovom narodu, i ostati izdvojeni, oče tumačio je David. U evropskim zemljama je to moguće jer nas tamošnji narodi progone i tako prisiljavaju da se izdvojimo. Vežemo se uz svoj vlastiti narod jer nas nitko drugi neće primiti, stradavamo kao mučenici i stječemo mučeničku slavu. Naša jedina zemlja je tuga. Ali ovdje, gdje su svi prijateljski raspoloženi prema nama i spremno nas primaju u svoj rod, kakve bismo koristi imali od toga da ostanemo izdvojeni?

Zaista, zaista, to je istina reče Ezra. Sve ovo što smo doživjeli ovdje, zapravo je neizbježno.

Neizbježno ponovi David. A tvoji sinovi, moji unuci, još će se jače izmiješati s domorocima nastavi Ezra.

Sigurno reče David.

Ezra se zamisli. Znači li to da ćemo mi nestati?

David nije odgovorio. Pomislio je da je neizbježno, kad su ljudi prijazni i pravedni jedni prema drugima, da nestane zapreke među njima i da postanu jedna jedina ljudska cjelina. Ipak nije mogao zamisliti onu daleku prošlost kada njegovi potomci više neće ni znati za njega, kad će možda čak i zaboraviti prezime Ezra i kad će se odista izgubiti u ovome tuđem narodu kao pregršt pijeska u pustinji ili zdjelica vode u moru. Pokušao je zamisliti dugačko rodoslovlje onih koji će poteći od njega, od njegovih sinova i od sinova njegovih sinova. Načas je ugledao lica tih potomaka kako se okreću prema njemu a ta lica bijahu kineska.

Odviše smo se rastužili reče Ezra. Što je bilo bilo je, i to nismo mogli izbjeći. Pričaj mi o svom putu, sinko.

David se uspravi i ispriča ocu sve što je doživio. Opiše mu ljepote sjeverne prijestolnice, ljude koje je ondje vidio,

njihovu plemenitu ćud, jela i pića koja je okusio, užitke koje je upoznao i susret sa Zapadnom caricom; spomenuo je šta se sve priča o njoj, da bi napokon ispričao i zbog čega su morali, Peonije radi, krišom noću napustiti veliki grad.

Ezra je pažljivo slušao, povremeno se smiješio, a oči su mu čas sjale, čak se lukavo suzile kad bi David spomenuo poslove. Kad je čuo za Peoniju, naglo se uozbiljio.

Kako je to nezgodno! uzviknuo je. Dugačka ruka dvorskog meštra može dosegnuti i dovde, i zato treba sutra sve saopćiti Kung Čenu.

Nisam mogao učiniti ništa drugo, oče reče David.

Naravno, naravno... Ezra je oklijevao, a zatim odlučno dodao: Naravno, ni govora, sine moj! Istina, da je ona kao druge žene i da je spremno prihvatila priliku da se namjesti u palači, eh, to bi bilojako zgodno za našu kuću. Imali bismo prijatelja na najvišem položaju. Ali kad je već ona takva kakva jest, onda nema smisla, nikako... Međutim, moramo se pobrinuti da otklonimo sve moguće posljedice. Velika je žrtva pokvariti zbog jedne žene svoje poslove i zamjeriti se carskom dvoru. Tvoja je majka uvijek govorila da smo mi precijenili Peoniju.

David je osjetio kako ga obuzima neka vrešina izmiješana s bijesom i on, da bi obranio svoj stav, hladno odgovori: Znaš, oče, ako nisam postupio razumno ja ću to već na neki način okajati, ali Peonija mi je kao sestra i ja je nipošto ne mogu prepustiti opakoj šapi dvorskog meštra. Samo toliko.

Da ti je ona samo sestra, ne bi mi bilo krivo reče Ezra. Bijahu to tako neuvijene riječi, da su ošamutile Davida.

Pogodile su ga tako duboko, otkrile su ono što se ni sam nije usudio priznati, pa zato na njih nije ni mogao odgovoriti.

Zagledao se u svijeće, primijetio da kaplju i tako našao dobru izliku da ustane i popravi ih.

Već je kasno reče. Ujutro moram biti rano u trgovini, oče. Zato bih se sad oprostio. Laku noć.

Vang Ma je čekala pred vratima i kad je čula posljednje riječi, unijela je svježi čaj i rižinu kašu da bi nahranila Ezru prije poćinka. I dan je bio gotov.

Ali Davidu se nije spavalo. Nije otišao ženi. Zadržao se u svojoj sobi primijetivši ondje tragove Peonijine brižljivosti: poplun je bio presavijen, zavjese navučene, čajnik topao, lula spremna, svijeće potkresane. Ali nje nije bilo.

Spremio se na poćinak, ugasio svijeće, odmakao zavjese i legao. Ipak mu se nikako nije spavalo. Oćeve riječi probudile su sve ono što mu je opsjedalo misli cijelim putem. Te ćetiri žene, njegova majka, Lea, Peonija i Kueilan nekako su uobličile njegov život i još su djelovale na nj. Želio je da ih se oslobodi a u isto vrijeme je znao da nijedan muškarac nikada ne može da se oslobodi žena koje su oblikovale njegovu lićnost. Uzdisao je, bacakao se po krevetu i priželjkivao da svane jutro kad će se vratiti u trgovinu i naći s ljudima koji nemaju nikakve veze s njegovim srcem i njegovom dušom. I Peonija je te noći bila vrlo nemirna. Znala je da se David dugo zadržao s ocem, jer joj je Vang Ma rekla da su ozbiljno razgovarali sate i sate, a ona se nije usudila ući, premda je već odavno bila prominula ponoć. Peonija je čekala zajedno s Vang Ma, tobože da je ne ostavi samu, ali zapravo zbog toga što se nadala da će vidjeti Davidovo lice bar u prolazu.

Mećutim, on je nije primijetio a ona se nije usudila da ga zovne. Sjedila je u tamnu kutku, izvan domašaja blijedog svjetla svijeće što je sjalo kroz otvorena vrata, osluškujući njihove glasove; i prošao je tako blizu pokraj nje da ga je mogla dotaći, ali nije ispružila ruke. Nema sumnje, da mu je otac bio rekao zašto su napustili Peking i Ezra mu je to vjerojatno zamjerio. Ona je vrlo dobro znala da nisu izmakli opasnosti koja im je prijetila od dvorskog meštra i užasavala se pri pomisli da je ona uzrok toj opasnosti.

Kad je David prošao, otišla je da legne i, ležeći sama u sobi, u mračnoj ljetnoj noći, razmišljala je o svojoj nevolji. Bogataši su često bili ugodni, kao što je Ezrina obitelj bila uvijek prijazna prema njoj, ali ako bi tko iz nižih slojeva, prema

kome su oni bili ljubazni, odjednom počeo da im zadaje glavobolju, njihova srca bi se brzo ohladila. Sjećala se kako je često mislila da je David možda voli i pamtila je pogled koji je ponekad zapazila u njegovim očima. A tada se prisjetila kako je posljednjih sedmica bio hladan prema njoj. Zacijelo već žali zbog onoga na što sam ga natjerala“, mislila je.

Ponovo ju je osokolio ponos i odlučila je da će prvom prilikom, koju joj on pruži, reći Davidu da kani stupiti u budistički samostan koji se nalazio na ulazu u grad. Ondje će biti sigurna bilo od koga a on će moći poručiti dvorskom meštru da se već odavno obrekla za duvnu i da je samo još čekala da oputuje na sjever prije nego što će ući u samostan. U tome mirnom nebu, u kome žive samo žene, bit će sigurna, i ta joj je pomisao bila ugodna.

Sto je više razmišljala o tom naumu, činio joj se sve boljim, i tetošila ga je u mislima već nekoliko dana čekajući da David sredi svoje prve, neodgodive poslove. Samo je znala da ne smije dugo šutjeti jer bi je ona nježna ali čvrsta ruka iz carske palače ubrzo mogla zgrabiti svojim pandžama.

Petoga dana primijetila je da se David poslije ručka nekako ne žuri u trgovinu. Ezra je otišao da prilegne na velikoj ležaljki koju bi za nj, za omare, postavili ispod bambusa a Vang Ma stajala je kraj njega i tjerala muhe. Djeca su spavala, poslua je spavala a i njena gospodarica je otišla na počinak. Peonija je tog dana odlučila da nadgleda ručak i dok su sluškinjice odnosile suđe, dodala je bambusovu čačkalicu Davidu i rekla: Ne bi li i ti malko prilegao? Zrak je težak i na jugu se skupljaju olujni oblaci.

Ja bih jedan sat odspavao u svome dvorištu odgovorio je on. Ona ode onamo, postavi bambusovu ležaljku ispod starog bora i baš kad je na nju polagala mekanu strunjaču, uđe David. Bio je skinuo odjeću i na sebi je imao samo donje haljine od svijetlozelene svile.

Sve je spremno reče Peonija i htjede da ga ostavi. Dan je bio tako topao da su uzani potočići znoja curili niz njene obraze te ih je ona brisala i nasmijala se: Rastopit ću se!

Slučajno je susrela Davidov pogled i smijeh joj je zamro na usnama. Nikada je još nije tako pogledao. Njegove oči upiljile su se u nju strasno, ozbiljno i vrelo. Rumen joj oblije obraze i koljena joj zadrhtaše. Jezik joj nasumce zabrza ne slijedeći razum ali pogađajući ipak ono što je htjela reći.

Ja sam... htjela sam... čekala sam priliku... da nešto otpočne ona.

Prilika je tu reče David.

Ona sklopi ruke. Ja... toliko sam plakala... Zašto? upitat će on.

Zbog onoga što se dogodilo u prijestolnici. Riječi su joj sad naprosto letjele da bi što prije izgovorila ono što joj je bilo na pameti. Htjela sam pitati... molim te, jesam li... radije bih umrla nego da ti naškodim ili čak samo da te uznemirim. Ja ću... ja bih... idem u budistički samostan. Ondje sam na sigurnome, a ti možeš poručiti onome... dvorskome meštru... da ću postati duvna.

Ti da odeš u duvne! tiho se javi David. Smijao se tiho kao da se boji da ga ne bi tko čuo.

A tko ga je mogao čuti? Cijela kuća je utonula u san a oko njih je jedino sjalo vrelo poslijepodnevno sunce. Ni s ulice nije dopirao nikakav zvuk. Grad je spavao a čak su i zrikavci utihnuli. Peonija je stajala pred Davidom kao da je uhvaćena u mrežu. Nije ni pokušala progovoriti. Zapravo nije ni mogla. Nikako nije shvaćala što ga je zapravo obuzelo. Bila je zaprepáštena i uplašena a ljubav joj je zagrijala žile i uzbibala srce. Onaj, za koga je tolike sedmice mislila da je posve hladan, odjednom se pokazao kao živa vatra.

Peonijo, pođi za mnom zapovjedi joj on. Okrenuo se a ona je za njim pošla u salon. Naslonio

se na stol i zagledao u nju. Reći ću ti nešto što će vrijediti dok smo živi. Ako ti to kažem, hoćeš li zauvijek zapamtiti?

Hoću šapnula je a oči joj nisu ni zatreptale.

Sve ove godine varao sam samoga sebe tvrdeći da si mi kao sestra rekao je. Bio sam budala. Ti mi nisi nikada bila

sestra. Nikada ne bih mogao voljeti sestru kao što sam volio tebe još dok smo bili djeca i kao što te volim sada.

Pogledao ju je netremice, a ona mu uzvratila pogled. Ovaj trenutak, trenutak kada je on izrekao te riječi, bio je za nju najljepši dan što joj ga je život pružio. Najlakše bi bilo ispružiti obje ruke i uzeti taj dar zaboravivši na sve drugo. Ali Peoniji to nije bilo moguće. Predugo se brinula za njega, štitila ga, kriječila ga, mislila u njegovo ime i voljela ga. Sad nije bio trenutak da misli na sebe.

Pokušala se nasmijati: Čini mi se da je to još jedan razlog više da odem u samostan.

Nije joj dopustio da se izvuče lažnom veselošću. Nećeš me prevariti smijehom ozbiljno će on. Znam isto tako dobro kao i ti što za mene znači ono što sam izgovorio. Ali ja sam to morao reći kako bi ti znala zašto te nisam mogao ostaviti u palači. Dok sam živ, ti ćeš ostati u mojoj kući, Peonijo, jer ja ne mogu živjeti bez tebe. Sad mi je to napokon jasno.

I zato si bio onako hladan prema meni na putu? upita ona. Nisam bio hladan prema tebi. Danju i noću sam o tebi razmišljao odvrati on.

Više se nije mogla na silu smijati. On je bio tužan ali odlučan a njoj je bilo teško pojmiti da bi mu ta ljubav, koju je osjećao prema njoj, mogla naškoditi. Zahvalna sam ti što si mi rekao ono što ti je u srcu. Govorila je jasno i ozbiljno. Zauvijek ću sačuvati tvoje riječi u srcu. Bit će mi utjeha i moje ognjište. Sklopila je ruke, naklonila se i okrenula da pođe.

On ju je zovnuo kad je već bila na vratima. Ja nisam mislio dalje, ali ipak, što će biti s nama?

Ona je zastala jednom nogom na pragu oslonivši se rukom o dovratnik. Vrijeme će pokazati rekla je blago a zatim, bojeći se da joj ne bi pristupio, uhvatio je za ruku i dotakao joj se ramena, hitro izišla strepeći od vlastite ljubavne slabosti.

Te je noći bilo nemoguće spavati. Bilo joj je drago što je nestao sjajni mjesec koji ih je putem pratio. U mraku se prošuljala u breskvik i sjela ondje pod voćke. Oblaci su sakrili zvijezde, a zrak je bio vlažan od kiše koja je nailazila.

Međutim, nije mogla dugo sjediti jer su komarči ubrzo počeli zujati oko nje. Povukla je široke rukave i razmahala se njima kao krilima a zatim ustala i ushodala se goredolje. Taj hod tako je naime Lea često sate i sate hodala podsjetio ju je odjednom na Leu, Lea se našla kraj nje i više je se nije mogla otresti. Zašto se još bojala Lee? Sad je bar imala oružje kojim može zauvijek otjerati njen duh. Ako hoće, može istoga časa otići Davidu i tijelom zapečatiti svoju ljubav i što bi joj onda mogla Lea, Lea čije se tijelo već pretvorilo u prah? Uzdigla je lice prema mračnom nebu i zanos joj je ispunio srce. Šta će biti ako se tiho prikrade kroz usnulu kuću i okoristi se Davidovom ljubavlju? Njena će pobjeda biti potpuna.

Stajala je sama u tami stavivši prst na usnice i osmijehujući se samoj sebi. David može ući u njen skriveni život i ona više neće biti sama. Zavrtjela je glavom, opustila ruke i smiješak joj je iščezao s lica. Srce joj je snažnije zakucalo. Zašto bi se to skrivalo? Nije bilo zakona po kojemu muškarac ne bi mogao uzeti ženu koju voli. Svi su to građani radili pa je čak i Kung Čen bio uzeo onu lijepu pjevačicu koja ga je poslije iznevjerila. Nitko to ne bi zamjerio Davidu. Što više, bilo bi to za nj dobro, jer bi ga još više približilo njegovim prijateljima. Obreda ne bi trebalo biti. Ona sad može popustiti svome srcu, otići k njemu, ujutro sve ispričati Vang Ma i uskoro će već svi znati što se dogodilo. Njena gospodarica bi to prihvatila, prepustila joj drugo mjesto u kući, ili bi se pretvarala kao da ništa ne zna, i sve bi bilo po starome. Tako je Peonija osjećala u svom nježnom srcu. Ali njen mozak, koji je tako dugo samotno razmišljao, urazumio ju je i razbistrio. Ta zar je David isti kao drugi ljudi? To je njen mozak upitao srce.

Prije no što je odgovorila na to pitanje stresla se od čudna, prigušena krika koji je začula. Podigla je glavu, osluhnula i odagnala dotadanje misli. Nije više ništa čula ali, smatrajući da je uvijek odgovorna za cijelu obitelj, odmah se uputila mračnim vrtom i ušla u slabo osvijetljenu dvoranu. Opet je osluhnula. Ezrine odaje nalazile su se na istočnoj strani

dvorane a prozori su gledali u vrt. Ona nasloni uho na zatvorena vrata. Razabrala je kako Ezra teško i polako prediše i brzo je zatvorila vrata.

To sam ja, Peonija! tiho se javila. Je li vam zlo, stari gospodar?

Nije odgovorio ali su mu uzdasi izlazili iz grudi kao da ih silom istiskuje. Utrčala je u spavaonicu i dahom rasplamsala smeđu papirnatu luč koja je uvijek tinjala u posudi s pepelom, zapalila uljanicu, visoko je podigla desnom rukom a ljevicom razmaknula zavjese. Ezra je bio odgurnuo jastuk i ležao je zabačene glave tako da mu se brada dizala okomito u zrak. Oči mu bijahu široko otvorene i staklene a cijelo lice grimizno; leđa su mu se iz vila i ukrutila. Nije je vidio ni čuo jer se jedino trudio da uvlači i izdiše zrak.

Oh, nebesa! uskliknu Peonija.

Spustila je zavjese, otrčala prema Davidovoj sobi i zalupala na vrata. Onda ih pokuša otvoriti. Bila su zaključana! Čak i u ovom trenutku, ovako uplašena, malko je zastala. Zašto je zaključao vrata osim da ona ne bi došla? Ili se možda bojao samoga sebe! Čuo ju je i odgovorio: Tko je?

Ja sam, Peonija! povikala je. Tvoga oca je udarila kap. Istrčao je gotovo odmah, onako visok, u svijetloj spavaćici i u hodu je, prošavši kraj nje, vezao svileni pas.

Čula sam kako otac zove... ušla sam... jer sam bila u breskviku... promucala je i utrčala za njim u Ezrinu sobu. Dahtanje se više nije čulo. Kad je David odgrnuo zavjese a Peonija mu virnula preko ramena, vidjela je starca kako leži široko razmaknutih nogu i ruku, baš kao da se borio protiv smrti i tu bitku izgubio. Bio je mrtav. Brada mu je pala na prsi a oči su mu piljile strogo i hladno. Odmakla je Davida, tek što je ugledala te ledene oči i prstima spustila mrtvačeve kapke da oči ne bi istrunule ovako ukočene i izbuljene.

Sastavila mu je noge, položila ruke uz tijelo i prekrila ga.

Neka izgleda kao da spava promrmljala je. David je cijelo vrijeme nepomično stajao. Tek tada je pao na koljena, zgrabio Ezrinu ruku i zadržao je u svojoj. Nije bilo sumnje da

mu je otac mrtav. Cim ga je vidio, znao je da je smrt neizbježna. Treba pozvati sve ukućane, poručiti Kung Čenu, objaviti cijelom gradu. Sve to treba učiniti, ali on je oklijevao, jer još nije mogao vjerovati.

Razgovarali smo još prije nekoliko sati promrsio je.

Lijepo je umro obazrivo reče Peonija. A onda se odjednom uplaši. Kad više ne bude Ezre u kući, neće li iz nje nestati i njegove dobrote? Zašto, zašto je David pred njom zaključao vrata svoje sobe? Klekla je, naslonila glavu na krevet i zaplakala. Bio je tako dobar! jecala je. Bio je tako dobar... prema meni!

Čekala je ucviljena srca nadajući se da će je David obgrliti oko ramena i utješiti. Ali on to nije učinio. Mjesto toga počeo je milovati nježno očevu ruku kao da je Ezra još živ.

xni

I tako je umro Ezra ben Izrael i pokopali su ga uz oca, nedaleko od groba u kojem se prah gospođe Ezra pomiješao s kineskom zemljom.

To je bila pomisao koja je pala na pamet Davidu dok je stajao nad otvorenim očevim grobom. Razmišljao je o majci i o tome koliko je ona snažno utjecala na njega; i koliko još uvijek utječe. Sad je došao kraj borbi koju je vodila cijelog života da bi sebe i svoju obitelj odvojila od Kine. Smrt ju je pobijedila. Rani večernji zrak milovao je obronak brijega i David je jasno primjećivao koliko se mnogo ljudi skupilo da isprati ostatke njegova oca. Bilo mu je zapravo drago što majka nije na životu da vidi kako su toliki Ezrini prijatelji ljubazno pretvorili ovaj sprovod u sprovod toliko nalik na sahranu kineska odličnika, da bi u njemu zaista bilo teško otkriti išta židovsko. Jedino je David, duboko u srcu, bio svijestan svog drevnog porijekla. Sad je prvi putu životu osjećao zašto je majka tako strasno žudjela da se vrati u svoju zemlju i da je ondje pokopaju. Ona je znala, nema sumnje a ona je znala toliko toga što čak nikad nije ni rekla da će čak i njen prah, bude li ovdje umrla, biti izgubljen u tuđinskoj zemlji. Mrtvi gradovi ležali su u pet dubokih slojeva ispod zemlje na kojoj

je sad stajao, i naraštaj za naraštajem gradio je ovu drevnu zemlju, tako da ni jedan grob ne bi bilo moguće toliko duboko iskopati da bi mimoišao donje mrtvace iz drevne prošlosti. Njegov otac i njegova majka neizbježno bijahu osuđeni na tu zajedničku grobnicu i više nikada neće pripadati vlastitom, posebnom narodu.

Iz razmišljanja ga je na trenutak prenula pjesma budističkih svećenika. Kad je svećenik Zlatnog budinog hrama bio došao da se pokloni mrtvacu, David je zaista nastojao smoći toliko hrabrosti da ga odbije i da kaže da budizam nije bio očeva vjera. Koliko je mogao ljubeznije, pokušao je objasniti starome svećeniku da bi bilo neumjesno čuti budističku glazbu na grobu. Ali svećenik je dostojanstveno odgovorio:

Premda je tvoj otac bio tuđinac, imao je široko srce i nikada se nije izdvajao od drugih ljudi. Mi mu želimo odati počast onime što imamo, a mi nemamo ništa drugo osim naše vjere. Tiha, prigušena pogrebna pjesma odjeknula je brijegom i vinula se prema nebu a David ju je osluškivao i razmišljao oborene glave i sklopljenih ruku. Sa strane stajahu njegovi sinovi, kao i on odjeveni u bijelu odjeću od vreće. Čak je i najmlađi sin bio tako obučen. Iza njega je revnosno plakala njegova žena, tako da je svi čuju, a on je znao da je Peonija pridržava.

Peonija! Od svega onoga što mu je bilo drago u djetinjstvu preostala je još samo ona. Sjećao se onoga trenutka kad joj je, prije tri dana, rekao da je voli. Ono što joj se nije usudio reći bila je njegova žudnja, želja da mu potpuno pripadne. Bilo mu je teško čak i sada kad bi se prisjećao te čežnje, baš kao i kad bi se prisjećao majčina gnjeva čim bi joj otac spomenuo da je injegova majka bila konkubina. Međutim, ovdje, među tim ljudima koji su ga danas tako prijateljski tetošili, nitko mu ne bi prigovorio kad bi odlučio da Peoniju učini svojom konkubinom. Čestitali bi mu radi njene ljepote i pozdravili bi ga kao jednoga od svojih. Možda se čak ni njegova žena ne bi protivila zacijelo joj ne bi bilo krivo jer je Peonija tako

obazriva i ugladnena da je nikad ne bi povrijedila i da nikad ne bi promijenila svoj odnos prema gospodarici.

A ipak one noći kad je cijelim srcem i tijelom žudio za Peonijom, iznenada je zaključao vrata spavaonice. Prisilio je sama sebe da uzme knjigu zar je to samo pukim slučajem bila Tora? Ta ga je slučajnost uplašila i zaprepastila, i on je dugo, dugo čitao sve dok ga nije prenuo Peonijin zov.

Misli su mu odlutale sve do onih dana kad je Lea bila živa, a njegovo srce drhturilo između ljubavi i straha. Da su se Lea i on sreli nešto kasnije u životu, pošto bi već prošla mladenačka bujica pobune protiv vlastite majke, možda bi i zavolio Leu. Razmišljao je o njoj čak i sad nekako žalostivo, sjećajući se njene ljepote, jednostavnosti, uzvišena i ponosna duha. Njena smrt, njega radi, snažno mu se usjekla u pamet i on to nije nastojao nijekati. Jedan dio Lee još je živio u njemu iako nije bio snažniji od sna o nečemu što se nije dogodilo.

Isto tako teško bi mu bilo zamisliti život bez Kueilan, samo uz Leu i Peoniju. Ah, ta Lea nikad ne bi uza se trpjela Peoniju! Kueilan je bila širokogrudni ja i njemu se sviđala njezina plemenitost. Znao je da mu je majka živa, da se ne bi njoj usudio priznati koliko se razočarao u svojoj ženi. Oženio se Kueilan radi njenog lijepog lica, oblina, mliječne puti, crnih očiju i malih ruku, radi njenog srca koje je bilo tako slobodno kao što je djetinje srce slobodno od straha pred bogom. Ako joj je baš i nedostajalo koješta drugo... naglo odiže glavu i ispravi ramena. Treba priznati istinu! Dok je Peonija u njegovoj kući, ništa mu ne nedostaje. Ona ga je uvijek razumijevala. S njom je mogao raspravlja

20 Peonija, cvijet Istoka

305ti o svojim sinovima, o poslu i o svim problemima, ona se brinula za nj i za njegovo kućanstvo i štitila ga od svih sitnih briga. Tako je njegov život bio ugodan.

Pjesma utihnu i on začu kako prvo grumenje pada po očevu lijesu. Općina je poklonila lijes načinjen od jednog komada izdjelana i pozlaćena čempresova drveta. Kung Čen je brisao

oči stojeći s druge strane groba u tamnogrimiznoj odjeći, kao čovjek koji nije u ovoj prilici neposredno ožalošćen. Nije glasno plakao kao što su plakali neki mnogo dalji poznanici. A kad su mu suze i potekle niz obraze, šutio je. Vrlo je volio Ezru i, zato što mu nije posve vjerovao, nije ga ništa manje volio. Nijedan čovjek nije savršen, i njega je veselilo kad je shvatio da ga čak ni veza između njihovih obitelji nije mogla posve osigurati od Ezrine pohlepe za novcem. Osim toga, Ezra je zapravo bio dobrodušan. Možda bi i pao u iskušenje da on mene prevvari, ali zato nikada ne bi drugome dopustio da me prevvari“, žalosno je premišljao Kung Čen i iskreno tugovao zbog toga što više nikada neće vidjeti rumeno, bradato lice svoga prijatelja. Osjetio je da ga netko promatra, pa je podigao oči i primijetio da David, s druge strane groba, pilji u njega.

David je oborio pogled i pomislio kako mu je sada, poslije očeve smrti, zapravo najbliži Kung Čen. Volio je starog kineskog trgovca a ipak ga je pomisao na tu rodbinsku bliskost uznemirila. Presječena je bila posljednja veza s majčinim narodom. Sada će zauvijek i neopozivo ostati ovdje. Mučno se prisjetio nekadašnjeg glasa svoje savjesti.

Kad se pogreb napokon završio, David se uputio kući osjećajući grižnju savjesti. Ostao je sam da održava ostatke stare vjere predaka ili da ih prepusti smrti.

Peonija je uspjela dosta brzo stići kući i njeno je lice David prvo ugledao tek što je ušao na ulaz. Primijetila je kako mu je odlanulo. Ah, Peonijo, pobrini se za kuću promrmeljao je. Na trenutak moram ostati sam.

Prepusti sve meni rekla je odlučno. Zahvalio joj je toplo se nasmiješivši očima i dotakav

ši se prstom usnica, a zatim je prošao mimo nju i uputio se u svoje odaje. Peonija je imala dosta posla i s djecom; najmlađi sin plakao je iza svega glasa tražeći da ga netko mazi.

Oduzela je dijete umornoj dadilji i uljuljkala ga u naručju.

Presvući se rekla je ženi. Kad budeš u svojoj svakodnevnoj haljini, neće se toliko bojati.

Privila je dijete uza se i tepala mu. Tako je ona tepala svima Davidovim sinovima, jer to bijahu jedina djeca koju je imala. Svako od njih prihvaćalo ju je ne baš kao majku, ali zato kao neko biće jače od majke, biće odlučna glasa koje ga može utješiti u času kad je majka neraspoložena ili kad spava. Peonija se nije nikad mijenjala. Kueilan bi nekada pretjerano mazila djecu i obasipala ih slatkišima, dragala ih, milovala im ručice i obraze ali ih je isto tako koji put tukla i glasno psovala. Peonija je uvijek bila obazriva, nikada odviše nježna, ali nikada ne i hladna. Ona je bila pravi kamen temeljac u njihovu životu. I sad je dječaćić prestao plakati, ona mu je skinula kaputić, osušila ga, ogrijala, napojila toplim čajem iz zdjelice i, kad se dadilja vratila, dijete je opet bilo veselo.

Peonija se redom pobrinula za svakoga od njih i uspjela je svakoga usrećiti, bilo sitnom pažnjom, bilo time što bi se njime poigrala. U zalihi je imala tajno skladište igračaka, običnih sitnica koje bi ovdjeondje pokupila, ali koje su za djecu uvijek bile novotarije. Tako je i sada svakome dječaćiću nešto poklonila da bi mu odagnala misli o smrti.

Zar nećemo više nikada vidjeti djeda? zapitao je najstariji sin.

Njegov duh je uvijek s nama odvrati Peonija.

Mogu li i ja vidjeti taj duh? pitalo je dijete dalje._ Ne možeš ga vidjeti očima objasnila je Peonija. Ali ga noću nekad pokušaj zamisliti i osjetit ćeš ga pokraj sebe. Evo, tu je knjižica koju sam spremila za tebe, pokušaj je čitati...

Peonija je svu trojicu poučavala i odgajala. I sad je sjela, dva starija dječaka naslonila su se dlanovima na njena koljena a ona je otvorila knjigu. Pokušali su čitati. Ponosila se njihovom bistrinom, rado ih je hvalila pa su tako i u ovom trenutku zaboravili na žalost u kući. Knjižicu je bila našla na polici u sobi gospođe Ezra. Već odavno je Peonija bila pregledala sve knjige, neke je stavila u knjižnicu a neke u škrinju u kojoj su se nalazili šalovi, različite tričarije i sveti znakovi gospođe Ezra koji sad više nikome nisu ni za što

služili. A za sebe je Peonija zadržala knjižicu koja je jednostavnim kineskim rječnikom pričala povijest naroda gospođe Ezra: o tome kako su nekoć bili robovi u Egiptu, kako ih je oslobodio neki kraljičin miljenik kome je u žilama teklo nešto tuđinske krvi. Tu su pripovijest sada zadržljivo čitali i Davidovi sinovi.

Gdje je taj Egipat? upitao je jedan.

Zašto su ti ljudi bili robovi? zapitao je najstariji dječak i dodao: Tko je taj Mojsije koji ih je oslobodio?

Držao se vrlo svečano pošto je do kraja bio saslušao pripovijest. Nije lijepo od njihovog boga što je ubio svu prvorodenu djecu, kao što sam ja. Drago mi je da ovdje nema toga boga.

Peonija nije umjela odgovoriti ni na jedno pitanje pa je samo zaključila: Ovo nije ništa drugo nego priča, koja je već davno završena.

Kad je odložila knjigu i pobrinula se da djeca dobiju večeru i da se poigraju, u sebi je počela preglavljivati ta pitanja.

Zacijelo će netko u kući morati odgovoriti na njih ako ne sad, ono kasnije, jer ne bi bilo dobro kad bi djeca odrasla ne znajući ništa o vjeri svojih predaka. Preci su temelji svake kuće, njeno korijenje, a djeca su cvijeće koje ne smije biti odsječeno od korijena. Odlučila je da će ona, kad god bude imala vremena, proučavati stare knjige gospođe Ezra i saznati odgovore na pitanja koja joj postavljaju djeca.

Svratila je gospodarici da vidi da li se udobno smjestila i da li je raspoložena. Hvatao se sumrak, u zraku je vladala tišina i bilo je toplo dok je prolazila kroz dvorište. U kući je bilo posve mirno i srce ju je zaboljelo kad je shvatila da u njoj više nema dvoje gospodara. Ali naraštaji su se smjenjivali i sad je David bio glava kuće i predstavnik najstarijeg naraštaja.

Odjednom se sjetila kako je zaključao vrata. Zapravo, nijednog trenutka nije to zaboravila. Prvi put u životu zaključao je vrata sobe da ona ne bi mogla ući u nju. Nije li se bojao samoga sebe? Ne, bojao se upravo nje. Više nikada neće poći

k njemu. Vrata će ostati zauvijek zaključana ako ih on sam ne otključa.

Ipak, ona se nije izmijenila. Trebalo je da učini za njega sve što može, možda i više nego prije. Nije bilo dosta utješiti ga i zabaviti. Morat će dokučiti kako da pomogne njegovu dostojanstvu i njegovu usponu. Njegov život mora biti pun vrednota a on mora u sebi naći dovoljno snage i mira. Načas je podigla lice prema nebu. Nikada se u životu nije molila i nije znala ni za kakvog boga, ali se sad srcem vinula u nebo i obratila bogu njegova naroda čije ime, kako se sjećala, bijaše Jehova.

Usliši glas one koju ne poznaš“, molila je u sebi. Pouči me da bih znala razborito služiti čovjeku koga volim.“

Pričekala je časak ali nikakav znak joj se nije objavio.

Bambusova trska lagano je šumorila u gotovo nepomičnu znaku i negdje daleko u gradu žalostan ženski glas zazivao je duh umirućeg djeteta da se vrati svojoj kući.

U kući se Kueilan dostojanstveno šepirila. Ona je sad bila prava gospodarica, najstarija gospođa vladajućeg naraštaja. Oporavila se od naporna puta do groblja na brijegu, grickala je slatkiše i zadovoljno pijuckala vrući čaj. I oči joj više nisu bile crvene od plača. Kad vidje Peoniju kako ulazi, žalostivo skupi usne, za svaki slučaj, i odloži kolačić koji je htjela zagristi. Teško mi je bez našeg dragog starog gospodina reče ona.

Kao i svima nama, gospođo mirno odvrati Peonija.

Primijetila je da gospodarica želi razgovarati pa je sjela kraj nje i sklopila ruke.

Bio je tako dobar prema meni kukala je Kueilan. Nikada nije bio nimalo grub, ni srdit.

Nikada složila se Peonija.

U očima Kueilan pojavile su se suze: Bio je bolji od moga muža rekla je.

Vaš gospodin je vrlo dobar, gospođo obazrivo će Peonija. Suze u očima Kueilan naglo presušiše. Nešto je tegobno u njegovom srcu odlučno je pripomenula. Ja to osjećam, baš

kao što bi i ti osjetila, Peonijo, da ne misliš kako je on savršen. Ali ti nisi njegova žena, a ja jesam. Mogu ti reći da mu je u srcu nešto vrlo tegobno i to mu se katkad odrazi u očima kad me pogleda.

Peonija uzdahnu. Rekla sam vam gospođo da on voli kad ste vi svježa i lijepa, a vi mi nekad ne dopuštate da vas obučem prije njegova dolaska ili da vam očešljam kosu. Ponekad ste navečer umorni i ne dopuštate mi da vas okupam prije počinka. Jedete slatkiše, gospođo, a vi znate da on nikada nije volio miris svinjske masti, dok su ti kolači baš pečeni na slanini. Zašto ih jedete?

Sve ove godine Peonija je bila vična otvoreno razgovarati s malom ljepoticom, koja se sad odjednom namrštila. Kueilan je još uvijek bila lijepa iako se tanki sloj sala počeo hvatati na njenim nježnim kostima i premda se tužila da je noge bole sve otkako joj je Peonija skinula zavoje. Kretala se samo kad je to bilo neophodno i rado je jela kolače i biranu hranu. Peonija se nasmijala kad je primijetila kako se Kueilan namrštila.

Nemojte me mrziti, gospođo, jer ja vas zbilja volim. Kueilan se držala potišteno koliko god je dugo mogla a onda je napokon prasnula u smijeh. Previše me grdiš rekla je. Da znaš, Peonijo, da se toga moraš okaniti. Ja sam sad za tebe uvažena gospođa i ti me moraš slušati. Više nemaš prava da mi zapovijedaš što da radim.

I ta sitna ženica ukoči se i pogleda Peoniju krupnim crnim očima u kojima više nije sjao samo smijeh.

Peonija prihvati promjenu začuđeno i iznenađeno. Njena gospodarica je uvijek bila hirovita ali ju je ona uvijek mogla udobrovoljiti laskajući joj ili čak peckajući je. Ako se ona sad uzoholi, David bi zaista mogao izgubiti strpljenje. Među njima je postojala samo tjelesna veza i ta bi se mogla lako prekinuti. David nije bio pohotnik. Strasti je imao, ali je ona bila popraćena duhom i razborom i on se nije mogao podijeliti u više osoba. Dok je god njegova žena bila toliko mila, susretljiva i dobro raspoložena da mu je to godilo, dok god

nije izazivala u njemu prezir, mogla ga je držati vezama koje su sezale sve do srca. Ali samo ako ga malo uvrijedi, te veze će lako popustiti. Ona ga nikad nije cijelog posjedovala.

Sve je to Peonija znala. Ona je u životu imala mnogo vremena da razmišlja i, kako je cio život provela u ovoj kući, razmišljala je o svakom stvorenju koje je stanovalo pod tim krovom a najviše se, naravno, bavila Davidom. Sad joj je bilo jasno da je u sebi potisnula i ljubomoru i nadu i brinula se jedino oko toga kako bi on, bilo iz kojeg izvora, primio sve ono što mu je potrebno za sreću i za zdravlje.

Zatomila je čuđenje koje je u njoj izazvala iznenadna gospodaričina oholost. Vi jako dobro znate da želite i da ste spremni učiniti sve što je moguće za dobro svog muža, gospodo mirno je rekla.

Zatim je prešla u spavaonicu da se uvjeri je li sve spremno za noć. To je bila spavaonica njene gospodarice, ali je u njoj lako bilo primijetiti kada je David ondje boravio. Izjutra bi uvijek našla neke njegove tragove: lulu, papuče, bijelu svilenu maramicu ili knjigu

koju bi ponio sa sobom. Cesto je pregledavala te knjige. U prvo vrijeme je donosio pjesme ali sada su to bile mahom knjige iz povijesti ili filozofije, pune zakučastih stranica koje on zacijelo nije mogao naglas čitati svojoj ženi. Prvi put je počeo čitati knjige iz nekadašnje majčine knjižnice; Peonija nije shvaćala otkud ta promjena u Davidu i mnogo je razmišljala o tome zašto li se upravo posljednjih dana sjetio svojih predaka.

Kad je pregledala svjetiljku, oprala stol i presavila poplun, odriješila je teške zastore od satena sa srebrnih kuka na krevetu, zatvorila prozorčić protiv moljaca i komaraca, stavila i upalila komadić tamjana da namiriši sobu i tiho izišla. Njena gospodarica je još jednako dokono sjedila za stolom.

Mogu li vam pomoći da se svučete, gospodo?
zapitala je Peonija.

Kueilan je zavrtjela glavom. Prerano je za počinak zapovjednički je rekla. Ostavi me načas samu. Peonija je poslušala zapovijest i izišla. Kuća će se zaista temeljito izmijeniti bude li gospodarica utjecala na svakodnevni život. Prešla je u treće krilo i zamislila se. Bi li svratila Davidu? Ako ne svrati, bit će mu to čudno. Možda je treba? Nije mogla otići. Mučila ju je pomisao na onu noć kad je zaključao vrata. Mjesto da ode k njemu, skrenula je u pobočno dvorište da potraži Vang Ma. Zatekla ju je na krevetu a kraj nje je sjedio stari Vang na bambusovoj stolici. Oboje su plakali.

Kako je imala mnogo posla, posve je zaboravila na njih jer se tokom godina uobičajilo da oni služe Ezru a da se ona brine za mlađi naraštaj. Sad su ti starci bili uciviljeni. Nije ih pokušala umiriti, nego je rukavom obrisala vlastite oči i pričekala da Vang Ma prva progovori.

Sestro, zamolila bih te za jednu uslugu projeca Vang Ma. Izvolite, starija sestro odgovori Peonija.

Ni ja ni moj stari muž ne bismo više željeli ostati u ovoj kući. Otići ćemo na selo i nastaniti se s našim najstarijim sinom i unucima. Hoćeš li se obratiti u naše ime novome gospodaru? Bili su tako utučeni da Peonija nije mogla smoći hrabrosti da ih zamoli ono što je kanila: da oni odsada, umjesto nje, poslužuju Davida.

Razgovarat ću s njime čim bude zaboravio vlastitu tugu, možda za koji sat obećala je. Smirite se vas dvoje, jer on će vas sigurno uslišiti. Ali kako ću ja izdržati sama, starija sestro? Ja sam se uvijek oslanjala na tebe.

Ne bih više mogla ostati u ovoj kući uzvratila Vang Ma i ponovo se rasplače.

Peonija ih ostavi teška srca, pozva slugu i zamoli ga da ode gospodaru i upita ga treba li štogod i želi li jesti. A sama ode u svoju sobu. Pala je već noć, i ona je bila zaista umorna. Cijela budućnost bila joj je mutna pred očima.

Ezra, eto, nije stigao spomenuti Kung Čenu zbog čega su David i njegova obitelj onako naglo napustili sjevernu

prijestolnicu a David je, u svojoj tuzi, na to posve zaboravio. Osim toga, imao je i drugih briga: krcate lađe s robom iz Indije stigle su u luku i on je dobio poruku da pred njih pošalje kola i nosače. Ali, kako su ratni okršaji tek završili a ljudi bili posvuda siromašni, uokolo se šuljalo mnogo pljačkaša i David se morao pobrinuti da nađe stražare i vojnike u svakoj oblasti kroz koju će karavana proći. Čak nije imao ni vremena da oplakuje vlastitog oca. Odmah se morao latiti brojnih poslova. Usred tih poslova opet je zaboravio spomenuti Kung Čenu šta je u Pekingu doživjela Peonija. Bio je nemiran i iznutra i izvana, jer je primijetio da ga Peonija u kući izbjegava i to ga je kinjilo, premda je shvaćao koliko ona razborito postupala. Zarekao se da će, čim sredi poslove, robu ukrca u trgovine i prestane onoliko patiti zbog očeve smrti, odmah iznova porazmisliti o patnjama u svom srcu i odlučiti što da učini s Peonijom. Zato nije očekivao da će Kung Čen onako jednoga jutra, prestravljena izraza na licu, banuti k njemu. David se nalazio u svome dijelu trgovine procjenjujući robu što je stizala svakoga dana i diveći se kakvoći odličnih pamučnih tkanina koje su bile satkane u Indiji. Uza nj je sjedio njegov ortak, najstariji Kung Čenov sin, i obadvajica su se bili duboko zanimali u posao. I jedan i drugi se iznenadiše kad uđe Kung Čen.

Davide, i ti moj sinko, dođite načas sa mnom ozbiljno reče Kung Čen.

Obojica prijedohu s njim u drugu sobicu a Kung Čen zatvori vrata. Lice mu je bilo sivo od uzbuđenja a usne vrlo blijede.

Stigao je glasnik iz naših trgovina u sjevernoj prijestolnici prošapta on jedva čujno. Kaže mi da su ondje vrlo ljuti na nas, Davide. Dvorski meštar je proširio glas kako se jedna tvoja robinjica nepristojno ponašala prema Zapadnoj carici. Što se zapravo dogodilo?

Davidu se presjekoše koljena. U tren oka mu sinu što je posrijedi i on teškom mukom ispriča ocu i sinu cijelu pripovijest. Oni su ga šutke slušali.

Dvorski meštar će zacijelo zahtijevati da odmah pošaljemo Peoniju, kako bi je tobože kaznio reče Kung Čen čim David ušuti. Ako odbijemo da je pošaljemo, možemo mirne duše obustaviti posao. Ruka carskog miljenika seže vrlo daleko. Ja ću sam otići u prijestolnicu reče David. Zatražit ću da me primi carica i ispričat ću cijelu istinu.

Oba Kineza povikaše: To bi bila ludost!

A Kung Čen doda: Zar bi ti mogao nadjačati dvorskog meštra? On uživa carsko povjerenje i ti bi se mogao odmah oprostiti od života. Nema drugog izlaza nego da je odmah pošalješ na dvor.

To ne mogu učiniti reče David.

Obadva čovjeka ga čudno pogledaše i on se jedva savladao da ne obori pogled. Sin i otac pogledaše zatim jedan drugoga. Sjetili su se kako je Peonija lijepa. Kung Čen je zapravo dvatri puta spomenuo sinu kako bi svakome muškarcu bilo teško da ostane miran kraj tako lijepe robinjice, koja je uz to još pametna i obrazovana.

Bili su to neizdrživi trenuci za Davida.

Vi se meni zacijelo čudite reče on kruto ali ja ću vam objasniti ono što vi ne razumijete. Moja vjera to jest vjera moga naroda dopušta muškarcu da ima samo jednu ženu. Ja osjećam zahvalnost prema robinjici koja je isto što i kćerka u našoj kući. Ja je ne mogu prepustiti... onome eunuhu.

Kung Cen nije gubio nadu: A ako je ona spremna da dobrovoljno ode?

David nije mogao reći cijelu istinu premda nije znao zašto je ne želi reći. Ova dvojica mu ne bi zamjerila kad bi otvoreno rekao da voli Peoniju i da je želi za sebe zadržati. Nasmijali bi se i mućnuli glavom kako da je spase. Ali on im nije mogao reći istinu. Oborio je glavu. Ako želi dobrovoljno otići protisnuo je neka bude tako.

Ponovo su se latili posla i David je pokušavao da se unese u knjige. Ali kako je sada mogao misliti na brojke, na robu ili na zaradu? Kung Cen će sigurno pozvati Peoniju i objasniti joj kakvu bi štetu mogla nanijeti Davidu i obim kućama a

Peonija bi, u svojoj plemenitoj nesebičnosti, mogla i popustiti njegovim nagovorima. U glavi mu se zamutilo i nije mogao dalje raditi.

Zlo mi je reče Kungu mlađemu. Idem kući da se ispavam i vratit ću se sutra.

Ortak ga je pogledao i ništa nije rekao ali je David primijetio lukav izraz u njegovim sitnim, prijaznim očima i brže bolje je izišao. Nije smio ni na trenutak oklijevati. Čim je stigao kući, poslao je po Peoniju i nestrpljivo je čekao sve dok nije dotrčala u njegove odaje brišući uz put ruke.

Bila sam u kuhinji objasnila je. Rekli su mi da se umak od soje nije zgusnuo kako treba pa sam morala pogledati. Nije se obazirao na ono što ona govori nego je gledao u nju shvaćajući kako je lijepa i snažna pravi oslonac domaćinstva. Nije mogao živjeti bez nje.

Sjedi, Peonijo naglo joj zapovjedi.

Ona sjede na rub stolice zaplašena izrazom na njegovu licu i prizvukom u njegovu glasu. Sto li se dogodilo? zapitala je.

On joj ispriča neuvijeno i brzo želeći što prije skinuti teret sa srca i znajući da je ona kadra sve podnijeti. Međutim, ipak se uplašio kad je vidio kako joj je rumenilo nestalo iz obraza a tijelo joj klonulo.

Rekla sam ti da moram u duvne šapnula je. Nema drugog načina da ti pomognem.

Ustala je i počela odvezivati plavu pregaču koju nije stigla skinuti.

Čekaj zapovjedi on. Ima još jedan način da ostaneš uza me. Peonija je dobro znala što on misli, ali je u međuvremenu toliko bila ogrubjela u srcu da je sada mogla biti nemilosrdna prema njemu.

Koji način? priupitala je.

Ti znaš tiho odvrati David i ne usudi se pogledati u nju.

Ljutila se zbog toga što je okrenuo glavu i, umjesto njega, odgovorila je odlučno: Misliš li da bi me uzeo za konkubinu?

Da reče on ali je ipak ne pogleda.

Vidjela je kako mu je lice napeto i nepokretno. U očima mu nije bilo radosti. Pregača joj kliznu iz ruku.

Zaključao si vrata da ja ne uđem reče ona. Zašto?

Kako sam mogao ovo znati? upita on.

Ti si znao otpovrnu ona. Uplašio si se onoga istoga što mi sad predlažeš. Uplašio si se sebe samoga, onoga što je još uvijek u tebi i što će ostati u tebi do kraja života.

Nije istina! glasno će on.

Ne možeš to zaniijekati reče ona jer ti je to prirođeno. Oborio je glavu, pokrio je rukama i ništa nije odgovorio. Vidio je Leu jasno pred očima, baš kao da je živa, i čuo je njen glas a taj glas zapravo je bio glas njegove majke i svih onih muškaraca i žena koji su ovdje živjeli prije njega. Bio je to glas samoga Jehove.

Kad bih te poslušala zabrza Peonija nježnim glasom tvoja bi te vlastita savjest to više mučila, što bi me manje volio. Nema smisla, Davide, ne usudim se na to pristati. Pusti me da odem. Spremna sam da dobrovoljno odem ali ne u carsku palaču!

Istrčala je iz sobe i David se nije usudio krenuti za njom. Ono što je rekla bijaše istina. Načela koja je njegova majka posadila u nj mimo njegove volje pustila su korijenje. On ih je odbacivao i borio se protiv njih, ali ih se nije oslobodio. U njemu je još uvijek živio duh njegove vjere i njegova naroda. Kao da je sad uskrsnuo od mrtvih i ponovo ga posjetio. Nije ga se mogao osloboditi. Pao je na koljena, sklopio je ruke na stolu i na njih položio glavu.

O Jehovo, jedini istiniti bože, čuj me i oprosti mi!

Peonija je pješice požurila kroz grad oborene glave i praznih ruku. Vrata samostana bila su otvorena i ona je ušla. U dvorištu je bilo tiho i ona zovnu: Hej, majko predstojnico, ja sam ovdje!

Iziđe nježna starica u sivoj odori i raširi ruke da bi je prihvatila. Uđi, nesretna dušo rekla je.

U opasnosti sam reče Peonija bez daha.

Ovdje nas bog čuva od svih ljudi odgovori majka predstojnica.

Ah, zaključajte vrata! zamoli Peonija. Kad se našla u samostanu, uplašila se onoga što je učinila. Zgrabila je staricu za ruku. Ako budem tražila da me pustite, nemojte me pustiti! zaklinjala je.

Neću obeća majka predstojnica i željeznom šipkom zakračuna vrata.

Zar je David mogao slutiti da se Peonija neće vratiti kući? Čekao je nekoliko sati a u glavi mu je vladala prava zbrka. Onda nije više mogao izdržati nego je poslao po Vang Ma i zapovjedio joj da ode u samostan i potraži Peoniju. Izraz mu je bio tako mračan da se Vang Ma nije usudila ništa pitati nego je šutke i uplašeno izišla.

U dubini srca David se pribojavao da se Peonija ne baci u rijeku i odlanulo mu je kad se Vang Ma sat kasnije vratila i saopćila mu da je Peonija zaista u samostanu. Bez riječi je saslušao tu vijest i, znajući da će se ubrzo razglasiti po cijeloj kući, shvatio je da mora odmah obavijestiti Kueilan što se dogodilo. Tako je, on će joj reći da se Peonija uplašila dvorskog eunuha koji bi mogao posegnuti za njom i, usprkos svemu što oni učine, ipak je zgrabiti. Neće priznati Kueilan kakva mu je pometnja u srcu i kako ga muči neobična tišina koju je sad osjetio kad su se vrata zauvijek zatvorila između njega i Peonije. Napokon, nije li ona njega napustila? Osjećao se čak povrijeđen zbog toga što ga je ostavila i istrčala iz kuće kao išibana robinja, premda ju je on toliko volio, sve od djetinjstva, da nije ni primijetio kad je ta djetinja ljubav izrasla u nešto više. Bojao se sagledati tu ljubav ili ono što je od te ljubavi sada postalo, te je okrenuo glavu i u srcu zamjerio Peoniji njen čin. Nije me smjela tako naglo napustiti“, pomislio je i, osjećajući se izigran, prepustio se ljutnji i, ljut na Peoniju, uputio se svojoj ženi.

A slučajno je Kueilan baš toga dana bila odlično raspoložena. Uživala je u tome što je postala gospodarica u kući i što je znala da je njen muž gospodar i da nad njima više nema

starijih gospodara. Sve ono tuđinsko pomalo je iščezlo u kući i ona se mirno smješkala i obazrivo postupala sa slugama i s djecom. Kad se David našao na Mjesečevim vratima koja vode u njeno krilo, ugledao je prizor koji može goditi srcu svakoga muškarca. Njegova lijepa žena a ona je zaista bila lijepa sjedila je okružena djecom koja su se igrala. Djeca su uživala u slobodnom poslijepodnevu jer nije bilo Peonije da ih podučava, najstariji sin igrao se pernatom loptom a drugi je povlačio cvrčka na uzici; trećega je Kueilan držala na krilu. Na terasama ispod zidova cvjetale su krizanteme a popodneвно sunce obasjavalo je cvijeće i djecu. David je opet jednom shvatio ono što je bio zaboravio kako je velika ljepota Kueilan. Njena mliječnobijela koža glatko se sjajila na suncu, baš kao u djeteta, usne joj bijahu rumene a crna kosa, koju je Peonija očešljala, blistala je od ulja. Još toga jutra Peonija je bila stavila jantarske ukosnice u gustu crnu kosu i one su divno pristajale jantarskim naušnicama i svijetlozelenom ogrtaču.

Zašto ja ne bih bio sretan?“, pitao je David vlastito srce. Zastao je na ulazu i svi su ga opazili. Kueilan ustade a dječaci potrčaše prema ocu. Služavke su bile negdje u poslu i Kueilan mu pristupi. Sunce bijaše prema Davidu jednako milostivo kao i prema njoj i ona je također u tom trenutku shvatila kako je on lijep muškarac, visok i u naponu snage; uvijek je potkresivao bradicu da ne bi bila preduga kao u nekih stranaca, lice mu je bilo glatko, oči krupne i tamne, usne čvrste a tijelo vrlo snažno i sve to nju ponovo osvoji. Ona je voljela muža ali u običnoj svakodnevnici zaboravila je zapravo koliko ga voli. Sjela je pokraj njega i jednome i drugome bljesnuše oči kad su se pogledi susreli. David je iz njena naručja uzeo najmlađe dijete. Da vidim koliko je porastao reče.

Kueilan bržebolje podmetnu pod dijete podstavljen jastučić. Nije toliko porastao, zloćko jedan, da te ne bi mogao smočiti! uskliknula je.

David se nasmijao a dvojica dječaka, začuvši kako se smije, priđoše i nalaktiše mu se na koljena. Oči roditelja priđoše s njihove lijepe dječice i ponovo se susretoše.

Kako to da si kod kuće u ovo doba? zapita Kueilan.

Dogodilo se nešto neobično reče David. Sjećaš li se onoga dvorskog eunuha kome se dopala Peonija?

Kako je samo olako to rekao ženi! Sam se začudio svojoj mirnoći.

Nemoj mi reći da je valjda još uvijek želi radoznalo uskliknu Kueilan.

David klimnu glavom. Budući da Peonija ne želi u palaču, postoji samo jedan način da se izbavi a da ne navuče bijedu na našu kuću.

Kueilan mu je pomno motrila lice. On je osjećao i znao da joj nikada ne bi mogao reći skrivenu tajnu svoga srca. Da li ju je i on sam znao? Koji bi čovjek znao tačno ocijeniti koje mu je biće najdraže u životu, kad procijeni i prosudi sve okolnosti i jedno usporedi s drugim?

Otišla je u samostan mirno reče.

I ostaje ondje? upita Kueilan a oči joj se raširiše.

Gdje bi drugdje mogla imati mira? odvrati on. Sada su i djeca počela zapitkivati. Zar neće Peonija više stanovati kod nas? zapita najstariji sin.

Ako je otišla u duvne, živjet će u hramu reče Kueilan.

Mlađi sin se rasplače. Hoću Peoniju jecao je.

Smiri se! reče mu mati. Moći će nam doći u posjete čim postane prava duvna.

David je sjedio šutke igrajući se ručicom svoga sina. Raširio je dječje prstiće na svome dlanu i osjećao toplinu malog dječjeg dlana.

Kueilan se pribrala. I ona je razmišljala i prosuđivala koliko je dobila a koliko izgubila. Silno će joj nedostajati Peonija; ali, kad prođe pripremno razdoblje, Peonija će moći dolaziti ovamo kad god bude htjela. Istina, noću će se morati vratiti u samostan ali njoj samo odgovara ako Peonija noću nije u

kući. Više ju nije trebala onoliko kao u vrijeme dok su još starci bili na životu. Sad više nije bilo toliko važno da li se sve u kući obavlja po drevnim pravilima i obredima. Zapravo je bolje da Peonija nije u kući. Nekad joj se činilo da zapravo Peonija gospodari. Skrivena ljubomora, koju je potiskivala zato što joj je Peonija bila korisna, sad se razbukkala. Peonija je bila vrlo lijepa. Znala je čitati i David je volio s njom razgovarati.

Za Peoniju će biti dobro da bude duvna reče Kueilan odjednom. Nije se htjela udati, a što onda drugo preostaje ženi nego da ode u duvne? Mnogo puta sam predložila Peoniji da ćemo joj naći muža ali ona nije htjela ni čuti o tome, a žena se ne može više pomladiti. Jednom bi svakako morala u duvne, naime, ako već neće u carsku palaču. Da je onamo otišla, naravno ...

Nije mogla prekinuti je David ne odigavši pogleda. Kueilan opet osjeti ljubomoru. Mogla je otići u palaču da nas je voljela toliko koliko je tvrdila da nas voli podviknu ona. Što bi bilo bolje za našu obitelj nego da imamo Peoniju na carskome dvoru? Mogla bi se ondje zauzeti za tebe a kad nam sinovi porastu, mogla bi ih pozvati u posjetu, a i ja bih je mogla obići

ukratko mnogo koristi bismo mogli od toga izvući. David nije ništa odgovorio. Dijete je skupilo prste na njegovu dlanu i on sklopi šaku oko te sićušne pesnice. Naglo ustane i sagne se da odloži dijete u majčino krilo. Bit će neobično bez Peonije spokojno reče.

Ali je ona ipak razumno postupila. Moram se načas vratiti u trgovinu.

Dotače se rukom ženina okrugla obraza i iziđe. Srce mu je nekako zamrlo. Završio se jedan dio njegova života. Izabrao je a da čak samome sebi nije objasnio što je izabrao. Samo je znao da je borba završena. Gospodario je sada svojim srcem jednako kao i ovim domom.

Kad je Vang Ma potražila Peoniju, duvna na ulazu nije je pustila dok nije zapitala za dopuštenje majku predstojnicu.

U samostanu se uzbuđeno šaputalo jer su i duvne i iskušénice bile uzbuđene zbog dolaska mlade ljepotice iz Ezrine kuće. Sve su znale da je ondje prije neki dan umro stari gospodar jer je svatko u gradu čuo za onaj divni sprovod. Majka predstojnica je čula što se sve govorkalo ali nije ništa pitala Peoniju. Puštala

21 Peonija, cvijet Istoka

321je da se njena tuga slegne. Odredila je da Peoniji dodijele prostranu mirnu sobu koja gleda na bambusov gajić.

Iskušénice su joj donijele tople vode da se okupa i na njenu stolicu odložile novu odoru od lagane lanene sive tkanine.

Kad joj iskušénice javiše da se Peonija okupala i presvukla u sive haljine, majka predstojnica je zapovjedila da uzmu njenu staru odjeću, zaključaju je u škrinju i posluže je vegetarijanskom hranom i lončićem ponajboljeg čaja.

Iskušénice su učinile sve što treba.

Kad je predstojnica čula da je neka starica pred ulazom, osobno je otišla Peoniji. Peonija je sjedila kraj prozora sklopljenih ruku. U sivoj odori bila je toliko lijepa da je majku predstojnicu zapeklo u srcu. Ona je ušla u ovaj samostan prije mnogo i mnogo godina kad je njen mladi muž, niti mjesec dana iza vjenčanja, naglo umro. Prvo je pričekala da se uvjeri da ne nosi plod u utrobi a onda se zaklela na službu nebesima. Zato joj je bio jasan izraz na Peonijinu licu, izraz žene koja zna da će živjeti sama.

Pred vratima je stara služavka po imenu Vang koja bi te htjela vidjeti, dijete moje obazrivo se javila. Hoćeš li da je uvedem?

Peonija ustade i tužnim krupnim očima zagleda se u blago lice stare duvne. Već je htjela zavrtjeti glavom ali nije imala snage. Sve ovo što je učinila, učinila je na brzinu. Bit će da je David poslao Vang Ma da je pronađe.

Mislim da je bolje da uđe reče Peonija. Vang Ma uđe i kad ugleda Peoniju u sivoj odori,

ostade bez riječi a suze joj potekoše niz naborane obraze.

Raširila je ruke i Peonija se više nije mogla savladati.

Potrčala je u zagrljaj Vang Ma i obje se žene glasno rasplakaše, a predstojnica ostade čekati oborene glave. Prvo je Vang Ma obrisala oči. Sjela je. Drhću mi noge promrmljala je.

Peonija je stajala i suze su joj tekle niz obraze.

Što ti je učinio? zapita Vang Ma. Peonija niječno zavrti glavom i obrisala oči rukavom.

Ništa tiho je odgovorila.

Znači ništa nije učinio ponovi Vang Ma. Svejednako je piljila u Peoniju.

Peonija se zagleda u pod. Onaj me eunuh opet počeo progoniti proslijedi isto onako tiho.

A kako ti nisi ni žena, ni konkubina... prihvati Vang Ma.

Nemam nikoga tko bi me zaštitio potvrdi Peonija.

Vang Ma duboko uzdahne. Misliš li da je prekasno da se vratiš? zapitala je.

Sto bi me ondje čekalo osim tuge? odvratila je Peonija.

Trebalo je da učiniš ono što sam ja učinila reče Vang Ma.

Prihvatila sam čovjeka kojega su mi dali i ostala u obitelji služeći gospodara sve dok nije otišao na Žute izvore, a poslije sam našla utjehu u mome starcu.

Kako bi joj Peonija mogla objasniti da je David različit od njegova oca i da je ona različita od Vang Ma? Nasmiješila se usnama a oči su joj bile pune suza. Sjećate li se kako ste mi jednom rekli da je život tužan?

Izgovorila je to tako tiho i nekako izdaleka, da joj Vang Ma nije uopće odgovorila. Vang Ma je dvatri put uzdahnula položivši ruke na koljena i piljeći u Peoniju, a onda je pogledala majku predstojnicu.

Hoćete li joj obrijati glavu? zapitala ju je.

Ja ću se pokoriti propisima odgovorila je Peonija prije nego se predstojnica snašla.

Vang Ma uzdahnu i ustade. Ako si predala srce nebesima, nema nikakva smisla da ja još ostajem ovdje odsiječe ona. Imaš li što poručiti našem gospodaru?

Promatrajući Peoniju, majka predstojnica shvatila je cijelu priču. Lijepo, snažno rumenilo obojilo je Peoniji vrat i lice. Rumene usnice joj zadrhtaše a krupne suze zatitraše na trepavicama. Možda ga neće više nikada vidjeti protisnula je.

Peonija se sažalila majci predstojnici. Nekoć davno i ona je proplakala cijele noći misleći da je neće nikada napustiti ljubavne patnje i čežnja. Ali srce se ipak nekako zaliječilo i te muke su pripadale dalekoj prošlosti. Ako se ičega sjećala, sjetila bi se onih divnih dana dok joj je muž bio živ, i bol za njim ubrzo bi uminula.

Ne treba to još sada govoriti obratila se Peoniji. Vidjet ćemo kako će srce zacijeliti.

Vang Ma je mudro klimnula glavom kad je čula te riječi i otišla.

Pošto je Vang Ma izišla, majka predstojnica je sjela kraj Peonije koja je i dalje stajala. Posljednje duvnine riječi, koje je izgovorila posve mirno, svejedno su odjeknule u Peonijinu srcu kao glasna zvona. Ona ju je pogledala: Mislite li, majko, da ću ga prestati voljeti?

Majka predstojnica se nasmiješila. Ljubav se mijenja odvratila je... Kad plamen umre, ostaje žar, ali on više nije usredotočen na jedno jedino ljudsko stvorenje, nego grije cijelu dušu. A duša tada udjeljuje svima ljudskim stvorenjima jednaku ljubav.

Peonija je šutke slušala. Haljina je lepršila na njoj a majka predstojnica je osjećala kako sve više žali tu mladu ženu.

Hoćete li da vam kažem zašto sam došla ovamo? uskoro upita Peonija.

Samo ako ti od toga bude lakše uzvratila predstojnica.

Nije li propisano da kažem zašto sam pobjegla iz svijeta? upita Peonija.

Nije odgovori stara duvna. Sve smo mi ovdje zbog neke tuge. Život nam je postao mučan i potražile smo pribježište. Jedino što je bilo potrebno da znam jest to da li možda

pripadaš mužu, tako da bih mogla od njega otkupiti tvoju slobodu. Rekla sam istinu, ja nemam muža odgovori Peonija.

Onda živi ovdje u miru reče predstojnica. Nebo je iznad nas i zemlja je ispod nas.

Pošto je to izrekla, ustade i iziđe. Peonija je još dugo onako stajala ne osjećajući ni umora, ni boli. Duboki mir prožeo joj je cijelo biće.

Tri pune godine Peonija je preživjela iza zatvorenih samostanskih vrata. Baš je toliko bilo potrebno da se plamen u njenom srcu pretvori u onaj žar o kome je govorila majka predstojnica. Za to vrijeme nijednom nije vidjela Davida.

Nijedan muškarac nije smio ući u samostan a ona nije izlazila. Istoga onoga dana kad je Vang Ma izišla, Peonija je počela živjeti samostanskim životom. Kad je proučila svete knjige i kad je naučila obredne molitve, kad je jednom dobro znala kako se služi bogovima, kako se uređuje vrt i radi u kuhinji i kad su joj starije duvne odrezale dugu crnu kosu i obrijale glavu, prestalo je prvo, iskušeničko razdoblje njena života u samostanu. Zaklela se i postala duvna. Nestalo je tajni iz njena srca. Majka predstojnica dala joj je novo ime Čing An, što je značilo Vedri Mir.

Međutim, u te tri godine Kueilan je često posjećivala Peoniju. Prve godine došla je samo dva puta. Peonija je cijelo vrijeme gotovo šutjela a Kueilan je po svom običaju, ćeretala zanimajući se za sve što je vidjela oko sebe i pričajući Peoniji o novostima u kući. Peonija je tako saznala da su se Vang Ma i stari Vang vratili na selo i da sad žive sa svojim sinovima. Saznala je da se Aron, poslije Ezrine smrti, ponovno prepustio nekadašnjem lagodnom životu sve dok nije David u bijesu zamolio Kao Lienove sinove jer Kao Lien je sad već bio star da ga povedu sa sobom kad krenu s idućom karavanom. Oni su ga zaista povel i ostavili ga u nekoj zemlji zapadno od planina, gdje je bilo Zidova koji će ga poučiti kako da izliječi srce. Za nj više nitko nije čuo. Iduće dvije godine Kueilan je češće navraćala. Rodila je još jednog, četvrtog sina, i kad je navršio mjesec dana, donijela ga je

Peoniji da joj ga pokaže. Kueilan je bila ponosna što ima toliko sinova ali, kad su duvne izišle i ostavile je nasamo s Peonijom, otvoreno je pokazala prezir prema novorođenčetu.

Pogledaj ga! uskliknula je dok je dadilja njihala dijete u naručju. Zar je to moje dijete, Peonijo?

Kueilan nije mogla drugačije nego da je zove po njenom starom imenu.

Ti si ga rodila nasmiješi se Peonija. Nebesa su je sada izjednačila s Kueilan i nije je više morala nazivati gospodaricom.

Kueilan napući usne. Nalik je na svoju baku, tuđinku. Peonija se morala nasmijati. Djetešce je uistinu bilo neobično nalik na gospođu Ezra. Snažne i krupne crte nikako nisu odgovarale sićušnu licu. Peonija zatraži od dadilje da joj pruži dijete. Kad ga je uzela u krilo, pogleda mu ručice i nožice. I one su bile nekako krupne.

Bit će visok muškarac reče ona. Gle kakve su mu uši, kako su mu dugačke resice na ušima... To znači da će biti odvažan i mudar. Ovo dijete je sretno.

Tako je utješila Kueilan a Kueilan, osjećajući toplu naklonost prema Peoniji, pokuša je nagovoriti: Zašto nas ne bi opet jednom posjetila? Sluškinje mene ne slušaju kao što su tebe slušale, Peonijo. Najstariji sin mi je lijen u nauku i zbog toga ga je otac jučer istukao a ja sam plakala, tako da se on i na mene naljutio. Ako se ti vratiš, svi će te slušati, Peonijo, kao što su te uvijek slušali.

Peonija se i dalje smiješila ali je za vrt jela glavom i vratila dijete dadilji.

Ništa se nisi promijenila, Peonijo, iako su ti obrijali glavu laskala joj je Kueilan.

Peonija se uzbudi. Nisu li joj te riječi odškrinule srce? Nije li se ona ustručavala vidjeti ponovo Davida baš zbog toga što je sad bila obrijana duvna? Uozbiljila se i, po tome što je zašutjela, Kueilan povjerova da ju je pogodila u živac. Kad je došla kući, rekla je Davidu kako je nagovorila Peoniju da ih jednog dana posjeti, ali se on isto tako uozbiljio i zašutio.

Kad se ponovo našla u ćeliji, Peonija je nesmiljeno ispitala vlastito srce. Tako je“, pomislila je, ja se bojim njegova pogleda.“

U sobama duvni nije bilo ogledala, pa je napunila zdjelu vodom, nadnijela se nad nju i u blijedu sunčevu svjetlu mutno ugledala u vodi svoj lik. Prvi put je vidjela sebe bez kose i učinilo joj se da je ružna. Ništa drugo nije primjećivala, ni crne, mirne oči, ni rumene usne, ni blage oblike mlada lica. Sad joj se činilo da joj je cijela ljepota bila u kosi, u onoj pletenici koju bi obično prebacila preko uha, u onim cvjetovima koje bičesto zatakla u kosu. Još se jednom dobro zagledala u svoje obličje. Zatim uze zdjelu i izlije vodu kroz otvoren prozor na lijehu ljiljana koja se nalazila ispod prozora.

Da me vidi ovakvu, to bi bila dobra kazna za mene“, pomislila je.

A ipak još pune dvije godine nije svratila u Davidovu kuću. Kueilan je rodila već i peto dijete, ovaj put djevojčicu i već je nosila i šesto. I tada, jednog dana, dotrča sluškinja u samostan i zamoli Peoniju da dođe u njihovu kuću jer Davidu umire najstariji sin. Pruži Peoniji presavijen papirić, Peonija ga odmota i na njemu pročita ove Davidove riječi:

Molim te, dođi, radi moga sina.“

Doći ću rekla je sluškinji i požurila majci predstojnici da zatraži dopuštenje. Predstojnica je već vrlo ostarjela i klonula u ovih nekoliko godina, te uopće nije izlazila iz ćelije. Bila je nježna prema svima, ali je osobito voljela Peoniju, gotovo kao kćerku koju nikad nije imala. Sad je uhvatila Peoniju za ruku i na trenutak je zadržala u svojoj.

Je li se vatra u tebi ugasila? zapitala je.

Jest, majko reče Peonija. Onda možeš ići, dijete moje odgovorila je predstojnica. A dok tebe ne bude, ja ću se moliti za dječakov život.

I tako Peonija iziđe iz utočišta koje je postalo njen novi dom i, dok je koračala ulicama, umirivala je uznemireno srce pobožnim molitvama i stiskala prstima krunicu od smeđe

satenovine. Kad je prošla kroz ulaz koji je tako dobro poznavala, ugledala je Davida kako je čeka. I srce joj je snažnije zakucalo premda je svom svojom voljom nastojala da ga umiri. Neustrašivo ga je pogledala nastojeći da u njihovom pogledu, kad se susretnu, ne bude ništa osim hladna prijateljstva.

Peonijo! povika David i ona osjeti kako njegove oči traže promjenu u njoj.

Ja se zovem Vedri Mir nasmiješila se ona. Da, nije se bojala ni nasmiješiti.

Ja te pamtim samo kao Peoniju odvrati David. Na to nije odgovorila. Gdje ti je sin? upitala je. Koračali su jedno pokraj drugoga i ona je smirivala srce prebirući brzo prstima po krunici. Već je zaboravila kako je visok i snažan. Mlad više nije bio, nego je odrastao u snažna i ozbiljna muškarca. Ponosila se njime ne osjećajući ništa grešna u tome. Ponovo ga je pogledala i susrela njegov pogled. Nisi se mnogo promijenila odjednom će on. Osim... osim što nemaš kose.

Vrlo sam se promijenila veselo će ona. Nego, odvedi me svome djetetu.

Ah, moj sin! uzdahnu on.

Požurili su i ušli u odaje u kojima su sad živjeli David i njegova dva starija sina. Kad su dječaci navršili po sedam godina, napustili su majčine odaje i preselili se ocu. Zato je David poveo Peoniju u svoju sobu gdje je na krevetu ležao bolesni dječak. Peonija je odmah primijetila da ni on više nije dijete. Njegovo dugačko tijelo ispružilo se po krevetu. Disao je ali se gušio pri svakom udisaju; lice mu je bilo crveno a oči sklopljene. Peonija ga uhvati prstima za zapešće i osjeti da je bilo vrlo ubrzano. Ne smijemo gubiti ni časka! uzviknu ona. Otrovana mu je sluz u grlu.

Peonija je, kao i sve duvne, često bila uz bolesnike i znala je da su ovoga ljeta zli vjetrovi sa sjevera donijeli u grad opasnu bolest. Stoga ona zapovjedi služavci da donese svjetiljku dugačka stijenja a drugu pošalje da odsiječe podugačak

bambus i donese ga u sobu. Čekajući da se služavke vrate, natopila je krpu u vrućoj vodi i omotala je dječaku oko vrata da mu ugrije mišiće. Čim joj dodadoše bambusovu trsku, zamoli Davida da čvrsto uhvati dječaka a slugi zapovjedi da ga drži za noge. Zatim obazrivo pritisne palcem i kažiprstom dječakovu čeljust, na silu otvori usta i provuče kroz njih bambusovu cjevčicu te stade sisati na drugom kraju. Dječak se gušio i otimao ali se ona nije pometala sve dok se na kraju cijevi nije pojavio ugrušak. Dječak se srušio nauznak i duboko uzdahnio.

Spali ovu trsku u vatru reče ona slugi. Puna je otrova. I donesi mi vina da mu dam.

Nepomično je čekala dok joj nisu donijeli vina a onda ga je ukapala dječaku u grlo. Zatim je i svoja usta isprala u vinu i vino ispljunula u srebrnu pljuvačnicu kraj kreveta.

Bolje mu je! radosno je uskliknuo David.

Preživjet će rekla je Peonija.

Ipak se nije micala od dječakova uzglavlja gotovo do sumraka a onda se morala, prema samostanskim propisima, vratiti. Došla je idućeg dana i još nekoliko puta, sve dok se dječak nije posve oporavio.

Tada joj je već bilo jasno da će morati češće navraćati.

Davidu je bila i te kako potrebna jer je imao mnogo brige s djecom i već odraslim, naprasitim sinovima i s tolikom poslugom koja je bila lijena i neposlušna dok je on sam bio premoren od posla koji je cvjetao ali ga i iscrpljivao. Peonija je već unaprijed zamišljala ono doba u budućnosti kad će trebati ženiti sinove i udavati kćeri i kada će trebati cijeli taj zahuktali život u kući prenijeti na iduće naraštaje. A mogla je onamo navraćati mirne duše, jer je David volio svoju ženu. To je Peonija osjećala i boljelo ju je. A zapravo se pitala zašto je boli? Nije li ona dovela Kueilan u kuću? I nije Kueilan nju istjerala iz kuće. Taj brak cvao je pod njenim okriljem i donio joj plodove. David i Kueilan bili su sad čvrsto povezani tijelom, zajedničkim domom, djecom, imutkom i životi su im se posve isprepleli. Nije li upravo to Peonija i željela?

David više nije bio nemiran. Činilo se, ili se bar njoj činilo, da je zaboravio kako se u kući ikada drugačije živjelo. Nestali su posljednji tragovi koje je njegova majka ostavila iza sebe.

Smotak iznad stola u dvorani također je nestao i na njegovu mjestu visjela je slika koja je prikazivala hridine, oblake i borove. Peonija nije pitala tko je to tako uredio, ali je znala da se u kući zbila velika promjena a i u Davidu, jasno. On je sad bio zadovoljan.

Peonija je tako dolazila godine i godine i sastajala se sa Davidom i Kueilan kao sa sebi ravnima. A kako je vrijeme prolazilo, postala je i nešto više od njih. Oni su tražili u njoj oslonac i molili su je za savjete. A ona je svojim riječima utjecala na život u kući.

Kad je već proteklo deset godina kako je Peonija bila duvna po imenu Vedri Mir, umrla je majka predstojnica. Dotada je Peonija stekla već takav ugled da su duvne, kad su pokopale staru predstojnicu, izabrale nju za novu majku predstojnicu. Sad nije imala toliko vremena da posjećuje Davidovu kuću jer je imala svoj vlastiti dom u kojem je upravljala tolikim ženama i svoju dužnost je obavljala vrlo razumno, ne obeshrabrujući nijednu, ne vrijeđajući ničije srce pa čak ni u one posljednje samostanske kuharice.

Došlo je, napokon, vrijeme kada su se Peonija i David savršeno razumijevali. Kako je sad bila majka predstojnica, slobodno je mogla izlaziti kad god je htjela i nitko više nije mogao okaljati njeno ime. A i nije više bila mlada. Dva starija Davidova sina bili su se oženili i živjeli su sa ženama i djecom u očevoj kući, dok se treći upravo zaručio. Najstarija kćerka mlada se udala i preselila u kinesku kuću. Uostalom, i žene Davidovih sinova bile su Kineskinje.

Možda bi se posve zaboravilo da je u ovoj kući ikada bilo išta tuđinsko, da Davidov četvrti sin nije bio posve različit od ostalih i da nije povremeno podsjećao svoga oca na njihove pretke. On je često izazivao gužvu u kući, jer je bio vatren, nagao, razdražljiv i vrlo snažan. Peonija mu se smijala i

voljela ga više od ostalih i na neki čudan način u njenom srcu on je zamijenio dijete koje nikad nije imala.

Prepusti ga meni rekla je Davidu jednoga dana kad su se otac i sin još jednom bili porječkali. Ja ga razumijem bolje nego ti, jer on je više nalik na tebe nego što ti to znaš.

Ja nisam nikada bio takva mlada budala! bunio se David. Peonija se samo nasmiješila.

Godine su prolazile a za njih troje, Peoniju, Davida i Kueilan, kako su starili, svaka je godina bila ugodnija od prethodne.

Ono dvoje mudrijih prihvaćalo je Kueilan kao drago, postarije dijete; mazili su je i krišom joj se podrugivali.

Dopuštala je da je maze ali bi im često odbrusila ili bi se naškubila kad bi joj se rugali, ali je i te kako ovisila o njihovoj ljubavi.

Kuća je bila vrlo napredna a David je bio jedan od najuglednijih ljudi u gradu, gdje su Peoniju smatrali najmudrijom ženom. Starost ih je blago osvajala.

Sinagoga se pretvorila u hrpu praha. Gradska sirotinja raznijela je, opeku po opeku, posljednje ostatke ruševine.

Nestali su i reljefi i napokon su ostale samo tri velike kamene ploče da bi zatim i jedna od njih iščezla. Dvije posljednje, gole, dugo su još stršale u nebo dok ih nije otkupio neki stranac, kršćanin.

To je uzrujalo cijeli grad. Ploče je prodao sin četvrtoga Davidovog sina zvani Čao. Na njegovu se glavu sručio gradonačelnikov bijes. Kako si mogao, nedostojni sine, prodati tuđincu, kršćaninu, kamene ploče svojih predaka? pitao ga je gradonačelnik. On ih mora vratiti, ne smije ih odnijeti iz naše zemlje u svoju zemlju, da mrtvaci iz tvog doma ne bi ustali i pobunili se protiv nas.

Zapovjedio je stražarima da Čaoa bace u zatvor. Ali Čao je imao u žilama krv gospođe Ezra i derao se kroz zatvorske rešetke: Makar me zasuli parama, neću tražiti od onoga kršćanina da vrati kamenje! Ono je pripadalo našoj vjeri, koja je u ovoj zemlji iščezla, a njegova vjera potekla je iz naše, pa neka on stoga odnese ploče.

Čaoa je podržavala cijela obitelj Čao koja je potekla iz kuće Davida ben Ezre i ona je objasnila gradonačelniku da je to kamenje godine i godine bilo izloženo snijegu i kiši, sve dok nije popucalo, i nitko se nije brinuo za nj. Čemu sada kukati ako ga tko želi prodati?

Nitko nije znao kako bi riješili to pitanje dok se građani ne sjetiše da majka predstojnica dobro poznaje tu obitelj, pa gradonačelnik posla izaslanike k njoj. Dočekala ih je na ulazu u samostan jer, prema propisima, nijedan muškarac nije smio prekoračiti prag.

Peonija je bila već vrlo stara ali duhom bijaše bistra i sabrana. Pošto je saslušala izaslanike, presudila je ovako:

Ezra po imenu čao bio je živahno dijete koje je izraslo u čovjeka, koga vi danas poznajete. Njemu neće biti teško živjeti u zatvoru ukoliko ne pronađete način da ga pustite iz zatvora ne ostavivši u zatvoru njegov ponos. Poznavala sam njegova oca i oca njegova oca. Dat ću vam savjet: neka tuđinac zadrži svete kamene ploče koje je kupio, ali mu ne dopustite da ih iznese iz grada. Neka ih postavi pred svoj hram i neka podigne krov iznad njih koji će ih čuvati za iduće naraštaje.

Ljudi su se zgledali, počesali po bradama i priznali da je majka predstojnica zaista mudra. Zahvalili su joj se i otišli. Učinjeno je onako kako je Peonija savjetovala. One ploče stoje još i danas u novome hramu, pod sigurnim krovom. Na njima su urezane drevne riječi: Hram čistoće i istine“, a ispod njih je ispisana povijest Zidova i njihova Puta koja kaže: Ovaj Put nema oblika ni obličja, ali je načinjen na sliku i priliku Nebeskog puta, koji je iznad nas“.

Kad se Peonija vratila u ćeliju, dugo je razmišljala. Zivo se prisjetila cijele povijesti kuće Ezrinih u kojoj je slučajno protekao i dio njena života. I to zbog neka slučajna razloga koji nije shvaćala, osim što je znala da se sve, što god se događa, događa po nebeskoj volji. Ta snažna i moćna obitelj, potomstvo Izraela, Ezre i Davida, jednog će dana nestati kao što je nestala i sinagoga koju su njihovi preci izgradili kao

hram božji. Nije li tako? I nije li baš ona učinila zlo kada je odbila Davida od Lee i bacila ga u naručaj Kueilan?

Dugo je tako premišljala i, kao što joj se više puta dogodilo u ovoj dobi, saznala je odgovor i na ta pitanja. Nije učinila ništa loše, jer ništa nije propalo. Ništa nije propalo“, ponovila je u sebi. Izrael i dalje živi u našem narodu“, razmišljala je.

Kad u nekom čovjeku primijetimo odvažniji izraz, življi pogled, Izrael je u njemu; kad neki glas gromče zapjeva, on je u njemu; kad netko vještije povuče crtu i napravi jasan crtež ili kad snažnije zareže kamen, on je u njemu; kad je neki državnik dostojanstveniji od ostalih, a sudac pravičniji od drugih, on je u njemu; kad je učenjak izuzetno mudar, on je u njemu; kad je žena i lijepa i pametna, Izrael je u njoj.

Njihova krv živi u svakome tijelu kroz koje teče čak i kada tijelo umre; već i sam njegov prah oplemenjuje ovu uvijek susretljivu Zemlju. Njihov se duh preporodi u svakome novom naraštaju. Oni umiru a ipak vječno žive.

PEARL BUCK: MOST MEĐU SVJETOVIMA

Pearl Buck je zacijelo jedno od najpopularnijih stranih književnih imena u našoj zemlji i sigurno spada među onih desetak stranih pisaca koje najviše izdajemo i čitamo. I to već gotovo puna tri desetljeća. U čemu je tajna i privlačnost književnog djela čuvene američke književnice?

Rođena je u prošlom stoljeću 26. VI 1892. u obitelji američkih misionara, koje je životni put, već u ranom djetinjstvu buduće književnice, odveo u najudaljenija područja Kine. U teškim životnim uvjetima Pearl je, osim još jednog brata, jedina preživjela među nekolikom djecom koja su se ondje rodila požrtvovnom misionarskom paru. Obrazovanje je djevojčica stekla od majke koja ju je, što je najvažnije, naučila ljepoti što se skriva u riječima“ kako će to poslije napisati sama Pearl Buck. S petnaest godina Pearl odlazi u šangajsku srednju školu ponijevši zauvijek u sebi uspomene na kinesku provinciju i teški život žutog čovjeka, što će postati opsesijom njenih kasnijih, stvaralačkih dana. Ne

smijem zaboraviti još jednu vrlo važnu osobu iz mog djetinjstva, staru kinesku dadilju koja se za nas brinula punih osamnaest godina i koja mi je pričala pripovijesti iz svoje mladosti...“ Poslije kraćeg boravka u Sjedinjenim američkim državama i Evropi, gdje je završavala studije, vratila se u Kinu, bolesnoj majci, udala se za agronoma Johna Bucka i nastanila na sjeveru Kine. Poslije višegodišnjeg boravka u Nankingu, gdje je predavala englesku literaturu na tamošnjem sveučilištu, vratila se u Sjedinjene američke države.

U književnost je ušla vrlo rano i za više mladenačkih proznih radova dobivala je nagrade američkih časopisa. Prvi roman ISTOČNI VJETAR, ZAPADNI VJETAR

zapa

žila je samo kritika, ali već iduće djelo **DOBRA ZEMLJA** 1931 donio joj je Pulitzerovu nagradu, svjetsku slavu i veliku popularnost, osobito pošto je bio prikazan istoimeni holivudski film. Slijedi niz romana s kineskom tematikom i, napokon, godine 1938. najveće priznanje: Nobelova nagrada za književnost. Tri iduća desetljeća nije opao ni stvaralački napon književnice Ne mogu biti sretna ako ne pišem romane, bez obzira da li ih tko čita ili ne čita; spadam među one nesretne ljude koji ne žive kompletno ako ne pišu roman, ako ga nisu upravo dovršili ili ako se bar ne spremaju da ga pišu...", niti njena popularnost kod različitih slojeva čitalačke publike diljem svijeta.

Roman o kineskoj robinjici Peoniji nije samo jedna od najuspješnijih knjiga Pearl Buck nego i odličan primjer na kojemu možemo otkriti i objasniti tajnu njena uspjeha i popularnosti njena djela. Ako čak i ne uzmemo u obzir neobičnu, nepoznatu i tako primamljivu pozornicu na kojoj se odvija uzbudljivi zaplet romana a to je ona vječito zagonetna, nepristupačna i složena Kina sa svim svojim neshvatljivim tradicionalnim zakonima i običajima onda pred nama ostaje ono što će uvijek privlačiti čitaoce: ljudska toplina, ljubav prema životu i ljudima, želja da svijet bude sutra bolji nego što je danas. Tim karakteristikama treba dodati i onu koja je specifična za Pearl Buck i za njenu PEONIJU: njeni romani, a posebno ovaj koji ste pročitali ili koji ćete pročitati, svojevrsan su most između naše civilizacije i Dalekog istoka, pokušaj da se oprečnosti, nagomilane različitim tisućugodišnjim putovima povijesti, religije i kulture, izravnaју i izglađe; poruka književnice jasno nas upućuje na potrebu da trijezno, bez religioznih strasti i nacionalističkih ekstremnosti, shvaćamo svaku sredinu, ma koliko nam na prvi pogled bila strana, i da je nastojimo shvatiti i saživjeti se s njom. Tragedija male židovske kolonije u zabačenoj unutrašnjosti Kine samo je prividna nesreća za ortodoksne hebrejske vjernike jer, iako se oni utapaju u novoj, velikoj sredini, za uzvrat dobijaju mirniji i sretniji život koji bi u Evropi ili Palestini, za kojom toliko žude, bio nezamisliv.. Pearl Buck, kao odličan poznavalac obih civilizacija i sredina, poziva svojim djelom na vjersku, nacionalnu i svaku drugu trpeljivost među ljudima različitih narodnosti i rasa. I zato se njeno djelo zaista doima kao opipljiv most među svjetovima, u vrijeme kad su takvi mostovi i te kako potrebni i rijetki. PEONIJA, kao i toliki drugi romani Pearl Buck ne skriva u sebi samo takve opće povijesne poruke. PEONIJA je prije svega uzbudljiv ljubavni roman, pun neočekivanih obrata, napetosti, iznenađenja i ushita, koje dobrim dijelom uvjetuju neobične prilike daleke, kineske sredine u kojoj se odvija obiteljska drama židovske

obitelji Ezra i ljubavna drama mlade robinjice, kojoj okolnosti neće dopustiti da ikada ostvari san svoga života i prepusti se porivu svoje istančane ženstvenosti. Njena sudbina bit će da, poput vjerne kujice, samopožrtvovno živi u sjeni jedinog čovjeka koga je u životu voljela ali koga je, zato, voljela svim srcem i duhom. I za koga je bila kadra sve žrtvovati, pa i svoju vlastitu sreću. Pripovijest o njevoj sudbini ujedno je odgovor na pitanje u čemu je tajna uspjeha Pearl Buck i njene popularnosti koja već desetljećima ne jenjava. I to ne samo u nas, nego u cijelom svijetu.

A. N.